

PA 6661

.D7

1802

LIBRARY OF CONGRESS

00002380109 ●

LUCII ANNAEI
SENECAE

LIBER

QUARE BONIS VIRIS MULTA MALA ACCIDANT
CUM SIT PROVIDENTIA

COMMENTARIO ET ADNOTATIONIBUS
ILLUSTRATUS.

PRAEMITTUNTUR TRIA LATINI LATINII
EPIGRAMMATA.

ROMAE MDCCCII.
TYPIS ACADEMICIS
SUPERIORUM FACULTATE.

PA 6661.
II 7
1802

FR. THOMAS MARIA SOLDATUS

ORDINIS PRAEDICATORUM

SACRAE INDICIS CONGREGATIONIS SECRETARIUS

ET ACADEMIAE RELIGIONIS CATHOLICAE CENSOR

EGREGIIS ACADEMIAE EJUSDEM

CANDIDATIS

S. P. D.

CUM saepe numero in mortali hac vita bonis male eveniat, et improbis optime, hinc non modo impii Epicureae sectae propagatores Divinae Providentiae audacius negandae ansam temere arripiunt, sed Catholici etiam aliqui ita mentibus concidunt, ut cum Boethio libro primo de Consolatione Philosophiae Prosa quarta *posse contra innocentiam quae sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo*, et mirentur, et querantur. Nimirum illi pro sua perversitate, isti pro doloris acerbitate non advertunt animum ad gravissimas, sapientissimasque causas, quibus rerum omnium moderator Deus justos plerumque in hac terra humiles, inopes, miseros esse, injustos contra honoratos, divites, felices fieri aut velit, aut permittat, ab Ethnicis quoque Philosophis animadversas, et notatas, in primis a Lucio Annaeo Seneca in libro,

quo propositam sibi a Lucilio quaestionem, *Quid ita, si Providentia Mundus ageretur, multa bonis viris acciderent mala*, explicavit. Cujus quidem libri lectionem cum plurimum conferre posse intelligerem, ut vos, EGREGII CANDIDATI, clarius perspiceretis, quod firmis rationum momentis in Dissertationibus, Dialogisque hac ipsa de re in Academia nostra recitatis confectum fuerat, levein prorsus, ac futilem esse conclusam ex bonorum aerumnis, ac malorum prosperitatibus argumentationem, in qua Divinae Providentiae hostes fortissimum perditae suae causae praesidium collocant, ipsum rursus denuo seorsum nitidissimis Academiae nostrae typis imprimendum curavi; atque, ut a vobis majori studio, et alacritate legeretur, uberioresque ex ejus lectione fructus perciperetis, libro praemisi tria Latini Latini Viterbiensis viri non tam nobilitate generis, quam vitae probitate, ac eruditione clarissimi Epigrammata, nondum, quod equidem noverim, edita de maximis utilitatibus, quas operum Senecae nostri lectio affert, simulque de cautione in ipsis legendis adhibenda, et Commentarium a me Autumnalibus feriis anni superioris compositum, in quo breviter, et summatim indicatis his, quae ad libri scribendi causam,

argumentum, argumentique tractandi rationem, titulum, editiones, potissimum Romanam anni MDCXXV., versionesque in varias linguas spectant, proponuntur, et pro Commentarii modo refelluntur dogmata a Christiana Religione, rectaque ratione prorsus aliena, ex Stoicorum disciplina a Seneca in hoc libro tradita, et quae in rectam, pravamque sententiam accipi possunt, declarantur; insana, et pugnancia Petri Baylii, Scepticorum aetatis suae principis, de argumento a secundis improborum rebus petito cogitata refutantur; ac rationes, quibus malos plerosque in hac vita salvos, incolumes, opulentos, potentes, et in speciem beatos Deus sinit esse, redduntur; ac libri ipsius textus, quem ex editionibus Antuerpiensi MDCLII. et Amstaelodamensi 1672. exhibeo, praeter paucas meas, subjeci adnotationes ejusdem libri Interpretum, quorum explanationes in editione Genevensi omnium Senecae Operum anni MDCXXVIII. extant, quas vobis usui fore judicavi, partim integras, partim a me contractas, subscriptis cognominibus illorum, a quibus singulae prodierunt, indicatisque paginis, ac numeris sub quibus in editione mox commemorata leguntur. Etenim, ne omnes darem, atque ut illarum, quas dabam, aliquas

contraherem, multae me causae moverunt, duae praesertim, altera, ne voluminis moles nimis excresceret, altera, ne animadversionibus aut minimi momenti, aut quae eodem reciderant, sive minus accuratae viderentur, Lectores onerarem. Quod si editio haec ad vos in Catholica doctrina erudiendos, confirmandosque aliquid, Deo juvante, contulerit, amplissimum me laboris mei fructum esse consequutum arbitrabor. Valete.

NOS FR. PIUS JOSEPH GADDI MAGISTER,

*ac Universi Ordinis FF. Praedicatorum humilis
Vicarius Generalis et servus.*

HArum serie, nostrique auctoritate Officii, quantum in Nobis est, facultatem facimus Eruditissimo Sacrae Indicis Congregationis Secretario P. Mag. Fr. Thomae Mariae Soldati Romanae Provinciae nostrae Exprovinciali etc. etc. Typis edendi Commentarium suum cum adnotationibus in L. Annaei Senecae librum, qui inscribitur: *Quare bonis viris multa mala accidunt, cum sit providentia*; quod nempe scriptum mandato nostro revisum praelo dignissimum judicatur. In Nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Datum Romae apud S. Mariam super Minervam Calendis Decemb. MDCCCI.

Fr. Pius Joseph Gaddi
Mag. Vicarius Generalis Ord.

Reg. Pag. 38.
F. Pius Antonius Molineri
Mag. et Socius.

A P P R O B A T I O .

Aureum L. Annaei Senecae Cordubensis libellum, qui inscribitur: *Quare bonis viris multa mala accidunt, cum sit providentia*, una cum adjecto Commentario, atque adnotationibus, quibus a Doctissimo Viro P. Mag. Thoma M. Soldati O. P. Sacrae Indicis Congregationis a Secretis egregie non modo illustratur; verum etiam ex purissimis Catholicae veritatis fontibus a perniciosis Stoicæ philosophiæ, cui Seneca addictus erat, erroribus repurgatus exhibetur, accurate, libenterque evolvi, ejusque edendi consilium summopere approbo, et commendo. Magno enim adiumento futurus mihi videtur probis viris ad res hujus vitæ adversas æquo animo, ac volenti perferendas. Testor itaque præclarissimi P. Magistri S. Palatii jussis obtemperans Opus istud nihil non solum continere, quod obstat, sed insuper omni encomio prosequendum, optandumque esse, ut quam primum in lucem proferatur. In quorum fidem etc.

Ex Aedibus S. Romualdi a. d. X. Kal. Januarii An. Acr. Vulg. MDCCCI.

D. Henricus Abbas Sanclementius Ord. Camald.
S. Examinis Episcoporum Congregationis a
Secretis.

A P P R O B A T I O .

Volumen M. S., quod Cl. Viri P. Thomae Soldati, Sacrae Indicis Congregationis a Secretis, Commentarium, et Adnotationes in Lucii Annaei Senecae Librum *Quare* etc. continet, jubente R^mo Patre S. P. A. Magistro, quum non minore voluptate, quam diligentia perlegerim, opus facile agnovi sapientissimi Theologi, ejusdemque Philosophi, ac Philologi longe eruditissimi. In eo autem tantum abest, ut quidquam offenderim vel Catholicae Religioni, vel bonis moribus minus consentaneum, ut potius eo spectare, id valere omnia deprehenderim, ut tum a nefariis, absurdisque recentioris hujus insanientis Sapientiae commentis, tum potissimum a vitiis Stoicae sectae, in primisque arrogantia, suique confidentia, lectoribus maxime adolescentibus praecaveatur. Tali modo memoratum Senecae opusculum (praeclarum sane, ut hominis ethnici) illustratum, ac veluti medica tanti viri manu sanatum, quum nemini nocere, plurimos juvare possit, et ad necessarium adeo Divinae Providentiae dogma vindicandum, et ad aerumnas, doloresque non solum forti, sed, quod unice interest, christiano etiam animo perferendos, e re literaria, et Christiana fore censeo, si quam citissime in manus hominum deveniat. In quorum fidem etc.

Ex aedibus SS. Blasii et Caroli ad Catinarios VI. Kal. Jan. an. MDCCCI.

D. Franciscus Fontana Proc. Gen. Cler.
Reg. S. Pauli, Consultor S. O. et SS.
Rituum, et Censor Academiae Religio-
nis Catholicae.

DIE XXV. MENSE JUNIO ANNO 1802.

NOS Censores Academiae Religionis Catholicae, ex praescripto Legis XXVII., Libro Reveren. P. Thomae Mariae Soldati Ord. Praed. Sacr. Ind. Congr. Secr., qui inscribitur „ Lucii Annaei Senecae Liber: *Quare bonis* „ *viris multa mala accidant cum sit Providentia*; Com- „ mentario, et Adnotationibus illustratus „ expendendo delegati, quum illum attente perlegerimus, dignum censemus, in quo edendo Cl. Auctor se Academicum Religionis Catholicae possit appellare.

<p>Hieronymus Napulioni majoris praesidentiae Abbreviator, Fidei Promotor, S. Poenitentiariae Canonista, Sacrae Inquisitionis Consultor, et promovendorum ad Episcopatum Examinator.</p>	}	Censores Delegati
<p>Faustinus Arevalo .</p>		

Inspecta relatione Censorum Academiae Religionis Catholicae potestatem facimus Cl. Auctori utendi nomine Academici in editione praedicti Libri.

Dominicus Coppola Archiepiscopus Myrae Praeses .

I M P R I M A T U R ,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii
Apostolici.

*Benedictus Fenaja Congregationis Missionis Archiep.
Philippen. Vicesgerens.*

I M P R I M A T U R ,

Fr. Th. Vincentius Pani O. P. Sacri Palatii Apostolici
Magister.

LATINI (1) LATINII VITERBIENSIS

AD AMICUM CUI DONO MISIT SENECAE (2) OPERA
CUM M. ANT. (3) MURETI ADNOTATIONIB.
1586. iiii. Id. Februar.

Hinc quamcumque tuo cupies ornare labore
Materiam, studiove, potes ceu divite vena
Sumere securus mutuo: densissima namque
Silva patet rerum semper foecunda; parensque
Sponte suos offert studiosis prodiga foetus.
Tunc parva tui contemnas dona sodalis,
Maxima namque feres ex ipsis commoda: quae te
Commendent doctis, et castis (4) moribus ornent.

a

(1) Latinus Latinus Viterbiensis, vir sacra, profanaque eruditione clarissimus, et Romanis Pontificibus, S. R. E. Cardinalibus, ac litteratis omnibus aetatis suae viris acceptissimus obiit Romae Anno MDXCIII. aetatis LXXX. Vide ejus Vitam a Dominico Macro ex variis illius epistolis concinnatam, cum clarorum virorum de eodem Latinio testimoniis praemissam volumini 1. Epistolatum, Conjecturarum, et Observationum Latinii Romae typis Tinassii MDCXIX. quam Vitam Carolus Dominici frater in compendium redactam praefixit Bibliothecae sacrae, et profanae ejusdem Latinii Romae sumptibus Pontii Bernardon MDCLXXVII.

(2) Nimirum Lucii Annaei Senecae Philosophi

(3) Marci Antonii Mureti, de quo in adnot. 1 ad §. IV. Commentarii. De editione autem operum Se-

necae ab illo adornata vide adnot. 14. ad haec Epigrammata.

(4) Vide adnotationes proximas, et adnot. 6. ad §. VI et 2. ad §. VIII. Commentarii, ac testimonia clarorum virorum de Seneca praemissa ejusdem operibus, quibus testimoniis addi potest illud Boethii de Consolatione Philosophiae lib. 1. Prosa III. edit. Patavinae MDCCCXXI. pag. 8. ubi Philosophia inducitur dicens: „ Quod si „ nec Anaxagorae fugam, nec So- „ cratis venenum, nec Zenonis „ tormenta, quoniam sunt pere- „ grina, novisti, at Canios, at „ Senecas, at Soranos, quorum „ nec pervetusta, nec incelebris „ memoria est, scire potuisti. „ Quos nihil aliud in cladem de- „ traxit, nisi quod nostris mori- „ bus instituti, studiis improbo- „ rum dissimillimi videbantur „.

Si verses animo munus, manibusque frequenter;
 Quod, moneo, ut prudens facias, cupidusque decori.

ALIUD.

Qui morum studio (5) caperis, quos docta vetustas
 Approbat, et merito semper veneratur honore;
 Vincula, qui vitiis (6) animi, qui dura tyrannis
 Addere fraena voles affectibus, hic tibi semper
 Versandus manibus liber est; meditandaque saepe,
 Ac repetenda animo, quae sunt perlecta frequenter
 Ne te transversum (7) rapiat, vel blanda voluptas;

(5) Nicolaus Faber in Praefat. in libros L. Senecae praefixa Editioni Parisiensi MDCXIX „ Inter tot, „ *inquit*, tantosque viros, qui in „ omni scientiarum disciplinarum- „ que genere excelluerunt, quo- „ rum quidem scripta ad nos per- „ venerunt, nescio an ullus ex- „ titerit, cujus e re nostra totius- „ que generis humani magis fue- „ rit, monumenta ingenii salva „ sanaque perdurasse, quam L. An- „ naei Senecae. Nam cum inter „ omnes disciplinas philosophia „ primum sibi locum jure vindic- „ et: ea autem vera et germa- „ na philosophia sit, quae nos „ quam optimos, et quantum hu- „ mana patitur imbecillitas, bea- „ tissimae illius naturae, cujus „ ipsa munus est, simillimos effi- „ cit: in tanto vero secretarum nu- „ mero, nulla sit, quae id am- „ plius luculentiusque praestet, „ quaeque ad nostrum dogma pro- „ prius accedat Stoicorum Schola; „ nos ea scripta, quae tam prae- „ claram et egregiam doctrinam „ continent, tanto pluris aestima- „ re par est, quanto majorem et „ uberiolem fructum ab iis, quam „ ab ullis aliis percipere, aut spe- „ rare possumus. „

(6) Lactantius Divinarum Insti-
 tutionum lib. V. cap. IX. tom. I. Ope-
 rum edir. Parisiensis MDCCLVIII.
 pag. 384. „ Qui volent scire omnia,

„ Senecae libros in manus sumant,
 „ qui morum vitiorumque publi-
 „ corum et descriptor verissimus,
 „ et accusator acerrimus fuit. „

(7) Thomas de Juges in Episto-
 la ad Lectorem praemissa editio-
 ni Operum Senecae typis Alexan-
 dri Perneti MDCXXVIII „ De cae-
 „ tero, *inquit*, ut in hortis Epi-
 „ curi inscriptio haec legebatur. „
 „ *Hospes hic bene manebis*: Ita
 „ (ni fallor) in hisce libris Senecae
 „ bene accipieris, non ea ta-
 „ men causa quam Epicurus inscrip-
 „ tioni subjecit. *Quia hic sum-
 „ mum bonum voluptas est*, sed
 „ quia animi bonum animus hic
 „ inveniet. Hinc scilicet, quod
 „ cum omnis conditio volubilis
 „ versatilisque sit, nihilque in to-
 „ tum diem certi sit, sic ut

„ Quem dies vidit veniens su-
 „ perbum,

„ Hunc dies vidit fugiens ja-
 „ centem.

„ ut alter Seneca Tragicus dixit,
 „ Animus ad periculorum patien-
 „ tiam instruetur, et quod prae-
 „ cipuum in rebus humanis est, di-
 „ scet laeto animo adversa tolera-
 „ re, certus omnia ex Dei de-
 „ creto decurrere, ut ipsius Se-
 „ necae verbis utat . . . Hi in-
 „ quam libri omnes, bene percep-
 „ ti numeris omnibus absolutum
 „ et quadratum virum efficiunt.
 „ Hoc proinde inter utrumque Se-

Præcipientemve ferat cumulandi dira cupido;
 Ambitiove, iræve furor: pestisve livoris
 Tabifici carpat: tumidosque aut prospera tollant
 Dejiciantve animos, frangantque adversa vicissim.
 Denique ne trepidum feriant discrimina mortis,
 Propositumve rogam paveas, ferrumve, crucemve,
 Seneca præstabit dives, sapiensque (8) magister.

ALIUD.

At tibi si æternæ potior stat cura salutis,
 Et brevior via tendis conscendere caelum,
 Divinae semper meditare (9) oracula legis;

a 2

„ necam discrimen, quod qui M.
 „ Annaei Senecæ Rhetoris scri-
 „ pta perlegerit, lingua melior
 „ evadet: Sed qui L. Annaei Sene-
 „ cæ Philosophi penetralia per-
 „ scrutatus fuerit, animo meliore
 „ et tranquilliore fruatur. Et quam-
 „ vis tubas, lituos, classicum et
 „ castrenses crepitus armorum au-
 „ diat, et aratrum vetustis urbi-
 „ bus inductum videat Biantis vel
 „ Stilponis ad exemplum compo-
 „ situs æquior et tranquillior
 „ animo feret fortuitos casus, si-
 „ ve adversam fortunam. „

(8) De Lucio Annaeo Seneca et
 libris ab eo perscriptis, præter
 ejusdem Operum editores, poris-
 simum consuli possunt Nicolaus
 Antonius Bibliothecæ veteris His-
 panæ lib. 1. cap. vii. tom. 1. edit.
 Romane MDCCXVI. pag. 22. seqq.
 Jo. Albertus Fabricius Bibliothecæ
 Latinae lib. II. cap. ix. num. v.
 seqq. edit. Hamburg. MDCCXII.
 pag. 357. seqq., et in supplem. Bi-
 bliothecæ Latinae Hamburgi eod-
 em Anno pag. 150. seqq., et in
 vol. altero Partem priorem supple-
 menti plurimum locupletati com-
 plex. Hamburgi MDCCXXI. pag. 496.
 seqq., Jacobus Brukerus Historiæ
 Criticæ Philosophicæ ab initio
 Monarchiæ Romanæ ad repurga-
 tas usque literas Periodi secundæ

part. I. lib. I. cap. II. sect. VII. §.
 VI. seqq. tom. II. Lipsiæ MDCCXLII.
 pag. 544. seqq., Hieronymus Tira-
 boschi Storia della Letteratura Ita-
 liana tom. II. Lib. 1. cap. v. §. IX.
 seqq., Xaverius Lampillas Saggio
 Storico-Apologético della Lettera-
 tura Spagnuola part. I. tom. 1.
 Januæ MDCCCLXXVIII., qui Senecæ
 vindicias adversus Tiraboschium
 agit, et Appianus Buonafede del-
 la Istoria e della indole di ogni Fi-
 losofia di Agatopisto Cromaziano
 cap. IX. vol. v. Lucae MDCCXXI.
 pag. 90. seqq. In Catalogo Biblio-
 thecæ Bunavianæ tom. I. part. I.
 lib. III. cap. II. Sezione II. §. XI.
 edit. Lipsiæ MDCCCL. pag. 136.
 seq. N. I. recensentur L. Annaei
 Senecæ Philosophi opera, num. II.
 scripta singula, num. III. scripta
 Senecam illustrantia.

(9) Ut in ipsis Sacris litteris
 præscribitur, Nam Exodi Cap.
 XIII. ver. 9. dicitur. „ Lex Do-
 „ mini semper sit in ore tuo. „
 Deuteronomii Cap. VI. ver. 6. et
 seqq. „ Eruntque verba hæc, quæ
 „ ego præcipio tibi hodie, in
 „ corde tuo: et narrabis ea filiis
 „ tuis, et meditaberis in eis se-
 „ dens in domo tua, etambu-
 „ lans in itinere, dormiens atque
 „ consurgens. Et ligabis ea qua-
 „ si signum in manu tua, erunt-

Et quae caelesti correpti numine Vates
 Jam pridem cecinere pii; et quae legifer ipse
 Christus in humanis (10) docuit: quaeque inde per orbem
 Praecones sparsere sui praecepta magistri;
 Et servanda simul concors (11) Ecclesia sanxit.
 Haec te si serves poterunt praestare beatum.
 Seneca multa licet doceat laudanda; frequenter
 Miscuit ille tamen letalia (12) multa vicissim,

„ que et movebuntur inter ocu-
 „ los tuos, scribesque ea in li-
 „ mine, et ostiis domus tuae. . .
 „ Cave diligenter ne obliviscaris
 „ Domini „ Et Josue cap. i. ver.
 „ 8. Non recedat volumen legis
 „ hujus ab ore tuo: sed medita-
 „ beris in eo diebus ac noctibus,
 „ ut custodias, et facias omnia
 „ quae scripta sunt in eo: tunc
 „ diriges viam tuam et intelliges
 „ eam. „

(10) De praestantia moralis do-
 etrinae, quae veteris, novique
 Testamenti libris continetur, ac-
 curate agit, atque ex ea Christia-
 nam Religionem divinitus institu-
 tam esse demonstrat cl. Vir An-
 toninus Valsecchius Ord. Praed.
 Operis inscripti: *Dei Fondamen-
 ti della Religione e dei Fonti dell'
 empietà* lib. II. cap. IX. seqq.
 vol. II. edit. Patavinae MDCCCLV.
 pag. 90. seqq.

(11) Cujus definitionibus, in
 his quae non solum ad fidei, sed
 etiam ad morum doctrinam, spec-
 tant, ab omnibus, qui aeternam
 salutem consequi volunt, omnino
 standum est, ut constat ex illis
 Christi Domini verbis apud S. Mat-
 thaeum cap. XVIII. ver. 17., Si . . .
 „ Ecclesiam non audierit, sit tibi
 „ sicut ethnicus et publicanus. „

(12) Quod de Seneca a Latino,
 hoc de omnibus ethnicis Philoso-
 phis, qui moralis doctrinae prae-
 cepta tradiderunt, a nobis veris-
 sime dicitur. Quotus enim quis-
 que illorum fuit, qui in maxi-
 mos errores non incidere? Con-

sulatur Lactantius Divinarum In-
 stitutionum lib. III. qui de falsa
 Sapientia Philosophorum inscribitur
 maxime cap. VIII. et seqq.
 tom. I. pag. 205. seqq. Quid Pro-
 testantes, qui in jure naturae,
 hominumque officiis explicandis
 humana tantum ratione duce uti
 voluerunt, quam saepe, ac tur-
 piter desipuerunt? Vide Joannis
 Francisci Finetti opus, cui titulus
 de Principiis Juris Naturae et Gen-
 tium adversus Hobbesium, Pu-
 fendorfium, Thomasium, Wolf-
 fium et alios libri XII. Venetiis
 MDCCCLXIV. Legenda quoque est
 Danielis Concinae Ord. Praed.
 Dissertatio Prolegomena in libros
 tres de Naturae et Gentium jure
 deque positivo, divino, et huma-
 no Theologiae Christianae tom.
 VI. adversus Pufend. Barbeyr. Tho-
 mas. aliosque Novatores, ex jusus
 Cap. XIII. num. X. edit. MDCCCL.
 pag. 92. et seq. liceat mihi mo-
 nitum ad Saperdas quosdam Ita-
 los Grotianos, Pufendorianos,
 Wolfianosque etsi longius produ-
 ceré. Longitudo enim utilitate pen-
 sabitur. Est autem hujusmodi. „
 „ Colligant heinc Italiae nostrae
 „ saperdae nonnulli, quantum a
 „ via haecenus aberrarunt recta,
 „ dum in addiscenda juris natura-
 „ lis scientia, omnis limpidissi-
 „ mis fontibus, lutulentissimas
 „ Protestantium lacunas adierunt.
 „ Plus ex una hac de re S. Thomae
 „ quaestione doctrinae, quam ex
 „ integris Pufendorffii, Heineccii
 „ operibus indepti fuissent. Ex alia

Ignarus veri, atque superni luminis (13) expers.

„ parte praedudicii, et erroribus
 „ illorum mentes inquinatae non
 „ essent, neque in religionis fer-
 „ vore adeo tepescerent. Sensim
 „ sine sensu istorum librorum lec-
 „ tio quodam erga religionem
 „ tepore animos afficit, contem-
 „ pibilem auctoritatem supre-
 „ mam reddit, et infirmas hu-
 „ manae mentis vires plus justo
 „ exaltat. Dieteria illa, scom-
 „ mata, velificationes, derisio-
 „ nes Papatus, Papistarum &c.
 „ quae in istorum libris passim
 „ occurrunt, vestigia in lectorum
 „ mentibus imprimunt quae a-
 „ nimus a recta deducitur via,
 „ et heinc paulatim languescit
 „ fides, caritas extinguatur, et
 „ tandem aliquando impietas suc-
 „ cedit. Atque illud omnium ma-
 „ lorum maximum est, quod scituli
 „ nostri, catholicae doctrinae
 „ armis denudati, et antequam ve-
 „ rae doctrinae lumine mens illu-
 „ strata sit, haeticorum libros re-
 „ volvunt, saturas, paroemias, cen-
 „ suras, scommata memoriter ad-
 „ discunt, et errores ignoranter
 „ epotant. Ipse audivi plurimos,
 „ cum de foenore in Italia nostra
 „ bellum arderet litterarium, inela-
 „ mantes, divinas Scripturas ad re-
 „ ctas rationis tribunal exigen-
 „ das esse, errasse Patres, desi-
 „ pisse Scholasticos, signatum
 „ esse super nostrarum animarum
 „ mentes rationis lumen; nihil
 „ jussisse Christum quod non sit
 „ lege naturali praeceptum. Heinc
 „ colligebant, moderatam usuram
 „ haud esse prohibitam: quae gra-
 „ vissima praedudicia, et iniquas
 „ praeceptiones e transalpinorum
 „ haeticorum lectione didice-
 „ rant. Pudere autem illos de-
 „ beret ab hostibus sanandae in-
 „ firmitatis pharmaca, et a ca-
 „ tholicae religionis derisoribus
 „ inveniendae veritatis lumina e-

„ mendicare. Nunquam ergo hae-
 „ reticorum libri legendi? Le-
 „ gantur facultate habita, non
 „ repugno. Sed prius christianae
 „ doctrinae fundamenta altius
 „ praeraciantur, prius catholici
 „ Doctores consulantur; et post-
 „ ea haeteci legantur, tam-
 „ quam hostes, qui insigni va-
 „ fritie fucum lectoribus facere
 „ student. Verum, nisi illos re-
 „ fellendi occasio adsit, si illos
 „ penitus neglexeris in religionis
 „ controversiis, satius tibi erit.
 „ Quoniam vix aut controversiam
 „ philosophicam, aut punctum
 „ eruditionis tractare infensissimi
 „ hi hostes consuescunt, quia
 „ religionis causam, et Papatum
 „ eidem immisceant, et impetu-
 „ ras calumniasque fide mala ex-
 „ cogitatas interserant, ac Ca-
 „ tholicorum privatorum abusus,
 „ vitia, et corruptelas in ipsam
 „ Romanam Ecclesiam regerant.
 „ Porro imperiti lectores, haud
 „ suspicantes tantam in filiis an-
 „ cillarum fraudem, calumnias
 „ pro veritatibus degluriunt, il-
 „ lorumque fucis, et artificiis non
 „ raro capiuntur. Tuta ergo res
 „ erit nullum cum istis habere
 „ commercium „

(13) Desiderius Erasmus in ju-
 dicio de L. Annaeo Seneca prae-
 misso Operibus Senecae in edit.
 Paris. MDCXIX, et aliis quas com-
 memorare non est opus. „ Illis,
 „ inquit, non assentior, qui cer-
 „ tant Senecam facere Christia-
 „ num Nicodemo similem . . . .
 „ Certe cum non alius de conte-
 „ mnenda morte scripserit un-
 „ quam, vel saepius, vel fortius,
 „ qui convenit adeo fuisse meti-
 „ culosum, ut ne in scriptis qui-
 „ dem extrema senecta proditis
 „ usquam subindicaret suam pro-
 „ fessionem: tam cautum, ut
 „ nihil suboleverit Neroni, qui

Quare age Mureti (14) prudenti singula libra
Protinus expende, admonitusque nocentia vita.

„ quum illum decrevisset e me-
„ dio tollere, et causas commen-
„ titias praetexeret, Christiani-
„ smi crimen non objecit? Sed
„ quorsum attinet hoc commen-
„ tum? An ut libros illius Chri-
„ stianis hominibus commendent?
„ Equidem arbitror magis in rem
„ esse lectoris, ut Senecae libros
„ legat, velut hominis ignari no-
„ stra: religionis: Etenim si le-
„ gas illum ut paganum, scripsit
„ Christiane: si ut Christianum
„ scripsit paganice. Quum au-
„ tem in illo sint plurima quae
„ segnitiam nostram possint ad
„ virtutis studium accendere, ha-
„ bebunt eadem acriores aculeos,
„ si cogitemus ab ethnico profe-
„ cta . . . Itaque quod ad mo-
„ res attinet, majore fructu le-
„ getur Seneca, si legatur, ut
„ quemadmodum fuit, paganus.
„ Nam et Christiane dicta vehe-
„ mentius afficient: et secus di-
„ cta minus laedent. „ Confer
„ Joannem Albertum Fabricium Bi-
„ bliothecae Latinae tom. I. pag.
„ 367. seq. adnot. t. et tom. II.
„ pag. 513. seq.

(14) Muretus in suis ad Senecae opera adnotationibus, quae in ipsis cum Christiana doctrina pugnantia occurrunt indicare non praetermisit, quod pariter Justus Lipsius cum in Commentariis, quibus Senecae opera illustravit, tum in libris *Manuductionis ad Stoicam Philosophiam*, et *Physiologiae Stoicorum* praestitit. Editio autem Operum Senecae cum Mureti adnotationibus in publicam lucem prodiit hoc titulo:
„ L. Annaeus Seneca a M. An-
„ tonio Mureto correctus, et no-
„ tias illustratus, ad Matthaenum
„ Contarellum Tit. S. Stephani

„ in Monte Caelio S. R. E.
„ Presb. Cardinalem cum Privi-
„ legio: Superiorum permissu Ro-
„ mae apud Bartholomaeum Gras-
„ sium MDCCXXV. „ De qua
„ quidem editione haec scribit Jo.
„ Albertus Fabricius Bibliothecae La-
„ tinae volumine altero edit. Ham-
„ burgi MDCCXXI. pag. 505. seq. „
„ Romae typis Barthol. Gorassii
„ (corrigere Grassii) Anno 1585.
„ fol. cum notis M. Antonii Mu-
„ reti, et indice Julii Roscii
„ Hortini, curante post Mure-
„ ti, eodem Anno prid. Non.
„ Jun defuncti obitum Francisco
„ Bencio, S. I. Quamquam vero
„ praeclarae sunt Mureti in Senecae
„ observationes, tamen non
„ ab re illi vitio vertit Henricus
„ Stephanus proodopoeja ad Senecae
„ lectionem edita An. 1586.
„ 8. quod Erasmi operam Senecae
„ impensam contemnit, et
„ Pintiani vix bis meminit, cum
„ utriusque saepe emendationibus
„ usus fuerit. Vide interim quae
„ pro Mureto reponit Rich. Simon
„ *Bibl. selectae* c. 23. Ista
„ Senecae editio manu Josephi
„ Scaligeri notata extat in *Bibl.*
„ *Academiae Leidensis*. „ Hujus
„ porro editionis in Bibliotheca Ca-
„ pituli Canoniorum Ecclesiae Ca-
„ thedralis Viterbiensis, cui Lati-
„ nius moriens Bibliothecam dome-
„ sticam suam legavit, ut in ejus
„ vita Dominicus Macrus testatur,
„ exemplum extat, in quo Latini
„ ipsius manu scripta sunt epigram-
„ mata tria, quae nunc primum e-
„ dimus cum inscriptione ipsis prae-
„ missa, et indicatione anni et diei
„ quibus volumen operum Senecae
„ ejusdem editionis dono misit ad
„ amicum, qui omnino quis fuerit
„ ignoramus.

D E
LUCII ANNAEI SENECAE
LIBRO.

Quare bonis viris multa mala accidant cum sit Providentia.
C O M M E N T A R I U S.

§. I. CUM Lucilius (1), Siciliae Procurator, ex Epicuri schola vir ingenuis, liberoque homine dignis artibus imbutus, Lucium Annaeum Senecam omnium Stoicorum (2) acutissimum, a quo unice diligebatur, ponderosisque epistolis ad moralis Philosophiae studium, atque exercitationem (3) inflammabatur, rogasset, cur male bonis esset, cum Dei providentia mundus gubernaretur, Seneca ejus dubitationi, aut potius (4) querelae

(1) De hoc Lucilio legendi Justus Lipsius in *Monito Senecae epistolis praemisso Operum L. Annaei Senecae editionis Antuerpiensis ex Officina Plantiniana Barthasaris Moreti MDCLII* (qua editione in referendis, indicandisve Senecae testimoniis utar, nisi aliam indicavero) pag. 285 seq., et Jo. Albertus Fabricius in *Bibliotheca Latina edit Hamburgensis MDCCXII lib. II cap. 9. vol. I. pag. 360. adn. h.*

(2) Lactantius *Divinarum Institutionum lib. II. cap. IX. tom. I. Operum edit. Parisien. MDCCXLVIII. pag. 147.*, Melius . . . Seneca omnium Stoicorum acutissimus . . . Vide alia ejusdem Lactantii testimonia, in quibus Seneca commendatur, edit. cit. *Operum Senecae pag. xxxi. seq.*

(3) Harum epistolarum cxxiv. habemus cum in aliis editionibus Operum Senecae, tum in laudata editione Lipsii, qui pag. 386. monet, eas dividi a quibusdam in libros (uti reipsa dividuntur in

editionibus Veneta Anni 1492., et aliis antiquis Operum Senecae editionibus, sicut et in Genevensi 1628.) et scriptos codices dividere, *sed diverse*. Confer Mureti animadversionem de *Epistolarum Senecae in libros divisione editionis Operum Senecae Romae 1585. pag. 194.*, et Jo. Albertum Fabricium *Bibliothecae vol. cit. pag. 360. et seq. num. 13.*, et vol. 2. pag. 501. seq., et quae de *Epistolarum Senecae ad Lucilium numero, ac varia in libros divisione in Codicibus admonet cl. Angelus Maria Bandinius in Catalogo codicum Latinorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae recensens codices, quibus Epistolae ipsae continentur, locis indicatis in Indice I. Generali in quinque Latinorum, et Italicorum Codicum volumina volum. v. col. 665.*

(4) Seneca cap. I., *Suo, inquit, ista tempore reserventur: eo quidem magis, quod tu non dubitas de Providentia, sed quereris.*

cumulate satisfecit singulari libro, qui ad nos usque pervenit, mutilus tamen extrema parte, in qua Seneca receperat se Lucilio persuasurum, ne unquam boni viri miseretur, quandoquidem is dici quidem miser, esse autem nullo modo posset. Etenim Seneca, ubi primo libri hujus capite propositam sibi a Lucilio quaestionem indicavit, atque hanc rerum, quae sub sensus cadunt, universitatem, non ex fortuito corpusculorum individuum concursu coaluisse, nec temere consistere, verum a praestantissimae naturae numine effectam, ejusque vi, et consilio sustineri, atque administrari quasi praeteriens ostendit, tum capite secundo nihil mali accidere bono viro posse confirmavit, reliquis capitibus, quatuor potissimum, ut Dionysius Petavius (§) Theologorum aetatis suae eruditissimus animadvertit, argumenta affert, quibus ratio redditur, quare Deus optimos etiam, sibi que carissimos viros adversis rebus premi, conficique patiatur.

Ex quibus eruitur non omnia Epicuri decreta Lucilio probata. Nam quis ab illo divinam providentiam omnino sublatam ignorat? Vide Marcum Tullium Ciceronem de natura Deorum lib. 1. cap. VIII. Tom. II. operum ejusdem edit. Patavinae typis Seminarii MDCCLIII. pag. 514. apud quem Vellejus Epicureus providentiam irridet, et cap. XX. pag. 529. negat in ipso Mundo Deum inesse, qui regat, qui gubernet, qui cursus astrorum, mutationes temporum, rerum vicissitudines, ordines, que conservet, terras, et maria contemplans hominum commoda vitasque tueatur.

(§) Dionysius Petavius Theologorum Dogmatum de Deo Deique proprietatibus lib. VIII. cap. V. num. XI. tom. I. edit. Venetae MDCCLVIII. pag. 379. „ Scripsit hac de re librum Seneca, cum inscriptione hac: *Quare bonis viris mala accidant, cum sit Providentia.* Quo in libro tria illa, et omnium fere com-

mentariis, ac disputationibus tractata respondet. Quid autem nisi vulgare potest, et notum omnibus dici de ea re, quae Sole ipso clarius lucet praesertim iis, quos Christianae veritatis splendor afflavit? Ergo ita disputat, summamque rationum conficit sic. *Ista quae videntur mala, primum pro iis esse; hoc est iis prodesse potius quam nocere. Deinde pro universis, quod exemplis ceteros adjuvant. Post haec volentibus accidere, ac digno malo esse si nolint. Quartum addit, eadem lege bonis evenire, qua boni sunt.* Haec praecipua quatuor argumentorum capita, quae toto deinde libro illustribus et sententiis, et exemplis asserit. Sed ab nostris plenius, ac nervosius ista tractantur, quibus et ad disputandum rationum praesidia firmiora sunt, et ad persuadendum vis major exemplorum, ac testimoniorum suppetit.

§. II. Horum argumentorum primum (1) ducitur ex commodis, quae bonis ipsis acerbi, ac miseri eventus afferunt. Cum enim in hos incidunt boni, cujus generis sint, quae vulgi opinione censentur mala, re experti agnoscunt, iisque tanquam medicinis curantur, atque ad atrociora quaeque forti animo subeunda indurescunt, et quid valeat illorum virtus declaratur. Alterum (2) eruitur ex utilitatibus, quas mortalibus universis calamitosa bonorum vita praebet. Homines namque illam intuentes, et contemplantes neque (3) pecunias, neque tecta magna, neque opes, neque honores, neque imperia, neque voluptates in rebus bonis, nec paupertatem, obscuritatem, aegritudines, dolores, supplicia, mortemque ipsam in malis esse numerandas liquidius judicant, atque ad illa despicienda, haec, si ipsis humanitus contingant, animo aequissimo perferenda incitantur. Tertium (4) inde sumitur quod externa quaecumque, et ad corpus pertinentia incommoda bonis viris non modo non repugnantibus, sed ne renuentibus quidem eveniunt. Etenim cum externa, quae putantur, commoda etiam improbi (5) habeant, et obsint plerumque probis, boni adversa, quam secunda conditione uti malunt. Quartum a (6) lege, qua boni sunt, depromitur. Neque enim bonus esse quisquam potest, quin virtutem colat, neque virtutem colere, quin saepe, ne officio desit, in (7) maximas calamitates incurrat.

(1) Cap. III.

(2) Cap. v.

(3) Cicero Paradox. I. num. I. tom. III. Operum pag. § 12. „ Nunquam michercule ego neque pecunias istorum, neque tecta magna, neque opes, neque imperia, neque eas, quibus maxime adstricti sunt, voluptates in bonis rebus aut expetendis esse duxi, quippe cum viderem, rebus his circumfluentibus ea tamen desiderare maxime, quibus abundarent. Neque enim expletur unquam, nec satiatur cupiditatis

„ sitis: neque solum ea qui habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metuentur. „

(4) Seneca cap. cit.

(5) Cicero Paradox. cit. pag. § 12. seq. „ Potestne bonum cuiquam malo esse? aut potest quisquam in abundantia bonorum ipse esse non bonus? At qui ista omnia talia videmus, ut etiam improbi habeant, et obsint probis. „

(6) Seneca ibid.

(7) Huc spectat illud S. Pauli in epistola II. ad Timotheum cap.

§. III. Quatuor his argumentis a Petavio commemoratis Seneca quintum interserit petatum a (1) fato, quo nomine quid Stoici intellexerint, S. Augustinus libro quinto de Civitate Dei capite octavo (2) exponit, ejusdemque Senecae testimonio confirmat. Sic autem habet: „ Qui... „ non astrorum constitutionem, sicuti est cum quidque „ concipitur, vel nascitur, vel inchoatur, sed omnium „ connexionem seriemque caussarum, qua fit omne quod „ fit fati nomine appellant; non multum cum eis de verbi „ controversia laborandum atque certandum est: quan- „ do quidem ipsum caussarum ordinem et quamdam „ connexionem Dei summi tribuunt voluntati et potesta- „ ti, qui optime et veracissime creditur et cuncta scire „ ante quam fiant, et nihil inordinatum relinquere; a quo „ sunt omnes potestates; quamvis ab illo non sint om-

III. vers. 10. „ Omnes qui pie „ volunt vivere in Christo Jesu „ persecutionem patientur: „ quae „ exponens S. Thomas Aquinas lect. „ II. in illud caput Commenta- „ rior. in omnes D. Pauli episto- „ las edit. Lugdunensis MDCLXXXIX. „ pag. 615, seq. inquit. „ Pie su- „ mitur dupliciter: Quandoque „ pro virtute pietatis ad cultum „ divinum: supra eodem cap. „ *Habentes speciem pietatis*. „ Quandoque pro misericordia ad „ proximum: 1. Timoth. 4 *Pie- „ tas ad omnia valet*: Sic ergo „ dicit: *Omnes qui pie volunt „ vivere in Christo &c.* id est, „ volunt observare cultum reli- „ gionis Christianae: Tit. 2. *So- „ brie, et juste, et pie vivamus „ in hoc saeculo, &c.* Et tales „ *persecutionem patientur*; et ma- „ xime in primitiva Ecclesia, „ quando Christus undique im- „ pugnabatur a Judaeis et Gen- „ tibus: Et ideo Joann. 16. *Ve- „ nit hora ut omnis qui interficit „ vos, arbitretur obsequium „ se praestare Deo*: Matt. 24. „ *Eritis odio omnibus gentibus „ propter nomen meum*: item

„ *Omnes qui pie volunt &c.* id „ est, volunt per fidem Christi „ servare misericordiam ad pro- „ ximum, necesse est eos perse- „ cutionem pati; etsi non ab extra, „ tamen ab intus, quando scilicet „ compatiuntur defectibus proxi- „ morum, quorum culpas et „ poenalitates vident: 2. Corinth. „ II. *Quis scandalizatur, et ego „ non uror?* &c. 2. Petr. 2. *Ha- „ bitans apud eos qui de die in „ diem animam justam iniquis „ operibus cruciabant*: Psalm. „ 118. *Vidi praevaricantes et „ tabescebim &c.* Item sunt aliae „ persecutiones, quae Sanctis „ omnibus deesse non possunt; „ scilicet carnis, mundi, et dae- „ monis: Quia ut habetur Galat. „ 5. *Caro concupiscit adversus „ spiritum*: Rom. 7. *Infelix ego „ homo, quis me liberabit de cor- „ pore mortis hujus?* Psalm. 33. „ *Multae tribulationes justorum.* „ (1) Seneca Cap. V.

(2) S. Augustinus De Civitate Dei lib. v. Cap. VIII. tom. VII. Operum edit. Venetae Jo. Baptistae Albrizzi Hieron. Fil. MDCCXXXII. col. 120, seq.

- „ nium voluntates. Ipsam itaque praecipue Dei summi
 „ voluntatem, cujus potestas insuperabiliter per cuncta
 „ porrigitur, eos appellare fatum sic probatur. Annaei
 „ Senecae (3) sunt, nisi fallor, hi versus:
 „ Duc summe pater, altique dominator poli,
 „ Quocumque placuit, nulla parendi mora est.
 „ Adsum impiger: fac nolle, comitabor gemens,
 „ Malusque patiar facere quod licuit bono.
 „ Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.
 „ Nempe evidentissime hoc ultimo versu ea fata appel-
 „ lavit, quam supra dixerat summi patris voluntatem:
 „ cui se paratum obedire dicit, ut volens ducatur, ne
 „ nolens trahatur; quoniam scilicet, Ducunt volentem
 „ fata, nolentem trahunt. Illi quoque versus Homerici
 „ huic sententiae suffragantur, quos Cicero in Latinum
 „ vertit:
 „ Tales sunt hominum mentes, quali pater ipse
 „ Juppiter auctiferas lustravit lumine terras.
 „ Nec in hac quaestione auctoritatem haberet poetica
 „ sententia: sed quoniam Stoicos dicit, vim fati asse-
 „ rentes, istos ex Homero versus solere usurpare, non
 „ de illius poetae, sed de istorum philosophorum opi-
 „ nione tractatur, cum per istos versus, quos disputa-
 „ tioni adhibent, quam de fato habent, quid sentiant
 „ esse fatum, apertissime declaratur, quoniam Jovem ap-
 „ pellant, quem summum deum putant, a quo conne-

(3) Seneca epist. CVII. pag. 631.
 „ Sic alloquamur Jovem, cujus
 „ gubernaculo moles ista dirigi-
 „ tur, quemadmodum Cleanthes
 „ noster versibus disertissimis al-
 „ loquitur quos mihi in nostrum
 „ sermonem mutare permittitur,
 „ Ciceronis viri disertissimi exem-
 „ plo. Si placuerint, boni con-
 „ sules: si displicuerint, scies
 „ me in hoc securum Ciceronis
 „ exemplum.
 „ Duc me parens, celsique do-
 „ minator poli.
 „ Quocumque placuit, nulla pa-
 „ rendi mora est:

„ Assum impiger, fac nolle, co-
 „ mitabor gemens:
 „ Malusque patiar, quod pa-
 „ ti licuit bono.
 „ Ducunt volentem fata, no-
 „ lentem trahunt.
 „ Sic vivamus, sic loquamur: pa-
 „ ratos nos inveniat atque im-
 „ pigros fatum. Hic est magnus
 „ animus, qui se Deo tradidit:
 „ at contra ille pusillus ac dege-
 „ ner, qui oblectatur, et de
 „ ordine Mundi male existimat,
 „ et emendare mavult deos,
 „ quam se. „

„ xionem dicunt pendere (4) factorum. „ Hactenus S. Augustinus, qui, licet cum veteribus Philosophis, qui divinae voluntatis decretum, sive ut Boethii (5) verbis utar, inhaerentem *mobilibus* dispositionem, *per quam Providentia suis quaeque nectit ordinibus*, fatum appellarunt, non multum esse de verbi controversia laborandum, atque certandum affirmet, tamen citati libri capite primo (6) opportune monet, ut, qui ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat; et capite nono (7) subdit: „ Omnia . . . „ fato fieri non dicimus, immo nulla fieri fato dicimus; „ quoniam fati nomen ubi solet a loquentibus poni, id

(4) Vide, si libet, Justum Lipsium de Constantia lib. I. cap. xvii. seq tom. iv. operum edit. Antuerpiensis ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti MDCXXVII. pag. 390. seqq. et Physiologiae Stoicorum lib. I. dissertat. XII. tom. eod. pag. 548. seqq. Amplissimum S. R. E. Cardinalis Hyacinthi Gerardi in egregio opere inscripto: *Introduzione allo studio della Religione* edit. Aug. Taurinor. MDCCLV. pag. 370. seq. et cl. Appianum Buonafede *Della Istoria e della indole di ogni Filosofia di Platone e di Aristotele* vol. IV. edit. Lucensis MDCCLXIX. pag. 119. seq.

(5) Boethius de Consolatione Philosophiae lib. v. Prosa VI. edit. Patavinae typis Josephi Comini MDCCCXXI. pag. 92 seq. „ Providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit: fatum vero inhaerens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quaeque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa quamvis infinita complectitur; fatum vero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut haec temporalis ordinis explicatio, in divinae mentis adunata pro-

„ spectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus fatum vocetur. „ Vide S. Thomam Aquinatam Theologiae Summae part. I. quaest. cxvi.

(6) Tom. cit. col. 114. „ Prorsus divina providentia regna constituantur humana. Quae si propterea quisquam fatum tribuit, quia ipsam Dei voluntatem vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat. „ Quae verba Murcius in adnot. ad Senecae verba *Fata nos ducunt* pag. 232. refert, subditque: „ Vulgo enim fati nomine accipiunt commentitiam quandam necessitatem, quae ex sideribus pendeat: quae merum somnium est. Absit, ait S. Gregorius (In Evangelia lib. I. homil. x. num. 4. Operum edit. Venetae MDCCLXIX Tom. v. pag. 179.) a fidelium cordibus, ut fatum esse aliquid dicant. Ut a tam impiarum opinionum foeditate longissime abesse, ita omnes voces quae illarum suspicionem movere aliquam possint, studiosissime vitare debemus. Si Christiani sumus, utamur et moribus et vocibus Christianis; „

(7) Num. 3. ibid. pag. 123.

„ est in constitutione siderum cum quisque conceptus
 „ aut natus est, (quoniam res ipsa inaniter asseritur)
 „ nihil valere monstramus. Ordinem autem caussarum,
 „ ubi voluntas Dei plurimum potest, neque negamus,
 „ neque fati vocabulo nuncupamus, nisi forte ut fatum
 „ a fando dictum intelligamus, id est, a loquendo: non
 „ enim abnuere possumus esse scriptum in litteris sanctis
 „ *Semel (8) locutus est Deus, duo haec audiui; quoniam*
 „ *potestas est Dei: et tibi, Domine, misericordia,*
 „ *quia tu reddes unicuique secundum opera ejus.* Quod
 „ enim dictum est, *Semel locutus est*, intelligitur im-
 „ mobiliter, hoc est, incommutabiliter est locutus, si-
 „ cut novit incommutabiliter omnia quae futura sunt,
 „ et quae ipse factururus est. Hac itaque ratione posse-
 „ mus a fando fatum appellare, nisi hoc nomen jam in
 „ alia re soleret intelligi, quo corda hominum nolumus
 „ inclinari. „

§. IV. Cum igitur Seneca illud unum in hoc libro explicandum suscepit, cur Deus probos quoque viros adversitatibus angi, cruciarique sinat, cum suprema ejus potestate Mundus regatur, ut libri Argumento titulus congrueret, eum inscripserit oportet, *Quare multa mala bonis viris accidant, cum sit Providentia*, quemadmodum in libro Siculo, quem Marcus Antonius (1) Mure-

(8) Psal. lxi. ver. 12. et 13. ubi Vulgata *quia potestas Dei est; et juxta opera sua.*

(1) Vide M. Antonii Mureti I. C. Presbyteri, et Civis Romani vitam ex Scriptis ejus, et funebri Oratione Francisci Bencii S. I. Sacerdotis ab Andrea Schotto ejusdem Societatis Jesu Sacerdote collectam, praemissam tom. 1. Orationum, Epistolarum et Praefationum Mureti edit. Venetae MDCCXXXIX apud Josephum Fortoli pag. viii. seqq. in quo tomo pag. 330. seqq. indicata Bencii in funere Mureti Oratio exstat. Confer Niceroniam *Memoires pour servir à l'Histoire des Hom-*

mes illustres dans la Republique des lettres tom. xxvii. a Paris MDCCXXXIV. pag. 143. seqq., et Scaevolae Sammarthani Elogia Gallorum saeculo xvi. doctrina illustrium cum Praefatione et notis Christophori Augusti Heumannii lib. iii. num. xix. Isenaci pag. 158. seqq., qui Heumannus pag. 161. adnot. §. ait: „ Erythraeus „ Pinac. II. cap. 50. pag. 454. „ seq. testis est Muretum senem „ a Francisco Bencio discipulo suo, „ admonitum nomen dedisse Societati Jesu, atque ita tum mo- „ res mutasse ut esset omnibus „ exemplo sanctissimeque moreretur. „ Atqui Joannes Victo-

tus vir et dicendi, scribendique facultate, et eruditione

rius de Rubcis, qui sub nomine
 Jani Nicii Erithraei edidit Pina-
 cothecam illustrium doctrinae vel
 ingenii laude virorum, qui au-
 ctore superstite, diem suum obie-
 runt, Pinacotheca altera num. L.
 in quo de Francisco Bencio, edit.
 Colon. Agrippinae MDCCXLV.
 scribit: „ In Societatem Jesu re-
 „ cepto (Francisco Bencio) nihil
 „ fuit antiquius, quam ut Mu-
 „ reto Magistro, laboris, quem
 „ in ipso erudiendo susceperat,
 „ gratiam referret: neque habuit
 „ majus pretium, quod illi per-
 „ solveret, quam ut persuaderet
 „ ut sacris initiatus, vitam eo
 „ loco atque ordine dignam exi-
 „ geret. In quo fuit felix, nam
 „ impetravit, eumque, cohorta-
 „ tionibus suis, ita mores mu-
 „ tare coegit, ut esset omnibus
 „ exemplo, sanctissimeque mo-
 „ reretur, quem etiam mortuum
 „ laudavit, luculenta oratione,
 „ quae extat. „ Et Pinacotheca
 I. num. v. in Marco Antonio
 Mureto pag. 13. et 14. haec
 „ habet „ Totis novem ante ejus
 „ e vita discessum annis pietati ac
 „ religioni omne suum studium
 „ dedit . . . . et sacris initiatus,
 „ quotidie, si, per valetudinem
 „ licuisset, multis cum lacrymis,
 „ divinam illam Hostiam D. O.
 „ M. sacrificabat. „ Igitur Mu-
 „ retus Bencii quidem cohortatio-
 „ nibus, ut sacris initiaretur, ac
 „ Sacerdos fieret (vide Orationem
 „ a Bencio in ejus funere habitam
 „ pag. 340.) adductus fuit, non
 „ vero ut Societati Jesu nomen da-
 „ ret: quod non modo Heumanus
 „ Janum Nicium Erythraeum
 „ falso appellans, sed etiam Jacobus
 „ Thomasius temere venditavit, de
 „ quo Niceronius tom. cit. pag.
 „ 151. „ Jacques Thomasius pretend
 „ dans la Preface de quelques
 „ oeuvres, de Muret, dont il a

„ donné une édition à Leipsic,
 „ que ce Savant se fit Jesuite sur
 „ la fin de ses jours; mais c'est
 „ une imagination, qui n'a au-
 „ cun fondement. „ Quantum
 „ autem Mureto, quem Sfortia
 „ Pallavicinus, deinde S. R. E. Car-
 „ dinalis amplissimus, in Vindica-
 „ tionibus Romae typis Dominici
 „ Manelphi MDCXXXIX. Cap. XXI.
 „ pag. 146. *Oratoris personam non*
 „ *admodum supra mediocritatem im-*
 „ *plevisse affirmat, Janus Nicius*
 „ *Erithraeus in ea facultate tribue-*
 „ *rit, plane constat ex his, quae*
 „ *de eodem Mureto ait Pinacothecae*
 „ *I. pag. 12. „ Ac mihi elo-*
 „ *quentiae in eo virtus, quae*
 „ *merito omnium maxima habe-*
 „ *tur, ceteris ejus laudibus vide-*
 „ *tur antestare. Quid enim ejus*
 „ *orationibus inveniri perfectius*
 „ *potest? qui flos, quod lumen,*
 „ *quis naturalis, non autem fu-*
 „ *catus, in eis nitor desideratur?*
 „ *quis humilia subtrilius, ampla sub-*
 „ *limius, mediocria temperan-*
 „ *tius potuit dicere? quibus vir-*
 „ *tutibus perfecti Oratoris laus*
 „ *continetur. Quis nostra aetate*
 „ *sermonis genere usus est, adeo*
 „ *gravitatis doctrinae prudentiae-*
 „ *que refero, et in quo prae-*
 „ *terea omnes verborum, omnes*
 „ *sententiarum illigentur lepores*
 „ *praeter hunc? quis magis lati-*
 „ *ne, pure, dilucide suaviterque*
 „ *locutus est unquam, et quod*
 „ *refert, qui oris pressu, et sua-*
 „ *vitae appellandarum litterarum*
 „ *se magis hujus civem urbis,*
 „ *non peregrinum significaret?*
 „ *Quis unquam actione, in qua*
 „ *fere sunt omnia, par illi extitit?*
 „ *quae cum constet voce,*
 „ *motu, ac gestu, vox erat ma-*
 „ *gna, canora, distincta, motus*
 „ *plenus artis, ac venustatis,*
 „ *gestus non verba exprimens,*
 „ *sed rem et sententiam signifi-*

spectatissimus atque a Jano Nicio Erithraeo Princeps Orationum non sui modo saeculi, sed multorum etiam superiorum habitus vidit (2), inscribatur.

§. V. Jam vero ad eandem quaestionem explicandam libros singulares duos, eodem titulo signatos, a Lucio Annaeo Seneca compositos, quorum alter injuria temporum (1) interciderit, alter nunc quoque exstet, nec Au-

„ catione declarans. Quamobrem
 „ illud assecutus videretur, ut non
 „ hujus modo saeculi sed mul-
 „ torum etiam superiorum, Ora-
 „ torum princeps habeatur. „
 „ Horatius quoque Tursellinus ele-
 „ gantissimus e Societate Jesu Scri-
 „ ptor in Praefatione Petri Joannis
 „ Peipiniani ex eadem Societate
 „ Oracionibus praemissa edit. Veronae
 „ MDCXXI. Muretum enumerat
 „ ad Nicolaum Tomickium Romae
 „ die 4. Januarii 1566 apud Hie-
 „ ronymum Lagomarsinium in ad-
 „ notationibus ad Julii Pogiani epi-
 „ stolas volum. IV. pag. 128.
 „ scribit „ Orationem Legati no-
 „ mine habebit M. Antonius Mu-
 „ retus, vir in hoc dicendi genere
 „ magna semper cum laude ver-
 „ satus. „

(2) Muretus in adnot. ad li-
 brum Senecae *Quare bonis viris
 mala accidunt cum sit Providentia*
 pag. 229. edit. Operum Senecae
 cit. adnot. 3. ad §. 1. „ Vera
 „ hujus libri inscriptio haec est:
 „ Quare bonis viris multa mala
 „ accidunt cum sit Providentia.
 „ Ea non tantum in libro Siculo
 „ totidem litteris legitur sed,
 „ quod pluris est, apud Lactan-
 „ tium in libro de justitia. „
 „ Confer Catalogum Codicum lati-
 „ norum Bibliothecae Mediceae Lau-
 „ rentianae ab Angelo Maria Ban-

dinio viro eruditissimo confectum
 tom. III. col. 112. §. 1. , ubi de-
 scribitur codex, in quo Senecae
 ad Lucilium liber, cui in vulgatis
 titulus est, *de Providentia*, in-
 scribitur: *Quare multa mala bo-
 nis viris accidunt*. In codice
 autem Vaticano Urbinatense num.
 1355. saeculi XV. ut a clarissimo
 Praesule Cajetano Marinio, Bi-
 bliothecae ejusdem primo Custode
 accepi, hoc titulo signatur. *L. Annaei Senecae liber ad Lu-
 cillum cum Mundus providentia
 regatur quare multa mala bonis
 viris accidunt*.

(1) Josephus Isaacus, nobilis
 Lactantii interpres, ad illa Senecae
 nomine a Lactantio Divin.
 Institut. lib. V. cap. XXIII. tom. I.
 Operum edit. cit. pag. 423. relata
 verba *Deus* (inquit) *homines pro
 liberis habet* ait: „ Haec ipsa
 „ verba haud certe reperias apud
 „ Senecam. Quare aut Senecae
 „ liber excidit, aut quasi Senecae
 „ verbis eam Lactantius extulit
 „ sententiam, ut et alibi facit.
 „ Horum verborum sententiam
 „ habes in ejus libello de divina
 „ Providentia sub initium. „ E-
 „ duardus quoque a S. Xaverio in
 „ editione operum Lactantii Romae
 „ MDCCCLVII. per Angelum Rotilli
 „ ad ea capitula ejusdem seg. II. *cui
 „ titulus*, sic habet „ *Librum*, *cui
 „ titulus est*: Aldus *Titulus fuit*:
 „ Iste liber non idem esse videtur,
 „ qui inter Senecae opera etiam-
 „ num *de Providentia* inscribitur:
 „ vel verba ista ex eo exciderunt. „

ctor ullus probabilis memoriae prodidit, nec omnino credibile videtur. Etenim Seneca, cum ab eo Lucilius quaesivit, *Quid ita si Providentia mundus ageretur multa bonis viris acciderent mala*, quaestionem istam quidem in contextu operis de Providentia, vel de universa morum doctrina, quod animo moliebatur, tractare instituerat, sed nondum attigerat, ut ex ipso libri de quo agimus exordio plane constat. Nam Seneca indicata quaestione sibi a Lucilio proposita: „ Hoc, (2) *inquit*, commodius in „ contextu operis redderetur, cum praesesse universis „ Providentiam probarem, et interesse nobis Deum. „ Sed quoniam a toto particulam revelli placet, et unam „ contradictionem, manente lite integra, solvere, faciam „ rem non difficilem, causam Deorum agam. „ Vulgato autem Senecae ad Lucilium libro, in quo jactata illa, ab Epicureis praesertim, adversus divinam Providentiam criminationis repellebatur, quis ullum Senecae familiarem, ac Philosophiae studiosum tam ineptum inveniri potuisse censeat, qui a Seneca criminationis integro libro jam ab ipso dilutae confutationem postulaverit? Fac autem extiterit. Numquam profecto Seneca, ut ejus voluntati obsequeretur, tempus, operamque inaniter terendam sibi, actumque agendum, quod vetabatur veteri proverbio, existimasset. Nam quae tandem ad criminationem illam depellendam afferre argumenta poterat, quae in edito ad Lucilium libro non attulisset? Quamobrem vehementer assentior Marco Antonio (3) Mureto, qui hunc

(2) Cap. I.

(3) Muretus in Schol. ad librum hunc Senecae seorsum editum MDLXXV. Romae, de qua editione §. VIII. dicemus: „ Liber hic in „ vulgatis codicibus ita inscribitur: *L. Annaei Senecae de „ Mundi gubernatione divina providentia, et qualiter multa mala bonis viris accidunt*. Quae inscriptio certe inelegans est, et ingenio Senecae indigna. In „ vetere libro, quem habeo, „ multo brevius ac concinnius

„ legitur *De Providentia*. Neque „ sane opus fuit addere illud „ *Divina*. Satis enim facile intelligitur, etiamsi reticeatur: „ et Stoici in hac quaestione „ tractanda prohoean aut providentiam, simpliciter cum dicebant, divinam providentiam intelligebant. Sed tamen haec „ quoque inscriptio vereor, ut „ vera ac germana sit. Non „ enim id hoc libro agitur, ut „ doceatur, divino consilio gubernari omnia, sed tanquam

ipsum, quem habemus, Senecae ad Lucilium de memorato argumento librum a Lucio Caecilio Firmiano
b

„ certum, et indubitatum ponitur. Quod autem potissimum argumentum a stultis et impiis hominibus adversus illam verissimam sententiam adferri solebat, optimos viros saepe vexari et agitari multis calamitatibus, cum improbissimis plurima ex voto saepius eveniant, id dissolvitur; et causae cur ita fiat, aperiuntur. Unde non dubito, quin vera inscriptio sit haec, quae auctore Lactantio nititur, apud quem haec leguntur in libro de justitia. *Si quis autem volet scire plenius, cur malos et injustos Deus potentes, beatos, et divites fieri sinat: pios contra humiles, miseros, inopes esse patiatur: sumat eum Senecae librum, cui titulus est, Quare bonis viris multa mala accidant, cum sit Providentia, in quo ille multa, non plane imperitia saeculari, sed sapienter ac paene divinitus, elocutus est.* „ Et in disputatione habita cum subsequentem Senecae librum, *Quare bonis viris mala accidant cum sit Providentia* interpretaturus esset Romae III. Non. Junii CIƆLXXV. eidem libro praeposita in editione Romana Senecae a M. Antonio Mureto correcti, et notis illustrati CIƆLXXCV. pag. 210. „ Seneca . . . „ cum et ab ea disciplina esset, quae omnia maxima, minima divino consilio gubernari statuit, et ei quem unice diligebat Encilio idem persuasisset: quia tamen scrupulus in Lucilii animo aliquis residebat ex eo, quod perspicere non poterat, cur Deus optimos quosque tot acerbitatibus vexari sineret, ejus rei causas ad eum misso hoc commentariolo tractandas

„ explicandasque suscepit. Unde „ constat, veram illius inscriptionem non esse eam, quae vulgo recepta est, *De providentia: sed Quare bonis viris multa mala accidant cum sit Providentia*, ut constat ex Lactantio in libro de ir. Dei; cujus verba huc pertinentia in eis notis, quas vestra causa ad hujus libri finem addidi, reperietis. „ In quem locum quatuor a me esse animadvertenda arbitror. Primum, Lactantii librum, in quo mentio fit libri Senecae, cui titulus *Quare bonis viris &c.* non esse librum de ira, sed de justitia, qui liber est Divinarum Institutionum quintus. Alterum, Lactantii verba eo pertinentia in Scholio primo ad Senecae librum, de quo agitur editionis Romanae MDLXXV. descripta, in prima annotatione ad eundem librum editi item Romanae CIƆLXXCV. fuisse praetermissa. Tertium in eadem Mureti disputatione quae numero III. est inter Mureti Orationes voluminis secundi Orationum Mureti editionis Venerae citatae in adnot. 1. ad §. IV. (in qua editione mendose dicitur habita Romae III. Non. Jun. MDLXXV. nempe pridie ejus diei qua ex hac vita Muretus excessit, obiit enim Muretus pridie Nonas Junii MDLXXV., ut constat ex Inscriptione quae voluminis primi Orationum ejusdem editionis pag. XIII. legitur) post verba *quae vulgo recepta est*, haec addi, *quam ego tamen ne omnia novare dicerer retinui*, in ejus disputationis editione Romanae Anni MDLXXV. ommissa, propterea quod inscriptioni vulgo receptae vera a Mureto substituta fuerat. Quartum, vocem *Nota* pro adnotatione, aut

Lactantio Divinarum Institutionum libro quinto, qui est de Justitia, capite vigesimo tertio citatum putavit, et Lactantii testimonio, quae vera esset ejusdem libri inscriptio, statuit. Lactantius enim: „ Si (4) quis, ait, „ volet scire plenius, cur malos et injustos Deus po- „ tentes, beatos, et divites fieri sinat, pios contra hu- „ miles miseros inopes esse patiatur, sumat eum Se- „ necae librum, cui titulus est: Quare bonis viris mul- „ ta mala accidant, cum sit Providentia. In quo ille „ multa, non plane imperitia saeculari, sed sapienter „ ac pene divinitus elocutus est. *Deus* (inquit) *homines* „ *pro liberis habet: sed corruptos et vitiosos luxuriose,* „ *ac delicate patitur vivere, quia non putat emendatione* „ *sua dignos. Bonos autem quos diligit, castigat saepius,* „ *et assiduis laboribus ad usum virtutis exercet, nec eos* „ *caducis ac mortalibus bonis depravari sinit.*

§. VI. Nec de Mureti sententia deducor, aut deduci quemquam posse arbitror, quod productus a Lactantio Senecae nomine locus in ejusdem Senecae ad Lucilium libro, de quo sermo est, nusquam occurrat. Cum enim, ut initio (1) admonui, extrema hujus libri parte careamus, temere, ac imprudenter faceret, qui propterea locum illum ab hoc libro acceptum inficiaretur. Nam quibus demum argumentis locum ipsum ne in extrema quidem libri parte, qua caremus, occurrisse conficeret? Ad haec quamvis allata a Lactantio verba in Senecae

explicatione temere usurpari. Qua de re haec Jacobus Facciolatus epistola Philologica VII. edit. Patavinae MDCCCLII. Orationum ejusdem XX. et aliarum ad dicendi artem pertinentium pag. 442. et seq. „ Jam flagitat tabellarius; „ nec tamen scribendi finem fa- „ cere possum, antequam te mo- „ neam, ne quod in tuis litteris „ semel atque iterum animadverti, „ vocem *Nota* pro adnotatione, „ seu explicatione temere usurpes. „ Quid stupes? Latina non est. „ Nihil te pulcherrimorum libro- „ rum tituli moveant, in quibus

„ *Notae variorum, Notae Criti-* „ *cae, Notae Selectae,* et simi- „ lia; nihil quotidianus erudito- „ rum hominum usus, nihil ne „ nostrae quidem scriptiunculae „ olim emissae, cum magnis no- „ minibus crederemus. *Nota* si- „ gnum est: *notasque apponere,* „ quod habet Cicero in Pison. „ c. 30. est signa quaedam appin- „ gere ad ea probanda, vel im- „ probanda, quibus appingimus; „ non explicare, ut vulgo incre- „ buit. „

(4) Tom. I. pag. 422. seq.

(1) §. 1.

libro, qui in nostris manibus versatur, desint, insunt tamen subjectae iisdem verbis sententiae. Nam capite primo inquit Seneca: „ Inter bonos viros ac Deum (2) „ amicitia est conciliante virtute: amicitiam dico: im- „ mo etiam necessitudo et similitudo, quoniam quidem „ bonus ipse tempore tantum a Deo differt: Discipulus „ ejus aemulatorque et vera progenies, quem parens „ ille magnificus virtutum non lenis exactor, sicut se- „ veri patres, durius educat. Itaque cum videris bonos „ viros acceptosque Diis laborare, sudare, per arduum „ ascendere, malos autem lascivire, et voluptatibus flue- „ re, cogita filiorum nos modestia delectari, vernula- „ rum licentia, illos disciplina tristiori contineri, ho- „ rum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat: bonum „ virum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi „ illum praeparat. „ Tum capite secundo: „ Patrium „ habet Deus adversus bonos viros animum, et illos „ fortiter amat, et operibus, inquit, doloribus, ac „ damnis exagitentur ut verum colligant robur. „ De- „ mum, ut alia omittam, ne sim longior, capite quarto ait: „ Hos itaque Deus, quos probat, quos amat, in- „ durat, recognoscit, exercet. „ A Lactantio autem Scriptorum, quae affert, testimonia, persaepe non propriis illorum verbis referri, sed suis, ita ut vim sententiarum dissimili oratione reddat, et Lactantii interpretes (3) passim monent, et paulo accuratiore ejus operum lectione a quolibet dignosci, perspicique potest. Quare non levi conjectura, sed firma descriptum a Lactantio Divinarum Institutionum libro quinto capite vigesimo tertio Senecae locum ex ejusdem Senecae ad Lucilium

b 2

(2) Vid. Comment. §§. XII. XVII., et seqq.

(3) Vide Isaci loc. in adnot. v. ad §. v. allatum. Confer Indicem locorum Sacrae Scripturae, quae singulari modo exprimuntur tom. I. operum Lactantii pag. cxxviii. seqq. Neque vero Lactantio peculiare, sed veteribus scriptori-

bus „ familiare fuit, ac receptissi- „ num loca ex antiquioribus Au- „ ctoribus ut eis in mentem ve- „ nit proferre, nulla verborum, „ sed sola sensus habita ratione, „ ut monetur in Opere *de optima* „ *legendorum Ecclesiae Patrum me-* „ *thodo* part. I. cap. x edit. Augustae „ Taurinorum MDCCLII, p. 8. 55.

libro in editionibus, praeter Romanam (4) a Mureto anno MDLXXXV. susceptam, de Mundi (5) gubernatione divina providentia, et qualiter (vel quare) multa mala bonis viris accidunt (vel accidunt) aut de Providentia, sive quare bonis viris mala accidunt, cum sit providentia, aut simpliciter de Providentia inscripto, eadem, qua alia pleraque Scriptorum loca, ratione, mutatis nempe verbis, depromptum arbitror; praesertim cum id stili quoque dissimilitudo persuadeat. Nam in eo Senecae testimonio, ut a Lactantio affertur, illa coagmentatio minutissimarum sententiarum, quibus, auctore (6)

(4) In hac editione pag. 224. inscribitur *L. Annaei Senecae Quare bonis viris mala accidunt cum sit Providentia Liber unus*, in qua inscriptione ex adnotatione Mureti descripta a me in adnot. 2. ad §. IV. omissum multa conjicio.

(5) In editionibus quas consului, Veneta 1492, Lipsiensi 1498., Basileensi 1537., et Parisiensi 1581. titulus est: *ae Mundi gubernatione divina Providentia, et qualiter multa mala bonis viris accidunt*; in Tarvisina 1478., et Veneta 1490. *De Mundi gubernatione divina Providentia, et quare multa mala bonis viris accidunt*; in Parisiensi 1619., Amstelodamensi 1652., et Veneta 1695 *de Providentia, sive quare bonis viris mala accidunt, cum sit Providentia*, in Romana 1575., et in Rudolstadiensi 1711 *de Providentia*.

(6) Marcus Fabius Quintilianus Institutionum Oratoriarum lib. X. cap. I. edit. Lugd. Batav. et Roterod. ex officina Hackiana 1665. pag. 759. seq. de Seneca: „ Multa etiam in eo claraeque sententiae, „ multa etiam morum gratia legenda; sed in eloquendo corrupta pleraque . . . Velles eum „ suo ingenio dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contentisset, . . . si non omnia sua amasset, si rerum pondera mi-

„ nutissimis sententiis non fregisset, „ set, consensu potius eruditorum, „ ruin, quam puerorum amore „ comprobaretur. Verum sic quoque „ que jam robustis, et severiori „ genere jam firmatis legendus, „ vel ideo quod exercere utrinque „ potest iudicium. Multa enim, „ ut dixi probanda in eo, multa „ etiam admiranda sunt: eligere „ modo curae sit. „ Hinc ejus opera in editione Basileensi apud Joan. Hervagium MDXXXVII. et ad dicendi facultatem et ad bene vivendum utilissima vocantur; et Muretus in Disputatione citata pag. 218. eum et doctrinae copia, et scribendi elegantia longe multumque omnibus obtrektoribus suis praestituisse affirmat, ac teste Francisco Bencio in epistola ad Matthaeum Contarellum Cardinalem Ampliss. qua ipsi Senecam a Mureto correctum, et notis illustratum inscribit, „ L. Annaeum „ Senecam tanti faciebat, ut eum „ non modo ut sapientissimum, „ quod omnes fateantur, verum „ etiam ut disertissimum, quod „ negant nonnulli, laudaret Auctorem. Ab hoc enim ille non „ tantum praecepta vivendi, sed „ etiam ornamenta eloquendi peti „ posse dicebat. Nimirum ejus „ orationem pressam quidem esse „ ac subtilem, sed concinnam,

Quintiliano, a Seneca rerum pondera franguntur, ne vix quidem apparet.

§. VII. Quanto autem in pretio non modo a Lactantio, verum etiam ab aliis doctissimis viris habitus hic Senecae liber fuerit, multiplices ejus editiones, ac in varias linguas (1) translationes, ac praestantissimorum (2) Philologorum in ipso exponendo labores, susceptumque saeculo decimosexto a celebratissimis duobus Eloquentiae Professoribus Marco (3) Antonio Mureto Romae, et Federico (4) Morellio Parisiis illum Auditoribus suis explicandi consilium testantur.

„ ac splendidam, plenissimamque
 „ gravitatis: sententias enim ipsas
 „ ita frequentes, ut aequent pro-
 „ pe numerum verborum; verba
 „ autem ita inter sese apta, et
 „ cohaerentia, ut nullum movere
 „ loco possis, substituendi alte-
 „ rius gratia, quin corrumpatur;
 „ nullum tollere, quin concidat
 „ oratio. Ex quo, idem profite-
 „ batur, ab ejus se lectione me-
 „ liorem quidem semper, et ad
 „ humana despicienda paratio-
 „ rem; sed tamen ornatiorem
 „ etiam, et ad dicendum, scri-
 „ bendumque instructiorem disce-
 „ dere. „

(1) De hujus libri editionibus seorsum curatis, et in varias linguas translationibus, post Nicolaum Antonium, agit Jo. Albertus Fabricius Bibliothecae Latinae lib. II. cap. 9. pag. 499. seq. et in supplemento novo hoc est Bibliothecae Latinae volumine altero lib. II. cap. 9. §. VI. num. 5., et in adn. 9. pag. 359. Editionibus autem et translationibus a Fabricio indicatis addendae sunt editio Lipsiensis per Cunradum Fadyeloffen (non ut habet Michael Maittaire Annal-typographicorum tom. v. part. poster. Londini MDCCLII. pag. 552., Kechelophen, vel Kechelofen, ut est apud Georgium Wolfgangum Panzer in Annalibus Typographicis ab artis inventae origine ad An-

num MD. Norimbergae MDCXCIII. vol. I. pag. 489.) Anno nonagesimo octavo, hoc est millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, et Romana MDLXXV., de qua §. proximo, et versio Italica ab Angelo Bandinio memorata in Catalogo Codicum Latinorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae tom. v. col. 263. De qua Bandinius idem col. 264. adn. 3., Di-
 „ versa est haec versio ab ea quae
 „ legitur in calce Italicae versio-
 „ nis Epistolar. Senecae ex Codd.
 „ Mss. Florentinis eturae in *Firen-
 „ ze nella Stamperia di S. A. R.*
 „ MDCCLVIII pag. 421. „

(2) In editione Genevensi MDCXXVIII. habemus in hunc librum adnotationes Mureti, Morellii, Lipsii, Gotofredii, Pinciani, Dalecanpii, Jugei, Jureti, Obsopoei, De Juges, Gruteri, ex quibus illas, quae nobis utiliores visae sunt in nostram editionem transtulimus. Alios, qui eundem librum illustrarunt indicat Jo. Albertus Fabricius Bibliot. Lat. volum. primo, et altero, locis citatis, in quibus de L. Annaeo Seneca.

(3) Vide §. proximum.

(4) In editione Genevensi citata Operum Senecae sumptibus Th. de Juges typis autem Alexandri Perreti MDCXXVIII. pag. 484. seqq. exstat Federici Morelli Eloquentiae

§. VIII. Ac Muretus quidem, ut omnes in ea re muneris sui partes expleret, primo librum ad veteris libri fidem (1) emendavit, deinde scholiis, maxime opportunis illustravit, tum novam ejus editionem seorsum typis Josephi de Angelis molitus est, quam Hieronymo Ottobono Veneto (2) inscripsit, ac denique III. Nonas Junii Anno MDLXXV., pridie scilicet quam ejusdem libri interpretationem aggrediretur, luculentam ad Auditores suos disputationem (3) habuit, in qua consilii sui de eo

Professoris et Interpret. Reg. Praefatio in Senecae librum de Providentia habita Lutetiae in Auditorio Reg. x. Kal. Dec. CIPIXCXVII, et pag. 489. seqq. aliquae ejus in eundem librum adnotationes referuntur.

(1) Constat id ex titulo libri, cujus exempli, quod in Bibliotheca Vaticana num. 4001. servatur, legendi, atque ex eo, quae opportuna mihi erant, exscribendi copiam cl. Praesul Cajetanus Marinius pro summa sua humanitate fecit. Sic autem habet *L. Annaei Senecae de Providentia libri singularis emendatus a M. Antonio Mureto I. C. ad veteris libri fidem cum licentia superiorum. Romae apud Josephum de Angelis. MDLXXV.*

(2) Nescio quo modo epistola, qua Muretus suam hujus Senecae libri editionem Hieronymo Ottobono inscripsit, in Collectione Epistolarum, et Praefationum ejusdem Mureti editionis Venetae apud Josephum Bortoli praetermissa fuerit. Itaque rem Lectoribus gratam me facturum puto, si eam hic exhibeam. Est autem hujusmodi. „ M. Antonius Mu- „ retus Hieronymo Ottobono Ve- „ neto S. D. Semper maximi feci „ Senecam: semperque de eo, „ ut de Scriptore non tantum, „ quod omnes fatentur sapientis- „ simo, sed etiam, quod fatui „ negant, disertissimo judicavi. „ Itaque multum operae in libris

„ illius posui, eosque saepe cum „ cura pervolutavi: neque me, „ quantum eis legendis profecerim „ paenitet. Te quoque, ut scis, „ praedicatione mea primus impu- „ li, ut eum cognoscere cuperes: „ in quo cum mihi paruisses, „ sensisti eum tibi et ad orationis „ cultum ac copiam, et multo „ magis ad tranquillitatem animi, „ et ad despicienda quaecumque „ immerentibus acerba eveniunt, „ mirabiliter profuisse. Cum „ igitur explicare statuissem li- „ brum ipsius de providentia, „ eumque a me diligenter emen- „ datum seorsum a ceteris edi- „ placuisset, ut commode in „ manibus haberi posset ab iis, „ qui me audire tanti putabunt: „ volui in ipso ejus quasi limine „ extare testimonium amoris erga „ te mei, orti ex tuo erga optimas „ disciplinas admirabili studio, „ placidissimis moribus, integri- „ tate vitae etiam optimis tem- „ poribus praedicanda. Nunc a „ te peto, mea quidem caussa, „ ut hoc munusculum libenter „ accipias: tua vero, ut institutam „ vivendi rationem constanter „ persequere: ne, si secus even- „ nerit, aut ego, qui nemini „ adulari soleo, mei dissimilis „ fuisse, aut tu a te ipso desciv- „ sisse videaris. Vale. Romae „ XV. Kal. Jun. MDLXXV. „

(3) Impressam in Editione Romana Operum Senecae (de qua in adnot. 14. ad Latini epigram-

libro explicando rationem aperit, multaue praefatus de veterum, quibus divinae revelationis lux non affulserat inconstantia, et levitate in Providentia modo confitenda, modo neganda, aut in dubium vocanda, quod libri Argumentum sit, et quae vera inscriptio docet, causasque undecim a Sancto Joanne Chrysostomo (4) allatas, cur pios Deoque acceptissimos viros omni acerbitatum genere vexari expediat, non modo refert, sed etiam breviter confirmat: quas, ut a Mureto relatae confirmataeque sunt, mihi adscribere placet.

§. IX. „ Prima . . . . est, ne qui res magnas ac prae-
 „ claras gerunt, propterea inflentur ac superbiant, sed
 „ summittant animos, memores imbecillitatis suae. Con-
 „ firmatur hoc testimonio Davidis, et Pauli, quorum
 „ ille (1) bono sibi fuisse ait, quod a Deo depressus,
 „ castigatusque sit, seque ex eo magis illius justitiam
 „ perspicere: hic (2) autem, cum usque ad tertium
 „ caelum raptus esset, eaque (3) vidisset, quae vix

mara) pag. 218. seqq. et in aliis Editionibus.

(4) Homil. 1. ad Populum Antiochenum num. 6. seqq. Tom. 11. Operum edit. Montfaucon Parisiis MDCCXVIII. pag. 8. seqq.

(1) David Psal. cxviii. ver. 71. „ Bonum mihi quia humiliasti
 „ me ut discam justificationes
 „ tuas. „

(2) S. Paulus in epist. 11. ad Corinthios cap. xii. ver. 2. seqq. „
 „ Scio hominem in Christo ante
 „ annos quatuordecim, (sive in
 „ corpore nescio, sive extra cor-
 „ pus nescio, Deus scit) raptum
 „ hujusmodi usque ad tertium
 „ caelum. Et scio hujusmodi
 „ hominem, (sive in corpore,
 „ sive extra corpus nescio, Deus
 „ scit :) quoniam raptus est in
 „ Paradisum: et audivit arcana
 „ verba, quae non licet homini
 „ loqui „ Tum ver. 7. et seqq. „
 „ Et ne magnitudo revelationum
 „ extollat me, datus est mihi
 „ stimulus carnis meae angelus

„ satanae, qui me colaphizet.
 „ Propter quod ter Dominum
 „ rogavi ut discederet a me: et
 „ dixit mihi: sufficit tibi gratia
 „ mea: nam virtus in infirmitate
 „ perficitur.

(3) Ad haec verba Latinius hanc in margine notam apposuit, *Audivit arcana verba, non vidit.* Etenim in testimonio S. Pauli annotatione superiori descripto legitur: *Et audivit arcana verba.* Verum, ut monet Cornelius a Lapide in Commentar. in Epistolam 11. ad Corinthios cap. xii. editionis Venetae MDCCXVII pag. 314. col. 2. „ Hebraismo *audire*
 „ *verba* significat videre res, „
 „ Quod confirmatur ex illis Christi Domini ad Apostolos verbis apud S. Joannem Evangel. cap. xv. ver. 15. „ Omnia quaecumque
 „ audivi a Patre meo nota feci
 „ vobis. „ Neque enim ea Christus ex revelatione didicerat, sed in Patre viderat. Quamobrem *Tò audivit arcana verba* in descripto

„ homini in hac vita videre fas est, ne propterea sibi
 „ placeret, neve insolesceret, additum sibi esse ait an-
 „ gelum (4) Satanae, a quo quasi colaphis caederetur.

S. Pauli testimonio pro visione acceptum fuit ab aliquibus apud Theodoretum Cyri Episcopum in Interpretatione eorumdem verborum tom. III. Operum edit. Italae MDCLXXII. pag. 348. ubi „ Quidam . . . dicunt verba esse res. „ Vidisse enim ipsam paradisi „ pulchritudinem, et sanctorum „ quae in illo sunt choreas, et „ modulatissimam hymnorum can- „ tus vocem : „ et a S. Augustino epist. CXLVII. olim CXII. cap. XIII. num. 31. Tom. II. col. 485. seq. atque a S. Thoma Aquinate Theologicae Summae 2. 2. quaest. CLXXV. art. III. qui duo singulari munere tributum S. Paulo, ut in eo raptu Deum, sicuti est, videret, putaverunt. Qua de re consulto, si placet, Raymundum Capisuccum Ord. Praed. Sacri Palatii Apostolici Magistrum, ac deinde S. R. E. Cardinalem Controversiarum Theologicarum Controversia xx. quaest. unic. §. III. edit. Romanae MDCLVII. pag. 530. seq. Itaque idem S. Thomas in Commentar. in S. Pauli epistolas in cap. XI. epistolae II. ad Corinthios lect. I. pag. 365. illa S. Pauli *audivit arcana verba, quae non licet homini loqui* ita exponit : „ Sciendum . . . quod „ secundum Augustinum Paulus „ est raptus ad videndum divinam „ essentiam ; quae quidem non „ potest videri per aliquam similitudinem creatam. Unde „ manifestum est quod illud quod „ Paulus vidit de essentia divina, „ nulla lingua humana potest „ dici ; alias Deus non esset „ incomprehensibilis : Et ideo secundum primam expositionem „ dicendum est, *audivit* (id est „ consideravit) *arcana verba* (id

„ est, magnificentiam divinitatis, „ quam nullus homo potest loqui.) „ Dicit autem *audivit* pro *vidit* ; „ quia illa consideratio fuit secundum interiore actum animae, in quo idem esse auditus „ et visus ; secundum quod dicitur Numer. 12. „ Ore ad os loquitur „ ei et palam &c. Dicitur autem „ illa consideratio visio, in quantum Deus videtur in hoc, et „ locutio in quantum homo in „ ipsa instruitur de divinis : Et „ quia huiusmodi spiritualia non „ sunt pandenda simplicibus et „ imperfectis, sed perfectis (secundum quod dicitur I. Corint. „ 2. Sapientiam loquimur inter „ perfectos) ideo secundo modo „ exponitur, quod *secreta*, quae „ ibi *audivit*, non licet mihi „ loqui homini (id est imperfectis) sed spiritualibus, inter „ quos loquimur sapientiam. „ (4) Quid nomine angeli Satanae, quem Apostolus sibi datum scribit, ut colaphos ei impingeret, ne magnitudine revelationum extolleretur intelligendum sit, incertum omnino est, cum variae sint Interpretum de hac re discrepantesque sententiae, quas paucis complectitur Joannes Gagnaeus in Scholiis in omnes D. Pauli epistolas edit. Parisiensis 1563. pag. 83. ad illud *Angelus Satanae*, sive *stimulus carnis* : inquires : „ Quidam hunc motus in carnem „ interpretantur, alii cum Satan „ Hebraeis adversarium significet, multitudinem adversarium sibi in evangelio adversantium, qui me, ait, colaphizet, id est, quovis modo „ affligat. Photius interpretatur „ omnes Pauli afflictiones. „

„ Haec igitur prima causa est. Altera, ne ceteri mor-
 „ tales in errorem trahantur, et de praestantibus viris,
 „ non ut de hominibus, sed ut de diis quibusdam exi-
 „ stiment: a cujus erroris periculo liberantur, cum il-
 „ los magnos et egregios viros multa perpeti vident,
 „ quae illos non deos, sed homines esse declarant.
 „ Nam si qui multa bella gesserant, multas urbes ex-
 „ pugnaverant, multa hominum millia occiderant, an-
 „ tiquitus in deorum numerum stulta vulgi opinione (5)
 „ referebantur; quid putatis eventurum fuisse iis, qui
 „ verbo, qui nutu, qui contactu, qui umbra sua fuga-
 „ bant morbos, claudis incessum, surdis auditum, cae-
 „ cis usum oculorum restituebant, mortuos in vitam
 „ revocabant, nisi vulgus hominum eos ipsos per quos
 „ tam multa admirabilia opera edebantur, esurire, al-
 „ gere, aegrotare, caedi, mutilari, ejusdemque gene-
 „ ris alia innumerabilia quotidie subire ac perferre vi-
 „ disse? Sic quoque, quamvis vociferarentur, nihil eo-
 „ rum sua virtute fieri, Christum esse qui per doctri-
 „ nae suae praecones ea perficeret, vix tamen impedire
 „ poterant, ne sibi divini honores haberentur. Ad Pau-
 „ lum (6) quidem, et ad Barnabam Lystrenses aliquan-

(5) Cicero lib. XI. de natura
 Deorum cap. XXIV. tom. II. pag.
 582. „ Suscepit . . . vita homi-
 „ num, consuetudoque communis,
 „ ut beneficiis excellentes viros
 „ in caelum fama, ac voluntate
 „ tollerent. Hinc Hercules, hinc
 „ Castor et Pollux, hinc Æscu-
 „ lapius, hinc Liber etiam. „
 (6) Act. Apostolic. Cap. XIV.
 „ ver. 7. seqq. Et quidam vir
 „ Lystris infirmus pedibus sede-
 „ bat, claudus ex utero matris
 „ suae, qui numquam ambula-
 „ verat. Hic audivit Paulum lo-
 „ quentem. Qui intuitus eum,
 „ et videns quia fidem haberet ut
 „ salvus fieret, Dixit magna voce:
 „ surge super pedes tuos rectus.
 „ Et exilivit, et ambulabat.
 „ Turbae autem cum vidissent

„ quod fecerat Paulus, levaverunt
 „ vocem suam Lycaonice dicentes:
 „ Dii similes facti hominibus,
 „ descenderunt ad nos. Et vo-
 „ cabant Barnabam Jovem, Pau-
 „ lum vero Mercurium: quoniam
 „ ipse erat dux verbi. Sacerdos quo-
 „ que Jovis, qui erat ante civi-
 „ tatem, tauros et coronas ante
 „ januas afferens, cum populis
 „ volebat sacrificare. Quod ubi
 „ audierunt Apostoli, Barnabas
 „ et Paulus, conscissis tunicis
 „ suis exilierunt in turbas cla-
 „ mantes, et dicentes: Viri,
 „ quid haec facitis? et nos mor-
 „ tales sumus, similes vobis ho-
 „ mines, annuntiantes vobis ab
 „ his vanis converti ad Deum
 „ vivum, qui fecit caelum, et
 „ terram, et mare, et omnia

„ do etiam tauros coronatos adduxerant, quos eis tan-
 „ quam diis immolare cupiebant, nisi id ipsi summa vi
 „ prohibuissent. Tertia causa est, ut potestas Dei tan-
 „ to magis elucescat, qui per homines imbecilles, mor-
 „ bis obnoxios, egentes, carceribus et ergastulis clau-
 „ sos, vinculis et compedibus impeditos, catenis onu-
 „ stos, ea faciat, quorum magnitudinem caeteri omnes
 „ obstupescant. Itaque Paulus ipse cum fessus malis
 „ quodam tempore petisset a Deo, ut a se tantas illas
 „ et tam multas acerbitates amoveret, responsum hoc
 „ tulit: Satis (7) tibi sit, quod mihi carus acceptusque
 „ es. Quo enim tu infirmior es, et pluribus difficulta-
 „ tibus conflictaris, eo magis perspicitur potestas mea.
 „ Quarta est, quod si bonis viris omnia prospere suc-
 „ cederent, si divitiis abundarent, si colerentur, ac
 „ suspicerentur a caeteris, si nunquam aegrotarent,
 „ nunquam dolerent, nullum incommodum sentirent,

„ quae in eis sunt. „ Quomodo
 „ autem ex his aliisque prodigiis a
 „ S. Paulo, et caeteris Apostolis ac
 „ primae aetatis Christianis Dei
 „ virtute patris Christianae Reli-
 „ gionis divinitas confirmetur,
 „ ostendunt cl. Antoninus Valsecchi
 „ *Fondamenti della Religione*
 „ *e dei Fonti dell'empietà* vol. II.
 „ cap. XVI. §. VII. edit. Patavinac
 „ MDCCCLXV. pag. 233. seqq. et alii
 „ qui causam ejusdem Religionis
 „ adversus novos Atheos, ac Dei-
 „ stas egregie propugnarunt.

„ (7) Vide testimonium S. Pauli
 „ ex cap. XII. epist. II. ad Corin-
 „ thios in adnot. 2. productum
 „ cujus extremam partem, quae
 „ huc pertinet, S. Thomas Aquinas
 „ lect. III. in cit. caput pag.
 „ 367. explicat his verbis. „ Subdit
 „ *propter quod ter &c.* Ubi scien-
 „ dum est, quod infirmus ne-
 „ sciens processum medici appo-
 „ nentis mordax emplastrum,
 „ rogat medicum, ut moveat,
 „ quod tamen sciens medicus
 „ causam quare faciat, scilicet,

„ propter sanitatem, non exaudit
 „ eum quantum ad voluntatem
 „ petentis, magis curans de ejus
 „ utilitate: Sic Apostolus sentiens
 „ stimulum sibi gravem esse ad
 „ singularis medici confugit au-
 „ xilium, ut eum removeat. Ter-
 „ enim expresse, et devote ro-
 „ gavit, ut Deus tolleret ab eo,
 „ scilicet stimulum. . . . Sequitur
 „ responsio Domini, *Et dixit*
 „ *mihi Dominus &c.* Ubi duo fa-
 „ cit: Primo ponit Domini re-
 „ sponsionem: Secundo responsio-
 „ nis rationem assignat, ibi,
 „ *nam virtus &c.* Dicit ergo: Ego
 „ rogavi, sed Dominus dixit mi-
 „ hi, *Sufficit tibi &c.* Quasi di-
 „ cat: Non est tibi necessarium
 „ quod infirmitas corporis rece-
 „ dat a te, quia non est pericu-
 „ losa, quia non duceris ad im-
 „ patientiam, cum gratia mea
 „ confortet te; Nec infirmitas
 „ concupiscentiae; quia non per-
 „ trahet te ad peccatum, quia
 „ gratia mea proteget te. „

„ fortassis existimaret vulgus eos pietatem colere, non
 „ suapte sponte, sed illa quasi mercede allectos, et
 „ invitatos. Nunc cum eos non egestas, non ignomi-
 „ nia, non cruciatus corporis, non tyrannorum sae-
 „ vitia, non mortis metus a Dei cultu, et a vera pie-
 „ tate possit abducere, manifesto constat, honestatem
 „ ac virtutem, et Deum in primis ipsum ab eis propter
 „ se, non propter ullam mercedem amari: Non gratis
 „ te colit Job, dicebat Deo perpetuus ille humani ge-
 „ neris (8) hostis. Tu enim eum cumulasti opibus, au-
 „ xisti liberis, perpetua denique vitae prosperitate pro-
 „ secutus es. At Deus, Tu vero, inquit, domos ejus
 „ inflamma, messes combure, pecora interfice, liberos
 „ eneca, totum ipsius corpus arbitrato tuo lacera ac
 „ lania: nullus restet novis ulceribus locus: jaceat in
 „ sterquilinio, cui prius somnum capere licebat in pur-
 „ pura: ne sit quidem quo se abstergeat, sed testa
 „ manantem ex ulceribus saniem abrasat: ut liquido
 „ constet, eum mei gratuitum non mercenarium esse
 „ cultorem. Eadem aequitate animi homo sanctissimus
 „ tulit (9) adversa, qua et prospera exceperat. Quin-

(8) Job. cap. i. ver. 9. seqq. „
 „ Cui (Domino) respondens Sa-
 „ tan, ait: Numquid Job frustra
 „ timet Deum? Nonne tu valla-
 „ sti eum, ac domum ejus, uni-
 „ versamque substantiam per cir-
 „ cuitum, operibus manuum ejus
 „ benedixisti, et possessio ejus
 „ crevit in terra? Sed extende
 „ paululum manum tuam. „ Et
 cap. II. ver. 3. et seqq. „
 „ Dixit Dominus ad Satan: Num-
 „ quid considerasti servum meum
 „ Job, quod non sit ei similis
 „ in terra, vir simplex et rectus,
 „ ac timens Deum, et recedens
 „ a malo, et adhuc retinens in-
 „ nocentiam? Tu autem commo-
 „ visti me adversus eum, ut af-
 „ fligerem eum frustra: Cui re-
 „ spondens Satan, ait: Pelle pro
 „ pelle, et cuncta quae habet ho-

„ mo, dabit pro anima sua:
 „ Alioquin mitte manum tuam,
 „ et tange os ejus et carnem,
 „ et tunc videbis quod in faciem
 „ benedicat tibi. Dixit ergo Do-
 „ minus ad Satan; Ecce in manu
 „ tua est, verumtamen animam
 „ illius conserva. Egressus igitur
 „ Satan a facie Domini, percus-
 „ sit Job ulcere pessimo, a plan-
 „ ta pedis usque ad verticem ejus:
 „ Qui testa saniem radebat, se-
 „ dens in sterquilinio. „

(9) Etenim auditis nunciis de
 gregibus boum, et asinarum a
 Sabacis, et camelorum a Chaldaeis
 per vim raptis, de ovibus igne
 crematis, et de morte liberorum „
 „ Surrexit Job, et scidit vesti-
 „ menta sua, et tonso capite cor-
 „ ruens in terram, adoravit, et
 „ dixit; Nudus egressus sum de

„ ta, ut homines tanto certius atque exploratius ha-
 „ beant, non omnia morte terminari, sed superesse
 „ aliam vitam, in qua et praemium tribuatur justis, et
 „ ab improbis, ac consceleratis paena (10) exigatur. Nam
 „ si ne homines quidem usque eo injusti reperiuntur,
 „ ut eos quos causa sua multa perpressos vident, sine
 „ praemio abire patiantur, quanto minus id de Deo aut
 „ cogitare aut suspicari possumus? Cum igitur multos
 „ plerumque videamus homines optimos, et innocen-
 „ tissimos, quantum quidem hominis natura fert, in
 „ hac vita nunquam interquiescere, ac respirare a mo-
 „ lestiis, sed perpetua quadam calamitatum serie usque
 „ ad extremum spiritum premi: cogitemus necesse est,
 „ aut, quod natura ipsa abhorret, ac refugit, Deum
 „ injustum esse, aut post hanc vitam suam esse hominum
 „ generi praemia, pro suis cuique actionibus, divinitus
 „ constituta. Si spes nostra, ait (11) Paulus, iisdem
 „ quibus haec vita terminis ac finibus circumscripta te-
 „ neretur, nihil nobis infelicius foret. Sexta, ut nos
 „ quoque, si quando tale aliquid nobis eveniat, patien-
 „ ter feramus, neque despondeamus animum, aut sta-
 „ tim propterea Deo invisos esse nos arbitremur: cum
 „ iis quoque, qui Deo carissimi, et acceptissimi erant,
 „ aut eadem, aut graviora contigisse videamus. Septi-

„ utero matris meae, nudus re-
 „ vertar illuc; Dominus dedit,
 „ Dominus abstulit: sicut Domi-
 „ no placuit, ita factum est:
 „ sit nomen Domini benedictum.,
 (Job. cap. I. ver. 20. et seq.)
 Cumque in sterquilinio sedenti
 testaque saniem radenti dixisset
 uxor sua: „ Adhuc tu per-
 „ manes in simplicitate tua? be-
 „ nedic Deo et morere... ait ad
 „ illam. Quasi una de stultis mu-
 „ lieribus locuta es: Si bona sus-
 „ cepimus de manu Dei, mala
 „ quare non suscipiamus? (Ibid.
 „ cap. 2. ver. 9. et 10.)

(10) Argumentum hoc adversus
 Deistas fusius persequitur cl. Jo.

Vincentius Patuzzius Ord. Praed.
 in opere inscripto *de futuro im-
 piorum statu* lib. I. cap. II. seq.
 edit. Veronens. MDCCLV III. pag.
 7. seqq.

(11) S. Paulus epist. I. ad Co-
 rinthios cap. xv. ver. 19. „ Si in
 „ hac vita tantum in Christo
 „ speramus miserabiliores sumus
 „ omnibus hominibus; „ quia
 „ cum „ in vita ista multa mala
 „ et tribulationes... Christiani
 „ patiantur, sequitur quod sint
 „ miserabiliores ceteris homini-
 „ bus, qui ad minus perfruun-
 „ tur hujus mundi bonis „ ut
 „ inquit S. Thomas Lectione II.
 „ in idem caput pag. 272.

„ ma, ne ullus tergiversationi locus sit, si quis nos ad
 „ illorum praestantium virorum imitationem cohortetur,
 „ quasi eos non ejusdem, cujus et nos sumus, sed di-
 „ vinioris cujusdam naturae fuisse causemur. Octava,
 „ ut sciamus quibus rebus felicitatem metiri ac dirige-
 „ re, quosque ex omni hominum numero felices ac
 „ beatos, quos contra infelices ac miseros ducere de-
 „ beamus. Non enim qui multa possidet, beatus est:
 „ sed multo ille beator, qui non tantum divitias non
 „ concupiscit, sed iis quas habet, ultro se spoliatur, ut
 „ copiis suis aliorum inopiam sublevet. Non qui inno-
 „ cens exultat, miser est: sed tanto felicior, si id aequo
 „ animo ferens, operam det, ne ab illa aeterna ac cae-
 „ lesti patria exulare cogatur. Non qui firmo ac va-
 „ lenti corpore est, felix: sed ille qui in corpore quam-
 „ libet infirmo perpetuam retinet animi firmitatem. Non
 „ cui multa dura et perpessu aspera eveniunt, miser:
 „ sed is potius qui prosperis successibus ebrius, neque
 „ altius oculos mentis attollens, in caducis ac fallacibus
 „ hujus vitae bonis acquiescit. Nona, ut magis illustretur
 „ eorum patientia ac fortitudo qui se a calamitati-
 „ bus vinci non sinunt: neque enim a nobis cognosce-
 „ rentur, nisi a Deo in hujusmodi certaminibus exer-
 „ cerentur. *Aurum*, ut dicturus est (12) Seneca, *pro-
 „ bat ignis, miseria fortes viros*. Decima, quoniam hu-
 „ manae naturae imbecillitas, ne optimos quidem viros
 „ omnis peccati expertes esse patitur: neque quisquam
 „ aut est, aut fuit praeter paucissimos, quibus id sin-
 „ gulari Dei beneficio tributum (13) est, quin aliquan-

(12) Cap. 7. „ Ignis aurum
 „ probat, miseria fortes viros. „ Id
 „ quod divinitus in sacris litteris
 „ traditum jam multo ante fuerat.
 „ Dicitur enim Psalmo XVI ver. 3. „
 „ „ Igne me examinasti, et non
 „ „ est inventa in me iniquitas. „
 „ Et Ecclesiastici cap. 11. ver. 5.
 „ „ In igne probatur aurum et ar-
 „ „ gentum, homines vero receptibili-
 „ „ les in camino humiliationis. „

(13) Concilium Tridentinum
 „ sess. VI. de justificatione can.
 „ XXIII. „ Si quis hominem semel
 „ „ justificatum dixerit amplius pec-
 „ „ care non posse, neque gratiam
 „ „ amittere; atque ideo eum, qui
 „ „ labitur, et peccat, nunquam
 „ „ vere fuisse justificatum; aut
 „ „ contra, posse in tota vita pec-
 „ „ cata omnia, etiam venialia vi-
 „ „ tare; nisi ex speciali Dei pri-

do offenderet ac prolaberetur: ut hic potius quam
 alibi peccata expientur, ut si qua macula ex illis pro-
 lapsionibus suscepta est, temporariis illis acerbitatibus
 quasi nitro quodam, aut lomento eluatur, ac delea-
 tur. Nam cum justitiae divinae consentaneum sit,
 neminem in caelum pervenire, qui ulla ex parte pol-
 lutus (14) contaminatusque sit: expedit iis ipsis qui
 Deo cari sunt, ita in hac vita purgari, ut cum e cor-
 poris vinculis excesserint, nulla alia purgatione egen-
 tes, sine ulla mora in caelum evolare expediti ac li-
 beri possint. Undecima, ut quo plura acerba patiun-
 tur, quo plures difficultates superant, quo dimicant
 acrius, eo majoribus praemiis ornentur, eo plures
 coronas accipiant; eo majorem in omni aeternitate
 gloriam consequantur.

§. X. Ex his autem Lectores facile cognoscent, quam
 vere dixerit Dionysius (1) Petavius, ab nostris ple-
 nius, ac nervosius ista tractari, quibus et ad dispu-
 tandum rationum praesidia firmiora sunt, et ad per-
 suadendum vis major exemplorum, ac testimoniorum
 suppetit. Caeterum Seneca quoque, Petavio eod-
 em (2) teste, quatuor argumentorum capita, quibus in-
 structam a bonorum aerumnis adversus Providentiam Dei
 Opt. Max. criminationem infirmat, illustribus et senti-
 tiis, et exemplis asserit. Quare Lactantius auctor Le-

vilegio, quemadmodum de Beata
 Virgine tenet Ecclesia; anathe-
 ma sit. Et sess. XIV. de
 Sanctissimo Paenitentiae Sacra-
 mento can. XII. Si quis dixe-
 rit, totam paenam simul cum
 culpa remitti semper a Deo,
 satisfactionemque paenitentium
 non esse aliam, quam fidem,
 qua apprehendunt Christum
 pro eis satisfacisse, anathema
 sit Et Can. XIII. Si quis
 dixerit, pro peccatis, quoad
 paenam temporalem, minime
 Deo per Christi merita satis-
 fieri paenis ab eo inflictis, et
 patienter toleratis, vel a sacer-

dote injunctis, sed neque spon-
 te susceptis, ut jejuniis, ora-
 tionibus, eleemosynis, vel aliis
 etiam pietatis operibus, atque
 ideo optimam paenitentiam es-
 se tantum novam vitam, ana-
 thema sit.

(14) Apocalypsis Cap. XXI. ver.
 27. Non intrabit in eam (ci-
 vitatem & sanctam Jerusalem,
 quae caelestis Patriae figura est)
 aliquid coinquinatum, aut abo-
 minationem faciens, et men-
 dacium.

(1) Cujus testimonium recita-
 vi adnot. §. ad §. I.

(2) Ibid.

ctoribus suis fuit, ut Librum hunc sumerent, ne Christianos, quos ab Ethnicis spoliari bonis omnibus, vinciri, damnari miserisque modis necari videbant, idcirco aut invisos Deo, aut a Deo neglectos arbitrarentur. Verum ut erat Seneca

„ Ignarus (3) veri atque superni luminis expers quemadmodum in aliis operibus ita in hoc libro

„ . . . multa licet doceat laudanda frequenter

„ Miscuit ille tamen letalia multa vicissim.

§. XI. Hujus generis illa sunt ex Stoicorum disciplina, quam ipse potissimum (1) profitebatur, accepta opinionum monstra, atque portenta: bonum tempore tantum a Deo differre, et patientia in calamitatibus perferendis Deo (2) antecedere: infortunia omnia, quae boni habent, in (3) materia, ex qua eorum corpora coa-

(3) Latinus Epigram. III.

(1) Jacobus Bruckerus Historiae Criticae Philosophiae ab initiis Monarchiae Romanae ad purgatas usque literas Periodi secundae parte I. lib. I. cap. II. sect. VII §. VII. tom. II. edit. Lipsiae MDCCXLII. pag. 547. seq. quaerit, utrum Seneca philosophis sectariis, an eclecticis sit adnumerandus? atque ubi monuit, abhorruisse Senecam ab eo Sectariae Philosophiae genere, quod servili quasi jugo uni ita sectae adhaeret, ut ex nulla alia veritatem, licet manifestam recipere patiatur, nec sibi iudicium servet ullum, ac duo Senecae testimonia attulit, quibus ipse se cuiquam non mancipasse, nec alligare se ad unum aliquem ex Stoicis proceribus testatur, subdit pag. 548. „ Fecisse haec Senecam, quae fassus est se facere, passim ostendit, et se „ Stoicorum decretis superstitio- „ ne caeca non addictum esse re- „ lictis eorum placitis demonstra- „ vit. Nec obstat quod Stoicos „ nostros vocat, Chrysippum no- „ strum, Cleanthem nostrum,

„ Posidonium nostrum; nam haec „ non ad designandam sectam „ dixisse, ex illo patet, quod et „ Epicurum nostrum, et Deme- „ trium nostrum nominat, quam- „ vis nec Epicureae sectae, nec „ Cynicae esset addictus, vide- „ turque suos dixisse eos philo- „ sophos, quos prae aliis legit „ amavitque, licet totum eorum „ systema non semper esset am- „ plexus. Et haec quidem ita se „ habere, dicta satis probant. „ Non tamen haec obstant, quo- „ minus Stoicum systema secu- „ tum esse Senecam, Zenonisque „ adhaesisse placitis, dici possit, „ si de tota philosophia Senecae „ judicandum. Cuncta enim Stoi- „ cis nituntur principiis, doctri- „ namque porticus, quoad dog- „ mata primaria, exacte referunt „ Confer Appianum Bionafede loc. cit. in adnotatione 8. ad Latinii Epigrammata pag. 3.

(2) Seneca cap. I. „ Bonus ipse „ tempore tantum a Deo differt. „ Et cap. VI. „ Ferte fortiter: hoc „ est quo Deum anteceditis: il- „ le extra patientiam malorum „ est, vos supra patientiam. „

lescunt, latere, materiamque ab artifice Deo mutari non posse, atque ideo nec posse bonos infortuniis subduci: morte (4) nos aut finiri, aut transferri, eaque sibi illata licere bono viro, qui pugnare nolit, fugere, ut Cato, (5) aliique (6) fecerunt, *quorum exitum* (7) *et qui timent laudant*.

§. XII. Et sane cum intolerabilis arrogantiæ, dementiæque sit hominem virtute Deo æquare, quantæ tandem erit præferre? ea præsertim causa, qua Seneca abutitur. Cur enim bonum virum, qui calamitates forti animo ferat, Deo antecedere affirmat? Quia Deus *extra* (1) *patientiam malorum est*, vir bonus, ac fortis *supra patientiam*. Quo absurdius dici quid potest? Nam qui res adversas invicto animo sustinet, patientiam exercet, non est supra patientiam. Est enim hæc honestatis (2), ac utilitatis causa voluntaria, ac diuturna perpessio rerum arduarum, ac difficilium: Quare in Deo, quem nec dolor, nec labor, nec periculum attingunt, aut attingere omnino possunt, *formaliter* (3), ut Scholæ verbis utar, non inest, est tamen in eo *eminenter*, longe scilicet (4) excellentiori, ac præstantiori, ejusque natu-

(3) Cap. v.

(4) Cap. vi.

(5) Cap. ii. et iii.

(6) Cap. vi.

(7) Cap. ii.

(1) Vide adnot. 2. ad §. præcedentem.

(2) Ita patientia definitur a Marco Tullio Cicerone lib. ii. de Inventionem Rhetorica cap. lrv. tom. v. operum pag. 122., quam definitionem exponens S. Thomas 2. 2. quaest. cxxxvi. art. v. inquit „ Quod dicit, *arduarum*, pertinet ad constantiam in bono. „ Quod dicit *difficilium* pertinet „ ad gravitatem mali, quam propria respicit patientia. Quod „ vero addit *diuturna* sive *diuturna* pertinet ad longanimitatem, „ secundum quod convenit cum „ patientia. „

(3) Nempe, ut est honestatis, ac utilitatis causa voluntaria ac diuturna perpessio rerum arduarum ac difficilium.

(4) Audiendus S. Augustinus lib. unic. de Patientia cap. i. tom. vi. col. 533. ubi inquit: „ Virtus animi quæ Patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, ut etiam ipsius qui nobis eam largitur, qua malos ut corrigantur expectat, patientia prædicetur. Ita quamvis Deus nihil pati possit, patientia vero a patiando nomen acciperit, patientem tamen Deum non modo fideliter credimus, verum etiam salubriter confitemur. Sed Dei patientia qualis et quanta sit, quem nihil patientem, nec tamen impatientem, immo etiam patientem,

rae propria ratione, quam in (5) homine, qui cum a Deo patiens efficiatur, hoc ipsum quod sit patiens acce-

c

„tissimum dicimus, verbis ex-
 „plicare quis possit? Ineffabilis
 „est ergo illa patientia, sicut
 „zelus ejus, sicut ira ejus, et
 „si quid hujusmodi est. Nam
 „si tamquam nostra ista cogi-
 „temus. in illo nulla sunt.
 „Nihil enim horum nos sine
 „molestia sentimus: absit autem
 „ut impassibilem Dei naturam
 „perpeti ullam molestiam suspi-
 „cemur. Sicut autem zelat sine
 „aliquo livore, irascitur sine
 „aliqua perturbatione, misere-
 „tur sine aliquo dolore, poeni-
 „tet eum sine alicujus suae pra-
 „vitatibus correctione: ita est pa-
 „tiens sine ulla passione.

(5) Cajus Cotta apud Ciceronem de natura Deorum lib. III. cap. xv. tom. II. operum Ciceronis pag. 637. „Qualem . . .
 „Deum intelligere nos possumus
 „nulla virtute praeditum? Quid
 „enim? prudentiamne deo tri-
 „buemus? quae constat ex scien-
 „tia rerum bonarum et mala-
 „rum, et nec bonarum nec mala-
 „rarum. Cui mali nihil est, nec
 „esse potest, quid huic opus est
 „delectu bonorum et malorum?
 „Quid autem ratione? quid in-
 „telligentia? quibus utimur ad
 „eam rem, ut apertis obscura
 „assequamur. At obscurum deo
 „nihil potest esse. Nam justi-
 „tia, quae suum cuique distri-
 „buit, quid pertinet ad deos?
 „Hominum enim societas, et
 „communitas, ut vos dicitis,
 „justitiam procreavit. Tempe-
 „rancia autem constat ex prae-
 „termittendis voluptatibus corpo-
 „ris; cui si locus in caelo est,
 „est etiam voluptatibus. Nam
 „fortis Deus intelligi qui potest?
 „in dolore, an in labore, an

„in periculo? quorum deum ni-
 „hil attingit. Nec ratione igi-
 „tur utentem, nec virtute ulla
 „praeditum Deum intelligere qui
 „possumus? „Verum adeatur
 „praeclarissimum S. Thomae Aquina-
 „tatis opus vulgo inscriptum *Sum-
 „ma contra Gentiles*, in quo Sanctus
 „idem Doctor lib. I. cap. 92.,
 „et duobus proximis argumentum
 „hoc accuratissime tractat. Statuit
 „autem 1. in Deo cujus *bonitas
 „omnium bonitates in se quodam-
 „modo comprehendit*, virtutes om-
 „nes, quae bonae sunt (*virtuosus
 „namque ex ipsis dicitur bonus, et
 „opus ejus bonum*) suo modo con-
 „tineri. 2. Nullam earum *secundum
 „habitum* in Deo dici, sicut in
 „nobis, quia, cum sit *omnino sim-
 „plex, nec per aliquid suae essen-
 „tiae additum* agat, cum *sua actio
 „sit suum esse, non est virtus in
 „eo aliquis habitus, sed suum esse*. 3. Virtutes activas quibus
 „humana vita perficitur, quatenus
 „efficiunt, ut recte corporeis bonis
 „utamur, moresque nostros appo-
 „sitis ad civilem societatem insti-
 „tuamus, Deo qui corpore omni-
 „no vacat, et cujus *conversatio,
 „et vita longe est a modo huma-
 „nae vitae*, convenire non posse.
 „4. Ne illas quidem virtutes posse
 „Deo competere, quae in pas-
 „sionibus fraenandis, temperandis-
 „que versantur, cum nulla in
 „ipsum cadere animi affectio, vel
 „perturbatio queat. 5. Ex his vir-
 „tutibus illas, quae ad corporeum
 „aliquod bonum delectabile *secundum
 „sensum* referuntur, ut *sobrietas,
 „castitas, et generatim
 „temperantia, et continentia*, nec
 „proprie, nec metaphorice de Deo
 „dici, quia corporeae *delectationes
 „omnino a Deo remotae sunt, nec*

ptum Deo referat necesse est. Nam turpiter errarunt veteres (6) Philosophi, qui externas commoditates, non

est accipere similitudinem ipsarum in Deo secundum similitudinem alicujus effectus: 6. Illas vero, quae sunt secundum inclinationem appetitus in aliquod spirituale bonum, quod nempe externo sensu non percipitur, ut honor, dominium, victoria, vindicta, circa quorum appetitum sunt fortitudo, magnanimitas, et aliae hujusmodi virtutes, quamvis in Deo proprie esse non possint, eo quod circa passiones sunt, dici tamen de Deo in sacris litteris metaphori- ce propter similitudinem effectus: ut lib. 1. Regum cap. 11. ver. 2. „ Non est fortis sicut Deus nos- ter. „ et Sophoniae cap. 11. ver. 3. „ Quae-rite Dominum om- nes mansueti terrae, qui judi- cium ejus estis operati; quae- rite justum, quae-rite mansue- tum. „ 7. Virtutes vitam acti- vam hominis dirigentes, quae non circa passiones, sed circa actiones sunt, ut veritas, justitia, liberalitas, magnificentia, pruden- tia, ars, in Deo esse, quia actiones, quae sunt harum vir- tutum materiae, vel objecta divi- nae perfectioni non repugnant. 8. Si quae virtutes sunt, quae ad aliquas actiones ordinentur, quae sunt subjectorum ad superiora, talia Deo convenire non posse, sicut obedientia patriae, vel aliquid hujusmodi, quod superiori debetur. 9. Si etiam aliquarum ex praedictis virtutibus sint ali- qui actus imperfecti, secundum illos Deo attribui praedictas vir- tutes non posse, sicut prudentia quantum ad actum bene consilian- di Deo non competit, cum consi- lium sit quaedam inquisitio, di- vina autem cognitio non sit inqui- sitiva, similiter et justitia quan-

tum ad commutationis actum cum Deus a nullo aliquid accipiat. 10. Praedictas virtutes in Deo universalioris extensionis esse, quam in homine. Nam, sicut justitia hominis se habet ad civi- tatem, vel domum, ita justitia Dei distributiva se habet ad to- tum universum: itaque divinas virtutes nostrarum exemplares dici. 11. Alias virtutes, quae prop- rie Deo non conveniunt, non habere exemplar in divina natu- ra, sed solum in divina sapien- tia, quae omnium entium proprias complectitur rationes. 12. Virtutes contemplativas sapientiam, scientiam, non tamen, quae sit per ratiocinationem causata, et intel- lectum, qui est immaterialis cog- nitio rerum absque discursu, Deo maxime convenire, et has virtu- tes in Deo exemplares esse nos- trarum, sicut perfectum imper- fecti.

(6) Ex falsa, absurdaque ho- rum opinione Cajus Cotta apud Ciceronem lib. III de natura Deo- rum Cap. xxxvi. tom II. Operum Ciceronis pag 67. ait: „ Hoc „ quidem omnes mortales sic ha- „ bent, externas commoditates „ vineta, segetes, oliveta, uber- „ tatem frugum et fructuum „ omnem denique commodita- „ tem, prosperitatemque vitae „ a diis se habere: virtutem au- „ tem nemo unquam acceptam „ deo retulit. Nimirum recte. „ Propter virtutem enim jure lau- „ damur, et in virtute recte glo- „ riamur: quod non contingeret „ si id donum a deo, non a no- „ bis, haberemus. At vero aut „ honoribus aucti, aut re fami- „ liari, aut si aliud quippiam „ nacti sumus fortuiti boni, aut

autem virtutes a Deo nos habere existimarunt. Etenim si „ ipsius . . . corporis (7) quod est infirmum nostrum „ si qua bona sunt, sicut forma, et vires, et salus, „ et si quid ejusmodi est, non sunt nisi ex Deo Crea- „ tore, et perfectore naturae, quanto magis animi bo- „ na donare nullus alius potest? Quil enim superbius, „ vel ingratius cogitare potest humana vecordia, si pu- „ taverit, cum carne pulcrum faciat Deus hominem, „ animo castum ab homine fieri?

§. XIII. Altera quoque de bonorum infortuniis a materia repetendis opinio, ab (1) Hermogene, aliisque (2)

C 2

„ depulimus mali, cum diis gra- „ tias agimus, tum nihil nostrae „ laudi assumptum arbitramur. „ Num quis, quod bonus vir es- „ set, gratias diis egit unquam? „ At quod dives, quod honora- „ tus, quod incolumis. Jovem- „ que optimum et maximum ob „ eas res appellant, non quod „ nos justos, temperatos, sa- „ pientes efficiat, sed quod sal- „ vos, incolumes, opulentos, „ copiosos. Neque Herculi quis- „ quam decumam vovit unquam, „ si sapiens factus esset. Quam- „ quam Pythagoras, cum in geo- „ metria quiddam novi invenis- „ set, musis bovem immolasse „ dicitur: sed id quidem non „ credo, quoniam ille ne Apol- „ lini quidem Delio hostiam im- „ molare voluit, ne aram san- „ guine adaspergeret. Ad rem au- „ tem ut redeam, iudicium hoc „ omnium mortalium est, fortu- „ nam a Deo petendam, a se ipso „ sumendam esse sapientiam „ (7) S. Augustinus epistola CXLIV. „ alias CXXX. num. 2. tom. II. Ope- „ rum col. 468.

(1) Tertullianus in lib. contra Hermogenem cap. 1. Operum Tertulliani edit. Lutetiae MDCXLI. pag. 265. „ Hermogenes . . . a Chri- „ stianis conversus ad Philoso- „ phos, de Ecclesia in Acade- „ miam et Porticum, inde sum-

„ psit a Stoicis materiam cum „ Domino ponere, quae ipsa „ semper fuerit neque nata, ne- „ que facta, nec initium habens „ omniuo nec finem, ex qua Do- „ minus omnia postea fecerit. „ Et cap. 2. pag. 266. „ Ex nihilo „ non potuisse eum (*Deum*) fa- „ cere, sic contendit, Bonum et „ optimum definiens Dominum, „ qui bona atque optima tam „ velit facere quam sit; immo „ nihil non bonum atque opti- „ mum et velle eum et facere. „ Igitur omnia ab eo bona et „ optima oportuisse fieri secun- „ dum conditionem ipsius. Inve- „ niri autem et mala ab eo fa- „ cta, utique non ex arbitrio, „ nec ex voluntate: quia si ex „ arbitrio et voluntate, nihil in- „ congruens et indignum sibi fa- „ ceret. Quod ergo non arbitrio „ suo fecerit, intelligi oportere „ ex vitio alicujus rei factum, ex „ materia esse sine dubio. „

(2) S. Augustinus in lib. de Haeresibus cap. LIX. tom. VIII. col. 20. „ Seleuciani sunt vel Hermiani ab „ Auctoribus Seleuco vel Hermia, „ qui elementorum materiam de „ qua factus est mundus, non a „ Deo factam dicunt, sed Deo „ coaeternam . . . Malum au- „ tem asserunt esse aliquando a „ Deo, aliquando a materia. „

haereticis recepta, et latius propagata, cum a Christianae Religionis doctrina, quae caelum (3), terramque *ex nihilo* facta apertissime tradit, ac omnia quae facta sunt, fuisse *valde* (4) *bona*, tum a recta ratione vehementer abhorret. Ut enim omittam, nec intelligi, nec explicari ullo pacto posse, quomodo a varia qualitate materiae, ex qua humana corpora componuntur, fiat, ut aliqui opulenti, copiosi, honorati sint, alii contra inopes, miseri, obscuri, quid tam repugnans, ut est a Tertulliano in libro contra (5) Hermogenem, atque a Lactantio divinarum Institutionum libro secundo, capi-

(3) Machabaeorum lib. II. cap. VII. ver. 28. „ Peto nate, ut aspiras ad caelum et terram, et ad omnia, quae in eis sunt: et intelligas quia ex nihilo fecit ilia Deus, et hominum genus. „ Id autem evincit Tertullianus ex eo, quod Spiritus Sanctus Geneseos cap. I. unde caelum, ac terra condita fuerint, non indicat, atque ita perstringit Hermogenem cap. 22. pag. 277. „ Si . . . . ex jam factis rebus, alias res Deus proferens, ostendit per Prophetam, et dicit quid unde protulerit: (quamquam possimus undeunde illas, prolatas aestimare, dum ne ex nihilo; jam enim facta erant quaedam, ex quibus prolatae videri possent;) si tantam curam instructionis nostrae insumpsit Spiritus Sanctus, ut sciremus quid unde processerit, nonne proinde nos, et de caelo et de terra compotes reddisset, significando unde ea esset operatus, si de aliqua materia origo constaret illorum? ut tanto magis ex nihilo ea videretur operatus, quanto nihil adhuc erat factum, ex quo operatus videretur. Itaque sicut ea quae de aliquo prolata sunt, ostendit unde prolata sint; ita

„ quae non ostendit unde prolata sint, ex nihilo prolata confirmat. „ mat. „ Quare in Symbolo Nicaeni Concilii Collect. Conciliorum editionis Venetae MDCCLXXXVIII. curante Nicolao Coleti tom. II. col. 31. „ Credimus in unum Deum, „ Patrem omnipotentem omnium „ visibilium et invisibilium factorum. Et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei . . . . „ per quem omnia facta sunt et quae in caelo, et quae in terra. „ Et Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. cap. II. de Fide Catholica tom. XIII. ejusdem Collectionis col. 927 „ Firmiter credimus et simpliciter confitemur, „ quod unus solus est verus „ Deus . . . . Creator omnium invisibilium et visibilium, spiritalium, et corporalium qui „ sua omnipotenti virtute simul „ ab initio temporis utramque de „ nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam, „ ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore „ constitutam. „

(4) Genesis cap. I. ver. 31. „ Viditque Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona. „

(5) Cap. 4. seqq. pag. 267. seqq.

te nono (6) demonstratum, quam materiam (7) extensam, solidam, inertem, omnisque sensus, rationis, vo-

(6) Tom. I. pag. 148. seqq.

(7) Cum Cicero, ut refert Lactantius loc. cit. dixisset: „ Non
 „ est probabile eam materiam re-
 „ rum unde orta sunt omnia esse
 „ divina providentia effectam; sed
 „ habere et habuisse vim et na-
 „ turam suam: „ Lactantius ostendit
 „ materiam, siquidem a se habuisset
 „ vim, et naturam suam, Deum esse,
 „ atque aeternam; haec autem duo in
 „ ipsam, quae insensibilis, iners, torpida
 „ sit, ac desierit esse quod erat, cadere
 „ nullo modo posse pag. 147. inquit. „
 „ Quam vim (*materia*) potuit
 „ habere nullo dante? quam naturam
 „ nullo generante? Si habuit vim,
 „ ab aliquo eam sumpsit. A quo autem
 „ sumere, nisi a Deo potuit? Porro si
 „ habuit naturam, quae utique a
 „ nascendo dicitur, nata est. A quo
 „ autem nisi a Deo potuit procreari?
 „ Natura enim qua dicitur orta esse
 „ omnia, si consilium non habet, efficere
 „ nihil potest. Si autem generandi et
 „ faciendi potens est; habet ergo
 „ consilium, et propterea Deus sit
 „ necesse est. Nec alio nomine
 „ appellari potest ea vis, in qua
 „ inest, et providentia excogitandi,
 „ et solertia potestasque faciendi. „
 „ Et pag. 149. „ Fieri non potest,
 „ quin aeterni natura sit simplex, ut
 „ inde omnia velut ex fonte, descenderint.
 „ Itaque aut Deus ex materia ortus
 „ est, aut materia ex Deo. Quid horum
 „ sit verius, facile est intelligi. Ex
 „ his enim duobus alterum sensibile
 „ est, alterum caret sensu. Potestas
 „ faciendi aliquid non potest esse,
 „ nisi in eo quod sentit, quod sapit,
 „ quod cogi-

„ tat, quod movetur. Nec incipi,
 „ aut fieri, aut consummari quidquam
 „ potest, nisi fuerit ratione provisum;
 „ et quemadmodum fiat, antequam
 „ est, et quemadmodum constet, postquam
 „ fuerit effectum. Denique is facit
 „ aliquid, qui habet voluntatem ad
 „ faciendum, et manus ad id quod
 „ voluit implendum. Quod autem
 „ insensibile est, iners et torpidum
 „ semper jacet, et nihil inde oriri
 „ potest, ubi nullus est motus
 „ voluntarius. . . . Non ergo Deus
 „ ex materia, quia sensu praeditum
 „ ex insensibili, sapiens ex bruto,
 „ impatibile de patibili, expertus
 „ corporis de corporali nunquam
 „ potest oriri: sed materia potius
 „ ex Deo est. Quod quidem enim
 „ est solido, et contrectabili corpore,
 „ accipit externam vim. Quod
 „ accipit vim, dissolubile est. Quod
 „ dissolvitur, interit. Quod interit,
 „ ortum sit necesse est. Quod
 „ ortum est, habuit fontem unde
 „ oriretur, id est factorem aliquem
 „ sentientem, providum, peritumque
 „ faciendi. Is est profecto, nec ullus
 „ alius quam Deus. Qui quoniam
 „ sensu, ratione, providentia, potestate,
 „ virtute praeditus est; et animantia,
 „ et inanima creare et efficere
 „ potest, quia tenet quomodo
 „ quidque sit faciendum. Materia
 „ vero semper fuisse non potest,
 „ quia mutationem non caperet,
 „ si fuisset. Quod enim semper
 „ fuit, semper esse non desinit;
 „ et unde abfuit principium,
 „ abesse hinc etiam finem necesse
 „ est. „ Iisdem argumentis
 „ Hermogenem urget, ac prae-
 „ mit Tertullianus, ut ex proximis
 „ adnotationibus patebit.

luntatis, consilii, ac virtutis prorsus (8) expertem, infectam, atque a se aeternam (quae duo in naturam tantum infinite perfectam cadere queunt) unaque constantem ex contrariis elementis, in quorum aliquibus externorum bonorum, in aliis malorum (9) semina laterent, atque a Deo, cujus imperio nec subjecta erat, nec esse (10) poterat, quia infecta, et a se aeterna,

(8) Nemo est aut tam rudis ut non intelligat, aut tam impudens ut neget, quod ratione constat nasci ex eo non posse quod ratione praeditum non est. Hinc veteres, novique Athei cum in nobis inesse cogitandi vim inficiari nequeant, hanc in materia inesse contendunt. Sed vehementer errant. Cogitatio enim cum soliditate, extensione, impenetrabilitate, quae certae, omnibusque notae materiae proprietates sunt, omnino pugnat. Quare ne divina quidem virtute fieri potest, ut materia cogitet. Ut enim inquit S. Thomas Theologiae Summae parte 1. quaest. xxv. art. III. „ pugnat rationi *possibilis absoluti* (quod subditur divinae omnipotentiae) quod implicat in se, „ *esse non esse* simul. Hoc enim „ omnipotentiae non subditur, „ non propter defectum divinae „ potentiae, sed quia non potest „ habere rationem factibilis, neque „ possibilis. Quaecumque igitur „ contradictionem non impli- „ cant, sub illis possibilibus con- „ tinentur, respectu quorum di- „ citur Deus *omnipotens*. Ea ve- „ ro quae contradictionem impli- „ cant, sub divina omnipotentia „ non continentur; quia non pos- „ sunt habere possibilium ratio- „ nem. „ Vide praeclarissimum „ opus Eminentissimi Cardinalis „ Hyacinthi Sigismundi Gerdil in- „ scriptum „ L'immaterialité de l'a- „ me démontrée contre M. Locke „ par les memes principes, par „ lesquels ce Philosophe demontre

„ l'existence et l'immaterialité de „ Dieu, avec des nouvelles preuves „ de l'immaterialité de Dieu, et „ de l'ame, tirées de l'Ecriture, des „ Peres, et de la raison „ editum „ Augustae Taurinorum MDCCLXVII. „ atque Bononiae recusum MDCCL- „ xxxvii. tom. III. Operum ejus- „ dem Eminentissimi Cardinalis, „ qui tomus immortalis memoriae „ Pontifici Max. Pio VI. inscriptus „ fuit.

(9) Tertullianus in lib. cit. cap. „ II. pag. 270. et seqq. „ Unde „ nobis persuadet Hermogenes, „ malam esse materiam? Non „ enim poterit non malum dice- „ re cui malum adscribit. Nam „ definimus diminutionem et sub- „ jectionem capere non posse „ quod sit aeternum, ut alii co- „ aeterno inferius deputetur. Ita „ et nunc nec malum dicimus „ competere illi, quia nec subijci „ ex hoc possit, quod nullo mo- „ do potest subijci, quia aeter- „ num est. Sed cum alias sum- „ mum bonum constet esse quod „ sit aeternum ut Deus, per quod „ solus est Deus, dum aeternus „ est; et ita bonus dum Deus: „ quomodo materiae inerit ma- „ lum, quam ut aeternam, sum- „ mum bonum credi necesse „ est? „

(10) Ibid. cap. 7. pag. 269. „ Duobus aeternis, ut innatis, „ ut infectis, Deo atque mate- „ ria, ob eandem rationem com- „ munis status, ex aequo ha- „ bentibus id, quod neque di- „ minui, nec subijci admittit,

immutatam (11) ponere, et Deum, cujus vis ac potestas nullis terminis circumscribitur, et qui nulli naturae est, vel esse potest subjectus, aut obediens, ad hominis imbecillitatem, inopiamque redigere, ita ut tamquam (12) faber, aut fctor ad mundi fabricationem ma-

„ id est, aeternitatem: neutrum
 „ dicimus altero esse minorem,
 „ sive majorem: neutrum altero
 „ humiliorem, sive superiorem;
 „ sed stare ambo ex pari magna,
 „ ex pari sublimia, ex pari soli-
 „ lidae et perfectae felicitatis,
 „ quae censetur aeternitas . . . .
 „ Quomodo ergo discernere au-
 „ debit Hermogenes? atque ita
 „ subjicere Deo Materiam, aeter-
 „ nam aeterno, innatam innato,
 „ auctricem auctori? dicere au-
 „ dentem, et ego prima, et ego
 „ ante omnia, et ego a quo
 „ omnia: par fuimus, simul fui-
 „ mus, ambo sine initio, sine
 „ fine: ambo sine auctore, sine
 „ Deo. Quis me Deus subjicit
 „ contemporali, coaetaneo? Si
 „ quia Deus dicitur, habeo et
 „ ego meum nomen. Aut ego
 „ sum Deus, aut ille materia:
 „ quia ambo sumus quod alter
 „ est nostrum. . . . Et cap. 9 pag.
 „ ead. „ Non potest dicere Deum
 „ ut Dominum materia usum ad
 „ opera mundi: Dominus enim
 „ non potuit esse substantiae co-
 „ aequalis. „

(11) Ibid. cap. 12. pag. 271.
 „ Age nunc malam ac pessimam
 „ credamus esse materiam, uti-
 „ que natura, sicut Deum bonum
 „ et optimum credimus, proinde
 „ de natura: porro naturam cer-
 „ tam et fixam haberi oportebit
 „ tam in malo perseverantem
 „ apud materiam, quam in bono
 „ apud Deum inconvertibilem et
 „ indemutabilem . . . . Mate-
 „ riam . . . tene semel aeternam
 „ determinatam, ut infectam, ut
 „ innatam: et ideo indemutabi-

„ lis, et incorruptibilis naturae
 „ credendam, ex ipsius etiam
 „ sententia Hermogenis, quam
 „ opponit, cum Deum negat
 „ ex semetipso facere potuisse:
 „ qui non demutetur quod sit
 „ aeternum, amissurum scilicet
 „ quod fuerat; dum fit ex de-
 „ mutatione quod non erat,
 „ si non esset aeternum. Domi-
 „ num vero aeternum aliud esse
 „ non posse, quam quod est sem-
 „ per. Hac et ego definitione il-
 „ lum repercutiam; Materiam
 „ aequè reprehendo, cum ex illa
 „ mala, pessima etiam, bona at-
 „ que optima a Deo fiunt: Et
 „ vidit Deus quia bona, et be-
 „ nedixit ea Deus, utique qua
 „ optima, non certe qua mala
 „ ac pessima. Demutationem igi-
 „ tur admisit materia, et si ita
 „ est, statum aeternitatis amisit:
 „ mortua est denique sine sua
 „ forma. Sed aeternitas amitti non
 „ potest: quia nisi amitti non pos-
 „ sit, aeternitas non est. Ergo
 „ nec demutationem potuit ad-
 „ misisse quia si aeternitas est,
 „ demutari nullo modo potest. „
 „ Et cap. 39. pag. 285. „ Si et
 „ materia eadem aeternitate cen-
 „ setur, neque initium habens
 „ neque finem, eadem ratione
 „ non poterit pati dispersionem
 „ et demutationem, qua nec Deus.
 „ In aeternitatis consortio posi-
 „ ta, participet cum illo necesse
 „ est et vires, et leges, et con-
 „ ditiones aeternitatis. „

(12) Ibid. cap. 8. pag. 269.
 „ At quin etiam praeponebat illam
 „ Deo, et Deum potius subjicit
 „ materiae, cum vult: cum de

teria jam a se existente indiguerit, ipsamque ad opificium adhibuerit, quin antea omni ejus pravitati interitum (13) afferret? Quo facto in illum ut Auctorem, mala omnia, quae pravitas materiae pareret, referenda jure viderentur, quippe qui ea (14) volens, aut non valens radicitus non evulsisset.

„ materia cuncta fecisse. Si enim
 „ ex illa usus est ad opera Mundi,
 „ jam et materia superior invenitur,
 „ quae illi copiam operandi subministravit,
 „ et Deus subjectus materiae videtur,
 „ cujus substantiae eguit. Nemo enim
 „ enim non eget eo de cujus utitur:
 „ nemo non subjicitur ei cujus eget,
 „ ut possit uti: sic et nemo de alieno
 „ utendo non minor est eo de cujus utitur.
 „ Et nemo qui praestat de suo uti,
 „ non in hoc superior est eo cui praestat
 „ uti. Itaque materia ipsa quidem Deo non
 „ eguit, sed egenti se Deo praestitit,
 „ divitem, et locupletem et liberalem,
 „ minori opinor et invalido et minus idoneo
 „ de nihilo facere quae velit. „
 „ (13) Ibid. cap. 37. pag. 285.
 „ Ut . . . argumentationem, qua
 „ putasti te propositionem tuam confirmaturum,
 „ retundam, oppono etiam illud, si bona
 „ fuisset materia semper, quare non
 „ desiderasset in melius reformari? Quod
 „ bonum, non desiderat, aut non optat,
 „ aut non capit profectum? ut fiat de
 „ bono melius. Aequae, si mala natura
 „ fuisset, quare non potuerit a Deo
 „ converti, ut a potentiore, ut ab eo qui
 „ lapidum quoque naturam convertere
 „ valeat in filios Abrahae? Nempe ergo
 „ non tantum comparas Deum materiae,
 „ sed et subjicis, a quo natura materiae
 „ devinci et edomari in melius non
 „ fuisset. „

(14) Ibid. cap. 10. pag. 270.
 „ Magna, bona fide, caecitas haereticorum
 „ pro hujusmodi argumentatione, cum
 „ ideo aut alium Deum bonum et optimum
 „ volunt credi, quia mali auctorem
 „ existiment Creatorem: aut materiam
 „ cum Creatore proponunt, ut malum a
 „ materia, non a Creatore deducant:
 „ quando nullus omnino Deus liberetur
 „ ista quaestione ut non auctor mali
 „ videri proinde possit, quisquis ille est
 „ qui malum et si non ipse fecit, tamen
 „ a quocumque et unde unde passus est
 „ fieri. Audiatur igitur et Hermogenes,
 „ dum alibi de mali ratione distinguimus,
 „ interim se quoque nihil egisse hac
 „ sua injectione. Ecce enim, et si non
 „ auctor, sed assentator mali invenitur
 „ Deus, qui malum materiae tanto
 „ sustinuit de bono ante mundi constitutionem,
 „ quam ut bonus et mali aemulus
 „ emendasse debuerat. Aut enim potuit
 „ emendare, sed noluit; aut voluit quidem,
 „ verum non potuit infirmus Deus. Si
 „ potuit et noluit, malus et ipse, quia
 „ malo favorit: et sic jam habetur auctor
 „ ejus, quod licet non instituerit, quia
 „ tamen si noluisset illud esse, non
 „ esset, ipse jam fecit esse, quod noluit
 „ non esse. Quo quid est turpius? Si id
 „ voluit esse, quod ipse noluit fecisse,
 „ adversum semetipsum egit, cum et
 „ voluit esse, quod noluit fecisse, et noluit

§. XIV. Jam qui morte nos aut finire, aut transferri pronunciat, de animorum nostrorum immortalitate, ac de praemiis, quae pios, et de suppliciis, quae impios post mortalem hanc vitam manent, nihil certi se habere palam, aperteque significat. Atqui dubitare de illis, quae ut credamus, non modo divina revelatio praescribit, sed etiam certa ratio, summorum Philosophorum auctoritas, et consensus omnium gentium impellunt, et de quibus ne rustici quidem dubitant, indignum est illo, qui se Philosophum profitetur. Animas autem nostras immortales esse, et statim ac ex vita ista disceserint, tamquam ex hospitio, non tamquam ex domo, vel praemiis pro recte factis donari, vel poenas pro peccatis luere, non tantum ex sacrarum litterarum oraculis, verum etiam ex ipsa animi natura, quae cum simplex sit, nec habeat in se quidquam admixtum, dispar

„ fecisse, quod voluit esse. Qua-
 „ si bonum voluit esse, et qua-
 „ si malum noluit fecisse. Quod
 „ non faciendo malum judicavit,
 „ id sustinendo bonum pronun-
 „ tiavit, malum pro bono susti-
 „ nendo, et non potius eradi-
 „ cando, assertor ejus inventus
 „ est: male, si per voluntatem,
 „ turpiter, si per necessitatem.
 „ Aut famulus erit mali Deus,
 „ aut amicus; cum materiae ma-
 „ lo conversatur, nedum etiam
 „ de malo ejus operatus. „ Et
 „ cap. 14. pag. 272. „ Jam . . sine
 „ causa laboras, ne malorum
 „ auctor constituatur Deus; quia
 „ etsi de materia fecit, ipsi de-
 „ putabuntur qui fecit, proinde
 „ quatenus fecit. „ Et cap. 15.
 „ pag. ead. et seq. „ Si ideo malum
 „ non ex nihilo, ne Dei fiat,
 „ de cujus arbitrio videbitur fa-
 „ ctum, sed ex materia, ut ipsius
 „ sit, de cujus substantia erit
 „ factum; et hic ut dixi, au-
 „ ctot mali habebitur Deus, qui
 „ cum eadem virtute et volunta-
 „ te debuisset omnia bona ex

„ materia protulisse, aut tantum
 „ bona, non omnia tamen bo-
 „ na, protulisset etiam mala;
 „ utique aut volens esse mala,
 „ si poterat efficere ne essent;
 „ aut non valens efficere omnia
 „ bona, si voluit et non fecit;
 „ dum nihil intersit per infirmi-
 „ tatem Dominus auctot mali ex-
 „ titerit, an per voluntatem „
 „ De malo, ejusque causa consulto
 „ S. Thomam Aquinatem 1 part.
 „ Summae Theologicae quaest. XLVIII.
 „ et XLIX. et in Quaestionibus Dis-
 „ putatis de malo quaest. 1. Dionysium
 „ Petavium de Deo Deique
 „ proprietatibus lib. VI. cap. IV.
 „ seqq. tom. I. pag. 252. seqq. An-
 „ toninum Valsecchium Operis citati
 „ lib. III. part. II. cap. III et IV.
 „ tom. III. pag. 218. seqq. Tho-
 „ mam Mariam Cerbonium O P.
 „ Theologiae naturalis lib. I. quaest.
 „ IV. art. II. edit. Romanae MDCLXVII.
 „ tom. I. pag. 140. seqq. et alios,
 „ qui novos Epicureos veterem de
 „ mali origine ut tanas in limo ca-
 „ nentes quetelam, refutarunt. Con-
 „ fer adnotat. 10. ad §. XXIII.

sui, atque dissimile, non potest dividi, ac interire, ex nobilissimorum Philosophorum auctoritate, atque ex nationum (1) omnium consensione, quae constans naturae iudicium est, aetatum omnium una sententia, et perpetuo suffragio confirmatum, liquet. Quo magis mirarer animarum nostrarum immortalitatem, earumque post hanc vitam, vel beatam, vel miseram conditionem in dubio positas a Seneca, qui alibi (2), cum de animarum immortalitate loquimur, *non leve momentum apud nos habere consensum hominum aut timentium inferos, aut colentium* fatetur, ac Polybii fratrem (3) mortali vita

(1) Vide Jo. Vincentium Patuzium *de futuro impiorum statu* lib. I. cap. II., et seqq. pag. 7. seqq.

(2) Seneca epist. cxvii. pag. 655. „ Multum dare soleamus praesumptioni omnium hominum. Apud „ nos veritatis argumentum est, „ aliquid omnibus videri: tamquam deos esse, inter alia sic „ colligimus, quod omnibus de „ diis opinio insita est: nec ulla „ gens usquam est adeo extra „ leges moresque projecta, ut „ non aliquos deos credat. Cum „ de animarum aeternitate disserimus, non leve momentum „ apud nos habet consensus hominum, aut timentium inferos aut colentium. „ Hoc eodem argumento ad animorum nostrorum immortalitatem demonstrandam utitur Marcus Tullius Cicero Tusculanarum Quaestionum lib. I. cap. XII. tom. II. pag. 309. ubi Attico agenti „ Expone „ nisi molestum est, primum „ Animos, si potes, remanere „ post mortem „ respondet: „ Auctoribus quidem ad istam „ sententiam, quam vis obtineri, uti optimis possumus; quod „ in omnibus causis et debet et „ solet valere plurimum: et primum quidem omni antiquita-

„ te; quae quo propius aberat „ ab ortu et divina progenie, „ hoc melius ea fortasse, quae „ erant vera cernebat, „ et „ quam firmum hoc argumentum esset, declarat cap. XIII. pag. 311. inquit: „ Ut porro firmissimum hoc asserti videtur, cur „ deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius „ mentem non imbuerit deorum „ opinio. Multi de diis prava „ sentiunt: id erim vitioso more „ effici solet: omnes tamen esse „ vim et naturam divinam arbitrantur. Nec vero id collocutio hominum aut consensus efficit: non institutis opinio est „ confirmata, non legibus: Omni „ ni autem in re consensio omnium gentium, lex naturae putanda est „ Confer quae idem habet de Natura Deorum lib. I. cap. XVI. et cap. XVII. num. cod. pag. 526., et lib. II. cap. II. pag. 569. Itaque ineptit Baelius, qui argumentum ex omnium gentium consensu ductum nullius momenti esse contendit. Vide Cerbonium lib. cit. quaest. II. art. I. § IV. pag. 63. seqq.

(3) In libro de Consolatione ad Polybium cap. XXVIII. pag. 57. „ Fruitur nunc aperto et libero

functum frui aperto, et libero caelo, ex humili atque depresso in eum emicuisse locum, quisquis ille est, qui solutos vinculis animos beato recipit sinu, et nunc libere vagari, et omnia rerum naturae bona cum summa voluptate perspicere praedicat, nisi probe nossem, et commeminissem, quam turpiter humana mens divinae fidei lumine orbata, sibi que relictis in rebus etiam apertis, et perspicuis caecutiatur, nec firmam de illis, quas percepit, habeat, stabilemque sententiam. Quod, ut alia praeteream, confirmat exemplum Catonis majoris, cui Marcus Tullius Cicero in libro de Senectute omnem sermonem tribuit. Is enim cum gravissimis (4) auctoritatis,

„ caelo, ex humili atque de-
 „ so in eum emicuit locum, quis-
 „ quis ille est, qui solutas vin-
 „ culis animas beato recipit si-
 „ nu: et nunc libere vagatur,
 „ omniaque rerum naturae bona
 „ cum summa voluptate perspi-
 „ cit. Erras, non perdidit lucem
 „ frater tuus, sed securiorem
 „ sortitus est. „ In hoc tamen
 „ ipso libro dubitat, animi, a cor-
 „ poribus soluti vivant nec ne, ac
 „ sentiant. Nam cap. xvii. pag.
 „ 96. sic disputat. „ Nihil . . . mi-
 „ nus bono viro convenit, quam
 „ in fratris luctu calculos pone-
 „ re. Si illius nomine doleo,
 „ necesse est, alterutrum ex his
 „ duobus esse judicem. Nam si
 „ nullus defunctis sensus supe-
 „ rest, evasit omnia frater meus
 „ vitae incommoda, et in eum
 „ restitutus est locum, in quo fue-
 „ rat antequam nasceretur, et
 „ expers omnis mali, nihil ti-
 „ met, nihil cupit, nihil pati-
 „ tur. Quis iste est furor, pro
 „ eo me nunquam dolere desine-
 „ re, qui nunquam doliturus
 „ est? Si est aliquis defunctis
 „ sensus; nunc animus fratris mei,
 „ velut ex diutino carcere emis-
 „ sus, tandem sui juris et arbi-
 „ trii gestit, et rerum naturae
 „ spectaculo fruitur, et humana

„ omnia ex superiore loco despi-
 „ cit; divina vero, quorum rati-
 „ onem tamdiu frustra quaesie-
 „ rat, propius intuetur. Quid
 „ itaque ejus desiderio maceror,
 „ qui aut beatus, aut nullus est?
 „ beatum flere, invidia est: nul-
 „ lum, dementia. „

(4) In libro de Senectute cap.
 „ xxi. Operum Ciceronis tom. iiii.
 „ pag. 463. seq. ubi: „ Ego vestros
 „ patres, P. Scipio, tuque, C.
 „ Laeli, viros clarissimos, mihi
 „ que amicissimos, vivere arbi-
 „ tror: et eam quidem vitam,
 „ quae est sola vita nominan-
 „ da . . . Nec me solum ratio
 „ ac disputatio impulit, ut ita
 „ crederem: Sed nobilitas etiam
 „ summotum philosophorum et
 „ auctoritas. Audiebam Pytha-
 „ goram Pythagoricosque, incolas
 „ paene nostros, qui essent Ita-
 „ lici philosophi quondam nomi-
 „ nati, nunquam dubitasse, quin
 „ ex universa mente divina deli-
 „ batos animos haberemus. De-
 „ monstrabantur mihi praeterea,
 „ quae Socrates supremo vitae
 „ die de immortalitate animo-
 „ rum disseruisset, is, qui es-
 „ set omnium Sapientissimus,
 „ oraculo, Apollinis judicatus.
 „ Quid multa? Sic mihi persua-
 „ si, sic sentio, cum tanta ce-

rationisque momentis animos nostros immortales esse probasset, ac se Catonis sui casum fortiter tulisse (5) dixisset, quod existimasset non longinquum inter se, et illum digressum, et discessum fore, addit: „ His (6) „ mihi rebus, Scipio, (id enim te cum Laelio admirari „ solere dixisti) levis senectus, nec solum non molesta, sed etiam jucunda. Quod si in hoc erro, quod „ animos hominum immortales esse credam, libenter „ erro: nec mihi hunc errorem, quo delector, dum „ vivo, extorqueri volo. Sin mortuus (ut quidam in- „ nuti philosophi censent) nihil sentiam; non vereor, „ ne hunc errorem meum mortui philosophi irrideant. „ Quod si non sumus immortales futuri, tamen extin- „ gui homini suo tempore optabile est „: ac antea (7) exclamaverat: „ O miserum senem, qui mortem con- „ temnendam esse in tam longa aetate non viderit! quae „ aut plane negligenda est, si omnino extinguit ani-

„ leritas animarum sit, tanta „ memoria praeteritorum, futu- „ rorumque prudentia, tot artes, „ tantae scientiae, tot inventa, „ non posse eam naturam, quae „ res eas contineat, esse morta- „ lem. Cumque semper agitur „ Animus, nec principium motus „ habeat, quia se ipse moveat; „ ne finem quidem habiturus es- „ se motus, quia nunquam se „ ipse sit relicturus. Et cum „ simplex animi natura esset, „ neque haberet in se quidquam „ admistum dispar sui atque dis- „ simile, non posse eum dividi: „ quod si non possit, non posse „ interire. Magnoque esse ar- „ gumento, homines scire plera- „ que ante quam nati sint, quod „ jam pueri, cum artes difficiles „ discant, ita celeriter res innu- „ merabiles arripiant, ut eas non „ tum primum accipere videan- „ tur, sed reminisci et recorda- „ ri. Haec Platonis fere „ Vi- „ de quae subdit cap. xxii., et

„ xxiii. pag. 44. seqq.

(5) Ibid. cap. xxiii. pag. 466.
 „ O praeclarum diem, cum ad il- „ lud divinum animorum concilium coerumque proficiscar, „ cumque ex hac turba et col- „ luvione discedam! Proficiscar „ enim non ad eos solum viros, „ de quibus ante dixi: sed etiam „ ad Catonem meum, quo nemo „ vir melior natus est, nemo „ pietate praestantior: cujus a „ me corpus crematum est; quod „ contra decuit ab illo meum. „ Animus vero non me deserens, „ sed respectans, in ea profecto „ loca discessit, quo mihi ipsi „ cernebat esse veniendum. Quem „ ego meum casum fortiter ferre „ visus sum: non quod aequo „ animo ferrem: sed me ipse con- „ solabar, existimans, non lon- „ ginquum inter nos digressum et „ discessum fore. „

(6) Cap. eod. pag. 466. seqq.

(7) Cap. xix. pag. 459.

„mum; aut etiam optanda, si aliquo eum deducit,
„ubi sit futurus aeternus. „Quamobrem desipiunt, ac
delirant qui Religionem, quam naturalem vocant, satis
esse ad hominem beatum efficiendum pugnacissime con-
tendunt, cum ad illas etiam Religionis veritates, quae
naturae lumine intelligi queunt, cognoscendas divina
revelatione humanum genus indigerit. Nam si harum
inquisitio solummodo rationi relinqueretur, sequeren-
„tur, ut *S. Thomas* (8) *inquit*, tria inconvenientia...
„Unum est, quod paucis hominibus Dei cognitio ines-
„set. A fructu namque studiosae inquisitionis qui est
„veritatis inventio, plurimi impediuntur: tribus de
„causis. Quidam siquidem propter complexionis indis-
„positionem, ex qua multi naturaliter sunt indispositi
„ad sciendum: unde nullo studio ad hoc pertingere
„possent, ut summum gradum humanae cognitionis
„attingerent, qui in cognoscendo Deum consistit.
„Quidam vero impediuntur necessitate rei familiaris:
„oportet enim esse inter homines aliquos, qui tem-
„poralibus administrandis insistant, qui tantum tempus
„in ocio contemplativae inquisitionis non possent ex-
„pendere, ut ad summum fastigium humanae inquisi-
„tionis pertingerent scilicet Dei cognitionem. Quidam
„autem impediuntur pigritia. Ad cognitionem namque
„eorum quae de Deo ratio investigare potest, multa
„praecognoscere oportet: cum fere totius philosophiae
„consideratio ad Dei cognitionem ordinetur: propter
„quod Metaphysica, quae circa divina versatur, inter
„philosophiae partes ultima remanet addiscenda. Sic
„ergo non nisi cum magno labore studii ad praedictae
„veritatis inquisitionem perveniri potest: quem quidem
„laborem pauci subire volunt pro amore scientiae, cu-
„jus tamen mentibus hominum naturalem Deus inseruit
„appetitum. Secundum inconveniens est: quod illi qui
„ad praedictae veritatis cognitionem, vel inventionem
„pervenirent, vix post longum tempus pertingerent,

---

(8) *Summae contra Gentiles* lib. 1. cap. 4.

„ tum propter hujusmodi veritatis profunditatem, ad quam
 „ capiendam per viam rationis, non nisi prius post lon-
 „ gum exercitium intellectus humanus idoneus invenitur :
 „ tum etiam propter multa quae praeexiguntur, ut di-
 „ ctum est, tum propter hoc quod tempore juventutis
 „ dum diversis motibus passionum anima fluctuat, non
 „ est apta ad tam altae veritatis cognitionem : sed in
 „ quiescendo fit prudens, et sciens. Remaneret igitur
 „ humanum genus (si sola rationis via ad Deum co-
 „ gnoscendum pateret) in maximis ignorantiae tenebris :
 „ cum Dei cognitio, quae homines maxime perfectos,
 „ et bonos facit, non nisi quibusdam paucis, et his pau-
 „ cis etiam post temporis longitudinem proveniret. Ter-
 „ tium inconveniens est, quod investigationi rationis
 „ humanae plerumque falsitas (9) admiscetur propter
 „ debilitatem intellectus nostri in judicando, et phan-
 „ tasmatum permistionem. Et ideo apud multos in dubi-
 „ tatione remanent ea, quae sunt verissime etiam (10)

(9) Constat hoc ex gravissimis, turpissimisque erroribus in quos veteres Philosophi de Deo, Deique proprietatibus, de animorum nostrorum natura, deque hominum officiis disputantes inciderunt.

(10) Quam variae discrepantesque fuerint de Deo Philosophorum sententiae exponit Marcus Tullius Cicero de Natura Deorum lib. 1. cap. 1. tom. 11. Operum pag. 506. seqq., et cap. x. seqq. pag. 517. seqq., et Tusculanarum Quaestionum lib. 1. cap. 1x. tom. eod. pag. 303. seqq. eorumdem fere omnium de animo sententias proponit, subditque pag. 307. „ Ha-
 „ rum sententiarum quae vera sit,
 „ Deus aliquis viderit : quae ve-
 „ risimillima, magna quaestio
 „ est. „ Adeo verum est quod
 „ S. Thomas affirmat, *in dubitatione remanere apud multos, vel acutissimos, ea, quae sunt verissime etiam demonstrata.* Nam ani-
 „ mos nostros immortales esse gra-

vissimis argumentis ab eorum natura ductis demonstratum a Platone, aliisque Philosophis fuerat, quorum sententiam Cicero in *Consolatione* expresserat his ipsis verbis, quae profert ibid. cap. xxvii. pag. 328. „ Animorum nulla in
 „ terris origo inveniri potest.
 „ Nihil enim est in animis mix-
 „ tum atque concretum, aut
 „ quod ex terra natum atque fi-
 „ ctum esse videatur, nihil ne-
 „ aut humidum quidem, aut fla-
 „ bile, aut igneum. His enim
 „ in naturis nihil inest, quod
 „ vim memoriae, mentis, cogi-
 „ tationis habeat, quod et praec-
 „ terita teneat, et futura provi-
 „ deat, et complecti possit praesentia : quae sola divina sunt.
 „ Nec invenietur unquam, unde
 „ ad hominem venire possint,
 „ nisi a Deo. Singularis est igitur
 „ quaedam natura atque vis
 „ animi, sejuncta ab his usitatis
 „ notisque naturis. Ita quidquid

„ demonstrata : dum vim demonstrationis ignorant , et
 „ praecipue cum videant a diversis qui sapientes dicun-
 „ tur diversa doceri . Inter multa etiam vera quae de-
 „ monstrantur immiscetur aliquando aliquid falsum quod
 „ non demonstratur : sed aliqua probabili vel sophistica
 „ ratione asseritur : quae interdum demonstratio repu-
 „ tatur . „

§. XV. Ex eadem mentis fallaci iudicio suo fidentis
 perversitate ortum est , ut Seneca (1) non solum licere
 bono viro mortem sibi inferre tradiderit , sed etiam Deum
 tam immane facinus approbantem , et , quam celeriter et
 facile effici posset , explicantem , atque ad illud pene
 cohortantem induxerit , et eos qui sibi necem attulerant ,
 praesertim Catonem summis laudibus ornaverit , cum in-
 genitus cuique a natura sensus , nihil eo facinore sceler-
 ratius in se admitti ab homine posse declaret . „ Nam ,
 „ ut recte argumentatur Lactantius , (2) si homicida ,
 „ nefarius est , quia hominis extincor est , eidem sceleri
 „ obstrictus est , qui se necat , quia hominem necat .
 „ Imo vero majus esse id facinus existimandum est ,
 „ cujus ultio Deo soli subjacet . Nam sicut in hanc vi-
 „ tam non nostra sponte venimus , ita rursus ex hoc
 „ domicilio corporis , quod tuendum nobis assignatum
 „ est , ejusdem jussu recedendum est , qui nos in hoc
 „ corpus induxit , tamdiu habituros , donec jubeat emit-
 „ ti ; et si vis aliqua inferatur , aequa mente id patien-
 „ dum est , cum extincta innocentis anima inulta esse
 „ non possit , habeamusque judicem magnum , cui soli
 „ vindicta in integro semper est . Homicidae igitur illi
 „ omnes philosophi , et ipse Romanae sapientiae prin-
 „ ceptus Cato , qui antequam se occideret , perlegisse

„ est illud , quod sentit , quod
 „ sapit , quod vult , quod viget ,
 „ caeleste et divinum est : ob
 „ eamque rem aeternum sit ne-
 „ cesse est . Nec vero Deus ipse ,
 „ qui intelligitur a nobis , alio
 „ modo intelligi potest , nisi
 „ mens soluta quaedam et libe-
 „ ra , segregata ab omni con-

„ cretione mortali , omnia sen-
 „ tiens et movens , ipsaque praec-
 „ dita motu sempiterno . „

(1) Vide Senecae loca citata in
 adnot. 4. §. et 6. ad §. XI

(2) Lactantius divinarum Insti-
 tutionum lib. III. cap. XVIII. tom.
 I. pag. 239. seq.

„ Platonis (3) librum dicitur, qui est scriptus de ae-
 „ ternitate animarum, et ad summum nefas philosophi
 „ auctoritate compulsus est; et hic tamen aliquam mori-
 „ riendi causam videtur habuisse, odium servitutis. Quid
 „ Ambraciotes ille, qui cum eundem librum perlegis-
 „ set, praecipitem se dedit, nullam aliam ob causam,
 „ nisi quod Platoni credit? Execrabilis prorsus ac fu-
 „ gienda doctrina, si abigit homines a vita. Quod si
 „ scisset Plato, atque docuisset, a quo, et quomodo,
 „ et quibus, et quae ob facta, et quo tempore immor-
 „ talitas tribuatur, nec Cleombrotum impegisset in mor-
 „ tem voluntariam, nec Catonem, sed eos ad vitam, et
 „ justitiam potius erudisset. Nam Cato (4) videtur mihi
 „ causam quaesisse moriendi, non tam ut Caesarem fu-
 „ geret, quam ut Stoicorum decretis obtemperaret, quos
 „ sectabatur, nomenque suum grandi aliquo facinore
 „ clarificaret: cui quid mali accidere potuerit, si vive-
 „ ret, non invenio. Cajus enim Caesar, ut clemens
 „ erat, nihil aliud efficere volebat, etiam in ipso belli
 „ civilis ardore, quam ut bene mereri de Republica vi-
 „ deretur, duobus optimis civibus Cicerone, et Catone
 „ servatis. „

§. XVI. Ac tantum quidem abest ut Cato se interi-

(3) Ad haec verba pag. 240.
 hanc Isaacus adnotationem appo-
 suit: „ Plato hoc non docuit; ex
 „ initio Phaedonis contrarium pa-
 „ tet: non itaque philosophi au-
 „ ctoritate, sed suimet insania,
 „ philosophi mentem non perci-
 „ piens, ad illud facinus fuit
 „ compulsus. „

(4) Cicero de Officiis lib. I. cap.
 xxxi tom. III. Operum pag. 307.
 „ Haec differentia naturarum tan-
 „ tam habet vim, ut nonnun-
 „ quam mortem sibi ipse consci-
 „ scere alius debeat, alius in ea-
 „ dem causa non debeat. Num
 „ enim alia in causa M. Cato fuit,
 „ alia caeteri, qui se in Africa

„ Caesari tradiderunt? Atqui cae-
 „ teris forsitan vitio datum esset,
 „ si se interemissent, propterea
 „ quod eorum vita lenior, et mo-
 „ res fuerant faciliores: Catoni
 „ autem cum incredibilem tribuis-
 „ set natura gravitatem, eamque
 „ ipse perpetua constantia robo-
 „ ravisset, semperque in propo-
 „ sito susceptoque consilio per-
 „ mansisset, moriendum potius,
 „ quam tyranni vultus aspicien-
 „ dus fuit. „ Vide S. Augustini
 „ testimonia, quae §. proximo de-
 „ scribimus, ex quibus efficitur Ca-
 „ tonem neque naturae gravitatem,
 „ neque constantiam in eo facinore
 „ prae se tulisse.

mens si minus probe (nam „ his . . . exceptis (1) quos
 „ vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiae Deus
 „ specialiter occidi jubet, quisquis hominem, vel sei-
 „ psium, vel quemlibet occiderit homicidii crimine inne-
 „ ctitur) at certe fortiter fecerit, quin immo imbecil-
 lum, inconstantemque animum prae se tulit. Ut enim
 acute animadvertit S. Augustinus, „ si (2) rationem di-
 „ ligentius consulas, ne ipsa quidem animi magnitudo
 „ recte nominatur, ubi quisque non valendo tolerare,
 „ vel quaeque aspera, vel aliena peccata, se ipse inter-
 „ emerit. Magis enim mens infirma deprehenditur, quae
 „ ferre non potest vel duram sui corporis servitutem,
 „ vel stultam vulgi opinionem: majorque animus me-
 „ rito dicendus est, qui vitam aevinnosam magis pot-
 „ est ferre, quam fugere; et humanum iudicium, ma-
 „ ximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris
 „ involvitur, prae conscientiae luce ac puritate contem-
 „ nere „. Qui deinde ad objectum Catonis exemplum
 respondens: „ De (3) cuius facto, ait, quid potissimum
 „ dicam, nisi quod amici ejus etiam docti quidam viri,
 „ qui hoc fieri prudentius dissuadebant, imbecillioris
 „ quam fortioris animi facinus esse censuerunt, quo
 „ demonstraretur non honestas turpia praecavens, sed
 „ infirmitas adversa non sustinens? Hoc et ipse Cato
 „ in suo carissimo filio indicavit. Nam si turpe erat sub
 „ victoria Caesaris vivere, cur auctor hujus turpitudi-
 „ nis pater filio fuit, quem de Caesaris benignitate omnia
 „ sperare praecepit; Cur non et illum secum coegit ad
 „ mortem? . . . Nullo modo igitur Cato turpe esse ju-
 „ dicavit, sub victore Caesare vivere: alioquin ab hac
 „ turpitudine paterno ferro filium liberaret. Quid est
 „ ergo, nisi quod filium quantum amavit, cui parci a
 „ Caesare et speravit et voluit, tantum gloriae ipsius
 „ Caesaris, ne ab illo etiam sibi parceretur, ut ipse
 „ Caesar dixisse fertur, invidit; aut, ut aliquid nos mi-
 d

(1) S. Augustinus de Civitate
 Dei lib. I, cap. XXI, tom. VII, col. 21.

(2) Ibid. cap. XXII, col. ead.

(3) Ibid. cap. XXIII, col. 22.

„tius dicamus, erubuit? „Et alio in loco: „Utrum (4)
 „obsecro, Cato ille patientia, an potius impatientia se
 „peremit? Non enim hoc fecisset, nisi victoriam Cae-
 „saris impatienter tulisset. Ubi est fortitudo? nempe
 „cessit, nempe succubuit. „Itaque cum vel Philoso-
 „phis (5) ipsis fatentibus, piis omnibus sit retinendus ani-
 „mus in custodia corporis, nec injussu ejus, a quo datus
 „est, ex hominum vita migrandum, ne munus humanum
 „assignatum a Deo defugisse videamur, et mori, ut (6)
 „paupertatem vel molesti quippiam fugiamus, fortis viri
 „minime sit, sed potius timidi, quippe cum laboriosa fu-
 „gere mollities sit, nec mortem sustineat quispiam, quia
 „honestum sit, sed ut malum evitet, ac fugiat, quod non
 „est fortis, Cato sibi mortem consciscens, non modo im-
 „probe, sed etiam imbecilliter fecit, atque adeo ejus exitum
 „mirari nemo, laudare autem multo minus potest.

§. XVII. Praeter haec, quae a Christianae Religionis,
 rectaeque rationis dogmatibus aliena prorsus esse ostendi,
 alia quaedam ex Stoicorum decretis Seneca in hoc
 ipso libro tradit, quae licet, ut ab illo afferuntur, vel

(4) Lib. xix. operis ejusdem
 cap. iv. num. 4. col. 547. et seq.

(5) Cicero in libro de Senectute
 cap. xx. tom. iiii. pag. 461. „Ita
 „fit ut illud breve vitae reliquum
 „nec avide appetendum senibus,
 „nec sine causa deserendum sit:
 „vetatque Pythagoras injussu im-
 „peratoris, id est Dei, de prae-
 „sidio et statione vitae decedere. „
 Et in Somnio Scipionis cap. iiii.
 tom. eod. pag. 573. seq. „Quae-
 „so . . . pater sanctissime atque
 „optime, quoniam haec est vita
 „(ut Africanum audio dicere)
 „quid moror in terris? quin huc
 „ad vos venire propero? Non
 „est ita, inquit ille. Nisi enim
 „Deus is, cujus hoc templum
 „est omne quod conspicis, istis
 „te corporis custodiis liberaverit,
 „huc tibi aditus patere non
 „potest. Homines enim sunt hac

„lege generati, qui tuerentur il-
 „lum globum, quem in hoc tem-
 „plo inedium vides. . . . Quare
 „et tibi, Publi, et piis omni-
 „bus retinendus est animus in
 „custodia corporis: nec injussu
 „ejus, a quo ille est vobis da-
 „tus, ex hominum vita migran-
 „dum est, ne munus humanum
 „assignatum a Deo defugisse vi-
 „deamini. „

(6) Aristoteles Moralium Nico-
 machiorum Jo. Bernardo Feliciano
 interprete lib. iiii. cap. 7. Operum
 Aristotelis part. v. Venetiis MD-
 Lxxxv. pag. 86. „Mori . . . ut vel
 „paupertatem, vel amorem, vel
 „molesti quippiam fugiamus,
 „fortis viri minime est, sed po-
 „tius timidi: quippe cum labo-
 „riosa fugere, mollicies sit; ne-
 „que hanc mortem sustinet quis-
 „piam, quia honestum sit, sed

ut obvius verborum sensus fert, accepta cum iisdem dogmatibus pugnent, alias tamen ad ea accommodantur. Ut enim ordiar ab amicitia, ac necessitudine, quam inter bonos viros, ac Deum esse Seneca (1) docet, ecquis nostrum est, qui Deo cum justis amicitiam et necessitudinem esse non fateatur? cum Christus Dominus Apostolos amicorum (2) nomine dignetur, atque illum, a quo (3) ipse diligatur, a se, atque a Patre suo diligendum, Patremque, ac se ipsum ad eum venturos, et apud eum mansuros testetur. At vero amicitia haec et necessitudo non naturali virtute, qualis illa est, de qua Seneca loquitur, sed gratia Dei, quae divina (4) qualitas est in anima inhaerens, ac veluti splendor quidam, et lux, quae animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas, pulchriores, ac splendidiores reddit, et caritate (5) divinitus in cordibus nostris diffusa per

d 2

„ ut malum evitet, ac fugiat. „

(1) Cap. 1. cujus verba §. vi. descripsi.

(2) Evangel. S. Jo. cap. xv. ver. 15. „ Vos autem dixi amicos: quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. „

(3) Ibid. cap. xiv. ver. 21. „ Qui . . . diligit me diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. „ Et ver. 23. „ Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. „

(4) Catechismus Romanus Part. II. de Sacramento Baptismi num 50.

(5) S. Paulus in Epist. ad Roman. cap. v. ver. 5. „ Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, ad quae S. Thomas lect. 1. in cit. cap. pag. 46. „ Caritas Dei . . . dupliciter accipi potest. Uno modo pro caritate qua diligit nos

„ Deus: Hierem. 31. *Caritate*
 „ *perpetua dilexi te*: Alio modo
 „ potest dici caritas Dei, qua
 „ nos Deum diligimus: Infra cap.
 „ 8. *Certus sum quod neque mors,*
 „ *neque vita separabit nos a*
 „ *caritate Dei*. Utraque autem
 „ caritas Dei in cordibus nostris
 „ diffunditur per Spiritum Sanctum
 „ qui datus est nobis: Spiritum
 „ enim Sanctum qui est amor
 „ Patris et Filii dari nobis,
 „ est nos adduci ad participationem
 „ amoris qui est Spiritus
 „ Sanctus. A qua quidem participatione
 „ efficiamur Dei amatores. Et hoc
 „ quod ipsum amamus, signum est
 „ quod ipse nos amet: Prov. 8. *Ego diligentes*
 „ *me diligo*. Quod sic intelligitur
 „ dici. *Non quasi nos primo*
 „ *dilexerimus Deum, sed quoniam*
 „ *ipse prior dilexit nos*, ut dicitur
 „ 1. Joan. 4. Dicitur autem caritas
 „ qua nos diligit, in cordibus nostris
 „ diffusa esse: quia est in cordibus
 „ nostris patenter ostensa per donum
 „ Sancti Spiritus nobis impres-

*Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, conciliatur. Ut enim S. Thomas (6) constituit: „ Non quilibet amor „ habet rationem amicitiae, sed amor qui est cum benevolentia, quando scilicet sic amamus aliquem, ut „ ei bonum velimus . . . . Sed nec benevolentia sufficit ad rationem amicitiae: sed requiritur quaedam „ mutua amicitia, quia amicus est amico amicus. Talis „ autem mutua benevolentia fundatur super aliqua communicatione. Cum ergo sit aliqua communicatio hominis ad Deum secundum quod nobis suam beatitudinem communicat, super hanc communicationem oportet aliquam amicitiam fundari. De qua quidem communicatione dicitur I. ad Cor. I. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem filii ejus.* Amor autem super hanc communicationem fundatus, est caritas. „ Ex quo fit, ut eam in nobis infundi divinitus oporteat. Nam ut Sanctus idem Doctor subdit: „ (7) Caritas est „ amicitia quaedam hominis ad Deum, fundata super „ communicatione beatitudinis aeternae. Haec autem „ communicatio non est secundum dona naturalia, sed „ secundum dona gratuita: quia ut dicitur ad Romanos 6. *Gratia Dei vita aeterna.* Unde et ipsa caritas facultatem naturae excedit. Quod autem excedit naturae facultatem, non potest esse neque naturale, „ neque per potentias naturales acquisitum: quia effectus „ naturalis non transcendit suam causam. Unde caritas „ non potest neque naturaliter nobis inesse, neque per vires naturales est acquisita: sed per infusionem Spiritus Sancti, qui est amor Patris, et Filii, cujus participatio in nobis est ipsa caritas (8) creata. „*

„ sum: 1. Joan. 3. *In hoc scimus quoniam manet in nobis*
 „ (*Deus*) *quoniam de Spiritu suo dedit nobis.* Caritas autem qua nos Deum diligimus, dicitur in cordibus nostris diffusa, quia ad omnes mores et actus animae perficiendos se extendit: Nam ut dicitur 1. Cor. 13. *Caritas patiens est, be-*

„ *nigna est &c.*

(6) S. Thomas Aquinas Theologiae Summae part. 2.2. quaest. xxiii. art. 1.

(7) Ibid. quaest. xxiv. art. 11.

(8) Vide eundem S. Doctorem ibid. quaest. xxiii. art. 11. et cl. P. Fr. Jo. Fran. Bernardum Mariam de Rubeis O. P. in Tractatu Theologico de Caritate cap. 111. §. 11.

§. XVIII. In hominibus quoque similitudinem cum Deo, quin etiam imaginem (1) Dei suspicimus, Deumque, ut communem omnium hominum Parentem observamus, et colimus, ejusque praeceptis eruditi, et auxilio adjuti ad divinam perfectionem in nobis, quoad fieri potest, exprimendam contendimus, ac nos ab eodem tamquam carissimos filios ab amantissimo Patre castigari, ac probari agnoscimus. Versantur enim ante oculos nostros vulgata illa Sacrarum Scripturarum oracula, „ Faciamus (2) hominem ad imaginem, et similitudinem nostram; et creavit (3) Deus hominem ad imaginem suam. Haecine (4) reddis Domino popule stulte, et insipiens? Numquid non ipse est pater tuus, qui posedit te, et fecit, et creavit te. Sic (5) ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in caelis. Estote (6) vos perfecti, sicut et pater vester caelestis perfectus est. Estote (7) . . . imitatores Dei sicut filii charissimi. Disciplinam (8) Domini, fili mi, ne abicias: nec deficias cum ab eo corripis. Quem enim diligit Dominus corripit, et quasi pater in filio complacet sibi. „ Nemo tamen nostrum est, cujus aures, atque

(1) Quid inter similitudinem, imaginemque intersit ex S. Augustino declarat S. Thomas Aquinas Theologiae Summae part. 1. quaest. xciii. art. 1. inquires. „ Sicut „ Augustinus dicit in lib. 83. qq. „ (qu. 74.) *ubi est imago, continuo est et similitudo: sed ubi est similitudo, non continuo est imago*. Ex quo patet quod *similitudo* est de ratione imaginis: et *imago* aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quod sit ex alio expressa. „ Imago enim dicitur ex eo quod agitur ad imitationem alterius. „ Unde ovum, quantumcumque sit alteri ovo simile et aequale, „ quia tamen non est expressum ex illo, non dicitur imago ejus. „ (2) Genesis cap. 1. ver. 26.

(3) Ibid. ver. 27. Vide Natalem Alexandrum in Hist. Eccles. Vet. Test. aetatis Mundi 1. art. vii. Prop. 11. in qua hominem ad imaginem Dei secundum animam conditum fuisse ostendit, et varias Sanctorum Ecclesiae Patrum, in quo potissimum ratio illa imaginis constituenda sit, inquirentium sententias proponit. Confer. S. Thomam quaest. cit.

(4) Deuteronomii cap. xxxii. ver. 6. Confer testimonium Act. Apostolic. quod adnot. 19. producimur.

(5) Matthaei cap. vi. ver. 9.

(6) Ibid. cap. v. ver. 43.

(7) S. Paulus in epist. ad Ephesios cap. v. ver. 1.

(8) Proverbiorum cap. iii. vers. 11, et 12.

animi non abhorreant a Stoicorum dementia, qui eo similes Dei homines esse putaverunt, quod animi nostri ex iisdem, quibus divina (9) constant, seminibus componantur, Deique (10) partes, et membra sint, sapientemque suum eadem, qua Deum, ratione (11) effectum, Dei esse (12) socium, non supplicem, ex pari (13) cum Deo vivere, nec ab ipso differre Deum, nisi (14) tempore, ac plura hominibus praestandi facultate, quae duo nihil ad bene vivendum (15) pertinent, immo prae-

(9) Seneca in libro de Consolatione ad Helviam cap. VI. pag. 75. „ I nunc, et animum humanum, ex iisdem quibus divina constant compositum seminibus, moleste ferre putat transitum ac migrationem: cum Dei natura, assidua et citatissima commutatione, vel delectet se, vel conservet. „

(10) Idem epist. XCII. pag. 587. „ Quid est . . . cur non existimes in eo (animo) divini aliquid existere, qui Dei pars est? totum hoc quo continemur, et unum est, et Deus: et socii eius sumus, et membra . . . Quemadmodum corporum nostrorum habitus erigitur, et spectat in caelum, ira animus, cui in quantum vult, licet porrigi, in hoc a natura rerum formatus est, ut paria diis velit, et sic utatur suis viribus, ac se in spatium suum extendat. Non aliena vi ad summa nititur; magnus erat labor, ire in caelum: redit. „

(11) Idem epist. LXXXVII. pag. 562. „ Quaeris quae res sapientem faciat? quae Deum. „

(12) Idem epist. XXXI. pag. 442. „ Hoc est summum bonum, quod si occupas, incipis Deorum esse socius, non supplex. „

(13) Idem epist. LIX. pag. 487. „ Sapiens ille est qui plenus gau-

„ dio, hilaris, et placidus, et inconcussus, cum Diis ex pari vivit. „

(14) Idem in libro, de quo agimus cap. I. „ Bonus ipse tempore tantum a Deo differt. „ Cur autem dicat bonum tempore tantum a Deo differre ex ejusdem testimonio, quod proxima annotatione describimus, educitur.

(15) Idem epist. LXXXIII. pag. 516. seq. „ Solebat Sextius dicere, *Jovem plus non posse quam bonum virum*. Plura Jupiter habet, quae praestet hominibus: sed inter duos bonos non est melior, qui locupletior, non magis, quam inter duos, quibus par scientia regendi gubernaculum est, meliorem dixeris, cui majus speciosiusque navigium est. Jupiter quo antecedit virum bonum? diutius bonus est. Sapiens nihilo se minoris aestimat, quod virtutes ejus spatio brevior clauduntur. Quemadmodum ex duobus sapientibus, qui senior decessit, non est beatior eo, cujus intra pauciores annos terminata virtus est: sic Deus non vincit sapientem felicitate, etiamsi vincit aetate; non est virtus major, quae longior. Jupiter omnia habet: sed nempe aliis tradidit habenda: ad ipsum hic unus usus

stare Sapientem Deo, quod Deus uti bonis, quae aliis largitur, non possit, sapiens nolit, ac Deus naturae beneficio sapiens sit, non suo, quemadmodum vir bonus (16) est, effutierunt. Etenim „nimium . . . superbi, „nimiumque sunt caeci, qui (17) cum dicant humanam „animam divinae esse substantiae, non intelligunt nihil „se aliud dicere, quam Deum esse mutabilem, et ipsum „perpeti quicquid potest naturae ejus inferri. „Quod intellexit vel ipse Vellejus, qui de Pythagora inquit: „Pythagoras (18), qui censuit, animum esse per naturam „rerum omnem intentum et commeantem, ex quo nostri „animi carperentur, non vidit distractione humanorum „animorum discerpi et lacerari Deum: et cum „miseri animi essent, quod plerisque contingeret, tum „dei partem esse miseram: quod fieri non potest. Cur „autem quidquam ignoraret animus hominis, si esset „deus? „Quamobrem S. Paulus (19) in Deo quidem nos vivere, moveri et esse dicit, propterea quod ab ipso

„pertinet, quod utendi etiam „omnibus causa est: sapiens tam „aequo animo omnia apud alios „videt, contemnitque, quam „Jupiter, et hoc se magis suspicit, „quod Jupiter uti illis non potest, sapiens non vult. Credamus itaque Sextio, monstranti pulcherrimum iter, et clamanti: *Hac iter ad astra*: hac, „secundum frugalitatem, hac, „secundum temperantiam, hac, „secundum fortitudinem. Non „sunt dii fastidiosi . . . Semina „in corporibus humanis divina dispersa sunt, quae si bonus „cultor excipit, similia origini „prodeunt, et paria his ex quibus „orta sunt surgunt: si malus, non aliter quam humus „sterilis ac palustris, necat, ac „deinde creat purgamenta pro „frugibus. „

(16) Idem epist. LIII. pag. 474.

„Omnes mortales multo antecesses, non multo te dii antecesses.

„dent. Quid inter te et illos „interfuturum sit, quaeris? diutius erunt. At mehercule magni artificis est, clausisse totum in exiguo. Tantum sapientiae sua, quantum Deo omnis „aetas patet. Est aliquid, quo „sapiens antecedit Deum: ille „naturae beneficio, non suo sapiens est: ecce res magna, „habere imbecillitatem hominis, „securitatem Dei. „

(17) S. Leo Magnus epist. xv. ad Turribium Asturicensem Episcopum de Priscillianistarum erroribus cap. v. operum ejusd. edit. Ballerini Venetae MDCCLIII. tom. I. col. 700.

(18) Apud Ciceronem de Natura Deorum lib. I cap. XI. tom. II. operum ejusd. pag. 519.

(19) Actor. Apostol. cap. XVII. ver. 24. seqq. „Deus qui fecit „Mundum, et omnia, quae in eo „sunt, hic caeli, et terrae cum „sit Dominus, non in manu-

habemus, ut vivamus, moveamur, et simus, qui nos et condidit, et conservat, Dei vero partes, aut membra esse non dixit; immo caelum terramque, et omnia quae iis continentur, ab eo effecta, eundemque caelo, ac terrae dominari perspicue affirmavit. Itaque per summam fraudem, impudentiamque Pantheistae ad impium suum absurdissimumque systema confirmandum ejus testimonio (20) abutuntur. In nobis autem divina sane imago inest, sed imperfecta. Etenim „ aequalitas (21) . . . non „ est de ratione imaginis (quia ut Augustinus ibidem „ dicit, ubi est imago non continuo est aequalitas, ut „ patet in imagine alicujus in speculo relucente) est „ tamen de ratione perfectae imaginis. Nam in perfecta „ imagine, non deest aliquid imagini, quod insit illi „ de quo expressa est. Manifestum est autem quod in „ homine invenitur aliqua Dei similitudo, quae deduci- „ tur a Deo sicut ab exemplari, non tamen est simi- „ litudo secundum aequalitatem, quia in infinitum ex- „ cedit exemplar hoc tale exemplatum. Et ideo in ho- „ mine dicitur esse imago Dei, non tamen perfecta, „ sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura, cum di- „ cit hominem *factum ad imaginem Dei*: praepositio „ enim, *ad*, accessum quemdam significat, qui competit „ rei distantis. „ Virtutes vero perfectae, quibus praediti „ sunt justis, (nam in caeteris qui caritate, quae forma (22) „ virtutum est, carent, vel simulata dumtaxat species vir- „ tutum est, vel virtus quidem in suo genere vera, sed

„ factis templis habitat, nec ma- „ nibus humanis colitur, indi- „ gens aliquo, cum ipse det omni- „ bus vitam, et inspirationem, „ et omnia. Fecitque ex uno omne „ genus hominum inhabitare su- „ per universam faciem terrae, „ definiens statuta tempora, et „ terminos habitationis eorum, „ quaerere Deum si forte attri- „ cent eum, aut inveniant, quam- „ vis non longe sit ab unoquoque „ nostrum. In ipso enim vivi- „ mus, et movemur, et sumus;

„ sicut et quidam vestrorum Poe- „ tarum dixerunt: Ipsius enim, „ et genus sumus. „

(20) Vide Antoninum Valsec- chium operis cit. tom. II. pag. 119. seqq. adnot. D.

(21) S. Thomas Summae Theo- logicae I. parte quaest. XCIII. art. I.

(22) Idem 2.2. quaest. XXIII. art. VIII. quo in articulo ostendit caritatem omnium aliarum virtutum formam esse, quod *per caritatem ordinantur actus omnium aliarum virtutum ad ultimum finem.*

non perfecta, atque adeo ne simpliciter quidem (23) vera) non modo a divinae virtutis perfectione, ut finitum ab infinito absunt, sed ne summam quidem perfectionem, quae cadere in creaturam potest, attingere in mortali hac vita queunt, adeo (24) ut euntes de virtute in virtutem renovari de die in diem, ac in ipsa justitia bonis operibus crescere, atque magis justificari non possint. Quamobrem praeclare S. Ambrosius (25): „ Ali-
 „ ter . . . bonum Deum dicimus, aliter hominem, ali-
 „ ter justum Deum appellamus, aliter hominem. Simi-
 „ liter et sapientem Deum aliter dicimus, aliter homi-
 „ nem. Quod et Evangelio docemur: *Estote ergo et vos*
 „ *perfecti, sicut et pater vester, qui in caelis est, perfe-*
 „ *ctus est.* Ipsum Paulum lego perfectum, et non per-
 „ fectum. Nam cum dixisset; *Non quod jam acceperim,*
 „ *aut jam perfectus sim: sequor autem si comprehendam;*

(23) Ibid. art. VII. ubi: „ Si
 „ accipiatur virtus secundum quod
 „ est in ordine ad aliquem finem
 „ particularem, sic potest aliqua
 „ virtus dici sine caritate, in
 „ quantum ordinatur ad aliquod
 „ particulare bonum: sed si illud
 „ particulare bonum, non sit ve-
 „ rum bonum, sed apparens,
 „ virtus etiam quae est in ordine
 „ ad hoc bonum, non erit vera
 „ virtus, sed falsa similitudo vir-
 „ tutis. Sicut non est vera virtus
 „ *avarorum prudentia, qua exco-*
 „ *gitant diversa genera lucrorum;*
 „ *et avarorum justitia, qua gra-*
 „ *vium damnorum metu contem-*
 „ *nunt aliena: et avarorum tem-*
 „ *perantia, qua luxuriae, quae*
 „ *sumptuosa est, cohibent ap-*
 „ *petitum: et avarorum fortitu-*
 „ *do, qua (ut ait Horatius)*
 „ *Per mare pauperiem fugiunt,*
 „ *per saxa per ignes,*
 „ ut Augustinus dicit in 4. lib.
 „ contra Julianum; si vero illud
 „ bonum particulare sit verum
 „ bonum, ut puta conservatio
 „ civitatis, vel aliquid hujusmo-

di, erit quidem vera virtus
 „ sed imperfecta, nisi referatur
 „ ad finale et perfectum bonum.
 „ Et secundum hoc, simpliciter
 „ vera virtus sine caritate esse
 „ non potest. „

(24) Concilium Tridentinum
 Sess. VI. in Decreto de Justifica-
 „ tione cap. x. „ Sic ergo justifi-
 „ ti, et amici Dei, ac domestici
 „ facti, euntes de virtute in vir-
 „ tutem renovantur, ut Apostolus
 „ inquit, de die in diem; hoc
 „ est, mortificando membra car-
 „ nis suae, et exhibendo ea ar-
 „ ma justitiae in sanctificationem
 „ per observationem mandatorum
 „ Dei, et Ecclesiae in ipsa justitia
 „ per Christi gratiam accepta,
 „ cooperante fide, bonis operi-
 „ bus, crescunt, atque magis ju-
 „ stificantur, sicut scriptum est:
 „ Qui justus est, justificetur adhuc.
 „ Et iterum: Ne verearis
 „ usque ad mortem justificari. „

(25) S. Ambrosius de Officiis
 Ministrorum lib. III. cap. II. num.
 II. edit. operum ejusdem Venetiis
 MDCLII. tom. III. col. 131.

„ statim subiecit: *Quicumque ergo perfecti sumus*. Du-
 „ plex est enim forma perfectionis: alia medios, alia
 „ plenos numeros habens: alia hic, alia ibi: alia se-
 „ cundum hominis possibilitatem, alia secundum perfe-
 „ ctionem futuram. Deus autem justus per omnia, sa-
 „ piens super omnia, perfectus in omnibus. „ Ex qui-
 „ bus intelligitur Christum Dominum praecipientem nobis,
 „ ut perfecti simus sicut et Pater noster caelestis perfectus
 „ est, non id velle, quod fieri omnino non potest, ut
 „ divinam perfectionem aequemus, sed ut, qua ratione
 „ mortalem vitam agentibus fas est, et divinae caritatis
 „ praeceptum requirit, eam imitemur, perfecte, cum ad
 „ caelestem patriam pervenerimus, pro conditione tamen
 „ creaturarum expressuri. Etenim „ perfectio (26) caritatis
 „ potest intelligi dupliciter. Uno modo ex parte dili-
 „ gibilis, alio modo ex parte diligentis. Ex parte qui-
 „ dem diligibilis perfecta est caritas, ut diligatur aliquid
 „ quantum diligibile est. Deus autem tantum diligibilis
 „ est, quantum bonus est: Bonitas autem ejus est in-
 „ finita: Unde infinite diligibilis est. Nulla autem crea-
 „ tura potest eum diligere infinite: cum quaelibet vir-
 „ tus creata sit finita. Unde per hunc modum nullius
 „ creaturae caritas potest esse perfecta, sed solum ca-
 „ ritas Dei, qua seipsum diligit. Ex parte vero dili-
 „ gentis tunc est caritas perfecta, quando diligit tantum
 „ quantum potest. Quod quidem contingit tripliciter.
 „ Uno modo sic, quod totum cor hominis actualiter
 „ semper feratur in Deum: Et haec est perfectio cari-
 „ tatis patriae, quae non est possibilis in hac vita in
 „ qua impossibile est, propter humanae vitae infirmita-
 „ tem, semper actu cogitare de Deo, et moveri dile-
 „ ctione ad ipsum. Alio modo, ut homo studium suum
 „ deputet ad vacandum Deo, et rebus divinis, praeter-
 „ missis aliis, nisi quantum necessitas praesentis vitae
 „ requirit. Et ista est perfectio caritatis, quae est pos-
 „ sibilis in via: non tamen est communis omnibus ha-

„ bentibus caritatem . Tertio modo , ita quod habitua-
 „ liter aliquis totum cor suum ponat in Deo : ita sci-
 „ licet , quod nihil cogitet , vel velit , quod divinae di-
 „ lectioni sit contrarium . Et haec perfectio est commu-
 „ nis omnibus caritatem habentibus . „ Caritas porro a
 natura nobis non tribuitur , et naturae viribus compa-
 rari a nobis nequit , sed divina largitate nobis (27) infun-
 ditur , et ne ab ea excidamus , aeternamque beatitatem
 promereamur , egemus auxilio (28) gratiae Dei , quod
 ut ab eo impetremus necessaria est oratio , „ cuius (29)
 „ praeceptum non solum consilii causa traditum est ,
 „ sed etiam necessarii jussi vim habet , quod a Christo
 „ Domino declaratum est illis verbis , *Oportet* (30) *sem-*
per orare . . . . Nam cum nihil cuiquam] debeat Deus ,
 „ reliquum profecto est , ut quae nobis opus sunt , ab
 „ eo precibus expetamus , quas preces tanquam instru-
 „ mentum necessarium nobis dedit ad id quod optare-
 „ mus consequendum . „ Quae cum ita sint quis non
 perspicit recitata Stoicorum de hominum cum Deo si-
 militudine dogmata ab omnibus repudianda , et execran-
 da esse , ac Philosophos illos commenticia (31) sapien-
 tis forma , quam sibi temere effinxerant , deceptos adeo
 desipuisse , ut quae de eo jactarent ne decretis quidem
 suis congruentia , et convenientia esse , et quid natura
 perfectissimi requireret , non perciperent ? Ipsi enim
 Deum numen (32) esse praestantissimae mentis , undi-

(27) Ibid. art. II.

(28) Concilium Tridentinum
 Sess. cit. de Justificatione can. II.
 „ Si quis dixerit , ad hoc solum
 „ divinam gratiam per Christum
 „ Jesum dari , ut facilius homo
 „ juste vivere , ac vitam aeter-
 „ nam promereri possit ; quasi
 „ per liberum arbitrium siue
 „ gratia utrumque , sed aegre tam-
 „ en , et difficulter possit ; ana-
 „ thema sit „

(29) Catechismus Romanus Part.
 IV. cap. I. num. 2 et 3.

(30) Lucae cap. XVIII. ver. I.
 cujus verborum non ea vis est ,

ut continenter precandum nobis
 sit , cum aliis operibus necessario
 occupemur , sed ut desiderium car-
 ritatis , quod orationis causa est ,
 continuum in nobis sit vel actu
 vel virtute , quandoquidem ejus
 desiderii virtus in omnibus , quae
 ex caritate facimus manet , ut ex-
 ponit S. Thomas Theologicae Sum-
 mae 2. 2. quaest. LXXXIII. art. XVI.

(31) Vide Justum Lipsium Ma-
 nuductionis ad Stoicam Philoso-
 phiam lib. II. dissertat. VIII. tom.
 IV. Operum pag. 466. seq.

(32) Quintus Lucilius Balbus
 Stoicus apud Ciceronem de Natu-

que (33) perfectum, optimum, omniumque rerum (34) potestate, dominatuque dignissimum, in quo sensum, et rationem inesse necesse est, et aciora quidem et majora, homine (35) melius, qui nullo modo perfectus, sed est quaedam (36) particula perfecti, virtute praeditum, sapiens, quo nulla vis (37) possit accedere, et sine quo nulla mens (38) bona existat. Quibus positus quo tandem modo fieri potest, ut homo eadem plane ratione sapiens sit, ac Deus, Deique socius ex pari cum Deo, nec Dei beneficio, sed suo vivat? Et si autem honeste vivere, et corporis, quaeque externa ipsi sunt bona despiciere homo, qui aeternus non est, nec suapte natura bonus, non sua quidem vi, ut Stoici arbitrabantur, sed divina ope queat, nec inter duos bonos melior sit qui locupletior, ipsa tamen summae, absolutaeque perfectionis ratio (39) postulat, ut qui summe est, absoluteque perfectus, veluti Stoicis ipsis fatentibus est Deus, per se aeternus sit, optimus, omnium dominator, nullius rei indigus, et plene beatissimus, atque ita talis sit, ut non possit non esse: a qua perfectionis forma cum iidem abesse prorsus sapientem suum (40) nossent, si quidquam sapuissent, ab eo cum supremo numine comparando, et quod deterius, ac dementius est, illi praeferebendo sibi temperassent.

§. XIX. Age nunc quo sensu affirmet Seneca, nihil mali accidere bono viro (1) posse, Deumque non pati bonis viris aliquid mali (2) fieri, ac se Lucilio persuasurum, ne unquam boni viri (3) misereatur, quia pot-

ra Deorum lib. II. cap. II. tom. II. Operum pag. 559.

(33) Ibid. cap. XIII. pag. 573.

(34) Ibid. cap. XI. pag. 570.

(35) Ibid. cap. VI. pag. 565.

(36) Ibid. cap. XIV. pag. 573.

(37) Ibid. cap. XIII. pag. 572.

(38) Seneca epist. LXXIII. pag.

517. „ Nulla sine Deo mens bona

„ est. „

(39) Vide Thomam Cerbonjum

Theologiae Naturalis lib. I. quaest. I. art. III. pag. 9. seqq.

(40) Adeatur Justus Lipsius Manuductionis ad Stoicam Philosophiam lib. III. dissert. XIV. tom. cit. pag. 511. seqq.

(1) Seneca libri de quo agimus cap. II.

(2) Ibid. cap. VI.

(3) Ibid. cap. III.

est dici miser, non potest esse, paucis expediamus. Igitur Stoicorum princeps Zeno inter sectae suae decreta haec posuit, primum nihil (4) aliud in bonis habendum, nisi honestum, nihil nisi turpe in malis: alterum, misericordiam, (5) quae affectio, perturbatio, vel passio sit, ex miseria alterius suscepta, sicut et caeteras affectiones, perturbationes, passiones, vitium animi, et morbum esse, qui in sapientem non cadat: tertium, beatam (6) vitam eam solam, quae cum virtute degatur, nec „ ejus, (7) qui honeste viveret, si idem et bene „ valeret, bene audiret, copiosus esset, optabiliorem fore „ re vitam, melioremque, et magis expetendam, quam „ illius, qui aequae vir bonus, multis modis esset, ut „ Ennii Alcmaeo,

„ *Circumventus morbo, exilio atque inopia.* „

Hinc viro bono nihil male accidere nec pati Deum, ut aliquid ei mali eveniat, ac bonum dici posse miserum, esse autem non posse ajebant, non quod virum bonum perpeti dolorem, morbum, sensuum amissionem, paupertatem, ignominiam, similia horum, aut Deum, ut haec ille patiatur, sinere negarent, sed quod ea (8) aspera quidem, et incommoda, et rejicienda, et aliena naturae esse concederent, mala vero, et si exigua, et porro minima, ut ab aliis Philosophis (9) appellaban-

(4) Cicero de Finibus lib. III. cap. III. tom. II. operum pag. 18.

(5) Vide Justum Lipsium Manuductionis ad Stoicam Philosophiam lib. III. dissert. XIX. pag. 518. seq. et Senecae testimonium, quod paulo post afferimus.

(6) Cicero de Finibus lib. IV. cap. XXI. tom. cit. pag. 239.

(7) Ibid. cap. XXIII. pag. 241.

(8) Ibid. lib. V. cap. XXVI. pag. 283. „ Si Stoicis concedis, ut virtus sola, si adsit, vitam efficiat beatam: concedis etiam Peripateticis. Quae enim mala illi non audent appellare, aspera autem, et incommoda, et rejicienda, et aliena naturae esse

„ concedunt, ea nos mala dicimus, sed exigua et porro minima. Quare si potest esse beatus is, qui est in asperis rejiciendisque rebus, potest is quoque esse, qui est in parvis malis. „

(9) Cato apud Tullium lib. III. de Finibus cap. VIII. pag. 194. ait. „ Quod vero negari nullo modo possit, quem unquam stabili, et firmo, et magno animo, quem fortem virum dicimus, effici posse, nisi constitutum sit, non esse malum dolorem? „ Ut enim qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: sic nemo ulla in re

tur, esse non concederent, immo viris bonis, qui eadem forti, invictoque animo ferrent, salutaria, atque adeo bona esse contenderent. Ex quo illud conficiebant, non esse boni viri, qui in ejusmodi calamitates incidat, miserendum; et hunc posse dici miserum, esse autem non posse, quandoquidem in (10) quo virtus sit, ei

„ potest id, quod malum esse
 „ decernit, non curare, idque
 „ contemnere; „ ad quae Cicero
 lib. IV. cap. XIX. pag. 236.
 „ Cum ea spectant et avent au-
 „ dire, cur dolor malum non
 „ sit, dicunt illi, asperum esse
 „ dolere, molestum, odiosum,
 „ contra naturam, difficile tole-
 „ ratu: sed, quia nulla sit in
 „ dolore nec fraus, nec impro-
 „ bitas, nec malitia, nec culpa,
 „ nec turpitude, non esse illud
 „ malum. Haec qui audierit, ut
 „ ridere non curet, discedet ta-
 „ men nihilo firmior ad dolorem
 „ ferendum, quam venerat. Tu
 „ autem negas fortem esse quem-
 „ quam posse, qui dolorem ma-
 „ lum putet. Cur fortior sit, si
 „ illud, quod tute concedis, aspe-
 „ rum et vix ferendum puta-
 „ bit? Ex rebus enim timiditas,
 „ non ex vocabulis nascitur. „

(10) Cicero Paradoxo II Ope-
 rum tom. III. pag. 515. Ipsi ta-
 men Stoici qui aiebant ipsa vir-
 tute effici ita beatam vitam, ut
 beatior esse non possit fatebantur
 „ tamen quaedam deesse sapien-
 „ tibus, tum cum sunt beatissi-
 „ mi: itaque eos id agere, ut
 „ a se dolores, morbos, debili-
 „ tates repellant, „ ut inquit Tul-
 lius de Finibus lib. IV. cap. VIII.
 tom. eod. pag. 224. Quin immo
 quae mala esse inficiabantur adeo
 gravia, et aspera esse quandoque
 posse statuebant ut sapienti ad ea
 evitanda fas esset mortem sibi
 consciscere: quam eorum incon-
 stantiam reprehendit S. Augusti-

nus de Civitate Dei lib. XIX. cap.
 IV. num. 4 colum. 547. his ver-
 bis. „ Jam vero illa virtus, cujus
 „ nomen est fortitudo in quan-
 „ tacumque sapientia evidentissi-
 „ ma testis est humanorum ma-
 „ lorum, quae compellitur patien-
 „ tia tolerare. Quae mala Stoi-
 „ ci philosophi miror qua fron-
 „ te mala non esse contendant,
 „ quibus fatentur, si tanta fue-
 „ rint ut ea sapiens vel non pos-
 „ sit, vel non debeat sustinere,
 „ cogi eum mortem sibi met in-
 „ ferre, atque ex hac vita emi-
 „ grare. Tantus autem superbiae
 „ stupor est in his hominibus,
 „ hic se habere finem boni, et
 „ a se ipsis fieri beatos putanti-
 „ bus, ut sapiens eorum, hoc
 „ est, qualem mirabili vanitate
 „ describunt, etiam si excaece-
 „ tur, obsurdescat, obmutescat,
 „ membris debilitetur, doloribus
 „ crucietur, et si quid aliud ta-
 „ lium malorum dici aut cogita-
 „ ri potest, incidat in eum, quo
 „ sibi mortem cogatur inferre,
 „ hanc in his malis vitam consti-
 „ tutam, eos non pudeat bea-
 „ tam vocare. O vitam beatam,
 „ quae ut finiatur, mortis quae-
 „ rit auxilium! Si beata est,
 „ maneat in ea: si vero pro-
 „ pter ista mala fugitur ab ea,
 „ quomodo est beata? Aut quo-
 „ modo ista non sunt mala, quae
 „ vincunt fortitudinis bonum,
 „ eandemque fortitudinem non
 „ solum sibi cedere, verum etiam
 „ delirate compellunt, ut eam-
 „ dem vitam et dicat beatam, et

nihil ad beate vivendum desit. Misericordiam porro in (11) vitiis, ac morbis animi numerabant, et a sapiente excludebant, quia misericordiae nómine aegritudinem animi ob alienarum miseriarum speciem susceptam intelligebant, „ aegritudo autem, *ut inquit Seneca* (12), in sapientem virum non cadit: severa ejus mens est, nec quidquam incidere potest, quod illam obducat. . . . Ergo non miseretur, quia et sine miseria animi non fit: caeterum omnia quae qui miserentur dolentes facerent, hic libens et alacri animo faciet. Succurret alienis lacrimis, non accedet: dabit manum naufragó, exuli hospitium, egenti stipem, non hanc contumeliosam, qua pars major horum, qui se misericordes videri volunt, abjicit et fastidit quos adjuvat, contingique ab his timet: sed ut homo homini ex communi dabit, donabit lacrimis maternis filium, et catenas solvi jubebit, et ludo eximet, et cadaver etiam noxium sepeliet. At faciet ista tranquilla mente, vultu suo. Ergo non miserebitur sapiens, sed succurret, sed proderit, in commune auxilium natus, ac publicum bonum, ex quo dabit cuique partem: etiam ad calamitosos, pro portione, improbandos et emendandos, bonitatem suam permittet. Afflictis vero, et fortius

„ persuadeat esse fugiendam?
 „ Quis usque adeo caecus est,
 „ ut non videat, quod si beata
 „ esset, fugienda non esset? Sed
 „ si propter infirmitatis pondus,
 „ qua premitur, hanc fugiendam
 „ fatentur; quid igitur causae
 „ est, eum non etiam miseram
 „ fracta superbiae cervice faten-
 „ tur? „
 „ (11) Seneca de Clementia lib.
 II. cap. v. pag. 211. „ Miseri-
 „ cordia est aegritudo animi ob
 „ alienarum miseriarum speciem:
 „ aut tristitia ex alienis malis
 „ concepta, quae accidere imme-
 „ rentibus credit. „ In eandem
 „ sententiam Cicero Tusculanarum

Quaestionum lib. IV. cap. VIII.
 tom. II. pag. 429. „ Misericordia
 „ est aegritudo ex miseria alterius
 „ injuria laborantis: nemo enim
 „ parricida aut proditoris suppli-
 „ cio misericordiam commovetur. „
 „ Itaque cum eodem libro cap. XXVI.
 pag. 445. objecisset sibi *utile esse*
misereri, respondet: „ Cur mi-
 „ serere potius quam ferre opem,
 „ si id facere possis? an sine
 „ misericordia liberales esse non
 „ possumus? Non enim suscipite
 „ ipsi aegritudines propter alios
 „ debemus: sed alios si possumus
 „ levare aegritudine. „
 „ (12) Cap. cit. et seq. pag.
 211. seqq.

„ laborantibus, multo libentius subveniet. Quotiens pot-
 „ erit, fortunae intercedet; ubi enim opibus potius ute-
 „ tur, aut viribus, quam ad restituenda quae casus im-
 „ pulit? Vultum quidem non dejiciet, nec animum, ad
 „ aerscantis civis aut pannosi aridam faciem, et obni-
 „ xam baculo senectutem: caeterum omnibus dignis prod-
 „ erit, et deorum more, calamitosos propitius (13)
 „ respiciet. „ Non igitur misericordiam, ut alienae mi-
 „ seriae levatio est, sed ut passio rectae rationi tenebras
 „ offundens, in animi vitiis, morbisque Stoici constitue-
 „ bant, atque a sapiente removebant. Néc discrepans il-
 „ lorum erat de caeteris passionibus sententia. Etenim
 „ ut docuit (14) liber Epicteti nobilissimi Stoici, ex de-
 „ cretis Zenonis et Chrysippi, qui hujus sectae primas
 „ habuerunt, hujusmodi passiones in animum sapientis
 „ admittunt, quem vitiis omnibus liberum volunt. Un-
 „ de fit consequens, ut haec ipsa non putent vitia,
 „ quando sapienti sic accidunt, ut contra virtutem men-
 „ tis rationemque nihil possint, et una sit eademque
 „ sententia Peripateticorum, vel etiam Platonicorum,

(13) Paria habet S. Augustinus de moribus Ecclesiae Catholicae, et de moribus Manichaeorum, lib. I. cap. XXVII. num. 53. operum tom. I. col. 705. seq. „ Illa „ omnia, quibus hujusmodi ma- „ lis incommodisve resistitur, qui „ officiose atque humaniter prae- „ bent, misericordes vocantur, „ etiamsi sapientes usque adeo „ sint, ut jam nullo animi do- „ lore turbentur. Nam quis igno- „ ret ex eo appellatam esse mi- „ sericordiam, quod miserum cor „ faciat condolentis alieno malo? „ Et quis non concedat ab omni „ miseria liberum esse debere sa- „ pientem, dum subvenit inopi, „ cum esurienti cibum praestat „ potumque sitienti, cum vestit „ nudum, cum peregrinum tecto „ recipit, cum oppressum liberat, „ cum denique humanitatem suam

„ usque ad sepulturam porrigit „ mortuorum? Etiamsi id faciat „ mente tranquilla, nullis aculeis „ doloris instinctus, sed adductus „ officio bonitatis, misericors ta- „ men vocandus est. Huic enim „ nihil obest nomen, cum absit „ miseria. „ De quo loco Re- „ tractationum lib. I. cap. VII. num. 4. tom. eod. col. 10. inquit. „ Quod dixi de iis, qui subve- „ niunt indigentibus, *quia mise- „ ricordes vocantur, etiamsi sa- „ pientes usque adeo sint, ut jam „ nullo animi dolore turbentur:* „ non sic accipiendum est tan- „ quam definiarim, in hac vita „ esse tales sapientes, non enim „ dixi, cum sint: sed dixi, *etiam „ si sint.* „

(14) Idem de Civitate Dei lib. IX. cap. V. Tom. VII. col. 223.

„ et ipsorum (15) Stoicorum: sed, ut ait Tullius, ver-
 „ bi controversia jam diu torqueat homines Graeculos
 „ contentionis cupidiores, quam veritatis. „

§. XX. Longe facilius exponuntur illae Senecae pro-
 positiones, rerum naturam (1) non pati, ut unquam
 bona bonis noceant, magis (2) universos, quam singu-
 los a Deo curari; quantum cuique restet prima (3) na-
 scentium hora disponi; non incidere, ut putamus, cun-
 cta sed venire: quidquid est, quod nos sic vivere jussit,
 et mori, eadem (4) necessitate et Deum alligare; et il-
 lum ipsum omnium conditorem, ac rectorem scripsisse
 quidem fata, sed sequi semper parere, semel jussisse,

e

(15) Rem hanc totam accurate
 ut solet exponit S. Thomas Sum-
 mae Theologiae I. 2. quaest.
 xxiv. art. 11. „ Circa hanc qua-
 „ stionem (*utrum omnis passio*
 „ *sit moraliter mala*) diversa
 „ fuit sententia Stoicorum et Pe-
 „ ripateticorum. Nam Stoici di-
 „ xerunt omnes passiones esse ma-
 „ las: Peripatetici vero dixerunt
 „ passiones moderatas esse bonas.
 „ Quae quidem differentia licet
 „ magna videatur secundum vo-
 „ cem, tamen secundum rem vel
 „ nulla est, vel parva, si quis
 „ utrorumque intentiones consi-
 „ deret; Stoici enim non discer-
 „ nebant inter sensum et intel-
 „ lectum, et per consequens nec
 „ inter intellectivum appetitum
 „ et sensitivum: unde nec discer-
 „ nebant passiones animae a mo-
 „ tibus voluntatis, secundum hoc
 „ quod passiones animae sunt in
 „ appetitu sensitivo, simplices
 „ autem motus voluntatis sunt in
 „ intellectivo: sed omnem ratio-
 „ nabilem motum appetitivae par-
 „ tis vocabant voluntatem: pas-
 „ siones autem dicebant motum
 „ progredientem extra limites rati-
 „ onis. Et ideo eorum senten-
 „ tiam sequens Tullius in lib. 5.

„ de Tuscul. quaest. omnes pas-
 „ siones vocat animae morbos;
 „ ex quo argumentatur, quod
 „ *qui morbosus sunt, sani non sunt;*
 „ *et qui sani non sunt, insipien-*
 „ *tes sunt;* unde insipientes in-
 „ sanos dicimus. Peripatetici vero
 „ omnes motus appetitus sensiti-
 „ vi passiones vocant: unde eas
 „ bonas aestimant cum sunt a
 „ ratione moderatae, malas au-
 „ tem cum sunt praeter modera-
 „ tionem rationis. Ex quo patet
 „ primum quod Tullius in eod.
 „ lib. Peripateticorum sententiam,
 „ qui approbabant mediocritatem
 „ passionum, inconvenienter im-
 „ probat dicens, quod *omne ma-*
 „ *lum, etiam mediocre, vitan-*
 „ *dum est: nam sicut corpus*
 „ *etiam mediocriter aegrum, sa-*
 „ *num non est, sic ista me io-*
 „ *critas morborum vel passionum*
 „ *animae sana non est.* Non
 „ enim passiones dicuntur morbi
 „ vel perturbationes animae, nisi
 „ cum carent moderatione ra-
 „ tionis. „

(1) Libri de quo agimus Cap. I.

(2) Ibid. cap. II.

(3) Ibid. cap. V.

(4) Ibid. cap. VI.

et omnia a bonis (5) mala removisse. Cum enim Seneca naturam non pati, ut unquam bona bonis noceant, pronunciat, vult non posse Deum in optimos non esse optimum, et calamitates, quibus ipse bonos viros experitur, nihil eis damni afferre, non vero divitias, honores, imperia, alia hujusmodi bona aliquando obesse non posse. Haec namque in bonis a Stoicis non numerabantur: quamquam ea tanti ab ipsis, quanti ab Academicis, ac Peripateticis (6) penderentur. Nec eo magis universos a Deo, quam singulos curari dicit, quod Deus uno actu (7) simplici, et aequali bonitate, ac sapientia quaecumque et ad universos, et ad singulos pertinent, non administret, sed quod majorem (8) universorum, quam singulorum, ut providentissimus universitatis hujus (9) moderator rationem habeat, ideoque ad

(5) Vide §. superiorem.

(6) S. Augustinus de Civitate Dei lib. cit cap. IV num. I tom. VII. col. 220 „ Hos . . . idest „ Stoicos, Cicero in libris de finibus bonorum et malorum, „ verbis magis quam rebus adversus Platonicos seu Peripateticos „ certare convincit: quandoquidem Stoici nolunt bona appellare, sed commoda corporis et externa, eo quod nullum bonum volunt esse hominis praeter virtutem, tamquam artem bene vivendi, quae non nisi in animo est. Haec autem isti simpliciter, et ex communi loquendi consuetudine appellant bona; sed in comparatione virtutis, qua recte vivitur, parva, et exigua. Ex quo fit, ut ab utrisque quodlibet vocentur, seu bona seu commoda, pari tamen aestimatione pensentur, nec in hac quaestione Stoici delectentur, nisi novitate verborum . . .

(7) S. Thomas Theologiae Summae part. I. 2. quaest. cxii. art. xv. in quo objecerat sibi illa libri

Sapientiae cap. VI. ver. 8. verba: „ Pusillum et magnum ipse (Deus) „ fecit, et aequaliter cura est illi „ de omnibus „, respondet: „ Cura divina dupliciter considerari potest. Uno modo, quantum ad ipsum divinum actum, qui est simplex et uniformis. Et secundum hoc aequaliter se habet ejus cura ad omnes, quia scilicet uno actu simplici et majora et minora dispensat. Alio modo potest considerari ex parte eorum, quae in creaturis ex divina cura proveniunt. Et secundum hoc invenitur inaequalitas, in quantum scilicet Deus sua cura quibusdam majora, quibusdam minora providet dona. „

(8) Idem part. I. quaest. xx. art. III. ad I. „ Dicitur Deo aequaliter esse cura de omnibus, non quod aequalia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex aequali sapientia et bonitate omnia administrat. „

(9) Ibid. quaest. xxii. art. II. ad 2. „ Aliter de eo est, qui habet curam alicujus particularis,

mortalium omnium institutionem probos viros aerumnis quandoque vexari sinat, praesertim cum probi viri maxima inde commoda percipiant. Neque, cum subdit, quantum cuique restet, prima nascentium hora disponi, mortis nostrae tempus tum primum, cum nascimur, definiri statuit, cum aeternae legis, qua cuncta decurrant, paulo ante meminerit; neque cum addit, non incidere, ut putamus, cuncta sed venire omnes ancipitis eventus causas tollit, sed eas subjicit (10) aeternae legi, quam fatum (11) vocat: quod quidem fatum „ secundum (12)

e 2

„ et de provisoro universalis, quia
 „ provisor particularis excludit
 „ defectum ab eo quod ejus curae
 „ subditur, quantum potest; sed
 „ provisor universalis permittit ali-
 „ quem defectum in aliquo particu-
 „ lulari accidere, ne impediatur
 „ bonum totius. Unde corruptio-
 „ nes et defectus in rebus natu-
 „ ralibus dicuntur esse contra natu-
 „ ram particularem, sed tamen
 „ sunt de intentione naturae uni-
 „ versalis. in quantum defectus
 „ unius cedit in bonum alterius,
 „ vel etiam totius universi. Nam
 „ corruptio unius est generatio
 „ alterius, per quam species con-
 „ servatur. Cum igitur Deus sit
 „ universalis provisor totius entis
 „ ad ipsius providentiam pertinet,
 „ ut permittat quosdam defectus
 „ esse in aliquibus particularibus
 „ rebus, ne impediatur bonum
 „ universi perfectum. Si enim
 „ omnia mala impediuntur, mul-
 „ ta bona deessent universo: non
 „ enim esset vita leonis, si non
 „ esset occisio animalium: nec
 „ esset patientia Martyrum si non
 „ esset persecutio tyrannorum. „
 „ (10) Vide §. II.

(11) Justus Lipsius de Constantia lib. I. cap. XIX. tom. IV. Ope-
 rum pag. 392. in adnotatione,
 quae in margine legitur ad illa

verba: *Prisci illi et olim conscri-
 pti Patres*, inquit „ Minutius „
 „ Isidorus Origin. VIII. cap. ult.
 „ Quin et Thomas Aquinas li-
 „ bellum de Fato scripsit, et in-
 „ scripsit. „ At vero Opusculum
 „ de Fato quod inter Opuscula S.
 „ Thomae Aquinatis numeratur
 „ XXVIII. ac incipit *Quaeritur de*
 „ *Fato, an sit, et quid sit*, quam-
 „ quam S. Thomae a Ptolomaeo de
 „ Luca, a Bernardo Guidonis a Val-
 „ leolerano, et a S. Antonino tri-
 „ buatur, ob causas a Barbavara
 „ allatas falso ei adscriptum, aut
 „ certe dubium existimatur. Vide
 „ cl. Jo. Francisci Bernardi Mariae
 „ de Rubeis de Gestis, et Scriptis,
 „ ac Doctrina Sancti Thomae Aquinatis
 „ Dissertationes Criticas et Apo-
 „ logeticas Venetiis MDCCCL. Dis-
 „ sert. XIX. cap. III. num. III pag.
 „ 214. seq. De fato tamen agit S.
 „ Doctor Theologicae Summae part.
 „ I. quaest. CXVI. in qua quidem
 „ quaerit art. I. utrum fatum ali-
 „ quid sit. art. II. utrum sit in rebus
 „ creatis, art. III. utrum sit mobile.
 „ art. IV. utrum omnia fato sub-
 „ dantur.

(12) S. Thomas Theologicae
 Summae part. I. quaestione indi-
 cata in superioribus adnotatione
 art. III.

„ considerationem secundarum causarum mobile est, sed
 „ secundum quod subest divinae providentiae immobi-
 „ litatem sortitur „ quin tamen omnia, quae eveniunt,
 „ ut eveniunt procul dubio, ita (13) necessario eveniant:
 „ Nam divina providentia „ quibusdam (14) effectibus prae-
 „ paravit causas necessarias ut necessario evenirent,
 „ quibusdam vero causas contingentes, ut evenirent con-
 „ tingenter secundum conditionem proximarum causa-
 „ rum; et ideo evenit infallibiliter, et necessario, quod
 „ divina providentia disponit evenire infallibiliter, et
 „ necessario: evenit contingenter, quod divina provi-
 „ dentia habet, ut contingenter eveniat. „ Hanc vero
 „ legem, cum ab omnium conditore ac rectore, idest a
 „ Deo, scriptam fuisse Seneca perhibeat, et a summa Dei
 „ perfectione, ac immutabilitate (15) repetat, quod ab illa
 „ nec discedat ipse, nec discedere omnino (16) queat,

(13) Parte ead. quaest. xxii.
 art. iv.

(14) Ibid. in respons. ad i.

(15) Seneca in Praefatione lib.
 i. Naturalium Quaestionum pag.
 679. seq. „ Equidem tunc natu-
 „ rae rerum gratias ago, cum
 „ illam non ab hac parte video,
 „ quae publica est, sed cum se-
 „ cretiora ejus intravi: cum di-
 „ sco . . . quid sit Deus, totus
 „ in se intendat, an ad nos ali-
 „ quando respiciat: faciat quo-
 „ tidie aliquid, an semel fece-
 „ rit . . . liceat illi hodieque de-
 „ cernere, et ex lege factorum
 „ aliquid derogare; an majesta-
 „ tis deminutio sit, et confessio
 „ erroris, mutanda fecisse. Ne-
 „ cesse est enim ei eadem place-
 „ re, cui nisi optima placere non
 „ possunt: nec ob hoc minus
 „ liber et potens est; ipse enim est
 „ necessitas sua. „

(16) S. Thomas Theologicae
 Summae part. i. quaest. xii. art.
 xii. „ Aliquid Deum velle, est
 „ necessarium absolute, non ta-

„ men hoc est verum de omni-
 „ bus, quae vult: Voluntas enim
 „ divina necessariam habitudinem
 „ habet ad bonitatem suam, quae
 „ est proprium ejus objectum;
 „ unde bonitatem suam Deus ex
 „ necessitate vult. . . . Alia au-
 „ tem ex se Deus vult, in quan-
 „ tum ordinantur ad suam boni-
 „ tatem, ut in finem. Ea autem
 „ quae sunt ad finem, non ex
 „ necessitate volumus volentes
 „ finem, nisi sint talia, sine qui-
 „ bus finis esse non potest: si-
 „ cut volumus cibum, volentes
 „ conservationem vitae; et na-
 „ vem volentes transfretare. Non
 „ sic autem ex necessitate volu-
 „ mus ea sine quibus finis esse
 „ potest, sicut equum ad ambu-
 „ landum, quia sine hoc possu-
 „ mus ire: et eadem ratio est in
 „ aliis. Unde, cum bonitas Dei
 „ sit perfecta, et esse possit sine
 „ aliis, cum nihil ei perfectionis
 „ ex aliis accrescat, sequitur quod
 „ alia a se eum velle non sit ne-
 „ cessarium absolute; et tamen

consequens est, proprie non esse accipienda ejus verba, quibus fatali necessitate alligari Deum, ac semper parere affirmat. Etenim nulli vel necessitati, vel naturae, qua caelum, maria, terra regantur, obedientem, aut subiectum esse Deum, sed omnem regi ab ipso naturam Stoici (17) tradebant. Postremo Seneca ideo mala omnia divinitus a bonis remota fuisse asserit, quia Deus, ab
 „ illis (18) removet scelera et flagitia, et cogitationes
 „ improbas, et avida consilia, et libidinem caecam, et
 „ alieno imminentem avaritiam: „ quae sola, ut vidimus, a Stoicis mala appellabantur „ ipsos tuetur ac vin-
 „ dicat, ipsis permisit metuenda contemnere, cupienda
 „ fastidire, eorumque animos adversus omnia tristia,
 „ horrenda, dura toleratu armavit „ ita ut ex eorum doctrina vir probus, hoc est sapiens, nunquam (19) peccet, immo ne peccare quidem possit: quod Dogma plane falsum esse sacrae litterae testantur. „ Non (20)
 „ est enim homo justus in terra, qui faciat bonum et
 „ non peccet „ ut inquit Salomon. Quo illud etiam pertinet. „ Quis (21) potest dicere: Mundum est cor

„ necessarium est ex suppositio-
 „ ne. Supposito enim quod ve-
 „ lit, non potest non velle quia
 „ non potest voluntas ejus mu-
 „ tari. „

(17) Lucilius Balbus ex Stoico-
 rum disciplina apud Tullium de
 natura Deorum lib. II. cap. xxx.
 tom. II. operum Ciceronis pag.
 588. seq. „ Aut negandum est Deos
 „ esse, quod Democritus simu-
 „ lacra, et Epicurus imagines
 „ inducens, quodam pacto negat:
 „ aut, qui Deos esse concedant,
 „ iis fatendum est, eos aliquid
 „ agere, idque praeclarum. Ni-
 „ hil est autem praeclarus Mun-
 „ di administratione. Deorum igitur
 „ consilio administratur.
 „ Quod si aliter est, aliquid pro-
 „ fecto sit necesse est melius,
 „ et majore vi praeditum quam
 „ Deos, quale id cumque est,

„ sive inanima natura, sive ne-
 „ cessitas vi magna incitata, haec
 „ pulcherrima opera efficiens,
 „ quae videmus. Non est igitur
 „ natura deorum praepotens, ne-
 „ que excellens, si quidem ea
 „ subjecta est ei vel necessitati,
 „ vel naturae, qua caelum,
 „ maria, terrae regantur. Nihil
 „ autem est praestantius Deo.
 „ Ab eo igitur necesse est Mun-
 „ dum regi. Nulli igitur est na-
 „ turae obediens, aut subjectus
 „ deus. Omnem ergo regit ipse
 „ naturam. „

(18) Cap. VI.

(19) Vide Justum Lipsium Ma-
 nuductionis ad Stoicam Philoso-
 phiam lib. III. Dissert. xv. tom.
 IV. operum pag. 513.

(20) Ecclesiasticus cap. V. ver. 21.

(21) Proverbiorum cap. XX. ver. 9.

meum, purus sum a peccato? „ Itaque a Sancto Joanne (22) ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est: „ Si dixerimus quoniam peccatum non habemus ipsi „ nos seducimus, et veritas in nobis non est. „ Et a Jeremia (23) „ Dixisti: Absque peccato et innocens ego „ sum, et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce „ ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non „ peccavi. „ Quorum (24) sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulit Christus Dominus petitionis illius *dimitte* (25) *nobis debita nostra* praescripto confirmavit. Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Milevitani (26) Concilii in hunc modum: „ Placuit, ut „ quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere „ sanctos: *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro seipsis „ hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores: et ideo non dicere unumquemque sanctorum, *dimitte mihi debita mea*, sed *dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis potius, quam pro se justus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim et justus erat „ Apostolus Jacobus, cum dicebat: *in* (27) *multis enim offendimus omnes*. Nam quare additum est *omnes*, nisi ut ista sententia conveniret et psalmo, (28) ubi legitur: *Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis homo . . .* et in libro Job: *In* (29) *manu omnis hominis signas, ut sciat omnis homo infirmitatem suam*. Unde etiam Daniel „ sanctus et justus, cum in oratione pluraliter diceret „ *Peccavimus*, (30) *iniquitatem fecimus*, et caetera, quae „ ibi veraciter et humiliter confitetur, ne putaretur,

(22) Epistola I. cap. I. ver. 8.

(23) Jeremiae cap. II. ver. 35.

(24) Catechismus Romanus Parte IV. cap. XIV. sect. I. num. 5.

(25) Matthaei cap. VI. ver. 12.

(26) Concilium Milevitanum II. can. VII. Collect. Concilior. edit. cit. tom. III. col. 382.

(27) In Epistola Catholica cap.

III. ver. 2.

(28) Psal. CXLII. ver. 2 ubi Vulgata *omnis vivens*.

(29) Job cap. XXXVII. ver. 7. juxta versionem LXX. Interpretum Vulgata „ In manu omnium hominum signat, ut noverint „ singuli opera sua „

(30) Daniel cap. IX. ver. 7.

„ quemadmodum quidam sentiunt, haec non de suis,
 „ sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea di-
 „ xit: *Cum* (31) *orarem, et confiterer peccata mea et*
 „ *peccata populi mei Deo nostro:* noluit dicere, peccata
 „ nostra, sed et *populi sui* dixit seu *sua* quia futuros
 „ istos, qui tam male intelligerent, tamquam prophe-
 „ ta (32) praevidit. „ Ex quibus duo manant; alterum
 in mortali hac vita tam justum esse neminem, ut debita
 non habeat, quae ut sibi dimittantur, oret: alterum, non
 omnibus peccatis justitiam amitti, atque adeo non omnia
 peccata esse paria, ut absurde (33) Stoici putabant, qui-
 bus aequè peccare videbatur qui parentem, et qui servum
 injuria verberaret, aut occideret: quamquam in quo pec-
 catur, id posse aliud alio majus esse aut minus, et in
 servo necando, si adesset injuria, semel peccari, in pa-
 tris vita violanda multa peccari faterentur, quia violatur
 is, qui procreavit: is, qui aluit: is, qui erudit: is,
 qui in sede ac domo, atque in republica (34) collocavit.

(31) Ibid. ver. 29 „ Cumque
 „ adhuc loquerer, et orarem, et
 „ confiterer &c. „

(32) Confer Concilii Tridenti-
 ni Canones allatos in adnot. 13.
 ad §. ix.

(33) Cicero Paradoxo III. tom.
 111. operum pag. 517 de Fini-
 bus lib. IV. cap. xxv 111. tom. 11.
 pag. 245. et alibi.

(34) Cur Stoici peccata omnia
 aequalia esse putaverint, et quam
 aliena a recta ratione sit haec
 eorum opinio, demonstrat S. Tho-
 mas Aquinas in Theologica Sum-
 ma I. 2. quaest. LXXIII. art. II
 ubi productis in argumento, sed
contra illis Christi Domini verbis
 quae in S. Joannis Evangelio leg-
 untur cap. XIX. ver. 11. „ Qui
 „ me tradidit tibi majus pecca-
 „ tum habet „ in corpore, ut
 vocant, articuli ait: „ Opinio
 „ Stoicorum fuit, quam Tullius
 „ prosequitur in Paradoxis, quod

„ omnia peccata sunt paria: et
 „ ex hoc etiam derivatus est quo-
 „ rumdam haeticorum error,
 „ qui ponentes omnia peccata
 „ esse paria, dicunt etiam omnes
 „ poenas inferni esse pares. Et
 „ quantum ex verbis Tullii per-
 „ spici potest, Stoici ducebantur
 „ ex hoc, quod considerabant
 „ peccatum ex parte privationis
 „ tantum, prout scilicet est re-
 „ cessus a ratione; unde simpli-
 „ citer aestimantes, quod nulla
 „ privatio susciperet magis et mi-
 „ nus, posuerunt omnia peccata
 „ esse paria. Sed si quis diligen-
 „ ter consideret, inveniet duplex
 „ privationum genus. Est enim
 „ quaedam simplex et pura pri-
 „ vatio, quae consistit quasi in
 „ *corruptum esse*; sicut mors est
 „ privatio vitae, et tenebra est
 „ privatio luminis: et tales pri-
 „ vationes non recipiunt magis
 „ et minus, quia nihil residuum

Quin etiam ex ipsis sacris litteris discimus non modo justos plurimos culpa sua excidere (35) a justitia, nec eam

„ est de habitu opposito ; unde
 „ non mirus est mortuus aliquis
 „ primo die mortis, et tertio, vel
 „ quarto, quam post annum,
 „ quando jam cadaver fuerit re-
 „ solutum : et similiter non est
 „ magis tenebrosa domus, si lu-
 „ cerna sit operata pluribus vela-
 „ minibus, quam si sit operata
 „ uno solo velamine totum lu-
 „ men intercludente. Est autem
 „ alia privatio non simplex, sed
 „ aliquid retinens de habitu op-
 „posito ; quae quidem privatio
 „ magis consistit in *corrumpti*,
 „ quam in *corruptum esse* ; sicut
 „ aegritudo, quae privat debitam
 „ commensurationem humorum ;
 „ ita tamen quod aliquid ejus
 „ remaneat, alioquin non rema-
 „ neret animal vivum : et simile
 „ est de turpitudine, et aliis hu-
 „ jusmodi. Hujusmodi autem pri-
 „ vationes recipiunt *magis et mi-
 „ nus* ex parte ejus quod rema-
 „ net de habitu contrario ; mul-
 „ tum enim refert ad aegritudi-
 „ nem vel turpitudinem, utrum
 „ plus vel minus a debita com-
 „ mensuratione humorum vel
 „ membrorum recedatur. Et simi-
 „ liter dicendum est de vitiis
 „ et peccatis : sic enim in eis
 „ privatur debita commensuratio
 „ rationis, ut non totaliter ordo
 „ rationis tollatur . . . non enim
 „ posset remanere substantia actus,
 „ vel affectio agentis, nisi ali-
 „ quid remaneret de ordine rati-
 „ onis. Et ideo multum interest
 „ ad gravitatem peccati, utrum
 „ plus vel minus recedatur a re-
 „ ctitudine rationis. Et secun-
 „ dum hoc dicendum est, quod
 „ non omnia peccata sunt paria.,,
 „ (35) Ezechielis cap. xviii. ver.
 „ 24. seqq. „ Si . . . averterit se ju-

„ stus a justitia sua, et fecerit
 „ iniquitatem secundum omnes
 „ abominationes, quas operari
 „ solet impius, numquid vivet ?
 „ omnes justitiae ejus, quas fe-
 „ cerat, non recordabuntur : in
 „ praevagatione, qua praevari-
 „ catus est, et in peccato suo
 „ quod peccavit, in ipsis morie-
 „ tur. Et dixistis : Non est aequa
 „ via Domini. Audite ergo do-
 „ mus Israel : Numquid via mea
 „ non est aequa, et non magis
 „ viae vestrae pravae sunt ? Cum
 „ enim averterit se justus a ju-
 „ stitia sua, et fecerit iniquita-
 „ tem morietur in eis ; in injusti-
 „ tia, quam operatus est morie-
 „ tur. „ Et cap. xxxiii. ver. 12.
 „ seq. „ Justitia justi non liberabit
 „ eum, in quacumque die pecca-
 „ verit : et impietas impii non
 „ nocebit ei, in quacumque die
 „ conversus fuerit ab impieta-
 „ te sua : et justus non poterit
 „ vivere in justitia sua, in qua-
 „ cumque die peccaverit. Etiam
 „ si dixerit justo quod vita vivat,
 „ et confisus in justitia sua fece-
 „ rit iniquitatem : omnes justiti-
 „ ae ejus oblivioni tradentur,
 „ et in iniquitate sua, quam ope-
 „ ratus est, in ipsa morietur. „
 „ Matthaei cap. xxiv. ver. 12 seq.
 „ Quoniam abundavit iniquitas,
 „ refrigescet caritas multorum.
 „ Qui autem perseveraverit usque
 „ in finem hic salvus erit. „ Et
 „ Evangelii S. Joannis cap. xv. ver. 6.
 „ Si quis in me non manserit,
 „ mittetur foras sicut palmas, et
 „ arescet, et colligent eum, et
 „ in ignem mittent, et ardet. „
 „ Itaque Concilium Tridentinum
 „ sess. vi. de Justificatione Canone
 „ xxiii. inquit. „ Si quis hominem,
 „ sicut justificatum, dixerit am-

recuperare, ac perpetuo perire, ut Saul, (36), ac Judae (37) exempla declarant, sed etiam sanctissimos viros, quos Deus aeternae gloriae suae participes fore decreverat, ut David, (38) ac Apostolorum Principem (39) Petrum gra-

„ plus peccare non posse, ne-
 „ que gratiam amittere: atque
 „ ideo eum, qui labitur, et pec-
 „ cat, numquam vere fuisse justi-
 „ ficatum, anathema sit. „ Et Ca-
 „ none xxvii. „ Si quis dixerit, nul-
 „ lum esse mortale peccatum,
 „ nisi infidelitatis, aut nullo alio
 „ quantumvis gravi, et enormi,
 „ praeterquam infidelitatis pecca-
 „ to, semel acceptam gratiam
 „ amitti, anathema sit. „

(36) Regum lib. I. cap. xxxi.
 ver. 4. et 5. „ Dixitque Saul ad
 „ armigerum suum: Evagina gla-
 „ dium tuum, et percutite me: ne
 „ forte veniant incircumcisi isti,
 „ et interficiant me, illudentes
 „ mihi. Et noluit armiger ejus:
 „ fuerat enim nimio terrore per-
 „ territus. Arripuit itaque Saul
 „ gladium, et irruit super eum.
 „ Quod cum vidisset armiger
 „ ejus, videlicet quod mortuus
 „ esset Saul, irruit etiam ipse su-
 „ per gladium suum, et mortuus
 „ est cum eo. „ Et lib. I. Para-
 „ lipomenon cap. x. ver. 13. et 14.
 „ Mortuus est ergo Saul propter
 „ iniquitates suas, eo quod prae-
 „ varicatus sit mandatum Domini
 „ quod praeceperat, et non eu-
 „ stodierit illud: sed insuper py-
 „ thonissam consuluerit. Nec
 „ speraverit in Domino: propter
 „ quod interfecit eum, et trans-
 „ tulit regnum ejus ad David
 „ filium Isai „

(37) Matthaei cap. xxvii. ver.
 3. seqq. „ Tunc videns Judas,
 „ qui eum tradidit, quod damna-
 „ tus esset, poenitentia ductus,
 „ retulit triginta argenteos prin-
 „ cipibus sacerdotum, et senio-

„ ribus, dicens: peccavi, tradens
 „ sanguinem justum. At illi, di-
 „ xerunt: Quid ad nos? tu vi-
 „ deris. Et projectis argenteis in
 „ templo, recessit; et abiens la-
 „ queo se suspendit. „ Joannis
 „ cap. xvii. ver. 12 „ Quos dedisti
 „ mihi, custodivi: et nemo ex
 „ eis periit, nisi filius perditio-
 „ nis (Judas Iscariotes) ut Scri-
 „ ptura impleatur. „ Et Actor.
 „ Apostol. cap. I. ver. 16. seqq.
 „ Viri fratres, oportet impleri
 „ Scripturam, quam praedixit Spi-
 „ ritus Sanctus per os David de
 „ Juda, qui fuit dux eorum, qui
 „ comprehenderunt Jesum: qui
 „ connumeratus erat in nobis,
 „ et sortitus est sortem ministe-
 „ rii hujus. Et hic quidem pos-
 „ sedit agrum de mercede ini-
 „ quitatis, et suspensus crepuit
 „ medius: et diffusa sunt omnia
 „ viscera ejus. . . Scriptum est
 „ enim in libro Psalmorum: Fiat
 „ commoratio eorum deserta, et
 „ non sit qui inhabitet in ea: et
 „ episcopatum ejus accipiat al-
 „ ter. „

(38) David gravissimis duobus
 adulterii et homicidii criminibus
 se polluit. Vide lib. II. Reg. cap.
 xi.

(39) Catechismus Romanus par-
 te IV. de sexta petitione cap. xv.
 num. 3. „ Quod illustrius esse
 „ possit humanae infirmitatis
 „ exemplum, quam sacer ille
 „ chorus Apostolorum, qui mag-
 „ gno antea animo cum essent,
 „ prius quoque objecto terrore,
 „ relicto Salvatore, diffugerunt?
 „ Et si illustrius etiam est illud
 „ Principis Apostolorum, qui in

vissime prolapsos illius permissu, ut caelesti ope rursus in ejus gratiam restituti de se submisce et sentirent, et loquerentur, omnia peccandi pericula diligentius caverent, de suis viribus diffiderent, spemque omnem suam in divino auxilio collocarent, ac propterea Deum adsiduis, infimisque precibus interpellarent, omnia sibi ab ejus bonitate pollicerentur, admissa a se flagitia detestari, ac deflere numquam intermitterent, eoque Deum vehementius diligerent, quo se prorsus immerentes aeternisque suppliciis dignos sola ejus misericordia, et benignitate a peccatorum sordibus expiatis, atque in filios, ac caelestis beatitudinis (40) haeredes ab illo denuo receptos intelligerent, caeterisque summae in omni vita cautionis adhibendae, moresque pristinos corrigendi, ac pietatis sequendae documenta darent. Quamobrem verissime Sanctus Paulus omnia ipsis bene, ac feliciter cedere denunciavit scri-

„ tanta professione singularis et
 „ fortitudinis, et amoris in Chri-
 „ stum Dominum, cum paulo an-
 „ te, sibi bene fidens, ita dixis-
 „ set, *Si oportuerit me mori te-
 „ cum non te negabo*: statim unius
 „ voce mulierculae perterritus,
 „ se Dominum non nosse jureju-
 „ rando affirmavit. Nimirum illi
 „ in summa spiritus alacritate
 „ non respondebant vires. Quod
 „ si viri sanctissimi humanae na-
 „ turae fragilitate, cui confide-
 „ bant, graviter peccaverunt;
 „ quid non timendum est caete-
 „ ris, qui ab eorum sanctitate
 „ absunt longissime? „

(40) S. Paulus in epist. ad Ro-
 manos cap VIII ver. 17. „ Si . . .
 „ filii et haeredes: haeredes qui-
 „ dem Dei, cohaeredes autem Chri-
 „ sti. „ Ad quae S. Thomas le-
 ctione III. in cit. caput pag. 84. seq.
 „ Primo ostendit quod filiis de-
 „ betur haereditas dicens: Si au-
 „ tem aliqui filii (per spiritum,
 „ scilicet), sequitur etiam quod
 „ sint haeredes; quia non solum
 „ filio naturali, sed etiam adopti-

„ vo debetur haereditas. I. Pet. I.
 „ *Regeneravit nos in spem vivam
 „ in haereditatem . . .* Secundo
 „ ostendit quae sit ista haereditas:
 „ Et primo describit eam quan-
 „ tum ad Deum Patrem dicens:
 „ *Haeredes quidem Dei*. Dicitur
 „ autem aliquis haeres alicujus
 „ existere, qui principalia ejus
 „ bona percipit seu adipiscitur . . .
 „ Bonum autem principale quo
 „ Deus dives est, est ipsemet:
 „ Est enim dives per seipsum,
 „ et non per aliquid aliud, qui
 „ extrinsecorum bonorum non in-
 „ diget, ut dicitur in psalmo 15.
 „ Unde ipsum Deum adipiscuntur
 „ filii Dei pro haereditate:
 „ Unde Psal. *Dominus pars haereditatis
 „ meae*: Thren. 3. *Pars
 „ mea . . .* Secundo describit hanc
 „ haereditatem ex parte Christi,
 „ dicens: *Cohaeredes autem Chri-
 „ sti*: quia ipse cum sit princi-
 „ palis filius a quo nos filiationem
 „ participamus, ita est princi-
 „ palis haeres, cui in haereditate
 „ conjungimur. „

bens : „ (41) Scimus . . . quoniam diligentibus Deum
 „ omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum pro-
 „ positum vocati sunt Sancti : „ cuius verba in hunc mo-
 „ dum Sanctus Thomas Aquinas (42) explicat : „ Quidquid
 „ fit in Mundo, etiam si malum sit, cedit in bonum uni-
 „ versi : Quia ut Augustinus dicit in Enchir. (43) cap. II.
 „ Deus est adeo bonus, quod nihil mali esse permetteret,
 „ nisi esset adeo potens quod ex quolibet malo posset eli-
 „ cere aliquod bonum : Non autem semper cedit malum
 „ in bonum ejus in quo est : Sicut corruptio unius ani-
 „ malis cedit quidem in bonum universi, in quantum per
 „ corruptionem unius generatur aliud; non tamen in bo-
 „ num ejus quod corrumpitur : quia bonum universi est
 „ a Deo volitum secundum se, et ad ipsum ordinantur
 „ omnes partes universi. Et eadem ratio esse videtur cir-
 „ ca ordinem nobilissimarum partium ad alias partes,
 „ quia malum aliarum partium ordinatur in bonum no-
 „ bilissimarum. Sed quidquid fit circa nobilissimas partes,
 „ non ordinatur nisi in bonum ipsarum; quia de eis pro-
 „ pter se cura habetur, de aliis autem propter ipsas, sicut
 „ medicus infirmitatem pedis sustinet, ut curet caput. In-
 „ ter omnes autem partes universi excellunt Sancti Dei,
 „ ad quorum quemlibet pertinet quod dicitur Matth.
 „ 24. (44) *Super omnia bona sua constituet eum* : Et ideo
 „ quidquid accidit vel circa ipsos vel alias res, totum in
 „ bonum eorum cedit : Ita quod verificatur quod dicitur
 „ Prov. 11. (45) *Qui stultus est, serviet sapienti*, quia
 „ scilicet etiam mala peccatorum in bonum justorum ce-
 „ dunt. Unde et Deus specialem curam de justis habere
 „ dicitur, secundum illud Psalm. 33. (46) *Oculi Domini*

(41) S. Paulus loc. cit. ver. 28.

(42) S. Thomas lectione VI in
 citatum S. Pauli caput pag. 89 seq.

(43) S. Augustinus Enchirid. cap.

XI. num. 3 tom. VI. col. 159. „ Ne-

„ que enim Deus omnipotens,

„ quod etiam infideles fatentur,

„ rerum cui summa potestas,

„ cum summe bonus sit, ullo

„ modo sineret mali aliquid esse

„ in operibus suis, nisi usque

„ adeo esset omnipotens et bo-

„ nus, ut bene faceret et de

„ malo . . .

(44) Matthaei cap. XXIV. ver. 47.

(45) Proverbiorum cap. XI. ver.

27.

(46) Psalmo XXXIII. ver. 16.

„ *super justos*, in quantum scilicet sic de eis curat, quod
 „ nihil mali circa eos esse permittit, quod non in eorum
 „ bonum convertat. Et hoc quidem manifestum est quan-
 „ tum ad mala poenalia quae patiuntur: Unde in glossa
 „ dicitur quod *ipsorum infirmitate exercetur humilitas*,
 „ *afflictione patientia*, *contradictione sapientia*, *odio bene-*
 „ *volentia*: Unde 1. Petr. (47) *Si quis patimini propter*
 „ *justitiam beati*. Sed numquid etiam eis peccata coope-
 „ rantur in bonum? Quidam dicunt quod peccata non
 „ continentur sub hoc quod dicit *omnia*; quia secundum
 „ Augustinum (48) *Peccatum nihil est, et nihil fiunt ho-*
 „ *mines cum peccant*. Sed contra hoc est quod in glossa
 „ sequitur: *Usque adeo talibus Deus omnia cooperatur in*
 „ *bonum, ut si qui horum deviant et exorbitant, etiam*
 „ *hoc ipsum eis faciat proficere in bonum*: Unde et in
 „ Psal. 36. (49) dicitur, *Cum ceciderit justus non colli-*
 „ *detur; quia Dominus supponit manum suam*. Sed secun-
 „ dum hoc videtur quod semper tales in majori caritate
 „ resurgant, quia bonum hominis in caritate consistit,
 „ quam si non habeat Apostolus, se nihil esse recogno-
 „ scit. 1. Cor. 13. (50) Sed dicendum est quod bonum
 „ hominis non solum consistit in quantitate caritatis,
 „ sed praecipue in ipsius perseverantia usque ad mortem;
 „ secundum illud Matth. 24: (51) *Qui perseveraverit us-*
 „ *que in finem hic salvus erit*. Ex hoc autem quod justus
 „ cadit, resurgit cautior, et humilior. Unde in glos. sub-
 „ ditur postquam dixerat quod hoc ipsum faciat eis in
 „ bonum proficere; *quia humiliores redeunt atque doctio-*
 „ *res: Discunt enim cum tremore se exultare debere; non*
 „ *sibi arrogando tamquam de sua virtute fiduciam* (52)
 „ *permanendi*. „

(47) S. Petrus epist. 1. cap. III. ver 14.

(48) S. Augustinus in Evangel. S. Joannis ad illa verba cap. 1. ver. 3. „ *Sine ipso factum est nihil.* „ tractatu 1. num. 13 tom. III. part. II. col. 294. „ Peccatum quidem „ non-per ipsum factum est: et

„ manifestum est, quia peccatum „ nihil est. „

(49) Psalmo xxxvi. ver. 24.

(50) S. Paulus in Epist. 1. ad Corinthios cap. XIII ver. I et seqq.

(51) Matthaei cap. XXIV ver. 13.

(52) S. Thomas Theologicae Summae 3. part. quaest. LXXXIX.

§. XXI. Haec potissimum habui quae ad Candidatorum praesertim Academiae Catholicae, auspice Pio VII. Pontifice Opt. Max. Dei omnia moderantis (1) nutu in su-

art. II. ostendit hominem a peccato divinae gratiae auxilio resurgentem quandoque in majori, quandoque in aequali, quandoque in minori gratia resurgere hac ratione „ Secundum quod motus „ liberi arbitrii in poenitentia est „ intensior, vel remissior, secundum hoc poenitens consequitur majorem vel minorem gratiam. Contingit autem intensiorem motus poenitentis quandoque proportionatam esse „ majori gratiae, quam fuerit „ illa a qua ceciderat per peccatum; quandoque autem aequali; quandoque vero minori. „ Et ideo poenitens quandoque „ resurgit in majori gratia, quam prius habuerat, quandoque autem in aequali, quandoque „ etiam in minori. Et eadem ratio est de virtutibus, quae ex „ gratia consequuntur. Confer quae idem sanctus Doctor habet in responsione ad 1. argumentum, et articulo v. ejusdem quaestionis in responsione ad 3. argumentum, et in Libro tertium Sententiarum distinctione xxxi. quaestione 1. Articulo 1v

(1) Vide sanctissimi Domini Nostri PII. Papae VII. breves litteras ad ornatissimum Praesulem, Academiae Catholicae Praesidem, Dominicum Coppolam, Archiepiscopum Myrensem, Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Secretarium die xxv 1. Januarii MDCCCL. datas, ejusdem Academiae Legibus hoc ipso anno, typis Academicis, hoc titulo *Accademia di Religione Cattolica* vulgatis praemissas. Editus quoque iisdem typis fuit *Elenco de-*

gli Accademici, e Candidati dell' Accademia di Religione Cattolica, e degli Officiali del primo triennio. Jam vero ex indicatis Pontificis Optimi Maximi litteris, et Academiae Legibus educimus 1. Academiae huic inditam a re Catholicae Religionis appellationem: si quidem ipsi propositum est Catholicae Religionis studium promovere, obicemque erroribus, qui cum capitalibus ejusdem dogmatibus pugnant, opponere, atque efficere ne adolescentium, praesertim saecularium animi his misere irretiantur. 2. In ea classes duas esse, primam Academicorum, secundam Candidatorum, scilicet petitorum Academicorum gradus, quem ut assequi, ac sustinere pro dignitate possint, tamquam tyrones ad manum cum Religionis hostibus conserendam exercentur. 3. Neminem sive in Academicorum, sive in Candidatorum ordinem admitti, qui singulari morum probitate non praestet. 4. Ad Academicorum gradum viris dumtaxat magno ingenio, eximia dicendi facultate, et summa Philosophicarum ad minus disciplinarum petitia aditum patere. 5. Ex adolescentibus eos tantum in Candidatorum ordinem cooptari, qui decimum sextum aetatis annum expleverint, et praeclarum suae in optimarum artium, ac disciplinarum, quae libero homine sunt dignae, studia propensionis atque ad eas excolendas habitatis specimen praebuerint. 6. In publicis Conventibus ab Academicis, quibus disserendi munus defertur, Catholicae Religionis

prema Ecclesiae suae Sede ad Religionem tuendam propagandamque incredibili Patrum Cardinalium consensu, summaque bonorum omnium gratulatione collocato, superiori anno in Romano Archigymnasio optimo sane consilio (2) institutae, eruditionem de Lucii Annaei Senecae libro: *Quare bonis viris multa mala accidunt cum sit Providentia*, dissererem. Quo in libro, cum vulgati illius contra divinam Providentiam argumenti a Telamone apud Marcum Tullium Ciceronem (3) uno versu propositi

„ Nam si curent (*Dii homines*) bene bonis sit

„ male malis: quod nunc abest,

primam quidem partem accurate Seneca explicaverit, alteram vix attigerit, nihil enim de ea Lucilius quaesiverat, ante quam manum tollam de tabula, summatim indicem necesse est rationum momenta, quibus majores nostri instructam adversus Dei Providentiam ab improborum felicitate in mortalis hujus vitae cursu querelam repulerunt. Etenim Petrus (4) Baylius, homo ad tene-

pronunciata distincte, graviter, copiose, perpetuo sermone demonstrari, vel insana impiorum deliramenta solide, acute, nervose refelli, et quae in superiori Conventu proposita ab Academico oratione continua fuerunt, in proximo a duobus, vel pluribus Candidatis ad commodiorem intelligentiam pro Dialogo accurate reddi. Quamobrem fieri non potest, quin auditores, quam firmis fundamentis Catholica dogmata nitantur, et quam inanibus cavillationibus impugnentur, penitus cognoscant. Itaque hoc institutum cum ad alios, tum ad adolescentes in vera Religione confirmandos, atque ab errore deterrandos plurimum valuit, ac valebit.

(2) Anno MDCCCI, Nonis Fe-

bruariis in maxima Romani Archigymnasii aula Conventuum Academicorum ingressio celebrata fuit incredibili ex nobilissimis quibusque, ac sapientissimis Ordinibus auditorum frequentia, et gravissimam, eloquentissimamque de Religionis studii necessitate Orationem habuit Clarissimus Academiae Praeses Dominicus Coppola.

(3) De Natura Deorum lib. III. cap. XXXII. tom. II. pag. 653.

(4) Petrus Baylius Dictionnaire Historique et Critique Art. Ruffin Remarque C. tom. IV. a Basle MDCXXI. pag. 100. col. I. „ On „ peut dire que dans tous les „ tems, et dans toutes les na- „ tions, sans excepter ni notre „ siecle, ni le Christianisme, la „ prosperité des méchants a fait

bras omnibus Religionis dogmatibus callide offundendas natus, etsi eam non modo centies fuisse refutatam, sed etiam falso fundamento niti, ac nullius omnino ponderis esse fateatur, pugnat tamen nescio quid speciosi in ea inesse, quo a primis temporibus ad nostra propagata sit, ac licet expulsa tamen usque recurrat, sibi que illa palmae inter arbores nobilis verba jure tribuat: *curvata resurgo*; siquidem responsiones, ut aliquo tempore flectatur, efficiunt, verum ipsa se continuo restituit. Itaque ut illam oppositionem refellamus unice (5) ad

„ murmurer contre Dieu, et inspi-
 „ ré plusieurs doutes sur la Pro-
 „ vidence. D'autre côté on a re-
 „ pondu toujours et par tout, a
 „ cette objection: puis donc qu'
 „ elle n'a jamais cessé de revenir
 „ non obstant toutes les Repon-
 „ ses, il faut conclure qu'elle a
 „ quelque chose de fort specieux,
 „ et je ne sai quelle proportion
 „ avec notre entendement qui fait
 „ qu'elle y rentre sans nulle peine,
 „ l'en chassat-on a coups de four-
 „ che. On dirait qu'elle se pour-
 „ roit attribuer comme la palme
 „ ces belles paroles, *curvata re-
 „ surgo*; les Reponses peuvent
 „ bien me faire plier un peu,
 „ mais je me redresse tout aus-
 „ si-tot. Il n'est pas question d'
 „ examiner si elle est solide; car il
 „ faut être tres persuadé qu'elle est
 „ fausse, qu'elle ne vaut rien „
 „ (5) Ibid., La seule Reponse que
 „ vous deviez faire a votre diffi-
 „ culté étoit de considerer l'idée
 „ vaste et immense de l'être sou-
 „ verainement parfait, et d'en
 „ tirer cette consequence: il est
 „ l'Auteur de toutes choses, il
 „ les gouverne toutes, il ne se fait
 „ donc rien qui ne soit regi et con-
 „ duit d'une maniere infiniment
 „ juste, infiniment admirable.
 „ Voilà sans doute le bon parti,
 „ et la véritable voie de lever
 „ les doutes: faites taire la rai-

„ son; obligez-la d'aquiescer a
 „ l'autorité; Dieu l'a dit . . . .
 „ Dieu l'a fait; Dieu l'a permis:
 „ cela est donc vrai, et juste,
 „ sagement fait, sagement per-
 „ mis. Si vous voulez descendre
 „ dans le detail des raisons parti-
 „ culieres, vous n'en verrez ja-
 „ mais la fin, et après mille dis-
 „ putes vous serez contraint de
 „ revenir à la raison de l'autorité,
 „ à l'idée immense de l'être sou-
 „ verainement parfait. Mais puis-
 „ qu'il y faudroit revenir, n'en
 „ sortons point, tenons-nous là
 „ immobiles, et inébranlables,
 „ mettant le doigt sur la bouche,
 „ imposant silence à nos petites
 „ lumieres, persuadez qu'en ces
 „ choses-là le meilleur usage de
 „ la raison est de ne point rai-
 „ sonner. „ et col. 2, il faut . . .
 „ mieux n'entrer point en lice,
 „ et dire tout court, il faut croire
 „ cela sans raisonner. Dieu
 „ l'a dit, cela doit suffire. Ce
 „ procédé seroit injuste, si l'état
 „ de la question étoit celui-ci,
 „ Dieu a-t-il parlé? mais il ne
 „ l'est point lors qu'on dispute
 „ avec des personnes qui recon-
 „ noissent l'existence de l'Être
 „ souverainement parfait, et qui
 „ se forment des doutes sous pre-
 „ texte que les gens de bien sont
 „ malheureux, et que les mechans
 „ prosperent. La seule reponse

ideam numinis infiniti, ac perfectissimi confugiendum: ex qua sequitur quidquid a Deo fit, aut permittitur, juste, sapienterque fieri, aut perimitti, imponendumque humanae rationi silentium, ac in sacrarum litterarum auctoritate conquiescendum.

§. XXII. Ego vero illud a Baylio primum quaero, ecqua tandem veri species ad persuadendum idonea in argumentatione, quae ex falsa assumptione concluditur, et nihil ad assensionem extorquendam valet, inesse possit, cumque, eo fatente, ejusmodi sit oppositio ab improborum felicitate ducta, qua ipse fronte hanc nescio quid speciosi ad mentes mortalium capiendas habere jactet, et cum palma comparet, quae nativa vi, statim ac externa vis, qua deprimebatur, cessat, rursus attollitur; nec eam responsionibus ullis, quibus refutata fuit, cecis praedicet? Quod enim a vetustissimis usque temporibus extiterint, qui improbos felices testimonium contra Dei providentiam dicere aut putaverint, aut certe scriptis prodiderint, argumento non est, ad eam oppugnamdam ex malorum prosperitatibus firmam probationem educi. Etenim nulla unquam aetate defuerunt homines, qui (1) pervicacia simillima insaniae id quod falsum esse norant, aut credebant contra id quod verum esse norant, aut credebant, etiam contentiosissime defendere molirentur. Quo sane numero habendi sunt Poetae, ac Philosophi, quorum in hanc rem testimonia Baylius (2) producit, vel a Gaspare (3) Barthio prolata (4) comme-

„ qu'il faut faire à ces doutans
 „ est celle-ci. Vous etes persua-
 „ dé de l'existence d'une nature
 „ souverainement parfaite; croiez
 „ donc qu'elle gouverne toutes
 „ choses parfaitement bien: car
 „ si vous ne tiriez pas cette con-
 „ sequence du principe que vous
 „ admettez, vous ignoreriez les
 „ premieres regles du sens com-
 „ mun, vous seriez capable de
 „ raisonner de cette maniere, le
 „ soleil est incapable de produi-
 „ re les tenebres, donc il les a
 „ produites „ et pag. 101. „ l'idée

„ de l'Etre souverainement par-
 „ fait leur (aux grans raison-
 „ neurs) doit suffire, et leur suf-
 „ fit, quand ils usent bien de
 „ leur Raison. „

(1) S. Augustinus de Civitate
 Dei lib. xx. cap. 1. num. 1 tom.
 VII. col. 573.

(2) Baylius loc. cit. pag. 99. seqq.

(3) Gaspar Barthius in animad-
 versionibus ad Claudiani in Ru-
 finum lib. 1. edit. Operum Clau-
 diani Hamburgi 1690. pag. 1078.
 seqq.

(4) Baylius loc. cit. pag. 100.

morat : si non per (5) jocum , in re tam gravi minime ferendum , sive disputandi tantum causa illa (6) dixerunt .

f

„ Barthius a recueilli un très-
 „ grand nombre de telles senten-
 „ ces , et il n'a pas oublié celles
 „ qui se trouvent dans l'Écriture ,
 „ et in marg. indic. (12) „ Apud
 „ Regem Propheram Psal. 73 et
 „ 93. Jobum cap. 23 Habacuc
 „ cap. 1. Maleachum cap. 3. *Bar-*
 „ *thius ibid. pag. 1082* „

5) Muretus in Disputatione cit.
 pag. 219 relatis Poetarum quorum-
 dam Ethnicorum Deos aut nullos
 esse , aut crudeles , aut injustos
 clamantium , quod aliquid conti-
 gisset , contra quam ipsi aequum
 esse censerent , inquit : „ At illa
 „ quidem levia , et a poetis for-
 „ tasse per jocum dicta : etsi ta-
 „ les joci nullo modo ferendi vi-
 „ dentur . Serio quidem loqui vi-
 „ detur apud Aristophanem Chre-
 „ mylus , qui se cum pius ac ju-
 „ stus esset , et male ramen rem
 „ gereret , gravique paupertate
 „ premeretur , ac videret interea
 „ alios sacrilegos , calumniato-
 „ res , improbos divitiis abundan-
 „ re , profectum esse dicit ad
 „ Apollinem , ut ex eo sciscita-
 „ retur , quae ejus rei causa es-
 „ set „ sive an ejus filium ad di-
 „ vitias comparandas aliis moribus
 „ vivere oporteret . Sic enim Chremy-
 „ lus apud Aristophanem in Comoe-
 „ dia I. , quae Pluto inscribitur ,
 „ actu I. scena I. edirionis Aureliae
 „ Allobrogum MDCVIII. tom. I. pag.
 „ 5. seq.

„ Ego cum vir essem justus ,
 „ integer et pius ,

„ Hacenus in egestate , et
 „ summa penuria

„ Aetatem egi , inopem ac mi-
 „ seram . . .

„ Alii vero nequam homines ,
 „ scelerati , improbi ,

„ Sacrilegi , sycophantae , rabu-
 „ lae , interim

„ Ditescebant . . . . .

„ Interrogaturus igitur , adivi
 „ hunc Deum ,

„ Ut , qui pntabam vitae aerum-
 „ nosae prope

„ Exhaustam a me esse partem
 „ longe maximam :

„ Consulerem eum de filio ,
 „ quem habeo unicum :

„ An illi expediat permutatis
 „ moribus ,

„ Esse improbo , male versuto ,
 „ sani nihil :

„ Nam ad bene vivendum hoc
 „ credebam apprime utile .

(6) Ut Corta qui apud Cicero-
 nem de Natura Deorum lib. III.
 cap. XXXIX. tom. II. pag. 660.

„ Haec , *inquit* , fere dicere ha-
 „ bui de natura deorum , non ut

„ eam tollerem , sed ut intellige-
 „ retis , quam esset obscura , et

„ quam difficiles explicatus habe-
 „ ret ; „ cumque ipsi Lucilius di-
 „ xisset *ibid. cap. XL* „ Vehemen-

„ tius . . . Corta , tu quidem
 „ invecus es in eam Stoicorum

„ rationem , quae de providentia
 „ deorum ab illis sanctissime , et

„ providentissime constituta est .
 „ Sed quoniam advesperascit , da-

„ bis diem nobis aliquem , ut
 „ contra ista dicamus . Est enim

„ mihi recum pro aris et focus
 „ certamen , et pro deorum tem-

„ plis atque delubris , proque ur-
 „ bis muris , quos vos , pontifi-

„ ces , sanctos esse dicitis , dili-
 „ gentiusque urbem religione ,

„ quam ipsis moenibus cingitis .
 „ Quae deseri a me , dum quidem

„ spirare potero , nefas judico ; „
 „ reposuit „ Ego vero et opto re-

„ dargui me , Balbe ; et ea , quae
 „ disputavi , disserere malui ,

„ quam judicare ; et facile me a
 „ te vinci posse , certo scio . „

Nam divinitus afflati scriptores, qui scrupuli ab adversis justorum, secundisque injustorum rebus sibi, aut aliis quandoque injecti mentionem faciunt, scrupulum ipsum continuo ex omnium animis evellunt, ut ex eorum locis a Baylio citatis constat. David (7) enim proposita dubitatione quam ei, aliisque improborum prosperitates, ac proborum aerumnae afferebant, eam ex poenis, quas

(7) David enim Psalmo LXXII. non ut Barthius et ex eo Baylius citat LXIII. cum dixisset ver. 2. et seqq. „ Mei autem pene moti „ sunt pedes; pene effusi sunt „ gressus mei. Quia zelavi super „ iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non est respectus „ mortis eorum; et firmamentum „ in plaga eorum. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. „ tum ver. 1. et seqq. „ Dixerunt „ quomodo scit Deus, et si est „ scientia in excelso? Ecce ipsi „ peccatores, et abundantes in „ saeculo, obtinuerunt divitias. „ Et dixi; ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter „ innocentes manus meas? Et fui „ flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis „ ver. 16. et seqq. subdit „ Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me. Donec intrem „ in sanctuarium Dei; et intelligam in novissimis eorum. Verumtamen propter dolos posuisti eis, dejecisti eos dum „ allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium „ surgentium Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad „ nihilum rediges. „ Vide S. Augustini in hunc Psalmum enarrationem, maxime num. 23. seqq. tom. IV. col. 763. seqq., et Casti Innocentis Ansaldi Ord. Praed. *De futuro saeculo ab Haebreis ante*

captivitatem cognito adversus Joannis Clerici cogitata Commentarium inscriptum clarissimo praeclarissimoque viro Bonaventurae Luchio in Patavina Academia sacrarum literarum interpreti, ac Mediolanensis Provinciae Ord. Min. S. Francisci Conventualium Provinciali Ministro et Commissario Generali, Patruo Emin. et Reverendis D. Michaelis Angeli Luchi Ord. S. Benedicti Congr. Cassinensis a Pio VII. Pont. Max. in S. R. E. Cardinalium Collegium hoc ipso anno maximis suis meritis cooptati, Mediolani MDCCXLVIII. § XLIX. pag. 237. seqq. Psalmo quoque XCI. perpetuum impiorum interitum, hoc est aeternas poenas quibus impij cruciabuntur indicat, inquit ver. 6. et seqq. „ Quam magnificata sunt opera tua, Domine! „ nimis profundae factae sunt cogitationes tuae. Vir insipiens „ non cognosceret: et stultus non „ intelliget haec. Cum exorti fuerint peccatores sicut foenum: „ et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem. Ut intercant in saeculum saeculi: Tu „ autem Altissimus in aeternum „ Domine. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce „ inimici tui peribunt: et dispergentur omnes, qui operantur „ iniquitatem. „ Psalmo autem XCI. nihil habet quod ad rem, de qua agitur, pertineat. Psalmum vero XCIII. claudit his verbis ver. 23. „ Reddet (*Deus*) illis „ (*peccatoribus*) iniquitatem ipso-

demum impii luunt, atque ex beatitate, quam pii adipiscuntur, facilem explicatum habere profitetur; idemque Job, (b) Habacuc, et Malachias testantur.

§. XXIII. A Baylio deinde rogo, cum ipse ad omnes de divina Providentia dubitationes tollendas ab homine, qui recte sua ratione utatur, satis esse ideae numinis infinite perfecti considerationem (1) statuatur, qua constantia, nescio quos nobis Anicii Manlii Torquati Severini Boethii librorum de Consolatione Philosophiae lectores (2) obrudat, qui latum inter Auctoris hujus oppo-

f 2

rum: et in malitia eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

(8) Job. cap. XXI. descripta ver.

7. et seqq. temporanea impiorum in hac vita prosperitate, subdit ver. 16 seqq.

„ Quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me.

„ Quoties lucerna impiorum extinguetur et superveniet eis inundatio, et dolores dividet furoris sui?

„ Erunt sicut palcae ante faciem venti, et sicut favilla quam turbo dispergit.

„ Deus servabit filiis illius dolorem patris: et cum reddiderit, tunc sciet.

„ Videbunt oculi ejus interfectionem suam, et de furore Omnipotentis bibet.

„ Habacuc cap. II. ver. 4. „ Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: justus autem in fide sua vivet.

„ Vide reliqua. Malachias cap. III. ver. 14. et seqq.

„ Dixistis: Vanus est, qui servit Deo et quod emolumentum quia custodimus praecepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?

„ Ergo nunc beatos dicimus arrogantes: si quidem aedificati sunt facientes impietatem: et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt.

„ Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo:

„

„

„

„

„

„ Et attendit Dominus, et audivit: et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus

„ Dominum, et cogitantibus nomen ejus. Et erunt mihi, ait

„ Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium: et parcam eis, sicut parcat vir filio suo servienti sibi.

„ Et convertimini, et videbitis quid sit inter justum et impium: et inter servientem Deo, et non servientem ei.

„ Confer caput IV.

„

„

1) Vide adnot. §. ad §. superiorem.

(2) Baylius loc. cit. pag. 101.

„ J'ai connu des gens qui avoient lu plusieurs fois la Consolation de Boëce, et qui demouchoient

„ fort surpris de la différence qu'ils avoient toujours remarquée entre les objections et les réponses de cet Auteur.

„ Boëce étoit tout ensemble un habile Philosophe, et un grand homme de bien.

„ Accablé du poids et orme de sa disgrâce, et l'ame plongée dans la tristesse, il suppose

„ que la Philosophie se vient consoler. Il lui fait plusieurs objections sur la Providence: et repond tout de son mieux, mais

„ au lieu que les difficultez de Boëce sont à la portée des esprits les moins pénétrants, et

„ qu'elles percent de leur vive

„

„

„

sitiones, responsaque discrimen magnopere mirati erant, et Boethii de divina Providentia difficultates non satis perspicue ad hominum minus praesertim acutorum, perspicaciumque captum a Philosophia enodatas fuisse putaverant, aiebantque suam a Philosophia diffidentiam non celeri; eam fere semper petere, ut sibi circuitionibus uti, altioraque scandere liceat; ut solida esse queant, quae ipsa venditat, mentis nostrae infirmitate fieri, ut nihil aliquando percipiamus, et siquidem nos illa convincit, nulla ut plurimum luce ab ea nos illustrari. Quasi nempe Philosophia aut existere supremum aliquod numen praestantissimae naturae, qua nihil melius excogitari possit, ab eoque mundum administrari ad evidentiam non (3) demonstrat, aut has in Consolatione sua notiones in Boethii memoriam non revocet, quibus perceptis, Baylio ipso vade, nemini sanae mentis dubitare fas est quin omnia et singula quae in mundo fiunt sapientissimo, justissimoque Dei consilio, decretoque fiant; ex quo oritur, ut nullum esse sive de bonorum aerumnis, sive de malorum prosperitatibus conquerendi locum fateri quisque cogatur. Atqui Philosophia Boethium continuato (4) dolore, ut Boethii ejusdem verbis utar, delatrantem „ posse (5) ... contra innocentiam, quae scele-

„ lumiere les entendemens les
 „ plus sombres, on n'a pas trop
 „ de l'attention la plus recueillie,
 „ et de la vivacité la plus prom-
 „ pte, pour comprendre quelque
 „ chose dans les solutions. La
 „ Philosophie ne peut cacher sa
 „ défiance, elle demande presque
 „ toujours qu'on lui permette les
 „ circuits, et de remonter plus
 „ haut; et quelque solide que
 „ puisse être ce qu'elle debite,
 „ le malheur de notre esprit veut
 „ qu'on n'y comprenne quelque-
 „ fois rien: si elle nous con-
 „ vainc, c'est presque toujours
 „ sans nous éclairer. „

(3) Vide Scriptores a Joanne Alberto Fabricio indicatos in Dellectu argumentorum et Syllabo

Scriptorum veterum recentiumque, qui adversus Atheos, Epicureos, Deistas, seu Naturalistas, Idololatrias, Judaeos et Muhamedanos veritatem Religionis Christianae asseruerunt capitibus praesertim 12. 14. et 17. in quo pag. 414. recenset librum Senecae *cur bonis viris mala fiant cum sit Providentia ad Lucilium Epicureum*. Confer Valsecchium, et alios, qui aetate nostra pro causa Religionis tuenda egregia opera vulgarunt.

(4) Anicii Manlii Torquati Severini Boethii de Consolatione Philosophiae Paravii MDCCCXXI. typis Josephi Comini lib. I. Prosa V. pag. 15 „ Haec ubi conti-
 „ nuato dolore delatravi &c. „
 (5) Ibid. Prosa IV. pag. 12.

„ ratus quisque conceperit inspectante Deo monstri si-
 „ mile est „ precantemque
 „ O jam (6) miseris respice terras ,
 „ Quisquis rerum foedera nectis .
 „ Operis tanti pars non vilis
 „ Homines , quætimur fortunæ salo .
 „ Rapidos , rector , comprime fluctus ;
 „ Et quo caelum regis immensum ,
 „ Firma stabiles foedere terras :

consolatura , ab eo petit : „ Huncine (7) . . . mundum
 „ temerariis agi , fortuitisque casibus putas ? an ullum
 „ credis ei inesse regimen rationis ? „ Cumque Boethius
 „ respondisset „ Atqui . . . nullo existimaverim modo , ut
 „ fortuita temeritate tam certa moveantur . Verum operi
 „ suo conditorem præsidere Deum scio : nec unquam
 „ fuerit dies qui me ab hac sententiæ veritate (8) de-
 „ pellat : „ Philosophia (9) vehementer admiratur , cur
 „ ipse in tam salubri sententiâ locatus aegrotet , aitque (10)
 „ habere se *maximum ejus fomitem salutis , veram de Mundi*
gubernatione sententiâ , quod eam ipse non casuum
temeritati , sed divinæ rationi subditam credat , eundem-
 „ que hortatur , ut nihil pertimescat : fore namque , ut *ex*
illa minima scintillula vitalis calor illuceat . Igitur etsi

(6) Ibid. Metro v. pag. 15.

(7) Ibid. Prosa vii. pag. 18.

(8) Pag. ead. Hoc ipsum confirmat lib. III. Prosa XII. pag. 70. ubi etiam rationes affert , quibus administrari a Deo Mundum putat , inquit : „ Mundus hic ex „ tam diversis contrariisque partibus in unam formam minime „ convenisset , nisi unus esset qui „ tam diversa conjungeret ; conjuncta vero naturarum ipsa diversitas , invicem discors , dissociaret , atque divelleret ; nisi „ unus esset qui quod nexuit , „ contineret . Non tam vero certus naturæ ordo procederet , „ nec tam dispositos motus , lo-

„ cis , temporibus , efficientia , „ spatiis , qualitatibus explicaret , „ nisi unus esset qui has mutationum varietates manens ipse „ disponeret . Hoc quidquid est , „ quo condita manent , atque agitantur , usitato cunctis vocabulo Deum nomino . „

(9) Pag. ead.

(10) Pag. 19. „ Habemus maximum tuæ fomitem salutis , „ veram de Mundi gubernatione sententiâ , quod eam non casuum temeritati , sed divinæ rationi subditam credis . Nihil „ igitur pertimescas . Jam tibi ex „ hac minima scintillula vitalis „ calor illuxerit . „

argumenta et gravissima, et perspicua (11) afferat, ex quibus efficitur, *nec opibus* (12) *sufficientiam*, *nec regnis potentiam*, *nec reverentiam dignitatibus*, *nec celebritatem gloriae*, *nec laetitiam voluptatibus posse contingere*; hominis beatitudinem in nullo creato bono, sed in Dei adeptione (13) constitutam; semper quidem potentes (14) bonos esse, malos vero abjectos semper, atque imbecilles; nec sine poena (15) unquam esse vitia, nec sine praemio virtutes; bonis felicia, malis semper infortunata contingere: infeliciores malos, cum cupita perfece- rint, quam si ea, quae cupiunt, implere non possint; infeliciores item eos, qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam; homines probitate ultra hominem provehi, improbitate ab humana conditione dejectos infra hominis meritum detrudi, et cum in divinam conditionem transire non possint, verti in (16) belluas: omnemque

(11) Lib. II. Prosa v. et seqq. pag. 31. seqq. et lib. III. Prosa II. seq. pag. 45. seqq.

(12) Lib. eod. Prosa IX. pag. 57. seqq.

(13) Prosa ead. pag. 58. seqq.

(14) Lib. IV. Prosa I. pag. 76. Vide Prosas sequentes pag. 77. seqq.

(15) Huc pertinent illa Cicero- nis Paradoxo II. Operum Cicer. tom. III. pag. 516. seq. „ Te mi- „ seriae, te aerumnae premunt, „ qui te beatum, qui te floren- „ tem putas: tuae libidines te „ torquent: tu dies noctesque „ cruciaris; cui nec sat est, quod „ est, et id ipsum, ne non sit „ diuturnum times: te conscien- „ tiaae stimulant maleficiorum tuo- „ rum: te metus exanimant ju- „ diciozum atque legum quocum- „ que adspexisti, ut furiae, sic „ tuae tibi occurrunt injuriae, „ quae te respirare non sinunt „ Confer quae de Dionysio Syracu- sanorum Tyranno Tullius idem Tusculanarum Quaestionum lib. V. cap. XX et XXI narrat tom. II. pag. 479. seqq. et S. Prospe-

rum Aquitanum Sententiarum ex Operibus S. Augustini Hipponen- sis Episcopi delibatarum Sententia CXCII. alias CXCI. Operum S. Prosperi edit. Venerae MDCCXLIV. pag. 331. ubi: „ Nullae, ait, poenae „ graviore sunt, quam malae „ conscientiae. „

(16) Boethius lib. cit. Prosa III. pag. 84. „ Necessè est, ut quos „ ab humana conditione dejecit, „ infra hominis meritum detru- „ dat improbitas. Evenit igitur, „ ut quem transformatum vitiis „ videas, hominem existimare non „ possis. Avaritia fervet aliena- rum opum violentus ereptor? Similem Lupi dixeris. Ferox, „ atque inquietus linguam litigiis „ exercet? cani comparabis. In- sidiator occultis surripuisse frau- „ dibus gaudet? vulpeculis exae- „ quetur. Irae intemperans fre- „ mit? leonis animum gestare „ credatur Pavidus ac fugax non „ metuenda formidat? cervis si- milis habeatur. Segnis, ac stu- „ pidus torpet? asinum vivit. „ Levis, ac inconstans studia per-

fortunam vel jucundam, vel asperam *cum* (17) *remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos* causa deferatur in bonis numerandam, in illo tamen maxime insistit, illud potissimum urget, summum (18) Deum, summi perfectique boni plenissimum, et qui malum (19) efficere nequeat, *per bonum cuncta disponere* (siquidem *per se regit omnia, et bonitatis clavo gubernat*) et ex *alta providentiae specula* (20) respicere, *quid unicuique conveniat*, agnoscere, et *quod convenire novit*, accommodare, et cum bonus mundum rector temperet, non dubitandum, quin (21) *recte cuncta*

„ mutat? nihil ab avibus differt.
 „ Foedis immundisque libidinibus
 „ immergitur? sordida suis vo-
 „ luptate detinetur. Ita fit ut qui
 „ probitate deserta, homo esse
 „ desierit, cum in divinam con-
 „ ditionem transire non possit,
 „ vertatur in belluam. „

(17) Lib. eod. Prosa VII. pag. 99.

(18) Lib. III. Prosa X. pag. 62.

(19) Lib. eod. Prosa XII. pag.

72. Malum nempe culpae, non poenae de qua illa sunt Isaiae cap. XLV. ver. 6. et 7. „ Ego Do-
 „ minus et non est alter, for-
 „ mans lucem et creans tenebras,
 „ faciens pacem, et creans ma-
 „ lum: „ et Amos cap. III. ver.
 6. „ Si erit malum in civitate
 „ quod Dominus non fecerit: „
 Nam mali poenae auctor est Deus, sicut, et mali, quod in corruptione rerum consistit, quorum utrumque bonum est, quatenus alterum ad hujus rerum universitatis perfectionem confert, alterum vel utile est, vel justum. Qua de re audiendus S. Thomas, qui Summae Theologicae parte I. quaest. XLIX. art. II. ubi „ ma-
 „ lum quod in defectu actionis
 „ consistit vel quod ex defectu
 „ agentis causatur, non reduci-
 „ tur in Deum sicut in causam;
 „ et hoc patet tam in naturali-
 „ bus, quam in voluntariis. Di-

„ ctum est enim, quod aliquod
 „ agens in quantum sua virtute
 „ producit aliquam formam ad
 „ quam sequitur corruptio et de-
 „ fectus, causat sua virtute illam
 „ corruptionem et defectum. Ma-
 „ nifestum est autem, quod forma
 „ quam principaliter Deus inten-
 „ dit in rebus creatis, est bonum
 „ ordinis universi: Ordo autem
 „ universi requirit . . . quod
 „ quaedam sint quae deficere pos-
 „ sint, et interdum deficient; Et
 „ sic Deus in rebus causando bo-
 „ num ordinis universi, ex con-
 „ sequenti et quasi per accidens
 „ causat corruptionem rerum,
 „ secundum illud quod dicitur I.
 „ Reg. 2. *Dominus mortificat et*
 „ *vivificat*. Sed quod dicitur Sa-
 „ pient. I. quod *Deus mortem*
 „ *non fecit*, intelligitur quasi per
 „ se intentam. Ad ordinem au-
 „ tem universi pertinet etiam or-
 „ do justitiae, qui requirit ut
 „ peccatoribus poena inferatur:
 „ Et secundum hoc Deus est au-
 „ ctor mali quod est poena; non
 „ autem mali quod est culpa. „

(20) Lib. IV. Prosa VII. pag. 98.

(21) Lib. eod. Prosa V. pag. 9.

„ Nec mirum . . . si quid ordinis
 „ ignorata ratione temerarium
 „ confusumque credatur. Sed tū
 „ quamvis causam tantae dispo-
 „ sitionis ignores, tamen quo-

fiant. Quare, cum Philosophia Boethio de Providentia Dei erga homines conquerenti ideam perfectissimi numinis totam hanc rerum universitatem per se administrantis objecerit, quae idea, Baylio sponsore, ad omnes de Providentia dubitationes tollendas hominibus, qui recte ratione utantur, valet, facile colligitur quam turpi, et Philosopho, (22) Criticoque prorsus indigna praevaricatione ipse recitata Boethiani operis de Consolatione Philosophiae Lectorum, quos nominare non audet, sensa, dictaque ingerat, ut insinuet productas ab impiis contra divinam Providentiam difficultates, eam in primis, quae a proborum calamitatibus, et improborum felicitate educitur, humanae rationis ope plane expediri non posse, quorum sensa, dictaque si probentur, illud quoque concidit quod Baylius paulo ante de idea numinis infinite perfecti mundum universum moderantis constituerat. Nam illi ne hac quoque notione posita satis a Philosophia explicatas Boethii de Providentia dubitationes contendunt: quo pacto se, Baylii ejusdem iudicio, insanisse declarant. Etenim insaniat oportet, qui cum omnia, quae in mundo eveniunt, justissima, sapientissimaque Dei voluntate contingere fateatur, nihilominus aliqua accidere pugnet, quae cum Dei justitia, sapientiaque componi nullo modo possint.

§. XXIV. Demum a Baylio sciscitor, cur ad refellendam divinae Providentiae oppugnationum argumentationem, quae improborum quorundam (nec enim improbis omnibus bene in hac etiam vita est, sicut nec probis (1) omnibus male) felicitate nititur, rationem nul-

„ niam bonus mundum rector
 „ temperat, recte fieri cuncta ne
 „ dubites. „

(22) In ipsa Dictionarii ab se editi inscriptione Baylius sibi et Philosophi, et Critici personam imponit.

1 Utriusque causam gravissimam affert S. Augustinus de Civitate Dei lib. I, cap. VIII. num. I.,

et 2. Tom. VII. col. 8. inquit: „ Placuit . . . divinae providentiae
 „ praeparare in posterum bona ju-
 „ stis, quibus non fruuntur in-
 „ justi: et mala impiis, quibus
 „ non excruciantur boni. Ista
 „ vero temporalia bona et mala
 „ utrisque voluit esse communia;
 „ ut nec bona cupidius appetan-
 „ tur, quae mali quoque habere

lam praeter illam, quae ex numinis infinite perfecti no-
tione eruitur afferri velit? Ne, inquit, divinae Provi-
dentiae obloquutoribus respondendi, ac disputationis in
perpetuum tempus producendae occasio (2) detur. O
praeclaram causam, ad quam si ut ad regulam nostras
cum Religionis hostibus disputationes dirigamus, nulla
omnino ad eos confutandos, convincendosque ratio pro-
ducenda erit, atque adeo ne ulla quidem cum ipsis con-
certatio ineunda! Nam quae tandem tam firma, tamque
perspicua sive ad existentiam Dei, sive ad ejus Provi-
dentiam, sive ad animorum humanorum immortalitatem,
sive ad alia Religionis dogmata, quae humana vi investi-
gari, percipique possunt, evincenda, vel a veteribus
Philosophis, vel a Catholicae Ecclesiae Patribus exco-
gitata ratio fuit, quam impietatis Patroni, Baylius prae-
sertim omni cavillationum genere non oppugnaverint,
atque ab se infirmatam fuisse, eversamque mendacissi-
me (3) non vociferentur? Sed bene habet, quod egregii Re-

„ cernuntur; nec mala turpiter
„ evitentur, quibus et boni ple-
„ rumque afficiuntur... Osten-
„ dit ramen Deus saepe etiam in
„ his distribuendis evidentius ope-
„ rationem suam. Nam si nunc
„ omne peccatum manifesta ple-
„ cteret poena, nihil ultimo ju-
„ dicio servari putaretur: rursus
„ si nullum peccatum nunc pun-
„ niret aperte Divinitas, nulla
„ esse providentia divina crede-
„ retur. Similiter in rebus secun-
„ dis, si non eas Deus quibus-
„ dam parentibus evidentissima
„ largitate concederet, non ad
„ eum ista pertinere diceremus:
„ itemque si omnibus eas peten-
„ tibus daret, non nisi propter
„ talia praemia serviendum illi
„ esse arbitrarentur; nec pios
„ nos faceret talis servitus, sed
„ potius cupidos et avaros. „

(2) Baylius loc. cit. pag. 100.
„ Pour faire mieux comprendre
„ qu'il s'en faut tenir à cette

„ courte reponse, et à ce prin-
„ cipe général de l'existence de
„ Dieu, je m'en vais montrer à
„ quoi l'on s'expose, quand on
„ veut descendre au detail des
„ raisons particulieres. Premie-
„ rement, il est sur qu'en ce cas-là
„ l'on est obligé de suivre
„ un homme dans ses repliques,
„ jusques à ce qu'on le puisse
„ paier d'une raison a' quoi il
„ n'ait rien a opposer de raison-
„ nable; ce sont les loix de la
„ dispute, comme je l'ai remar-
„ qué ci-dessus. En second lieu,
„ il est sur que vos raisons par-
„ ticulieres seront combattues à
„ l'infini, par d'autres raisons
„ également specieuses pour le
„ moins. „

(3) Baylius ibid pag. 101. „ Il
„ (Sextus Empiricus) allegue l'ar-
„ gument que Lactance a mieux
„ rapporté, que refuré. Voiez
„ ci-dessus l'Article Pauliciens,
„ Remarque (E), Citation 16. „

ligionis vindices contortis, aculeatisque illorum sophismatibus explicatis, fraudibusque, et fallaciis omnium oculis, odioque subjectis, quam vana haec eorum gloriatio sit, jamdudum patefecerunt. Itaque magna sane cura liberatus, causas, quibus in hujus vitae cursu improbos plerosque a Deo opibus, divitiis, dignitatibus, imperio, aliisque hujusmodi bonis augeri majores nostri existimarent, paucis complectar. Prima est, ut clarius pateat, quanta sit bonitas, ac (4) benignitas Dei qui non statim meritas de peccatis in illum admissis poenas repetit, quod si faceret jamdiu genus nostrum de medio sublatum (5) fuisset, sed peccatores sustinet in multa patientia, immo non solum communibus ceteris mortalibus, sed etiam peculiaribus donis cumulat, ut eos ad poenitentiam adducat, aut cum severius punit, justissime (6)

At quam falso hoc de Lactantio jactet, ostendit Thomas Maria Cerbonius Theologiae Naturalis lib. II. quaest. IV. art. II in Schol. ad Proposit. pag. 182. seq. Mitto alia vanae Baylii gloriationis exempla, quae afferre maximo numero possem.

(4) S. Paulus in epist. ad Romanos cap. II. ver. 4. et seqq. „ An „ divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, et impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justitiae Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus: „ Vide S. Thomam lect. I. in hoc caput.

(5) S. Joannes Chrysostomus, sive Auctor homiliarum sex de Fato et Providentia S. Joanni Chrysostomo adscriptarum Oratione IV. tom. II. Operum S. Joannis Chrysostomi pag. 765. „ Si ab unoquoque statim a peccatis admissis poena daretur jamdiu genus

„ nostrum de medio sublatum „ fuisset. *Quis enim gloriabitur „ se purum habere cor, aut quis „ confidenter dicet se purum esse „ a peccatis?* „ Proverbiorum cap. XX. ver. 9. ubi Vulgata „ Quis „ potest dicere: Mundum est cor „ meum, purus sum a peccato? „

(6) Idem Oratione v. tom. eod. pag. 772. „ Cur... improbus ille „ ditescit, hic vero probus pauper est? Ut et hic majorem accipiat coronam, si ista perferat, et patientia utatur; ille vero majus supplicium atque poenam, nisi vitam mutaverit, nisi melior fuerit, nisi Dominum suum agnoverit. Dilatio enim a Deo data, eos qui in nequitia manent magis deprimit, atque rerum copia, iis data, qui illam ut par est non utuntur, accessio culpae efficitur. „ Quo etiam spectant quae habet S. Ambrosius de Officiis Ministrorum lib. I. cap. XVI. num. 62. seq. tom. I. Operum edit. Venetae MDCCLII. col. I. „ Expecta, ut veniat quod perfectum est; quando non per speciem in aenigma-

punire videatur. Altera, ut homines illius exemplo sibi proposito inimicos, a quibus odio habentur, ac laeduntur, omnibus caritatis, benevolentiaeque officiis completantur. Quo sane pertinent illa Christi Domini apud Sanctum Matthaeum (7) verba: „ Diligite inimicos ve-
 „ stros, benefacite his qui oderunt vos: et orate pro
 „ persequentibus, et calumniantibus vos: ut sitis filii pa-
 „ tris vestri, qui in caelis est, qui solem suum oriri
 „ facit super bonos et malos, et pluit super justos et
 „ injustos. „ Tertia, ut Deus improbis, qui propter ad-
 missa scelera, obfirmatumque in flagitiis animum aeter-
 nis suppliciis addicendi sunt, pro bonis operibus, sine
 quibus (8) difficillime vita cujuslibet pessimi hominis in-

„ te, sed facie ad faciem formam
 „ ipsam redopertae veritatis pos-
 „ sis agnoscere. Tunc qua causa
 „ ille dives fuerit, qui erat im-
 „ probus et raptor alieni, qua
 „ causa potens alius, qua
 „ causa ille abundaverit liberis,
 „ ille fultus honoribus revelabi-
 „ tur. Fortasse ut dicatur raptor:
 „ ri: Dives eras, qua causa alic-
 „ na rapiebas? Egestas non com-
 „ pulsit, inopia non coegit. Non-
 „ ne ideo te divitem feci, ut ex-
 „ cusationem habere non possis?
 „ Dicatur etiam potenti; Cur
 „ non adfuisti viduae, orphanis
 „ quoque injutiam patientibus?
 „ Numquid tu infirmus eras?
 „ Numquid non poteras subveni-
 „ re? Ideo te feci potentem, ut
 „ non inferres violentiam, sed
 „ repelleres. Non tibi scriptum
 „ est: *Eripe injuriam accipien-*
 „ *tem?* Non tibi scriptum est:
 „ *Pauperem, et egenum de manu*
 „ *peccatoris liberate?* Dicatur
 „ etiam abundantanti; Liberis, et
 „ honotibus cumulavi te, salubri-
 „ tatem corporis concessi tibi;
 „ cur non sequutus es praeepta
 „ mea? Famule meus quid feci
 „ tibi, aut quid contristavi te?

„ Nonne ego tibi liberos dedi,
 „ honores contuli, salutem do-
 „ navi; cur me negabas? Cur
 „ aestimabas quod ad scientiam
 „ meam quae geteres non petve-
 „ nirent; cur tenebas dona mea,
 „ despiciebas mandata mea? De-
 „ nique de Juda proditore haec
 „ colligere licet, qui et Aposto-
 „ lus inter duodecim electus est,
 „ et loculos pecuniarum quas pau-
 „ peribus erogaret commissos ha-
 „ bebat; ne videretur aut quasi
 „ inhonorus, aut quasi egenus
 „ Dominum prodidisse. Et ideo
 „ ut justificaretur in eo Dominus
 „ haec ei contulit; ut non quasi
 „ injuria exasperatus, sed quasi
 „ praevericatus gratiam, majori
 „ esset offensae obnoxius. „

(7) Matthaei cap. v. ver. 44. et 45.

(8) S. Prosper in lib. cit. Sententiarum Sententia XLVI. pag. 320.
 „ Sicut non impediunt ab aeterna
 „ vita justum quaedam peccata
 „ venialia, sine quibus haec vita
 „ non ducitur; sic ad salutem
 „ aeternam nihil prosunt impio
 „ aliqua bona opera, sine quibus
 „ difficillime vita cujuslibet pes-
 „ simi hominis invenitur. „ Hac

venitur, praemia pro summa sua justitia persolvat. Quae ratione Aegyptiis obstetricibus (9) prolem, opesque, et Regi Babylonis ejusque exercitui Aegypti regnum a Deo mercedis loco (10) datum sacrae litterae prodiderunt, et Romanis tam potens, ac late patens Imperium divinitus concessum Sanctus Augustinus (11) docuit. Quar-

porro causa temporaneis bonis augeri malos a Deo tradit S. Joannes Chrysostomus in Epistolam ad Hebraeos Homilia v. num. 4. tom. XII. pag. 57. „ Quando . . . viderimus sceleratum divitem, ne „ animo concidamus. Quando viderimus bonum male patientem, ne conturbemur. Nam illic sunt coronae, illic supplicia. Alioquin autem fieri non potest, ut et malus sit omni ex parte malus, sed potest ipse quoque habere bona aliqua: neque ut bonus sit omni ex parte bonus, sed potest etiam ipse habere aliqua peccata. Quando ergo rem suam bene gerit sceleratus, scito hoc evenire in malum ejus capitis. Ut enim paucorum illorum hic accepta remuneratione, illic deinde perfecte puniatur, ea de causa hic accipit. Et ille est maxime beatus qui hic puniatur, ut omnibus depositis peccatis, probatus hinc abeat, et purus et nulli culpa affinis. „ (9) Exodi cap. 1. ver. 20, et 21. Bene . . . fecit Deus obstetricibus . . . et quia timuerunt obstetrices Deum, aedificavit eis domos: „ hoc est eas prole opibusque auxit, ut Interpretes exponunt. Vide Du-Hamel in cit. caput adnot. I et k

(10) Ezechielis cap. XXX. ver. 18. seqq. „ Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: „ omne caput decalvatum, et

„ omnis humerus depilatus est: „ et merces non est reddita ei, „ neque exercitui ejus de Tyro „ pro servitute, qua servivit mihi adversus eam. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti, et accipiet multitudinem ejus, et depredabitur manubias ejus, et deripiet spolia ejus; et erit merces exercitui illius, et operi, quo servivit adversus eam: dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus. „

(11) S. Augustinus de Civitate Dei lib. v. cap. xv tom. VII. col. 131. „ Quibus (Romanis) non erat Deus daturus vitam aeternam cum sanctis Angelis suis in Civitate sua caelesti, ad cuius societatem pietas vera perducit, quae non exhibet servitutem religionis . . . nisi uni vero Deo; si neque hanc eam terrenam gloriam excellentissimi imperii concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, ut glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait, *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* Sic et isti privatas res suas pro re communi, hoc est republica, et pro ejus aerario contemserunt, avaritiae restiterunt, consuluerunt patriae consilio li-

ta, ne divitiae, honores, potestas, aliaque hujus generis bona, quae malis (12) communia sunt, ab hominibus ut per se bona expetantur. Quinta, ut improborum opera in malos animadvertat, et bonos (13) exer-

„bero; neque delicto secundum
 „suas leges, neque libidini ob-
 „noxii: his omnibus artibus tam-
 „quam vera via nisi sunt ad ho-
 „nores, imperium, gloriam; ho-
 „norati sunt in omnibus fere gen-
 „tibus; imperii sui leges impo-
 „suerunt multis gentibus; hodie-
 „que litteris et historia gloriosi
 „sunt pene in omnibus gentibus.
 „Non est quod de summi et veri
 „Dei justitia conquerantur: per-
 „ceperunt mercedem suam.

(12) Vide ejusdem S. Augustini locum, quem in hoc ipso §. affecto.

(13) Idem Sermone 1. in Psalmum xxxvi. num. 11 tom. iv. col. 263 seq. ad illa verba ver. 10. *et quaeres locum ejus, et non inuenies*, Quid est, locum ejus? usum ejus. Habet enim aliquem usum peccator? Habet. Hic utitur illo Deus ad probandum justum, quomodo usus est diabolo ad probandum Job, quomodo usus est Juda ad tradendum Christum. Est ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hic est ergo locus ejus, quomodo est in fornace aurificis locus paleae. Ardet palea, ut aurum purgetur; sic saevit impius, ut justus probetur. Sed cum transierit tempus probationis nostrae, quando non erunt qui probentur, non erunt per quos probentur. Numquid quia diximus, non erunt qui probentur, non erunt ipsi? Sed quia jam non opus erit peccatoribus per quos justus probentur: *Et quaeres locum ejus, et non inuenies*. Modo quaere lo-

„cum peccatoris, inuenies. De
 „peccatore fecit Deus flagellum,
 „dedit ei et honorem, dedit ei
 „et potestatem. Aliquando enim
 „facit hoc, dat peccatori potesta-
 „tem, flagellantur inde res hu-
 „manae, emendantur inde pii.
 „Peccatori illi hoc reddetur quod
 „debetur: et tamen factum est
 „de illo unde proficiat pius, un-
 „de deficiat impius. „Et epist.
 „cclxiv. alias cxli num. 2, tom. 11.
 „col. 895 „Si nullus etiam malo-
 „rum bonus usus esset Deo ad
 „utilitatem electorum suorum,
 „qui etiam de malo Judae tan-
 „tum bonum nobis praestitit,
 „ut Christi sanguine redimeremur;
 „poterat eos aut nasci non
 „permittere, quos malos futuros
 „esse praesciebat, aut in ipso
 „eorum initio malignitatis extin-
 „guere. Sed tantum eos permit-
 „tit esse quantum novit expedi-
 „re atque sufficere admonendae
 „atque exercendae sanctae domui
 „suae. „Hanc quoque inter
 „alias, quibus improbi in hac vita
 „terrenis bonis potiuntur, causas
 „recenset Boetius lib. iv. Prosa
 „vi. pag. 97. inquit, „Quibus-
 „dam permissum puniendi jus,
 „ut exercitii bonis, et malis es-
 „set causa supplicii. Nam ut pro-
 „bis atque improbis nullum foedus
 „est, ita ipsi inter se im-
 „probi nequeunt convenire. Qui-
 „dni? cum a semetipsis, discer-
 „pentibus conscientiam vitiis,
 „quique dissentiant, faciantque
 „saepe quae cum gesserint, non
 „fuisse gerenda decernant? Ex
 „quo saepe summa illa providen-
 „tia protulit insigne miraculum,

ceat. Quod tum maxime fit, cum divino nutu ad homines omnium criminum labe foedatos, quales Nero, aliique ex Romanis Imperatoribus Ethnicis fuerunt, summa vis defertur. Nam „ etiam (14) talibus . . . dominandi potestas non datur nisi summi Dei providentia, quando res humanas judicat talibus dominis dignas . . . loquente Dei Sapientia: Per (15) me Reges regnant, et tyranni per me tenent terram „ et aperitissime alio loco de Deo dictum est: „ Qui (16) regnare facit hominem hypocritam propter perversitatem populi. „ Sexta, ut inde malis supplicia in futuro saeculo constituta esse (17) appareat. „ Ut enim (18) nec domus nec respublica ratione quadam, et disciplina designata videatur, si in ea nec recte factis praemia exstent ulla, nec supplicia peccatis . . . sic divina in homines moderatio profecto nulla esset, si in ea discrimen nullum esset bonorum, et malorum. „ Quare cum apud omnes constet sapientissimum, ac iustissimum esse Deum, ut ex aerumnis, quas boni in hac vita ferunt, ita ex prosperitate, qua mali gaudent, certissime educitur, aliam superesse vitam, in qua amplissima pro recte factis praemia piis reddantur, et ab impiis debitae pro maleficiis poenae exigantur. Septima, ut quando impii, praesertim qui supremum in republica locum, et auctoritatem tenent, de gradu dejecti ad ultima supplicia trahuntur, ipsi, (19) ac mortales caeteri

„ ut malos mali bonos facerent.
 „ Nam dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantibus ad virtutis frugem redire, dum se eis dissimiles student esse quos oderant. Sola est enim divina vis cui mala quoque bona sint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. „
 (14) S. Augustinus de Civitate Dei lib. v. cap. xix. Tom. vii. col. 136. seq.
 (15) Proverbiorum cap. viii.

ver. 15. et 16. juxta versionem Septuaginta. Vulgata autem: „ Per „ me Reges regnant . . . et potentes decernunt justitiam. „ (16) Job cap. xxxiv. ver. 30. ex eadem versione. Vulgata propter peccata populi.
 (17) Vide Patrum testimonia allata a Patuzzio in Opere citato lib. i. cap. iii. num. iii. seqq. pag. 16. seqq.
 (18) Cicero de natura Deorum lib. iii. cap. xxxv. tom. ii. pag. 616.
 (19) Hoc argumentum ex ver-

esse omnipotentem humanorum scelerum cognitorem, vindicemque Deum (20) agnoscant, et praedicent. Octava, ut fidei, quae Deo est habenda, in hac quoque re locus sit, dum ratum habemus providentissimo ejus consilio fieri, ut mali etiam plerumque, ac si vis ut plurimum salvi, incolumes, opulenti, copiosi, honorati, potentes sint, quamvis propria de singulis consilii illius ratio nos lateat. Qua de re praeclarus, et luculentus est Sancti Augustini (21) locus, dignaque plane sunt quae legantur capita extrema tria carminis de Providentia Divina olim S. Prospero Aquitano adscripti (22), quibus Commentarium hunc meum concludam. Ac Sancti quidem Augustini locus est is ipse . . . Nescimus . . . quo ju-

terum Philosophorum testimoniis, omniumque Gentium consensu illustrat Patuzzius lib. cit. cap. v. et seqq. pag. 27. seq.

(20) Huc pertinet illud Claudiani lib. 1. in Rufinum edit. cit. pag. 85. qui sua de Providentia dubitatione propter adversas bonorum secundasque malorum res exposita subdit:

„ Abstulit hunc tandem Rufini
„ poena tumultum

„ Absolvitque Deos . . . . .

Poenarum autem ab impiis in hac etiam vita a Deo exactarum illustrata exempla nobis sacrae Litterae suppeditant in Pharaone Egypti Rege Exodi cap. xiv. in Saule, de quo in adnotatione 36. ad §. xx. in Achabo, ejusque uxore, et filiis, Regum lib. III. cap. xxii. et lib. IV. cap. ix. et x. in Antiocho Machabaeorum lib. I. cap. vii. et lib. II. cap. ix. in Herode Actor. Apostolic. cap. xii. et aliis, quos singulos recensere non est opus. Confer Lucii Caecilii librum de mortibus persecutorum tom. II. Operum Lactantii Firmiani, qui ejus libri Auctor gravissimis rationibus putatur, pag. 183. seqq. Ven. Joannis Fa-

laxii Episcopi Angelopolitani, tum Oxomensis Opusculum inscriptum: *Exemplos de los Principes y Señores que favorecieron las Iglesias, y del buen successo en sus cosas, y de los Principes que fueron contra ellas, y del mal successo en les suyas Operum ejusdem edit. Matritensis 1665 tom. v. pag. 463 seqq. et Aloysii Belluga Carthagenae Episcopi, ac deinde S. R. E. Cardinalis omnium virtutum genere, doctrinaeque commendatissimi Memorial al Rey Phelipo Quinto sobre las materias pendientes con la Corte de Roma &c. §. XII. de los castigos, que el Señor ha executado en los Reyes, y Reynos que han faltado al respeto debido a la Iglesia, et §. XII. De la prosperidad que el reves han gozado Murcia 1709. pag. 150. seqq.*

(21) De Civitate Dei lib. xx. cap. II. tom. VII. col. 574. seq.

(22) Tomo I. Operum S. Prosperei Aquitani pag. 457. seqq. de cujus Auctore vide admonitionem eidem carmini praemissam ibidem pag. 453. seqq.

„ dicio Dei bonus ille sit pauper, malus ille sit dives :
 „ iste gaudeat, quem pro suis perditis moribus cruciari
 „ debuisse moeroribus arbitramur ; contristetur ille, quem
 „ vita laudabilis gaudere debuisse persuadet : exeat de
 „ iudicio non solum inultus, verum etiam damnatus in-
 „ nocens, aut iniquitate iudicis pressus, aut falsis obru-
 „ tus testimoniis ; e contrario sceleratus adversarius ejus
 „ non solum impunitus, verum etiam vindicatus insultet :
 „ impius optime valeat, pius languore tabescat :
 „ latrocinentur sanissimi juvenes ; et qui nec verbo quem-
 „ quam laedere potuerunt, diversa morborum atrocitate
 „ affligantur : infantes utiles rebus humanis immatura
 „ morte rapiantur ; et qui videntur nec nasci debuisse,
 „ diutissime insuper vivant : plenus criminibus sublimentur
 „ honoribus, et hominem sine querela tenebrae igno-
 „ bilitatis abscondant : et caetera hujusmodi, quae quis
 „ colligit, quis enumerat ? Quae si haberent in ipsa ve-
 „ lut absurditate constantiam, ut in hac vita, in qua
 „ homo, sicut sacer Psalmus (23) eloquitur, *vanitati si-*
 „ *milis factus est, et dies ejus velut umbra praetereunt,*
 „ non nisi mali adipiscerentur transitoria bona ista atque
 „ terrena, nec nisi boni talia paterentur mala, posset
 „ hoc referri ad iudicium justum Dei, vel etiam beni-
 „ gnum ; ut qui non erant assecuturi bona aeterna, quae
 „ faciunt beatos, temporalibus vel deciperentur pro ma-
 „ litia sua, vel pro Dei misericordia consolarentur bo-
 „ nis ; et qui non erant passuri aeterna tormenta, tem-
 „ poralibus vel pro suis quibuscumque et quantuliscum-
 „ que peccatis affligerentur, vel propter implendas vir-
 „ tutes excernerentur malis. Nunc vero quando non so-
 „ lum (24) in malo sunt boni, et in bono mali, quod

(23) Psalmo CXLIII. ver. 4.

(24) S. Augustinus epist. CXL. alias CXX. cap. x. num. 27. tom. II. col. 432. „ In novo Testamen-
 „ to nec deficit, nec deest bono-
 „ rum fidelium multitudo, qui
 „ etiam ista temporali felicitate
 „ praepolleant, et in ea largito-

„ ris Dei bonitatem misericor-
 „ diamque experiantur, tenentes
 „ tamen quod dispensator novi
 „ Testamenti divitibus hujus sae-
 „ culi praecepit Apostolus, non
 „ superbe sapere, neque sperare
 „ in incerto divitiarum, sed in
 „ Deo vivo, qui praestat nobis

videtur injustum; verum etiam plerumque et malis mala eveniunt, et bonis bona proveniunt: magis inscrutabilia (25) fiunt judicia Dei, et investigabiles viae illius. Quamvis ergo nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat, apud quem summa virtus est, et summa sapientia, summaque justitia, nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni pendere seu bona, seu mala, quae videmus esse bonis malisque communia; et

§

omnia abundanter ad fruendum, ut bene faciant, divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam, qualis in Christi non tantum spiritu, verum etiam carne manifestata est, cum resurrexit a mortuis. Et enarratione in Psal. LXVI. num. 3. tom. IV. col. 656. Quae sunt dona quae dat inimicis suis? Ea quae numeravi. Non enim soli boni plenas habent domos rebus necessariis, aut soli boni vel salvi sunt, vel ab aegritudine convalescunt, aut soli boni filios habent, soli boni pecuniam, soli boni caetera apta huic vitae temporali atque transeunt: habent haec et mali, et aliquando desunt bonis: sed desunt et malis, et plerumque istis magis quam illis; aliquando illis quam istis potius abundant. Permixta ista temporalia Deus esse voluit; quia si bonis solis ea daret, putarent et mali propter haec colendum Deum; rursus si ea solis malis daret, timerent boni infirmi converti, ne ista illis forte deessent. Est enim adhuc anima infirma minus capax regni Dei, nutrire illam debet Deus agricola non ster. Nam et quae arbor jam tempestates robore sustinet,

cum de terra nasceretur, herba erat. Novit ergo ille agricola, non solum robustas arbores putare atque purgare; sed etiam teneras in recenti ortu sepire. Propterea, Dilectissimi, ut dicere coeperam si solis bonis darentur ista, omnes propter haec accipienda vellent converti ad Deum; rursus si solis malis darentur, timerent infirmi, ne cum converterentur, amitterent quod soli mali haberent. Permixte data sunt et bonis et malis. Rursus si solis bonis auferrentur, idem ille timor esset infirmorum, ne converterentur ad Deum; rursus si solis malis auferrentur, ipsa sola poena putaretur qua mali plectuntur. Quod ergo dat ea bonis, consolatur itinerantes; quod dat ea et malis, admonet bonos ut alia desiderarent, quae non habent cum malis communia. Rursus bonis aufert ea quando vult, ut interrogent se de suis viribus; et inveniant se, qui forte latebant se, utrum jam possint dicere, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum. Job. cap. 1. ver. 21.

(25) S. Paulus in epist. ad Romanos cap. XI. ver. 33.

„ illa bona quaerere, quae bonorum, atque illa mala
 „ maxime fugere, quae propria sunt malorum. Cum ve-
 „ ro ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus jam
 „ proprie dies (26) iudicii, et aliquando dies Domini
 „ nuncupatur; non solum quaecumque tunc iudicabun-
 „ tur, verum etiam quaecumque ab initio iudicata, et
 „ quaecumque usque ad illud tempus adhuc iudicanda
 „ sunt, apparebunt esse justissima. Ubi hoc quoque ma-
 „ nifestabitur, quam justo iudicio Dei fiat, ut nunc tam
 „ multa, ac pene omnia iusta iudicia Dei sensus men-
 „ tesque mortalium lateant; cum tamen in hac re pio-
 „ rum fidem non lateat, iustum esse quod latet. „ Au-
 „ ctor autem incertus Carminis *de Divina Providentia* Epi-
 „ cureos ipsam negantes, *eo quod boni hic adversa patian-
 „ tur, dum mali prospera omnia experiuntur*, refellens sic
 „ habet:

- „ Sed quia detectis laqueis jam fraudis opertae,
 „ Quo captos vanis studiis deduceret error
 „ Compertum: superest nunc respondere querelis,
 „ Quae mundi rebus divinam absistere curam
 „ Objiciunt, dum saepe bonos labor anxius urget,
 „ Et tranquilla fluit cunctorum vita malorum.
 „ Dic age, qui nullis Domini moderantis habenis
 „ Humanas res ire putas, quid ab (27) ordine cessat
 „ Naturae? quae bella movent elementa? quid usquam
 „ Dissidet a prisco divisum foedere rerum?
 „ Sic interjecta Solis revocatur in ortum
 „ Nocte dies, idem est Lunae astrorumque recursus,
 „ Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
 „ Non aliter venti spirant, ita nubibus imber.
 „ Laeta negant, servantque genus trudentia flores
 „ Semina quaeque suum: nec abest ab origine rerum
 „ Ordo manens, iisdem subsistant omnia caussis.

(26) Vide S. Augustinum ibid. cap. XXI., et seqq.; S. Thomam Aquinatem in Supplemento tertiae Partis Summae Theologicae quaest. LXXXVIII., et Catechismum

Romanum Parte I. cap. VIII. de septimo Symboli Apostolici Articulo: *Inde venturus est iudicare vivos, et mortuos.*

(27) Vide Senecae librum cap. I.

„ Quae nisi perpetui solers prudentia Regis
„ Adstrueret, molemque omnem spirando foveret;
„ Conciderent subita in nihilum redigenda ruina.
„ Et cum haec pervigili cura Omnipotentis agantur,
„ Quae certum ad finem devexo limite vergunt:
„ Quis neget in nostram gentem specialius aequum
„ Partiri sua jura Deum? cui perpetis aevi
„ Spem tribuit, propriae largitus imaginis instar.
„ At qui nec poenam injustis, nec praemia sanctis
„ Restitui ad praesens quereris, vellesne per omnes
„ Ultricem culpas descendere judicis iram?
„ Et quo magnanimi clemens patientia Regis
„ Distaret saeva immitis feritate tyranni?
„ An quae pars hominum peccati nescia mundum
„ Possessura foret? vel sanctae quis locus esset
„ Virtuti in terris? cui si praesentia dona
„ Affluerent, caelo potius sublata maneret.
„ Sic mundi meta abruptis properata fuisset
„ Temporibus: neque in sobolem generanda veniret
„ Posteritas; pariter cum justos atque nocentes
„ Aut promissus honos, aut poena auferret ab Orbe.
„ Nunc vero et generis nostri profunda propago
„ Tenditur, ac duplici succedit origine pubes,
„ Nata patrum membris, et Christi fonte renata:
„ Et pia dum populis Domini patientia parcit;
„ In lucem multos tetra de nocte reversos,
„ Ac posita claros peccati labe videmus.
„ Ille per innumeros vultus, et mille per aras,
„ Barbatos, laevesque deos, juvenesque, senesque,
„ Ut quondam fecere, colens, jam errore parentum
„ Abjecto, solum Unigenam summissus adorat.
„ Hic sophicas artes Graecorum, et vana secutus
„ Dogmata, jam Christo sapere, et brutescere mundo
„ Gaudet Apostolico doctus caelestia ludo.
„ Quam multos procul a portu rationis in altum
„ Dedecorum turbo abstulerat; quos aequore toto
„ Jactatos, nimiumque vagis erroribus actos,
„ Nunc reduces juvat excipere, amplexuque paterno
„ Confotos, nusquam statione abscedere vitae?

- „ Quos si multa inter morum delicta priorum
 „ Plexisset propere rigor implacabilis irae ;
 „ Intercepta forent melioris tempora vitae ,
 „ Nec standi vires licuisset sumere lapsis ,
 „ Mortem (inquit (28) Dominus) peccantis nolo , nec
 „ ullum
 „ De pereunte lucrum est : redeat magis , inque relictum
 „ Mutatus referatur iter , vitaeque fruatur .
 „ Et quia virtutum similes vult esse suarum
 „ Quos genuit ; Vindictam (29) , inquit , mihi cedite ,
 „ reddam
 „ Iudicio quae digna meo ; detur locus irae .
 „ Sic dum multorum differtur poena malorum ,
 „ Nonnulli plerumque probos revocantur in actus ,
 „ Ac fit quisque sibi iudex , ultorque severus ,
 „ Quod fuerat prius interimens , aliusque resurgens .
 „ At qui persistunt errori incumbere longo ;
 „ Quamvis in multis vitiis impune senescant ,
 „ In saevum finem venient : ibi non erit ulla
 „ Spes veniae , minimo ad poenam quadrante (30) vo-
 „ cando .
 „ Nos etenim quoties caussa quacumque movemur ,
 „ Vindictam celerem cupimus : quia rara facultas
 „ Non patitur laesis tempus transire nocendi .
 „ At vero aeternum nil effugit , omniaque adsunt
 „ Salva Deo : nihil est illi tardumve , citumve :
 „ Nec dilata umquam , nec festinata putemus ,
 „ Quae veniunt : nostris mutantur tempora rebus .
 „ Nam quod ubique agitur , quod gestum est , quodque
 „ gerendum est ,

(28) Ezechielis cap. xviii. ver.
 23. „ Numquid voluntatis meae
 „ est mors impii dicit Dominus
 „ Deus, et non ut convertatur a
 „ viis suis et vivat? „ Confer
 „ eundem cap. xxxiii. ver. 11. et
 „ S. Petrum epist. II. cap. III. ver. 9.
 (29) Deuteronomii cap. xxxii.
 ver. 35. „ Mea est ultio et ego
 „ retribuam in tempore „ et S.

Paulus in epist. ad Romanos cap.
 XII. ver. 19. „ Non vosmetipsos
 „ defendentes charissimi , sed da-
 „ te locum irae : scriptum est
 „ enim ; Mihi vindicta ; ego re-
 „ tribuam dicit Dominus . „
 (30) Marthaei cap. v. ver. 26.
 „ Non exies inde , donec reddas
 „ novissimum quadrantem . „

- „ Ante oculos Domini puncto subsistit in uno :
 „ Una dies cui semper adest , cras , atque here (31)
 nostrum .
 „ Sed quamquam examen Deus omnia servet in illud ,
 „ Quo quae nunc occulta latent , reserata patebunt :
 „ Multa tamen mundum per saecula cuncta regentis
 „ Justitiae documenta dedit : dum maxima bellis
 „ Regna quatit , dum saepe urbes , populosque potentes
 „ Exhaustis morbis , cremat ignibus , obruit undis :
 „ Dumque inopes ditat , dejectos elevat , auctos
 „ Imminuit , solvit vinctos , subigitque superbos .
 „ Nec vero hoc nisi cum magna ratione putandum est
 „ Accidere , ut quoties iram experiuntur iniqui ,
 „ Supplicia insontes videantur obire nocentum .
 „ Multa quidem semper mundo communia in isto
 „ Indignos dignosque manent : sol omnibus idem est ,
 „ Idem imber , pariter subeuntur frigora et aestus .
 „ Utque indiscreta est cunctis aqua , lumen , et aura ,
 „ Sic injustorum justos mala ferre necesse est :
 „ Ut dum multa malis insontes compatiuntur ,
 „ Sint quorum merito populis parcatur iniquis ,
 „ Et qui conversos virtutis imagine ducant .
 „ Sed cum perdendis indemutabilis instat
 „ Finis ; non eadem incumbit sententia sanctis .
 „ Sunt quos diluvium mundi non (32) obruat , et quos
 „ Arsuris liceat Sodomis (33) evadere : norat
 „ Angelus Aegypti vastator limina (34) signo
 „ Scripta crucis , sacro removens a sanguine plagam .
 „ Nec rutilo mulier decepta est vellere , cujus
 „ Sola domus (35) tanta pereunte superfuit urbe .
 „ Fit mare per tumidum sanctis (36) via , fitque
 per (37) annem ;

(31) *Here* pro *heri* dicebatur a veteribus . Vide Robertum Stephanum in Thesaurō linguæ Latinæ ad hanc vocem .

(32) Noe , ejusque filii cum uxoribus . Genesis cap. vi. , et vii.

(33) Loth cum uxore , et dua-

bus filiabus . Ibidem cap. xix.

(34) Exodi cap. xii. ver. 7. et seqq.

(35) Josue cap. ii. ver. 1. seqq. et cap. vi. ver. 17. seqq.

(36) Exodi cap. xiv. ver. 22. seqq.

(37) De transitu Hebraeorum

- „ Et per inane piis (38) gradus est: cibus alite serva
 „ Suggestur, perditque avidus sua fercula messor.
 „ Utque Dei servis nihil obsit, vertitur ordo
 „ Naturae, vinctos labentia vincula solvunt;
 „ Carcer sponte patet, sera non tenet obice valvas;
 „ Deficit humor aquas, ignes calor, ira (39) leones.
 „ Non autem dubium est, in magnae turbine cladis
 „ Involvi teneros annos, et more parentum,
 „ Criminis expertes, aliena occumbere culpa.
 „ Nam cum homines pontus tegetet, deleta per orbem
 „ Multa puellarum et puerorum millia notum est,
 „ Nec tamen injuste terris exempta videtur
 „ Progenies auctura malos, cui multus in ipso
 „ Exitio est collatus honos, quod crimine patrum
 „ Occidit ante, sua caderet quam noxia culpa.
 „ Quod si et justum aliquem complexa est poena ma-
 „ lorum,
 „ Ne dubites placuisse Deo: nec enim mala mors est
 „ Ulla bonis, quibus vario longoque labore,
 „ Quilibet in requiem patet exitus: aspera vitam
 „ Dat via, nec campo capitur, sed fine corona.
 „ Verum nos blandis capti, offensique severis,
 „ Nec bona iudicio spectamus, nec mala vero.
 „ Dum non nostrarum curanda negotia rerum
 „ Suscipimus, propriisque juvant aliena relictis.
 „ Nec quemquam vitiis miserum, aut virtute beatum
 „ Censentes, frustra externis culpamque decusque
 „ Jungimus, et caelo adscripti terrena fovemus.
 „ Felices dici mos est, quos blanda potestas
 „ In summos apices tumidorum evexit honorum:
 „ Quos magni quaestus ditant, et quibus amplos
 „ Congessit reditus totum res fusa per orbem.
 „ Laudantur vestes pretiosae, et pulcra supellex,

per Jordanem vide librum Josue cap. 111 et de transitu Eliae per idem flumen consule librum IV. Regum cap. 11.

(38) Danielis cap. xiv.

(39) Hujus generis prodigiorum exempla in Veteris, Novique Testamenti Historia exstant.

- „ Magnae aedes, famuli innumeri, vigilesque clientes,
 „ Et quidquid non est nostrum, quodque ut dare quivit
 „ Una dies, sic una potest auferre: nec illud
 „ Quod speciale bonum est hominis, nullamque ti-
 met vim,
 „ Amplexi; miseris, quibus haec perdentia desunt,
 „ Et per mille modos pereuntia, credimus: ac si
 „ Justitiam durus labor urgeat, et dolor aegri
 „ Corporis, et mortes natorum, et turpis egestas.
 „ Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
 „ Nec quo pugna brevis sit processura videmus:
 „ Sed calicem crucis ac vitae libare verentes,
 „ Vipereum obducto potamus melle venenum.
 „ Dulcia sunt etenim gustu, specieque decora,
 „ Quae morbos mortemque animae generantque, fo-
 ventque,
 „ Canceris et ritu languentia viscera carpunt.
 „ Cumque Deus medicam caelo demittere curam
 „ Dignatur, penitusque putres abscindere fibras;
 „ Incusamus opem teneri, et tabescere morbo
 „ Malumus, antidoti quam vim tolerare severi.
 „ Non igitur mala sunt, quae nos mala ducimus: et
 cum
 „ Ulceribus diris non parcit dextra medentis;
 „ Amplectenda salus, non exacuenda querela est.
 „ Jam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
 „ Diligit, et patrio vult emendare flagello.
 „ Meque istis potius societ, quam congreget illis,
 „ Quos jam summoto permisit verberare, cursu
 „ Ire voluntatis, propriaque libidine ferri.
 „ Hi sunt vero illi, quos inter crimina tutos,
 „ Et scelerum dites fructu, impunita senectus
 „ Extremae turpis vitae produxit in oras.
 „ Hi justum injustis odiis pressere: per istos
 „ Bella excita piis, et flagra medentia tardis.
 „ Namque eadem cunctos exercent tela fideles,
 „ Sub duplici causa: dum quo torquentur iniqui,
 „ Hoc sancti crescunt; et quod poenam attulit illis
 „ Pro culpa, hoc istis dat pro virtute coronam.

„ Denique si quidquid mundanis rebus acerbum
 „ Accidit, excutias; totum jam sponte videbis
 „ Anticipasse Dei famulos. Gemit ille talentis
 „ Argenti atque auri amissis, hunc rapta supellex,
 „ Perque nurus Geticas (40) divisa monilia torquent.
 „ Hunc pecus abductum, domus ustae, potaque vina
 „ Afficiunt, tristes nati, obscoenique ministri.
 „ Sed sapiens Christi servus nil perdidit horum,
 „ Quae sprevit, caeloque prius translata locavit,
 „ Ac si quid mundi sub tempestate laborum
 „ Incidit, intrepide subiit: manifestus honoris
 „ Promissi, et cupidus victo certamine solvi.
 „ At tu, qui squalidos agros, desertaque defles
 „ Atria, et exustae proscenia diruta villae;
 „ Nonne magis propriis posses lacrymas dare damnis;
 „ Si potius vastata tui penetralia cordis
 „ Inspiceres, multaue obtectum sorde decorem,
 „ Grassantesque hostes captivae mentis in arce?
 „ Quae nisi per cunctas patuisset dedita portas,
 „ Inque suam cladem facibus fomenta dedisset,
 „ Hoc etiam quae facta manu speciosa fuerunt;
 „ Devoti meritum populi testata manerent.
 „ Sed cum deformi jaceant prostrata ruina;
 „ Objiciunt nobis casus nostrosque suosque.
 „ Hos igitur cineres templorum, haec busta potentum;
 „ Quae coniecta jacent, populati cordis in aula
 „ Plangamus captiva manus: nos splendida quondam
 „ Vasa Dei, nos almae arae, et Sacraia Christi,
 „ In quibus argentum eloquii, virtutis et aurum,
 „ Et sceptrum captum est crucis, et diadema decoris.
 „ Nec rabidis justam moveamus questibus iram,
 „ Judicium culpando Dei, quod mentis et oris
 „ Officium multa transcendit majus abysso.
 „ Quamvis exiguo hoc fugientis tempore vitae
 „ Injusti tumeant, et tuta pace suorum

---

(40) Respicit ad Vandalorum, ptones in Gallias; de quibus S. Getarumque, seu Gothorum irru- Prosper in Chronico.

- „ Laetentur scelerum: nonque illos vinea fallat,
„ Non ager; et noceant illaesi, et crimine crescant:
„ Nos quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
„ Occiduae: quas nec nobiscum inveximus orti,
„ Nec discessuri mundo exportabimus isto.
„ Sed si quis superes animi vigor; excutiamus
„ Peccati servile jugum, ruptisque catenis,
„ In libertatem, et patriae redeamus honorem.

LUCII ANNAEI SENECAE

LIBER AD LUCILIUM.

*Quare (1) bonis viris multa mala accidunt
cum sit Providentia.*

C A P U T I.

Quaesisti a me, Lucili, (2) quid ita si Providentia (3) mundus ageretur, multa bonis viris acciderent (4) mala? Hoc commodius in contextu operis (5) redderetur, cum praesesse universis providentiam probarem, et interesse nobis Deum; sed quoniam a toto particulam revelli placet, et unam contradictionem, manente (6) lite integra, solvere: faciam rem non difficilem, causam Deorum agam. Supervacuum est (7) in praesentia ostendere, non

(1) De hac inscriptione vide Commentarium huic libro praemisum §. IV.

(2) Vide Commentar. eundem §. I.

(3) Pronocan aut providentiam cum dicebant Stoici, nullo ad-
dito, divinam providentiam intelligebant. Cicero 2. de natura deorum: *Ut si quis dicat, Atheniensium temp. concilio regi: desit illud, Areopagi: sic cum dicimus, providentia mundum administrari, deesse arbitrator deorum. Plane autem et perfecte sic dici existimato, providentia deorum mundum administrari:* Muret. in adnot. ad haec verba Operum Senecae edit. Genevensis MDCXXVIII. typis Alexandri Perneti pag 489. num. 3., qua editione in aliorum ad hunc librum adnotationibus referendis, indicandisque utar.

(4) Verus haec est quaestio, vel querela ab impiis Philosophis qui-

busdam, ac Poetis in divinam Providentiam jactata; ut liquet ex illorum testimoniis allatis a Mureto in Disputatione habita cum hunc librum interpretaturus esset pag. 480. et seq. atque ab eodem, et Morellio, ac Lipsio in adnotationibus ad verba: *Quid ita si Providentia, et bonis viris* num. 3. et 4. pag. ead. Vide Commentar. §. XXII.

(5) Quod desideratur, sive scorsim de Providentia scripsit; sive magno Moraliū operi inseruit, ubi a Deo et Providentia orsus, transiit ad homines et virtutes., Lips. ibid. pag. 490. Confer Muretum n. eod.

6 Quaestione primaria, An sit Providentia, non quidem tecum, sed cum iis, qui eam negant. Muret. et Lip. n. 10.

(7) „ Tum quia id per se notum est; cum quia tu id non negas. „ Breviter tamen tangit, quasi praeteriens, multa argumenta

sine aliquo custode tantum opus stare, nec hunc siderum certum discursum fortuiti impetus esse, et quae casus (8) incitat, saepe turbari, et cito arietare: hanc inoffensam velocitatem procedere aeternae legis imperio, tantum rerum terra, marique gestantem, tantum clarissimorum luminum, et ex dispositione lucentium: non esse materiae (9) errantis hunc ordinem: neque quae te-

„ quibus, divinum esse aliquid
 „ numen, quod huic rerum uni-
 „ versitati praesideat, intelliga-
 „ tur, quorum primum est, mun-
 „ di ipsius magnitudo, quae ca-
 „ rere custode non potest. Sic
 „ apud Ciceronem Balbus, *An*
 „ *vero*, inquit, *si domum magnam*
 „ *pulchramque videris, non pos-*
 „ *sis adduci, ut etsi dominum*
 „ *non videas, muribus illam et*
 „ *mustelis aedificatam putes: tan-*
 „ *tum vero ornatum Mundi, tan-*
 „ *tam varietatem pulchritudinem-*
 „ *que rerum caelestium, tantam*
 „ *vim et magnitudinem maris at-*
 „ *que terrarum, si tuum, ac non*
 „ *deorum immortalium domici-*
 „ *lium putes, non plane desipere*
 „ *videare? Sed haec argumenta*
 „ et in secundo de natura Deo-
 „ rum, et a Lactantio in libro
 „ de ira Dei, et a Theodoro,
 „ decem aureolis orationibus di-
 „ vinitus explicata sunt. „ Mu-
 „ ret. n. 12. Confer Boethii locum
 „ adnot. 8. ad §. XXIII. descriptum,
 „ Patrumque testimonia relata a Dio-
 „ nysio Petavio *Theologicorum Dog-*
 „ *matum de Deo, Dei que proprie-*
 „ *tatibus lib. VIII. cap. III. tom.*
 „ *I. editionis Venetae MDCLVII.*
 „ *pag. 307. seqq.* et aliorum Opera
 „ indicata a Joanne Alberto Fabri-
 „ cio in Syllabo citato cap. XVII. de
 „ *Divina Providentia*, quibus ac-
 „ cendendi sunt qui nostra aetate
 „ divinae Providentiae causam ad-
 „ versus impios egerunt, ut Anto-
 „ nius Tournonius O. P. in Opere,
 „ quod inscribitur: *De la Provi-*

dence Traité Historique, Dogma-
tique, et Moral; avec un discours
preliminaire contre l'Incredulité,
et l'Irreligion, à Paris MDCCII.
 et alii.

(8) In iis quae casu aguntur
 nullus ordo, nulla constantia est.
 In mundo omnia ordinatim con-
 stanterque fiunt. Non igitur casu
 aguntur. Quod si est, sequitur,
 ut mente ac consilio regantur. „
 Muret. n. 16.

(9) Atomorum fortuito concur-
 rentium, ut Epicurei delirabant,
 quos ita refellit Balbus apud Ci-
 ceronem *de natura Deorum lib.*
II. cap. XXXVII. tom. II. pag.
594. seq. „ Hic ego non mirer
 „ esse quemquam, qui sibi per-
 „ suadeat, corpora quaedam so-
 „ lida atque individua vi et gra-
 „ vitate ferri, mundumque effici
 „ ornatissimum, et pulcherrimum
 „ ex eorum corporum concursio-
 „ ne fortuita? Hoc qui existimat
 „ fieri potuisse, non intello, „
 „ cur non idem putet, si innu-
 „ merabiles unius et viginti for-
 „ mae literarum vel aureae, vel
 „ quales libet, aliquo concjian-
 „ tur, posse ex his in terram
 „ excussis annales Ennii, ut dein-
 „ cept legi possint, effici: quod
 „ nescio an ne in uno quidem
 „ versu possit tantum valere for-
 „ tuna. Isti autem quemadmo-
 „ dum asseverant, ex corpuscu-
 „ lis non colore, non qualitate
 „ aliqua . . . non sensu praeditis,
 „ sed concurrentibus temere at-
 „ que casu, mundum esse per-

mere coierunt; tanta arte pendere, ut terrarum gravissimum pondus sedeat (10) immotum, et circa se prope-

„ fectum? vel innumerabiles potius in omni puncto temporis
 „ alios nasci, alios interire?
 „ Quod si mundum efficere potest
 „ est concursus atomorum, cur
 „ porticum, cur templum, cur
 „ domum, cur urbem non potest
 „ est? quae sunt minus operosa,
 „ et multo quidem facilio-
 „ ra. Certe ita temere de mundo
 „ effutiunt, ut mihi quidem nunquam
 „ hunc admirabilem caeli
 „ ornatum, qui locus est proximus,
 „ suspexisse videantur.

(10) Apud Ciceronem *Lib. 11. Academicarum Quaestionum*, teste Nonnio, qui liber *Lucullus* inscribitur, *cap. xxxix. tom. 11. pag. 67.* „ Hiceras (vulgo Nicetas, sed male ibid. adnot. 15.) Syracusius, ut ait Theophrastus, caelum, solem, lunam, stellas, supera denique omnia, stare censet: neque praeter terram rem ullam in mundo moveri: quae cum circum axem se summa celeritate convertat, et torqueat, eadem effici omnia, quasi stante terra caelum moveretur. Atque hoc etiam Platonem in Timaeo dicere quidam arbitrantur, sed paulo obscurius. „ In eadem opinione versati sunt Heraclides Ponticus et alii ex veteribus quos indicant Clari PP. Eduardus a S. Xaverio Carmelita exalceatus in adn. f. ad lib. 111. *Divinarum Institutionum Lactantii* edit. Rom. MDCCCLVII. typis Angeli Rotilii pag. 15. et Salvator Maria Rosellius O. P. *Summae Philosophicae Secunda secundae partis quaest. viii. art. 111.* edit. Rom. MDCCCLXXIX. pag. 181. adnot. 1. „ eamque in lucem revocavit Nicolaus Copernicus, a qua systema de motu telluris Co-

pernicarum appellatur, quae
 „ Neoterici fere omnes, in pri-
 „ mis Galilaeus, Gassendus, Newtonus sequuntur, „ ut scribit Cl. Petrus Orlandius Congregationis Caelestinorum in adnot. ad Tractatum de rebus caelestibus adjectum Operi inscripto *Elementa Physicae conscripta in usus Academicos a Petro van-Musschenbroeck* Neapoli MDCCCLII. pag. 13. De qua quidem opinione haec monenda censeo. 1. Decreto S. Congregationis Indicis An. 1620. num. XXI. pag. 314. in Indice Decretorum ad calcem Indicis librorum prohibitorum Alexandri VII. Pont. Max. jussu editi Romae ex Typographia Reverendae Camerae Apostolicae 1664. *Scripta Nicolai Copernici nobilis Astrologi, de Mundi revolutionibus permissa iis tamen correctis juxta subjectam emendationem locis, in quibus non ex hypothesi, sed asserendo de situ et motu terrae disputat.* 2. In Indice librorum prohibitorum Benedicti XIV jussu recognito, atque edito omissum quidem fuisse hunc Articulum: *Libri omnes cocentes mobilitatem terrae, et immobilitatem Solis; verum retenta quae de revolutionibus Orbium caelestium Nicolai Copernici, de Commentariis in Job Didaci a Stunica, de Pauli Antonii Foscarini Epistola, et de Galilei Galilei Dialogo in Superioribus Indicibus legebantur* 3. Ut animadvertit laudatus Orlandius in Monito ad Lectorem praemisso Tractatui *De rebus caelestibus* tom. secundo Musschenbroeckii edit. cit. pag. 6. et seq. argumentis, quae ad telluris motum cum circa seipsam, tum circa Solem astruendum afferri solent, et si non exigua pro-

rantis Caeli fugam spectet; ut infusa vallibus maria molliant terras, nec ullum incrementum (11) fluminum sen-

bilitatis vis inesse videatur, tamen eà rem conficere temere affirmaretur, Hugenio, Newtono, Gregory, aliisque praeclarissimis Astronomis iudicibus, quorum testimonia vicis in celeberrimo Niewentytii opere *L'existence de Dieu c. 7. l. 3.* Contra Sacrae Scripturae, quam divino afflante Spiritu exaratam, nullique adeo vel levissimo errori obnoxiam agnoscimus, et veneramus, literali, et proprio sensu intellectae Telluris immobilitatem, Solis vero motum manifestissime asseri, a quo nisi evidens ratio contrarium suadeat recedere fas non est; itaque donec Copernicani evidentissima suae sententiae argumenta non protulerint, quemadmodum reapse nunquam attulerunt, citra temeritatis notam nequire christianum Philosophum eorum adhaerere sententiae; nihilominus nil vetare quominus Solis quietem, et Telluris motum ut hypothesis caelestibus phaenomenis explicandis aptissimam usurpemus. 4 Christianum Wolfium in *Discursu praeliminari de Philosophia in genere cap. VI. in adnot. ad §. 168. Philosophiae rationalis edit. Veronensis MDCCLXXXV. pag. 86.* subscribere iudicio P. Fabri, qui optimo jure, offensionis vitandae causa, a Sacris Congregationibus cautum fuisse defendit, ne quis terrae mobilitatem ut thesim propugnaret, hac ratione: „Nimirum aut a recepta Scripturae interpretatione in gratiam hypotheseos terrae motae est recedendum, aut eadem est retinenda. In utroque casu non evitabitur scandalum, iudicio *Fabiano*. Etenim si recepta Scripturae interpretatio retinetur, et tamen defendi permit-

„ tatur motus telluris tamquam
 „ verus: fieri potest, ut hinc alii
 „ qui colligant Scripturam Sacram
 „ docere, quae veritati concentanea non sunt, quo posito
 „ multae variis modis consequuntur conclusiones religioni adversae, prout illi, qui eas infert, his vel aliis hypothesis fuerit addictus. Quod si a recepta Scripturae interpretatione in gratiam hypotheseos, quae nondum demonstrata est, recedatur; periculum est non modo, ne forsitan in posterum hypothesis reperiaturs falsa, sed et parum conveniens est in casu inevidentiae Theologum cedere philosopho: imo utroque in casu denuo consequentiae fluunt religioni parum respondentes, diversae pro diversitate hypothesis aliarum, quae tamquam praemissae egrediuntur ratiocinia, quibus conclusio infertur. Et ita non absque ratione scandalosum visum fuit Poenitentiaro laudato receptae Scripturae interpretationi nuncium mittere, in gratiam hypotheseos philosophicae. „ 5. Decretum quo interdictum est, ne Copernicanum systema ut thesis proponatur, nunquam fuisse abrogatum. Qui plura volet legat Jo. Dominicum Agnanum *O. P. Philosoph. Neo-Pal. lib. 1. Prodrum. sect. 1. cap. xv. num. XVI seqq. edit. Romae MDCCLXXXIV. pag. 152. seqq.* Eduardum a S. Xaverio Dissertat. cit. in adnotatione initio indicata, et Salvatorem Mariam Rosellium quaest. cit.

(11) Ecclesiastis cap. 1. ver. 7. „ Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. „

tiant; ut ex minimis seminibus (12) nascantur ingentia. Ne illa quidem, quae videntur (13) confusa, et incerta, pluvias dico, nubesque, et elisorum fulminum jactus, et incendia ruptis montium verticibus effusa, tremores labantis soli, et alia, quae tumultuosa pars rerum circa terras movet, sine ratione, quamvis subita sint, accidunt, sed suas et illa causas habent non minus, quam, quae alienis locis conspecta miraculo sunt, ut in mediis fluctibus calentes (14) aquae, et nova (15) insularum in vasto exilientium mari spatia. Jam vero si quis observaverit nudari litora pelago in se recedente, eademque intra exiguum tempus operiri, credet caeca quadam volutatione modo contrahi undas, et introrsum agi, modo erumpere, et magno cursu repetere sedem suam: cum illae interim portionibus crescunt, et ad horam, ac diem subeunt, ampliores, minoresque, prout illas lunare (16) sidus elicit, ad cujus arbitrium oceanus exundat. Suo ista tempori reserventur, eo quidem magis, quod tu non dubitas de providentia, sed quereris. In gratiam te

(12) „ Cicero: seminis enim vim
 „ esse tantam, ut id quamquam
 „ sit perexiguum, tamen si in-
 „ ciderit in concipientem com-
 „ prehendentemque naturam, na-
 „ ctumque sit materiam, qua ali-
 „ augerique possit, ita fingat et
 „ efficiat in suo quidque genere. „
 Utitur eodem argumento ad ostendendam Providentiam et Simplicius in Epictetum. Muret. pag. 491. n. 25.

(13) Non tantum ea quae ita certa sunt et composita, ut in eis manifesto vis consilii et rationis appareat, sed ea etiam quae videntur incerta et temeraria, certo tamen consilio administrantur. Muret. n. 26.

(14) Plinius II. *Vaporant et in mari ipso calentes aquae, quae Licinii Crassi fuerunt, mediosque inter fluctus ex istis aliquid valetudini salutare*, Philo Judaeus

de Somniis . . . . . *Sunt enim mille passim fontes aquam calidam manantes, non in terra solum, sed ipso mari. Nunc certe deprehenduntur tales venae in mediis maribus, quas ab aevo fluctuum in orbem inundatio non potuit extinguere, imo nec remittere.* Lips. n. 28.

(15) Exemplum hujus rei est apud Livium ad finem libri xxxix. Vide Plinium capite xcvii. libri secund. i. Muret. n. 29.

(16) Aliquid noster 3. *Quaest. cap. 28 (scilicet Naturalium Quaestionum lib. III. cap. xxviii. pag. 856) plenius Scaliger. Exercit. lII. Lips. n. 31. Vide si libet Rosellium in Continuatione secundae secundae partis Summae Philosophicae quaest. xx. art. iv. in quo quaerit: Quenam sit causa aestus maris pag. 208. seqq.*

reducam cum diis adversus optimos optimis. Neque enim natura patitur, ut unquam bona bonis noceant. Inter bonos (17) viros, ac Deum amicitia est, conciliante virtute; amicitiam dico? Imo etiam necessitudo, et similitudo, quoniam quidem bonus ipse tempore tantum (18) a Deo differt, discipulus ejus, aemulatorque, et vera (19) progenies, quem parens ille magnificus, virtutum non lenis exactor, sicut severi patres, durius educat. Itaque cum videris bonos viros, acceptosque diis, laborare, sudare, per arduum ascendere, malos autem lascivire, et voluptatibus fluere; cogita filiorum nos modestia delectari, vernularum (20) licentia; illos disciplina tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat: bonum virum in deliciis non habet; experitur, indurat, sibi illum praeparat.

CAPUT II.

Quare multa bonis viris adversa eveniunt? Nihil accidere bono viro mali (1) potest. Non miscentur contraria. Quemadmodum tot amnes, tantum superne dejectorum imbrium, tanta medicatorum vis fontium, non mutant saporem maris, nec remittunt quidem, ita adversa-

(17) Vide Commentar. § XVII. et XVIII.

(18) Itaque dicebant, hominem esse mortalem Deum, Deum vero hominem immortalem. Sed hoc multo quam par est, audacius ac superbius dictum est. Muret. n. 37. Confer Commentar. § XII.

(19) Vide Commentar. § XVIII.

(20) Quorum procacitas propria, atque etiam dicacitas. Inde *Vernae procaces* Horatio. *Vernaculorum dicta* Martiali. *Vernilia dicta*, et *Vernilitas* Senecae ipsi, aliisque. At illud Martialis appositum:

„Urbanus tibi, Caecili, videris.

„Non es crede mihi, quid cr-

go? verna es. Lips. n. 41. Iis enim impunissime in dominos jocularia funditare jus erat, sicut et morionibus quoque cinaedisque, ac mancipiis denique eum in usum praedestinati conciliarisque: unde Horatius:

„ . . . Vernasque procaces

„ Pasco libatis dapibus: „

Nec non Tibullus:

„ Consuescet numerare pecus,
consuescet amantis

„ Garrulus in dominae ludere
verna sinu.

Multa de iis vide apud Dousam in Praecidan. ad Arbitrum. Juretus n. eod.

(1) Vide Commentar. §. XX.

rum impetus rerum viri fortis non vertit animum. Manet in statu, et quidquid evenit, in suum colorem trahit. Est enim omnibus externis potentior: nec hoc dico, non sentit illa, sed vincit, et alioquin quietus, placidusque, contra incurrentia attollitur. Omnia adversa, exercitationes (2) putat. Quis autem, vir modo, et erectus ad honesta, non est laboris appetens justus, et ad officia cum periculo promptus? cui non industrioso otium poena est? Athletas (3) videmus, quibus virium cura est, cum fortissimis quibusque configere, et exigere ab his, per quos certamini praeparantur, ut totis contra ipsos viribus utantur: caedi se, vexarique patiuntur, et si non inveniunt singulos pares, pluribus simul objiciuntur. Marcet sine adversario virtus: tunc apparet quanta sit, quantum valeat, polleatque cum quid possit, patientia ostendit. Scias licet, idem viris bonis esse faciendum, ut dura, ac difficilia non reformident, nec de fato querantur: quidquid accidit, boni consulant, in bonum vertant. Non quid, sed quemadmodum feras, interest. Non vides, quanto aliter Patres, aliter Matres indulgeant? illi excitari jubent liberos, ad studia obeunda mature, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos, et sudorem illis, et interdum lacrimas, excutiunt: at matres fovere in sinu, continere in umbra volunt; nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare. Patrium habet Deus adversus bonos viros animum, et illos fortiter amat, et operibus, inquit, doloribus, ac damnis exagitantur, ut

(2) Simplicius in Epictetum, haec omnia aut *Exercitia*, aut *Medicamenta* habet. Illa, si sanus animus, ad robur tuendum vel augendum: ista, si languidus, et deliciis aut voluptatibus demersus, ad recuperandum. Plane, ut in corporum cura solet. Lips. pag. 493. n. 7.

(3) S. Paulus in Epist. I. ad Corinthios cap. IX. ver. 25. seqq. „ Omnis . . . qui in agone contendit, ab omnibus se absti-

„ net: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno non quasi aerem verberans. Sed castigo corpus meum, et in servitutum redigo: ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar. „ Et in epist. II. ad Timotheum cap. II. ver. 5. „ Qui certat in agone non coronatur nisi legitime certaverit . . .

verum colligant robur. Languent per inertiam saginata: nec labore tantum, sed mole, et ipso sui onere deficiunt. Non fert ullum ictum illaesa felicitas; at ubi assidua fuit cum incommodis suis rixa, callum per injurias ducit, nec ulli malo cedit: sed etiam si ceciderit, de genu pugnat. Miraris tu, si Deus ille bonorum amatissimus, qui illos quam optimos esse, atque excellentissimos vult, fortunam illis, cum qua exercentur, assignat? Ego vero non miror, si quando Dii impetum capiunt spectandi magnos viros, colluctantes cum aliqua calamitate. Nobis interdum voluptati est, si adolescens constantis animi, irruentem feram venabulo excepit, si leonis incursum interritus pertulit: tantoque spectaculum est gratius, quanto id honestior (4) fecit. Non sunt ista, quae possunt Deorum in se vultum convertere, sed puerilia, et humanae oblectamenta levitatis. Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus: ecce par (5) Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus, utique si et provocavit. Non video, inquam, quid habeat in terris Jupiter pulchrius, si convertere animum velit, quam ut spectet Catonem jam partibus (6) non semel fractis stantem, nihilominus inter ruinas publicas rectum. Licet, inquit, omnia in unius ditionem concesserint, custodiantur legionibus terrae, classibus maria, Caesarianus portas miles (7) obsideat; Cato, qua exeat, habet: Una manu latam libertati viam

h

(4) Etsi olim viles tantum, et captivi aut damnati ad bestias ferre solerent dari; tamen sub Principibus invaluit, etiam Equites, etiam Senatores committi, Seneca epist. 100. *Adspice illos juvenes, quos ex nobilissimis domibus in arcam luxuria conjecit.* Nam desperatio, et aes alienum, tales eo saepe adigebat. Vide me in 2. Sat. cap. 3. Lips. n. 16.

(5) Usitato in gladiatoribus verbo usus est, ut et statim, *Compositus*. Lucilius: *Cum Placide-*

jano hic componitur; et in hoc ipso libro, *Ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi*. Muret. ibid. n. 18.

(6) Partibus Reipublicae quibus favebat Cato terra marique non semel fractis in Pharsalia et in Africa. Dalecampius ibid. n. 19.

(7) Nam *praemiserat Caesar Uticam cum equitatu M. Messallam, ipse eodem iter faciens*. Hirtius. Lips. ib. n. 21.

faciet: ferrum istud, etiam civili bello purum, et innoxium, bonas tandem, ac nobiles edet operas: libertatem, quam patriae non potuit, Catoni dabit. Aggredere anime diu meditatam opus; eripe te rebus humanis. Jam Petrejus, (8) et Juba concurrerunt, jacentque alter alterius manu caesi. Fortis, et egregia fati conventio; sed quae non deceat magnitudinem nostram; tam turpe est Catoni, mortem ab ullo petere, quam vitam. Liquet mihi, cum magno spectasse gaudio deos, cum jam ille vir, acerrimus sui vindex, alienae saluti consulit, et instruit discedentium fugam: dum etiam studia (9) nocte ultima tractat: dum gladium sacro pectori infigit, dum viscera spargit, et illam sanctissimam animam, indignamque quae ferro contaminaretur, manu educit. Inde crediderim fuisse parum certum, et efficax vulnus: non fuit Diis immortalibus satis, spectare Catonem semel: re-tenta, ac revocata virtus est, ut in difficiliore parte se ostenderet. Non enim tam magno animo mors initur,

(8) Mirabilis in horum morte narranda historicorum dissensio est. Hic noster ait eos mutuis vulneribus caesos; idque factum Catone nondum mortuo. At Hirtius in libro de bello Africano, *Rex interim Juba, inquit, ab omnibus civitatibus exclusus, desperata salute, cum omnia conatus esset cum Petrejo, ut per virtutem interfecti esse viderentur, ferro inter se depugnanti. Firmior imbecilliore Juba Petrejum facile ferro consumpsit. Deinde ipse sibi cum conaretur gladio trajicere pectus, nec posset, precibus a servo suo impetravit, ut se interficeret idque obtinuit.* Sed hoc Catone jam mortuo factum esse dicit. Hujus igitur testimonio, valentior fuit Juba. At Florus libro quarto, hoc modo: *Juba cum se recepisset in regiam, magnifice epulatus cum Petrejo fugae comite, super mensas et pocula, interficien-*

dum se ei prae-buit; ille et regi suffecit, et sibi. En ibi valentiorum Petrejum. In hoc autem consentit Florus cum Seneca, quod id factum narrat, antequam manus sibi adferret Cato, Livius, quantum ex epitoma libri cxiiii. colligitur, de Petrejo cum Floro facit: de tempore dissentit. Prius enim narrat mortem Catonis. Dio libro XLIII. idem sentire videtur, quod Seneca. Appianus Hirtii sententiam sequitur. Quid in hac varietate facias? nisi ut dormites potius, quam in his, quibus neque melior quisquam, neque sapientior sit, subtiliter conquirendis otium conteras? Muret. *ibid.* n. 23. Confer adnotationes Lipsii n. 24. et 25.

(9) Nam Platonis Dialogum qui *Phaedo* inscribitur, de *Anima et immortalitate* dicitur legisse. Lips. *ibid.* n. 28.

quam repetitur. Quidni libenter spectarent alumnum suum, tam claro, ac memorabili exitu evadentem? mors illos consecrat, quorum exitum, et qui timent (10), laudant.

C A P U T III.

Sed jam procedente oratione ostendam, quam non sint, quae videntur, mala. Nunc illud dico, ista, quae tu vocas aspera, quae adversa, et abominanda, primum pro ipsis esse, quibus accidunt, deinde pro universis: quorum major diis cura est, quam singulorum. Post haec, volentibus accidere, ac dignos malo esse, si nolint. His adjiciam, fato (1) ista fieri, et recte eadem lege bonis evenire, qua sunt (2) boni. Persuadebo inde tibi, ne unquam boni viri (3) miserearis: potest enim miser dici, non potest esse. Difficillimum ex omnibus, quae proposui, videtur, quod primum dixi: pro ipsis esse, quibus eveniunt ista, quae horremus, ac tremimus. Pro ipsis est, inquis, in exilium projici, in egestatem deduci, liberos, conjugem efferre, ignominia affici, debilitari? Si miraris, hoc pro aliquo esse, miraberis quosdam ferro, et igne (4) curari, nec minus fame, ac siti. Sed si cogitaveris tecum, remedii causa quibusdam, et radi (5) ossa, et legi, et extrahi (6) venas, et quaedam

h 2

(10) Vide Commentar. §. xv. et xvi.

(1) Vide Commentar. §. 111

(2) Quatenus sunt tales; nam adhaerent haec bonitati et virtuti: neque ea sunt sine incommodis his externis. Lips. pag. 495. n. 2. Confer. adnot. 7. ad §. 11. Commentarii.

(3) Haec pars in fine deest, temporum injuria, non scriptoris incuria. Lips. pag. cit. n. 3.

(4) Simplicius tale: *Si corporum medicinam exercentem, eumque urentem et secantem, atque ipsos carnifices imitantem, non malum sed bonum dicimus, atque*

adeo gratias agimus, et mercedem numeramus: cur in medicina Dei non acquiescimus? Nam ut Hieronymus in Ezechielem: quae purtatur poena, medicina est. Ideo n. 5.

(5) Intempestive de mortuorum ossibus legendis hoc loco nonnulli traserunt. Nam Seneca tradit remedii causa, *radi ossa, ligari et extrahi venas*: quae remedia mortuis non adhibentur. Intellige ergo purria ossa, vel cariosa, vel fracta viventium radi vel extrahi, secundum medicorum praecceptum. Dale. n. 6.

(6) Vir claudius eo refert, quod

amputari membra, quae sine totius pernicie corporis haerere non poterant; hoc quoque patieris probari tibi, quaedam incommoda pro his esse, quibus accidunt, tam mehercules, quam quaedam, quae laudantur, atque appetuntur, contra eos esse, quos delectaverunt, simillima cruditatibus, ebrietatibusque, et caeteris, quae necant per voluptatem. Inter multa magnifica Demetrii (7) nostri, et haec vox est, a qua recens sum; sonat adhuc, et vibrat in auribus meis: Nihil, inquit, mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam evenit adversi. Non licuit enim illi se experiri. Ut ex voto illi fluxerint omnia, ut ante votum: male tamen de illo dii judicaverunt: indignus visus est, a quo vinceretur aliquando fortuna, quae ignavissimum quemque refugit, quasi dicat: Quid ego istum mihi adversarium assumam? statim arma submittet: non opus est in illum tota potentia mea; levi comminatione pelletur: non potest sustinere vultum meum. Alius circumspiciatur, cum quo conferre possimus manum: pudet congredi cum homine vinci parato. Ignominiam judicat gladiator, cum inferiore componi: et scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur. Idem facit fortuna, fortissimos sibi pares quaerit, quosdam fastidio transit. Contumacissimum quemque, et retissimum aggreditur, adversus quem vim suam intendat. Ignem experitur in Mucio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum, nisi mala fortuna, non invenit. Infelix est Mucius, (8) quod dextera ignes hostium premit, et ipse a se exigit erro-

in quibusdam morbis, ut Vari-
cibus, *vena exciditur aut aduri-
tur*, ut Celsus jubet VII. cap. xxxi.
quod ipsum mox dicit, *eximi ve-
nam*. At ego aptius veriusque ha-
beam, *extrahi venas*, id est san-
guinem è venis. Metonymia usi-
tata, uti *poculum obduci* Lips. n. 8.

(7) Illius Cynici, quem passim
attollit in his libris. Vid. epist.
LXIII. (corrige LXII. Nam in epist.

LXIII. laudat Attalum) et de Be-
nef. VII. cap. VII. (corrige cap.
v.) Idem n. 9.

(8) Legit ista et sublegit alibi
(sed decore) Minutius: *Vos ipsi,*
inquit, *calamitosos viros fertis ad*
caelum. Mutium Scaevolam, qui
cum errasset in Rege, perisset in
hostibus, nisi dexteram perdidisset.
Lips. pag. 496. n. 12.

ris sui poenas? quod Regem, quem armata manu non potuit, exusta fugat? Quid ergo? felicior esset, si in sinu amicae foveret manum? Infelix est Fabricius, quod rus suum, quantum a Republica vacavit, fodit? quod bellum tam cum Pyrrho (9), quam cum divitiis gerit? quod ad focum coenat illas ipsas (10) radices, et herbas, quas in agro repurgando triumphalis (11) senex vulsit? Quid ergo? felicior esset si in ventrem suum longinqui litoris (12) pisces, et peregrina (13) aucupia congereret? Si conchyliis superi, atque inferi maris pigrum stomachi nauseantis (14) erigeret? si ingenti pomorum (15) strue cingeret primae formae feras, captas multa caede venantium? Infelix est Rutilius, quod qui illum (16) damnaverant, causam dicent omnibus saeculis? quod aequiore animo passus est se patriae eripi, quam sibi exilium? quod Sullae dictatori (17) solus aliquid negavit, et revocatus non tantum retrocessit, sed longius fugit? Viderint, inquit, isti, quos Romae deprehendit felicitas tua: videant largum in foro sanguinem, et supra Servilium (18) lacum (id enim proscriptionis

(9) Seneca epist. 120. Fabricius Pyrrhi regis aurum rejecit, majusque regno judicavit regias opes posse contemnere. Idem n. 14.

(10) Rapa alii exprimunt. Etsi de hac coena ad focum, et rapis, Cicero, Plinius, Plutarchus, alii, ad Curium non Fabricium trahunt. Idem n. 15.

(11) Triumphavit de Samnitibus, Lucanis, Brutiis, Anno 471. Idem n. 15.

(12) Ut muraenas, et anguillas Siculas, ostrea Lucrina, coracinos Niliacos, lupos ex Timavo, accipenser Rhodios, Mur. n. 18.

(13) Ut atagenas Jonicas, Phoenicopteros, quorum etiam linguis patinas implebant, phasianos, gallinas Numidicas, porphyrones, pavones Samios, et similia. Idem n. 19.

(14) In eum enim usum illa

sumebant, ut pleni, ac distenti denovo esurirent. Idem n. 20.

(15) Ita enim apponebant aprum, ut indicarent, eum talem pomorum quasi stragem edere solitum esse. Sic squillas cingebant asparagis. Mirum est autem tantopere illis placuisse vastos illos et immanes apros, cum tenelloa constet esse suaviores: nisi forte qui minore periculo capiebantur, minus placebant. Muret. n. 22. et 23.

(16) Equites Romani, conspuratione in eum publicanorum, quos grassari in Asia prohibuerat. Itaque in ipsam amicam Asiam damnatus rediit; cui obviam omnes civitates legatos miserunt, ut ad se diverteret. Valerius. Lips. n. 24.

(17) Petenti ut Romam rediret. Muret. n. 27.

(18) Cicero pro Roscio; *Te pu.*

Sullanae Spoliarium (19) est) Senatorum capita, et passim vagantes per urbem percussorum greges, et multa (20) millia civium Romanorum, uno loco post fidem, imo per ipsam (21) fidem trucidata. Videant ista, qui exulare non possunt. Quid ergo, felix est L. Sulla, quod illi descendenti ad forum gladio submovetur, quod capita consularium virorum patitur appendi, et pretium (22) caedis per quaestorem, ac tabulas publicas numerat? et haec omnia facit ille, qui legem (23) Corneliam tulit. Veniamus ad Regulum: quid illi fortuna nocuit, quod illum documentum fidei, documentum patientiae fecit? figunt cutem (24) clavi, et quocumque fatigatum corpus

gna Cannensis accusatorem sat bonum fecit. Multos caesos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium vidimus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Lacus ab Auctore sic dictus, in principio Vici Jugarii, continens Basilicae Juliae. Festus. Ergo juxta forum Rom. ad latus partemque Capitoli. Lips. pag. 497. n. 30.

(19) Pannicularia sunt ea, quae in custodiam receptus secum attulit: spolia quibus indutus est, cum ad supplicium ducitur. L. Divus Hadrianus, D. de bonis damnatorum. Ea milites plerumque inter se dividebant, inde spoliarium locus ubi exui solebant: *Numquid aliquem tam cupidum esse vitae putas, ut jugulari in spoliario, quam in arena malit?* Plinius in Panegyrico, *Nunc templum non spoliarium civium, cruentarumque praedarum saevum receptaculum.* Lampridius in Commodo: *Gladiatoris cadaver trahatur: gladiatoris cadaver in spoliario ponatur.* Mur. n. 31.

(20) Septem millia. De Clem. I. cap. 12. Ibi plura. Lip. n. 32.

(21) Valerius Maximus Exemplorum memorabilium lib. IX, cap. II. de Crudelitate num. I. edit. Lugd. Bat. CI^oXCIII. pag.

356. ,, L. Sulla . . . quatuor legio-
 ,, nes (vide Lipsium adnot. 3. in
 ,, Senecae lib. I. de Clementia
 ,, cap. XII.) contrariae partis fi-
 ,, dem suam secutas . . . nequic-
 ,, quam fallacis dextrae misericor-
 ,, diam implorantes, obtruncari
 ,, jussit: Quarum lamentabiles
 ,, quiritatus trepidae civitatis aures
 ,, receperunt: lacerata ferro cor-
 ,, pora Tiberis, impatientis tanti
 ,, oneris, cruentatis aquis vehere
 ,, coactus est . . . Quatuor millia
 ,, et septingentos dirae proscri-
 ,, ptionis edicto jugulatos in tabu-
 ,, las publicas retulit, videlicet
 ,, ne memoria tam praeclara rei
 ,, dilueretur . . .

(22) Duo talenta in singulos, ait Plutarchus: quae sunt nobis mille ducenti Philippaei. Lips. n. 37.

(23) De Sicariis postquam creatus Dictator fuit. Idem n. 39. et 40.

(24) De Tranquillit. cap. 15. *Ergo Regulum fleam, quod tot clavis corfigitur?* Clavis, qui in arca lignea undique fixi, et exstantes: in quam ille conjectus. Seneca epist. 67. *In hac est Reguli arca, Ruilii exsilium.* Jubero apud Agellium lib. 6. *Armarium munitibus praefixum* vocat. Idem n. 41.

reclinavit, vulneri incumbit, et in perpetuam vigiliam suspensa (25) sunt lumina. Quanto plus tormenti, tanto plus erit gloriae. Vis scire, quam non poeniteat hoc pretio estimasse virtutem? Refice tu illum, et mitte in Senatum: eandem sententiam (26) dicet. Feliciorem ergo tu Maecenatem putas, cui amoribus anxio, et morosae uxoris (27) quotidiana repudia deflenti, somnus per symphoniarum cantum, ex longinquo lene resonantium, queritur? Mero se licet sopiat, et aquarum fragoribus avocet, et mille voluptatibus mentem anxiam fallat: tam vigilabit in pluma, quam ille in (28) cruce. Sed illi solatium est, pro honesto dura tolerare, et ad causam a patientia respicit: hunc voluptatibus marcidum, et felicitate nimia laborantem, magis his, quae patitur vexat causa patiendi. Non usque eo in possessionem generis humani vitia venerunt, ut dubium sit, an electione fati data, plures Reguli nasci, quam Maecenates velint. Aut si quis fuerit, qui audeat dicere, Maecenatem se quam Regulum nasci (29) maluisse: idem iste, taceat licet, nasci se Terentiam maluit. Male tractatum Socratem iudicas, quod illam potionem publice mixtam, non aliter, quam medicamentum immortalitatis obduxit, et de morte disputavit usque ad ipsam? male cum illo actum est, quod gelatus est sanguis, ac paulatim frigore inducto venarum vigor constitit? Quanto magis huic invi-

(25) Cicero in Pisonem: *Regulum in machina religatum scribit, et resectis palpebris vigilando enecatam*. Idem n. 42.

(26) De non permutandis captivis: seque inrer illos. Idem n. 44.

(27) Uxoris, quam amabar, nec fortasse solus. Caesarem Augustum ea suspicione aspergit Dio, *quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse; ut liberius, et procul a vulgo sermonibusque, frueretur Terentia Maecenatis*: lib. 54. Itaque non injuria anxius Maecenas: sed et Caesari, ob hanc

causam occulte infestus, quod idem scriptor libro 55. tangit in Maecenatis obitu. Potest tamen angorem hunc, fateor, etiam alio referre, et ad nudum ipsum amorem qui semper querulus et anxius, praesertim ubi non respondetur. Idem n. 45.

(28) Post enim illa tormenta Regulum in cruce obiisse, etiam Florus scripsit. Idem n. 48.

(29) Uxorem Maecenatis. Ille ita mollis (facete inquit) ut nec virum se, sed Tiresia suffragante, foeminam malit. Idem n. 49.

dendum est, quam illis, quibus gemma ministratur, quibus exoletus omnia pati doctus, suspensam auro nivem diluit? Hi quidquid biberint, vomitu remetientur tristes, et bilem suam regustantes: at ille, venenum laetus, et libens hauriet. Quod ad Catonem pertinet, satis dictum est: summamque illi felicitatem contigisse, consensus hominum fatebitur; quem sibi rerum natura delegit, cum quo metuenda collideret. Inimicitiae potentum graves sunt? opponatur simul Pompejo, Caesari, et Crasso. Grave est a deterioribus honore anteiri? Vatinio postferatur. Grave est civilibus bellis interesse? toto terrarum orbe pro causa bona tam infeliciter, quam pertinaciter, militet. Grave est sibi manus afferre (30)? faciat. Quid per hoc consequar? ut omnes sciant, non esse haec mala, quibus ego dignum Catonem putavi.

C A P U T I V .

Prospera in plebem, ac vilia ingenia deveniunt: at calamitates, terroresque mortalium sub jugum mittere, proprium magni viri est. Semper vero esse felicem, et sine morsu animi transire vitam, ignorare est rerum naturae alteram (1) partem. Magnus es vir: sed unde scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendae virtutis? Descendisti ad Olympia: sed nemo praeter te; coronam habes, victoriam non habes. Non gratulor tamquam viro forti, sed tamquam consulatum, praeturamve adepto: honore auctus es. Idem dicere, et bono viro possum, si illi nullam occasionem difficilior casus dedit, in qua una vim sui animi ostenderet. Miserum te judico, quod nunquam fuisti miser: transisti sine adversario vitam. Nemo sciet, quid potueris: ne tu quidem ipse. Opus est enim ad notitiam sui, experimento; quid quisque posset, nisi tentando non didicit. Itaque quidam ultro se cessan-

(30) Vide Commentar. §. xv. et xvi.

(1) Constat enim diversis rerum

natura, lactis, tristibus, commodis, incommodis: nescit altera, qui semper in alteris. Lips. pag. 499. n. 1.

tibus malis obtulerunt, et virtuti iturae in obscurum occasionem, per quam enitesceret, quaesierunt. Gaudent, inquam, magni viri aliquando rebus adversis, non aliter, quam fortes milites bellis. Ego mirmillonem (2) sub C. Caesare de raritate munerum audivi querentem. *Quam bella*, inquit, *aetas perit!* Avida est periculi virtus, et quo tendat, non quid passura sit, cogitat; quoniam, et quod passura est, gloriae pars est. Militares viri gloriantur vulneribus, laeti fluentem meliori casu sanguinem ostentant. Idem licet fecerint, qui integri revertuntur ex acie, magis spectatur, qui saucius redit. Ipsis, inquam, Deus consulit, quos esse quam honestissimos cupit, quoties illis materiam praebet aliquid animose, fortiterque faciendi: ad quam rem opus est aliqua rerum difficultate. Gubernatorem in tempestate, in acie militem intelligas. Unde possum scire quantum adversus paupertatem tibi animi sit, si divitiis diffuis? unde possum scire, quantum adversus ignominiam, et infamiam, odiumque populare, constantiae habeas, si inter plausus senescis? si te inexpugnabilis, et inclinatione quadam mentium pronus favor sequitur? unde scio, quam aequo animo laturus sis orbitatem, si quoscumque sustulisti, vides? Audivi te cum alios consolareris: tunc conspexissem, si te ipse consolatus esses, si te ipse dolore ve-tuisses. Nolite, obsecro vos, expavescere ista, quae dii immortales velut stimulos admovent animis. Calamitas, virtutis occasio est. Illos merito quis dixerit miseros, qui nimia felicitate torpescunt; quos velut in mari lento tranquillitas iners detinet. Quicquid illis inciderit, novum veniet: magis urgent saeva inexpertos: grave est tenerae cervici jugum. Ad suspicionem vulneris tiro pallescit: audaciter veteranus cruorem suum spectat, qui scit se saepe vicisse post sanguinem. Hos itaque Deus, quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet:

(2) Erat Gladiatoris genus armaturae Gallicae, qui modo cum Retiario modo cum Threace in arc-

nam inducebatur. Robertus Stephanus in Thesaurio linguae Latinae verb. *Mirmillo*.

eos autem, quibus indulgere videtur, quibus parcere, molles venturis malis servat. Erratis enim, si quem judicatis exceptum: veniet ad illum diu felicem sua portio. Quisquis videtur dimissus esse, dilatus est. Quare Deus optimum quemque, aut mala valetudine, aut aliis incommodis afficit? Quare in castris quoque periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco dejiciant. Nemo eorum, qui exeunt dicit, *Male de me imperator meruit: sed bene judicavit*. Idem dicant quicumque jubentur pati timidis, ignavisque flebilis: *Digni visi sumus Deo, in quibus experiretur, quantum humana natura posset pati*. Fugite delicias, fugite enervatam felicitatem, qua animi (3) permadescunt, nisi aliquid intervenit, quod humanae sortis admoneat, velut perpetua ebrietate sopiti. Quem specularia (4) semper ab adflatu vindicarunt, cujus pedes inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cujus coenationes subditus, et parietibus (5) circumfusus calor temperavit, hunc levis aura non sine periculo stringet. Cum omnia, quae excesserunt modum, noceant; periculosissima felicitatis intemperantia est. Movet cerebrum, in vanas mentem imagines evocat, multum inter falsum, ac verum mediae caliginis fundit. Quidni satius sit, perpetuam infelicitatem, quae advocat ad virtutem sustinere, quam infinitis, atque immodicis bonis rumpi? Levior jejuno mors est: cruditate dissiliunt. Hanc itaque rationem dii sequuntur in bonis viris, quam in discipulis suis praeceptores: qui plus laboris ab his exigunt, in quibus certior spes est.

(3) Mollescunt, sicut dura humore solvuntur, aut remittunt. Pari metaphora Plaut. Mostellaria de Amore: *is usque in pectus permanavit, permadefecit cor meum*. Lips. n. 18.

(4) De his dico epist. 90. Sunt lapides pellucens, ut vitrum: ejusque vicem olim in fenestris. Lips. pag. 500. n. 20.

(5) Seneca epist. 90. inter ea

quae sua memoria prodierunt, habet, *tubos parietibus impressos, per quos circumfunderetur calor, qui summa et ima foveret aequaliter*. Apparent et nunc in Thermarum ruinis. Ab his *Tubis*, nescio an *Stubarum* nomen, quod medii aevi Scriptores, et hodiernus usus, habent, quamquam et a nostrate *Fovndi* verbo dictae esse possint. Idem n. 22.

Numquid tu invisos esse Lacedaemoniis liberos (6) suos credis, quorum experiuntur indolem, publice verberibus admotis? ipsi illos Patres adhortantur, ut ictus flagellorum fortiter perferant, et laceros, ac semianimes rogant, perseverent vulnera praebere vulneribus. Quid mirum si dure generosos spiritus Deus tentat? nunquam virtutis molle documentum est. Verberat nos, et lacerat fortuna? patiamur: non est saevitia: certamen est, quo saepius adierimus, fortiores erimus. Solidissima pars est corporis, quam frequens usus agitavit. Praebendi fortunae sumus, ut contra ipsam ab ipsa duremur. Paulatin nos sibi pares faciat: contemptum periculorum assiduitas periclitandi dabit. Sic sunt Nauticis corpora ferendo mari dura: Agricolis, manus tritae: ad excutienda tela, militares lacerti valent: agilia sunt membra cursoribus. Id in quoque solidissimum est, quod exercuit. Ad contemnendam malorum potentiam, animus patientia pervenit: Quae quid in nobis efficere possit, scies, si adspexeris, quantum nationibus nudis, et inopia fortioribus, labor praestet. Omnes considera gentes, in quibus Romana pax (7) desinit. Germanos dico, et quidquid circa (8) Istrum vagarum (9) gentium occursat. Perpetua illos hiems, triste (10) caelum premit, maligne

(6) Cicero Tusculanarum Quaestionum lib. III. cap. XIV. tom. II. pag. 370. „ Spartae . . . pueri ad „ verberibus accipiuntur, ut mul- „ tus e visceribus sanguis exeat: „ nonnunquam etiam (ut cum ibi „ essem audiebam) ad necem, „ quorum non modo nemo exclamavit umquam, sed ne ingemit quidem. „ Tertullianus in Apologetico cap. 50. edit. Lutetiae MDC. XLII. pag. 45. „ Certe „ Laconum flagella sub oculis etiam hortantium propinquorum „ tantum honorem tolerantiae domui conferunt quantum sanguinis fuderint. „ Confer eundem in lib. ad Martyres cap. 4. pag.

158. et alios citatos a Gotofredo, Lipsio et Dalechampio n. 28. 29. et 30.

(7) Id est, quae extra dittonem finesque Romanos sunt: et quod sequitur extra pacem. De Clem. c. 1. *Tot millia gladiatorum, quae pax mea comprimit: in Principis persona*. Lips. n. 35.

(8) Inferiorem Danubii partem, nam ea plurimum Istri nomine venit. Idem n. 36.

(9) Certis sedibus aut domiciliis non coequentium ut sunt Scythae, Sarmatae, Hamaxobij, et id genus. Idem n. 37.

(10) De Germanis haec non ita vera, magis de Scythis. Et si de illis quoque Tacitus: *Germaniam*

solum sterile sustentat, imbrem (11) culmo, aut fronde (12) defendunt, super durata glacie stagna persultant, in alimentum feras captant. Miseri tibi videntur? Nihil miserum est, quod in naturam consuetudo perduxit: Paulatim enim voluptati sunt, quae necessitate coeperunt, Nulla illis (13) domicilia, nullae sedes sunt, nisi quas lassitudo in diem posuit; vilis, et hic quaerendus manu victus; horrenda iniquitas caeli, intecta (14) corpora: hoc, quod tibi calamitas videtur, tot gentium vita est; Quid miraris bonos viros, ut confirmentur, concuti? Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus incursat: ipsa enim vexatione constringitur, et radices certius figit. Fragiles sunt, quae in aprica valle creverunt. Pro ipsis ergo bonis viris est, ut esse interriti possint, multum inter formidolosa versari, et aequo animo ferre, quae non sunt mala, nisi male sustinenti.

CAPUT V.

Adjice nunc, quod pro omnibus est, optimum quemque ut ita dicam, militare, et edere operas. Hoc est

informem terris, asperam Caelo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Iterumque: In universum aut silvis horrida, aut paludibus foeda, frugiferarum arborum impatiens, pecorum foecunda, eaequae solae et gratissimae opes. O quam nunc aliter! et Germania oppidis, populis, ingeniis, artibus, opibus cum quavis terra contendit. Idem n. 38.

(11) Significat aedium tecta, non imbrice aut tegulario lapide, sed straminum culmis, rudiore ritu (unde et *culmina*) sive arborum fronde constrata Tacitus in Germania: *Ne caementorum quidem, aut tegularum usus.* Idem n. 39.

(12) Nec id vere de Germanis, qui oppida quidem non habebant, et nil praeter informes vicos, sed

tamen domos; Senecae quidem et Taciti aevo. Nam vetustiores, nec ii satis certas sedes habebant, cum in annos eas unaque agros, jussu magistratum mutarent. Caesar li. 4. de Svevis, et universe de Germanis in 6. dem n. 41.

(13) Ad Sarmatas et Hamaxobios haec refer, qui *in plauastro equoque vivunt*, ut ait Tacitus: et hoc signo colligit Peucinos Fennoque Germanis potius adscribendos, quia domos figunt. Idem n. 42.

14) Caesar de Germanis, *pelilibus tegi: quarum propter exiguitatem, magna pars est corporis aperta.* Et Tacitus: *Tegumen omnibus sagum fibula, aut si desit, spina (malim pinna) consertum, caetera intecti agunt.* Idem n. 43.

propositum Deo, quod sapienti viro, ostendere haec, quae vulgus appetit, quae reformidat, nec bona (1) esse, nec mala: apparebunt autem bona esse, si illa non nisi bonis viris tribuerit, et mala esse, si malis tantum irrogaverit. Detestabilis erit caecitas, si nemo oculos perdiderit, nisi cui eruendi sunt. Itaque careant luce Appius, (2) et Metellus (3). Non sunt divitiae bonum. Itaque habeat illas, et Ellius (4) leno: ut homines pecuniam cum in (5) templis consecraverint, videant et in fornice. Nullo modo magis potest Deus concupita traducere, quam si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit. At iniquum est, bonum virum debilitari, aut constringi, aut alligari, malos integris corporibus solutos, ac delicatos incedere. Quid porro? non est iniquum, fortes viros arma sumere, et in castris pernoctare, et pro Vallo obligatis stare vulneribus: interim in urbe securos esse praecisos, et professos impudicitiam? Quid porro? non est iniquum nobilissimas (6) virgines ad sacra facienda noctibus excitari, altissimo somno inquinatas frui? Labor optimos citat. Senatus per totum diem saepe consultitur: cum illo tempore vilissimus quisque, aut in cam-

(1) Confer S. Augustini testimonia allata in adnotationibus 1. et 23. ad Commentarii §. XXIIV.

(2) Caecitas detestabilis esset, si nulli alii oculos perderent quam ii quibus ob maleficia eruendi sunt, sed cum plures alii facti sint caeci vel casu, vel morbo, imo etiam nati, in illis non erit caecitas detestabilis. Itaque sine infamia et detestatione oculis careat Appius Claudius qui casu caecus, ex quo Caecus cognominatus: nihilominus P. Romanum infamem cum Pyrrho pacem inire prohibuit, de quo Val. Max. lib. 13. cap. 8. Livius lib. 13. Item careat luce Metellus oculis amissis cum Palladium raperet ex aede Vestae incensa. Plin. Natur. Hist. cap. 47.

lib. 7 Val. Max. cap. 4. lib. 1. Jugus pag. 502. n. 3.

(3) L. Metellus Pontifex, bis Consul, Dictator, Triumphalis, de quo de Brevitate vitae cap. 13. Oculos igne amisit, cum Palladium raperet ardente Templo Vestae. Vide Plinium inter alios, diffuse super hoc viro lib. 7. cap. 43. Lips. n. 4.

(4) Aliis est, *Celius*: at meo libro *Diris*. Idem n. 5.

(5) Oblatis donariis auri, et argenti. Vide Lipsium n. 6.

(6) Vestales, de quibus agit Philippus Trenta I. C. deinde Episcopus Fulginei in *Limone*, seu *Urbanarum Quaestionum lib. 11. dissertat. 17. de Vesta et Vestalibus Romae MDCCLXXXII. pag. 91. seqq.*

po (7) otium suum oblectet, aut in popina lateat, aut tempus in aliquo circulo terat. Idem in hac magna Republica fit: boni viri laborant, impendunt, impenduntur, et volentes quidem: non trahuntur a fortuna, sequuntur illam, et aequant gradus: si scissent, antecessissent. Hanc quoque animosam Demetrii fortissimi viri vocem audisse me memini: *hoc unum, inquit, dii immortales de vobis queri possum, quod non ante mihi voluntatem vestram notam fecistis. Prior enim ad ista venissem, ad quae nunc vocatus, adsum.* Vultis liberos sumere? illos vobis sustuli. Vultis aliquam partem corporis? sumite. Non magnam rem promitto: cito totum relinquam. Vultis spiritum? quid ni? nullam moram faciam, quo minus recipiatis, quod dedistis: a volente feretis, quidquid petieritis. Quid ergo est? maluissem offerre, quam tradere. Quid opus fuit auferre? accipere potuistis. Sed ne nunc quidem auferetis: quia nihil eripitur, nisi retinenti. Nihil cogor, nihil patior invitus: nec servio Deo, sed assentio: eo quidem magis, quod scio omnia certa, et in aeternum dicta lege decurrere. Fata (8) nos ducunt, et quantum cuique restet prima nascentium hora (9) disposuit. Causa pendet ex causa, privata, ac publica longus ordo rerum trahit. Ideo fortiter omne ferendum est, quia non, ut putamus, incidunt cuncta, sed veniunt. Olim constitutum est quid gaudeas, quid fleas: et quamvis magna videatur varietate singulorum vita distingui, summa in unum venit: accepimus peritura, perituri: Quid ita indignamur? quid querimur? ad hoc parati sumus. Utatur, ut vult, suis natura corporibus: nos laeti ad omnia, et fortes cogitemus, nihil perire de nostro. Quid est boni viri? praebere se fato. Grande solatium est, cum universo rapi. Quidquid est, quod nos sic vivere iussit, sic mori: eadem necessitate, et deos alligat: irrevocabilis humana pariter, ac divina cursus vehit.

(7) Martio. Lips. n. II.

(8) Vide Commentar. §. III.

(9) Interpretatur illud Manilianum.

„Nascentes morimur finisque ab origine pendet.

Lip. pag. 503. n. 19. Vide Commentar. §. xx.

Ille ipse omnium conditor, ac rector scripsit quidem facta, sed sequitur: semper (10) paret, semel jussit. Quare tamen Deus, tam iniquus in distributione fati fuit, ut bonis viris paupertatem, vulnera, et acerba funera adscriberet? non potest artifex mutare (11) materiem: haec passa est. Quaedam separari a quibusdam non possunt, cohaerent, individua sunt. Languida ingenia, et in somnum itura, aut in vigiliam somno simillimam, inertibus nectuntur elementis; ut efficiatur vir, cum cura dicendus, fortiore fato opus est. Non erit illi planum iter: sursum oportet, ac deorsum eat, fluctuetur, ac navigium in turbido regat: contra fortunam, illi tenendus est cursus. Multa accident dura, aspera, sed quae molliat, et complanet ipse. Ignis aurum probat, miseria fortes viros. Vide quam alte ascendere debeat virtus: scies illi non per segura vadendum esse.

Ardua (12) prima via est, et qua vix mane recentes Enituntur equi: medio est altissima Caelo:

Unde mare, et terras ipsi mihi saepe videre

Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.

Ultima prona via est, et eget moderamine certo.

Tunc etiam, quae me subjectis excipit undis,

Ne ferar in praeceps Thetis solet ipsa vereri.

Haec cum audisset ille generosus adolescens: placet, inquit, via, ascendo: est tanti per ista ire casuro. Non desinit acrem animum metu territare.

Utque (13) viam teneas, nulloque terrore traharis,
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,

(10) Vide Commentar. §. eod.

(11) Stulta et haec opinio de origine malorum, Materiam continuisse in se malorum omnium semina: eam autem a Deo non potuisse mutari. Tangit hanc Arnobius libro primo adversus gentes, his verbis: *Quid enim si prima materies, quae in rerum quatuor elementa digesta est, miseriarum omnium causas suis continet rotationibus involutas?* Non cogitabant videlicet, ut caetera

omnia, sic materiam ipsam a Deo conditam esse. *Vidit autem Deus omnia quae fecerat: et erant valde bona.* Itaque malorum origo aliunde repetenda, et aliter explicanda est. Muret. pag. 503. n. 22. Vide Commentar. §. XIII.

(12) Ovidius *Metamorphoseon lib. 11. Tom. 11. Oper. edit. Lugduni MDCLXXXIX. pag. 47. seq. ubi enitantur.*

(13) Ibid pag. 48.

Aemoniosque arcus, violentique ora Leonis.
 Post haec ait: *Junge* (14) *datos currus*: his quibus
 deterreri, me putas, incitor: libet illic stare, ubi ipse
 sol trepidat: humilis, et inertis est, tuta sectari: per
 alta virtus it.

CAPUT VI.

Quare tamen bonis viris patitur aliquid mali Deus fieri? ille vero non patitur. Omnia (1) mala ab illis removet, scelera, et flagitia, et cogitationes improbas, et avida consilia, et libidinem caecam, et alieno imminem avaritiam: ipsos tuetur, ac vindicat. Nunc quid hoc quoque a Deo aliquis exigit, ut bonorum virorum etiam sarcinas servet? remittunt ipsi hanc Deo curam, externa contemnunt. Democritus divitias (2) projecit, onus illas bonae mentis existimans: quid ergo miraris, si id Deus bono accidere patitur, quod vir bonus aliquando vult sibi accidere? Filios amittunt viri boni: quidni cum aliquando, et ipsi (3) occidant? In exilium mittuntur: quidni cum aliquando ipsi patriam non repetituri relinquunt? Occiduntur: quidni, cum aliquando ipsi sibi (4) manus afferant? Quare quaedam dura patiuntur? ut etiam alios pati doceant; nati sunt in exemplar. Puta itaque Deum dicere, quid habetis, quod de me queri possitis, vos quibus recta placuerunt? aliis bona falsa circumdedi, et animos inanes, velut longo, fallacique somnio lusi; auro illos, argento, et ebore ornavi: intus boni nihil est. Isti,

(14) Haec omnia pessimo sane exemplo omiserat Muretus, qua causa? quia aliter nempe in Ovidio, nec jus scilicet nostro mutare leviter et suae rei aptare. In quo etiam ingenii laus est, adeo non culpa. In poeta erat, *Finge datos currus*: et a Sole pronuntiabatur; noster mutat, sive data opera (quod puto), sive oblivione, et Phaetonti adscribit. Age pater, inquit, curius quos das, et cedis, *junge*: Jubet statim con-

scendere. Lips. n. 31.

(1) Vide Commentar. §. XIX.

(2) Fratribus reliquit, cum pars ejus esset *centum talentorum*, sive 60. millium Philippicorum. Lips. pag. 504. n. 4.

(3) Patrum, qui in filios sonites capitis sententiam tulerunt, exempla affert Valerius Maximus lib. v. cap. VIII.

(4) Hoc minime licere ostendimus Commentarii §. XVII.

quos pro felicibus aspicitis si non qua occurrunt, sed qua latent, viderifis, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida, et sincera felicitas: crusta est, et quidem tenuis. Itaque dum illis licet stare, et ad arbitrium suum ostendi, nitent, et imponunt: cum aliquid incidit, quod disturbet, ac detegat, tunc apparet, quantum altae, ac verae foeditatis alienus splendor absconderit. Vobis dedi bona certa, mansura: quanto magis versaveritis, et undique inspexeritis meliora majoraque. Permissi vobis metuenda contemnere, cupienda fastidire; non fulgetis extrinsecus: bona vestra introrsus obversa sunt. Sic mundus exteriora contempsit, spectaculo sui laetus. Intus omne posui bonum: non egere felicitate, felicitas vestra est. At multa inciduat tristia, horrenda, dura toleratu. Quia non poteram vos istis subducere, animos vestros adversus omnia armavi. Ferte fortiter: hoc est, quo Deum (5) antecedatis: ille extra patientiam malorum est, vos supra patientiam. Contemnite paupertatem, nemo tam pauper (6) vivit, quam natus est. Contemnite dolorem, aut solvetur, aut solvet. Contemnite fortunam: nullum illi telum, quo feriret animum, dedi. Contemnite mortem, quae vos aut (7) finit, aut transfert. Ante omnia cavi, ne quis vos teneret invitos: patet exitus. Si pugnare non vultis, licet (8) fugere. Ideoque ex omnibus rebus, quas esse vobis necessarias volui, nihil feci facilius, quam

I

(5) Haec vero intoleranda Stoicorum arrogantia est. Parum putarunt, sapientem suum cum Deo conferre: etiam anteposuerunt. Haec monstra opinionum perterrefacere nos debent, ne umquam ingenio nostro confisi, quidquam de rebus divinis temere aut statuere aut pronuntiare audeamus. Muret. n. 10. Confer Justum Lipsium n. 12. et Commentarium nostrum §. XII.

(6) Hunc. . . locum imitatus est Minvtius Felix in Ocravio. Dicam, inquit, quemadmodum

sentio. Nemo tam pauper est quam natus est. Gotofredus n. 13. Illud autem cuique serio cogitandum quod adnot. 9. ad §. IX. a Jobo dictum retulimus: „ Nudus „ egressus sum de utero Matris „ meae, nudus revertar illuc. „ (7) Vide Commentarium nostrum §. XIV.

(8) Minime vero ea, quae a Seneca proponitur ratione, mortem scilicet sibi inferendo, ut demonstravi in Commentario §§. XV. et XVI.

mori; prono animam loco posui: trahitur. Attendite modo, et videbitis, quam brevis ad libertatem, et quam expedita ducat via. Non tam longas in exitu vobis, quam intransibus moras posui: alioquin magnum in vos regnum fortuna tenuisset, si homo tam tarde moreretur, quam nascitur. Omne tempus, omnis vos locus doceat, quam facile sit renunciare naturae, et munus suum illi impingere. Inter ipsa altaria, et solemnes sacrificantium ritus, dum optatur vita, mortem condiscite. Corpora opima taurorum exiguo concidunt vulnere, et magnarum virium animalia humanae manus ictus impellit; tenui ferro commissura cervicis abrumpitur, et cum articulus ille, qui caput, collumque committit incisus est, tanta illa moles corrui. Non in alto latet spiritus, nec utique ferro eruendus est. Non sunt vulnere impresso penitus scrutanda praecordia; in proximo mors est. Non certum ad hos ictus destinavi locum; quacumque pervium est. Ipsum illud quod vocatur mori, quo anima discedit a corpore, brevius est, quam ut sentiri tanta velocitas possit. Sive fauces nodus elisit; sive spiramentum aqua praeculit; sive in caput lapsos subjacentis soli duritia comminuit; sive haustus (9) ignis cursum animae remeantis interscidit: quidquid est, properat. Ecquid erubescitis? quod tam cito fit, timetis (10) diu?

(9) Quod Potcia Bruti uxor fecit. Lips. pag. 505, n. 28.

(10) Superest dicenda ultima pars, de *miseratione*: nec ea virum bonum dignum esse. Ita enim dividerat, supra cap. 3. Ergo desunt aliqua: neque tamen censeo huc assuendum aut subnectendum libellum *De constantia Sapientis*:

quod quidam volunt, moniti a libris scriptis, qui sic ordinant. Profecto diversum argumentum est: et id quod hic deest, si suppleri placet fiat e libro de *Tranquillitate* cap. 15 ubi paria tractat. Quod ad scriptos, saepe talia confundunt. Lipsius n. 29.

I N D E X

LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE.

Numerus primus paginam, secundus adnotationem designat.

Ex Genesi.

CAP. I. 26. Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam 53. 31. Viditque Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona. 36. 4. et 127. 11.

Ex Exodo.

Cap. I. 20. Bona ergo fecit Deus obstetricibus. 21. Et quia timuerunt obstetrices Deum, aedificavit eis Domos. 92. 9. XIV. 9. Lex Domini semper sit in ore tuo. 5. 9.

Ex Numeris.

Cap. XII. 8. Ore enim ad os loquor ei, et palam. 24. 3.

Ex Deuteronomio.

Cap. VI. 6. Eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo. 7. Et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. 8. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque, et movebuntur ante

oculos tuos. 9. Scribesque ea in limine, et ostiis domus tuae. 13. Cave diligenter, ne obliviscaris Domini. 3. seq. 9. XXXII. 6. Haecine reddis Domino popule stulte, et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? 33.

35. Mea est ultio, et ego retribuam in tempore. 100. 29.

Ex Josue.

Cap. I. 8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, ut custodias, et facias omnia, quae scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, et intelliges eam. 4. 9.

Ex 1. Regum

Cap. II. 2. Non est fortis sicut Deus noster. 32. 5. 6. Dominus mortificat, et vivificat. 87. 19. XXXI. 4. Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et percute me: ne forte veniant incircumcisi isti,

et interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus: fuerat enim nimio terrore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, et mortuus est cum eo. 73. 36.

Ex I. Paralipomenon.

Cap. X. 13. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod praevaricatus sit mandatum Domini, quod praeceperat, et non custodierit illud: sed insuper etiam pytho-nissam consuluerit. 14. Nec speraverit in Domino: propter quod interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai. *ibid.*

Ex Job.

Cap. I. 9. Cui respondens Satan ait: Numquid Job frustra timet Deum? 10. Nonne tu vallasti eum, ac Domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, et possessio ejus crevit in terra? 11. Sed extende paululam manum tuam, et tange cuncta, quae possidet, nisi in faciem benedixerit

tibi. 12. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.

27. 8.

20. Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua, tonso capite corruens in terram adoravit, 21. Et dixit: Nudus egressus sum de utero matris meae, nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. 27. *seg.* 9.

II. 3. Dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra. 4. Cui respondens Satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quae habet homo dabit pro anima sua: 5. Alioquin mitte manum tuam, et tange os ejus, et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. 6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius conserva. 7. Egressus

- igitur Satan a facie Domini, percussit Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus. 8. Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. 27. 8.
9. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, et morere. 10. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? 28. 9.
- XXI. 16. Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium eorum longe sit a me. 17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, et superveniet eis inundatio, et dolores dividet furoris sui? 18. Erunt sicut paleae ante faciem venti, et sicut favilla, quam turbo dispergit. 19. Deus servabit filiis illius dolorem patris: et cum reddiderit, tunc sciet. 20. Videbunt oculi ejus interfectionem suam, et de furore Omnipotentis hibet. 83. 8.
- XXXIV. 30. *secundum* LXX. Qui regnare facit hominem hypocritam propter perversitatem populi. 94. 16.
- XXXVII. 7. *secundum* LXX. In manu omnis hominis signas, ut sciat omnis homo infirmitatem suam. 70. 29.
- Ex Psalmis.*
- Ps. XV. 5. Dominus pars hereditatis meae. 74. 40.
- XVI. 3. Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas. 29. 12.
- XXXIII. 16. Oculi Domini super justos. 75. seq. 20. Multae tribulationes justorum. 10. 7.
- XXXVI. 10. Et quaeres locum ejus, et non invenes. 93. 13. 24. Cum ceciderit non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. 76.
- LXI. 12. Semel locutus est Deus, duo haec audivi, quoniam potestas est Dei, 13. Et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes unicuique juxta opera ejus. 13. 5.
- LXXII. 2. Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei. 3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. 4. Quia non est respectus morti eorum: et firmamentum in plaga eorum. 5. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. 11. Et dixerunt quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso. 12. Ecce ipsi peccato-

res, et abundantes in saeculo obtinuerunt divitias.

13. Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas: 14. Et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis.

16. Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me: 17. Donec intrem in sanctuarium Dei: et intelligam in novissimis eorum. 18. Verumtamen propter dolos posuisti eis: dejecisti eos, dum allevarentur: 19. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. 20. Vultu somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. 82. 7.

LXXXI. 4. Eripite pauperem: et egenum de manu peccatoris liberate: 91. 6.

LXXXIII. 8. Ibunt de virtute in virtutem. 37. 14.

XCI. 6. Quam magnificata sunt opera tua, Domine? nimis profundae factae sunt cogitationes tuae. 7. Vir insipiens non cognoscat: et stultus non intelliget haec. 8. Cum exorti fuerint peccatores, sicut foenum: et apparuerint omnes qui operantur ini-

quitatem: ut intereant in saeculum saeculi. 9. Tu autem Altissimus in aeternum, Domine, 10. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: et dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem. 82.

7.

XCIII. 23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster. 82. seq. 7.

CXVIII. 71. Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. 23. 1.

138. Vidi praevaricantes, et tabescebam. 10. 7.

CXLII. 2. Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis homo. 70.

CXLIII. 4. Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra praetereunt. 96.

Ex Proverbiis.

Cap. III. 11. Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias: nec deficias, cum ab eo corripieris. 12. Quem enim diligit dominus corripit: et quasi pater in filio complacet sibi. 33.

VIII. 13. secundum LXX. Per me reges regnant, et

dynastae scribunt justitiam, 16. Per me magnates magnificentur, et tyranni per me tenent terram. 94. 15.

17. Ego diligentes me diligo, 51. 5.

XI. 29. Qui stultus est, serviet sapienti. 75.

XX. 9. secundum LXX.

Quis enim gloriabitur se purum habere cor, aut quis confidenter dicet, se purum esse a peccato? 90. 5.

Ex Ecclesiaste.

Cap. I. 7. Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat: ad locum, unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. 109. 11.

VII. 21. Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. 69.

Ex Sapientia.

Cap. I. 13. Deus mortem non fecit. 87. 19.

VI. 8. Pusillum, et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. 66. 7.

Ex Ecclesiastico.

Cap. II. 5. In igne probatur aurum, et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliacionis. 29. 12.

IV. 9. Libera eum, qui injuriam patitur. 91. 6.

XVIII. 22. Ne verearis usque ad mortem justificari. 57. 14.

Ex Isaia.

Cap. XLV. 6. Ego Dominus, et non est alter, 7. Formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum. 87. 19.

Ex Jeremia.

Cap. II. 35. Et dixisti: Absque peccato, et innocens ego sum: et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego iudicio condandam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi. 70.

XXXI. 3. Charitate perpetua dilexi te. 51. 5.

Ex Threnis.

Cap. III. 24. Pars mea Dominus, dixit anima mea. 74. 40.

Ex Ezechiele.

Cap. XVIII. 23. Numquid voluntatis meae est mors impii dicit dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? 100. 28.

24. Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in praevaricatione, qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod pec-

cavit, in ipsis morietur. 25. Et dixistis: Non est aequa via Domini. Audite ergo domus Israel: Numquid via mea non est aequa, et non magis viae vestrae pravae sunt? 26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur. 72. 39.

XXIX. 18. Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum: omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est; et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro pro servitute, qua servivit mihi adversus eum. 19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego dedi Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti: et accipiet multitudinem ejus, et depraedabitur manubias ejus, et diripiet spolia ejus: et erit merces exercitui illius, 20. Et operi, quo servivit adversus eam dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi ait Dominus Deus. 92. 10.

XXXIII. 12. Justitia justii

non liberabit eum quacumque die peccaverit: et impietas impii non nocet ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua: et justus non poterit vivere in justitia sua in quacumque die peccaverit. 13. Etiam si dixerit justo quod vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem: omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. 72. 35.

Ex Daniele.

Cap. IX. 5. Peccavimus, iniquitatem fecimus. 70.

20. secundum LXX.

Cum orarem, et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Deo nostro. 71.

Ex Amos.

Cap. III. 6. Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit. 87. 19.

Ex Habacuc.

Cap. II. 4. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: justus autem in fide sua vivet. 83. 8.

Ex Sophonia.

Cap. II. 3. Quaerite Dominum omnes mansueti terrae, qui judicium ejus estis operati: quaerite justum quaerite mansuetum.

32. 6.

Ex Malachia.

Cap. III. 14. Dixistis: Vanus est, qui servit Deo, et quod emolumentum quia custodivimus praecepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? 15. Ergo nunc beatos diximus arrogantes: siquidem aedificati sunt facientes impietatem: et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt. 16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: et attendit Dominus, et audivit: et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus. 17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die quo ego facio, in peculium: et parcam eis, sicut parcat vir filio tuo servienti sibi. 18. Et convertemini, et videbitis quid sit inter justum, et impium: et inter servientem Deo, et non servientem ei. 83.8.

Ex 11. Machabaeorum.

Cap. VII. 28. Peto, nate, ut aspicias ad coelum, et terram, et ad omnia, quae in eis sunt: et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus. 36. 3.

Ex Matthaeo.

Cap. V. 26. Non exies inde,

donec reddas novissimum quadrantem. 100. 30.

44. Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos: 45. Ut sitis filii Patris vestri, qui in caelis est: qui solem suum oriri facit super bonos, et malos, et pluit super justos, et injustos. 91

48. Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est. 53. et 61.

VI. 2. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. 92. 11.

9. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in caelis. 53.

12. Et dimitte nobis debita nostra. 70.

XVIII. 17. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus. 4. 11.

XXIV. 9. Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. 10. 7.

12. Et quoniam abundavit iniquitas refrigescet charitas multorum. 13. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. 72. 35. et 21.

47. Super omnia bona sua constituet eum. 75.

XXVI. 55. Si oportuerit me

mori tecum , non te negabo . 74. 39.

XXVII. 3. Tunc videns Judas , qui eum tradidit , quod damnatus esset , poenitentia ductus , retulit triginta argenteos principibus sacerdotum , et senioribus , 4. dicens ; Peccavi tradens sanguinem justum . At illi dixerunt : Quid ad nos ? tu videris . 5. Et projectis argenteis in templo , recessit : et abiens laqueo se suspendit . 73. 37.

Ex Luca .

Cap. XVIII. 1. Oportet semper orare , et non deficere . 59.

Ex Joanne .

Cap. XIV. 21. Qui autem diligit me , diligitur a Patre meo : et ego diligam eum , et manifestabo ei meipsum . 23. Si quis diligit me , sermonem meum servabit , et Pater meus diligit eum , et ad eum veniemus , et mansionem apud eum faciemus . 31. 3.

XV. 6. Si quis in me non manserit , mittetur foras sicut palmes , et arescet ; et colligent eum , et in ignem mittent , et ardet . 72. 35.

15. Vos autem dixi amicos : quia omnia quaecumque audivi a Patre meo ,

nota feci vobis . 23. 3.

XVI. 31. 2. Venit hora , ut omnis , qui interficit vos , arbitretur obsequium se praestare Deo . 10. 7.

XVII. 12. Quos dedisti mihi , custodivi : et nemo ex eis periit , nisi filius perditionis , ut scriptura impleatur . 73. 37.

XIX. 11. Qui me tradidit tibi , majus peccatum habet . 71. 34.

Ex Actis Apostolorum .

Cap. I. 16. Viri fratres , oportet impleri Scripturam , quam praedixit Spiritus Sanctus per os David de Juda , qui fuit dux eorum , qui comprehendérunt Jesum : 17. Qui connumeratus erat in nobis , et sortitus est sortem ministerii hujus . 18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis , et suspensus crepuit medius : et diffusa sunt omnia viscera ejus . 20. Scriptum est enim in libro Psalmorum : Fiat commoratio eorum deserta , et non sit qui inhabitet in ea : et episcopatum ejus accipiat alter . 73. 37.

XIV. 7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat , claudus ex utero matris suae , qui numquam ambulaverat . 8. Hic au-

divit Paulum loquentem .
 Qui intuitus eum , et videns , quia fidem haberet , ut salvus fieret , 9. Dixit magna voce : Surge super pedes tuos rectus . Et exiit , et ambulabat . 10. Turbae autem cum vidissent quod fecerat Paulus , levaverunt vocem suam Lycaonice dicentes : Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos . 11. Et vocabant Barnabam Jovem , Paulum vero Mercurium : quoniam ipse erat dux verbi . 12. Sacerdos quoque Jovis , qui erat ante civitatem tauros , et coronas ante januas afferens , cum populis volebat sacrificare . 13. Quod ubi audierunt Apostoli , Barnabas , et Paulus , conscissis tunicis suis exilierunt in turbas clamantes , 14. Et dicentes : Viri quid haec facitis ? et nos mortales sumus similes vobis homines , annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum , qui fecit coelum , et terram , et mare , et omnia , quae in eis sunt . 25. 14. 4.
 XVII. 24. Deus , qui fecit mundum , et omnia , quae in eo sunt , hic coeli et terrae cum sit Dominus , non in manufactis templis

habitat , 25. Nec manibus hominum colitur , indigens aliquo , cum ipse det omnibus vitam , et inspirationem , et omnia : 26. Fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae , definiens futura tempora , et terminos habitationis eorum , 17. Quaerere Deum , si forte attraherent eum , aut inveniant , quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum . 18. In ipso enim vivimus , et movemur , et sumus : sicut et quidam vestrorum Poetarum dixerunt . Ipsius enim et genus sumus . 55. seq. 19.
Ex Epist. ad Rom.

Cap. II. 4. An divitias hominitatis ejus , et patientiae , et longanimitatis contemnitis ? ignorans quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit : 5. secundum autem duritiam tuam , et impenitentiam cor , thesaurizas tibi iram in die irae , et revelationis justitiae Dei , 6. Qui reddet unicuique secundum opera ejus . 90. 4.

V. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum , qui datus est nobis . 51. 5.

VI. 23. Gratia autem Dei

- vita aeterna. 52.
- VII. 24. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus? 10. 7.
- VIII. 17. Si autem filii, et haeredes: haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi. 74. 40.
28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti. 75.
38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, 39. Neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei. 51. 5.
- XII. 19. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum irae: scriptum est enim: mihi vindicta; ego retribuam dicit Dominus. 100. 29.
- Ex Epist. I. ad Corinth.*
Cap. I. 9. Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus. 52.
11. 6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. 24. 3.
- IX. 25. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. 26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans, 27. Sed castigo corpus meum, et in servitatem redigo: ne forte cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar. 112. 3.
- XIII. 4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur, 5. Non est ambitiosa, non quaerit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, 6. Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: 7. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. 52. 5.
- XV. 19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. 28. 11.
- Ex Epist. II. ad Corinth.*
Cap. IV. 16. Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem. 57. 14.
- XI. 29. Quis scandalizatur, et ego non uror? 10. 7.
- XII. 2. Scio hominem in

Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium coelum. 3 Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) 4. Quoniam raptus est in Paradisum: et audivit arcana verba, quae non licet homini loqui. 23. 2.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae angelus satae, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me: Et dixit mihi: sufficit tibi gratia mea: nam victus in infirmitate perficitur. *ibid.*

Ex Epist. ad Galat.

Cap. V. 17. Caro enim concupiscit adversus spiritum. 10. 1.

Ex Epist. ad Ephes.

Cap. V. 1. Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi. 53.

Ex Epist. ad Philip.

Cap. III. 12. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam. 57.

15. Quicumque ergo perfecti sumus hoc sen-

tiamus.

Ex Epist. 1. ad Timoth.

Cap. IV. 8. Pietas autem ad omnia utilis est. 10. 7.

VI. 17. Divitibus hujus saeculi praecipere non sublimē sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum) 18. Bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, 19. Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. 96. seq. 14.

Ex Epist. II. ad Timoth.

Cap. II. 5. Qui certat in agone non coronatur nisi legitime certaverit. 112. 3.

III. 5. Habentes quidem speciem pietatis. 10. 7.

12. Omnes, qui pie vo-

lunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. 10. 7.

Ex Epist. ad Tit.

Cap. II. 12. Sobrie, et iuste, et pie vivamus in hoc saeculo. 10. 7.

Ex Epist. Jacobi.

Cap. III. 2. In multis enim offendimus omnes. 70.

Ex Epist. I. Petri.

Cap. I. 3. Regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, 4. In haere-

ditatem incorruptibilem.

74. 40.

III. 14. Si quid patimini propter justitiam beati.

76.

Ex Epist. II. Petri

Cap. II. 9. Habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. 10. 7.

Ex Epist. I. Joannis.

Cap. I. 8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.

70.

III. 24. In hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

32. 3.

IV. 10. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos.

31. 3.

Ex Apocalypsi.

Cap. XXI. 27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominatio-nem faciens, et mendacium.

30. 14.

XXII. 11. Qui justus est, justificetur adhuc. 37. 14.

INDEX NOMINUM

ET RERUM MEMORABILIIUM.

Numerus primus paginam, secundus, vel litera n. adnotationem indicat.

A.

Academia Religionis Catholicae quo Auspice, et quo anno instituta 77. seq. Ubi publicos suos Conventus habeat. 78. Ejus leges, et Index Academicorum, et Candidatorum, atque Officialium primi triennii quo anno, et quibus typis in publicam lucem prodierint. 77. 1. Ejusdem scopus, et utilitas. 77. seq. 1.

Achab cum uxore, et filiis in hac etiam vita a Deo punitus. 95. 20.

Adversa. Nulla eveniunt bonis viris. 111. seq. Exercitia sunt, aut medicamenta. 112. 2.

Adversitates, quibus conflitantur boni, et prosperitates, quibus abundant mali, omni aetate scrupulum, ac dubitationem hominibus de Divina Providentia injecerunt. 7., 78. seqq., 98. Argumenta, quibus scrupulus iste, ac dubitatio ex nostris animis penitus evellitur. 23. seqq. 82. seq. 7., et 8. 90. seqq.

Aegritudo non suscipienda propter alios, sed alii, si possint, aegritudine levandi. 63. 11.

Aequalitas non est de ratione imaginis cujuscumque, sed tantum perfectae 26.

Aesculapius in Deos relatus. 25. 5.

Aestus maritimi causa quae. 110.

Aeternitas nec amitti, nec mutari potest. 39. 11.

Agatopistus Cromazianus. Vide Bonafides.

Agnanus Joannes Dominicus citatus. 109. 2.

Agricola noster Deus, 97. 2.

Alcmaeon 61.

Alexander VII. Pont. Max. Vide Index librorum prohibitorum.

abAlexandro Natalis citatus. 53. 3.

S. Ambrosius citatus. 57., 90. seq. 6.

Amicitia quid 52. Inter Deum, et bonos viros unde conciliatur. 51. seq. et super quo fundatur. 52.

Amor amicitiae quid. 52.

Anaxagoras. 1. 4.

Angelus Satanae cur S. Paulo datus, ut eum quasi co-

- laphis caederet 23. seq.
 Quare ab ipso non remotus 26. Quid esset. 24. 4.
- Angelus vastator Aegypti a limitibus sacro sanguine signatis plagam removet. 101.
- Anima humana divinae substantiae pars non est. 58.
 Ejus damna magis quam rerum exteriorum lugenda. 104.
- Animi humani natura qualis. 41. seq. Immortalitas unde probetur. 28. 41. seq. 46. seq. 9. et 10. Quam variae de ipso veterum Philosophorum opiniones, et quam incertae. 46. 10.
- Ansaldus Castus Innocens citatus. 82. 9.
- Antiochus, illustris dictus, in hac quoque vita Deo crudelitatis, et impietatis suae poenas dat. 95. 20.
- S. Antonius. 67. 11.
- Antonius Nicolaus citatus. 3. 8., 21. 1.
- Aper cur ingenti pomorum strue cinctus apponeretur. 117. 15.
- Apollo. Cur illi Pythagoras immolare hostiam noluerit. 35. n. Socratem omnium sapientissimum iudicat. 43. 4.
- Apostoli a Christo Domino amicorum nomine appellati. 51. Ex miraculis ab ipsis Dei virtute patris
- Christianae Religionis divinitas confirmatur. 26. n.
- Appianus citatus. 114. 8.
- Appius Claudius caecus. 125.
 Pacem cum rege Pyrrho faciendam dissuadet. ibid. 2.
- Aquae calentes in mediis fluctibus. 110.
- Arbiter Titus Petronius citatus. 111. 20.
- Arbores quae solidae, et quae fragiles. 124.
- Areopagus. 106. 3.
- Aristoteles negat esse fortis viri ob adversitates fugiendas mortem sibi inferre. 50. 6.
- Aristophanes citatus. 81. 5.
- Arnobius Afer senior citatus. 127. 11.
- Articulus omissus in Indice librorum prohibitorum Benedicti XIV. jussu recognito, atque edito. 108. 10.
- Assiduitas quid pariat. 123.
- Astronomi praeclarissimi opinionem de mobilitate terrae propugnantes, fatentur eam non fuisse hactenus demonstratam. 108. seq. 10.
- Athletae quomodo se exercent. 112. Cum illis se comparat S. Paulus ibid. 3.
- Auctor Homiliarum, seu Orationum de Fato, et Providentia S. Joanni Chrysostomo adscripta-

- rum citatus. 90. 3., et 6.
- Auctor Carminis de Providentia Divina olim S. Prospero Aquitano adscripti citatus. 95. Capita extrema tria ejus Carminis referuntur. 98. seqq.
- S. Augustinus citatus. 10. seqq., 24. n., 32. seq. 4., 35. 7., et 2., 45. 2., 49. seq., 62. seq. 10., 64. seq. 13., et 14., 66. 6., 75. 43., 76. 43., 80. 1., 82. 9., 85. seq. 1., 92. seqq. 11. seqq., 95. seqq., 98. 26.
- Aurum quid probet. 29., 95. 13., 127.
- B
- Baelius, seu Baylius Petrus Scepticorum aetatis suae princeps V. Perperam argumentum ex omnium gentium consensu ductum nullius momenti esse contendit. 42. 2. Insana, et pugnancia ejus cogitata de argumento ex improborum hominum in hac vita prosperitate contra Divinam Providentiam concluso. 78. seqq. Impudens mendacium de Lactantio. 89. seq. 3.
- Bandinius Angelus Maria citatus. 7. 3., 15. 2., 21. 1.
- Barbavara Joannes Ambrosius citatus. 67. 11.
- Barbeyracus Joannes. 4. 12.
- S. Barnabas Apostolus a Ly-
- strensibus pro Jove habitus. 25. 6.
- Barthius Gaspar citatus. 80. 30.
- Basilica Julia. 118. n.
- Beatitudo hominis in quo sita. 86.
- Belluga Aloysius Carthagenae Episcopus, ac deinde Cardinalis citatus. 90. 20.
- Bencins Franciscus citatus. 6. 14., 13. 1. 20. seq. 6.
- Benedictus XIV. Pont. Max. Vide Index librorum prohibitorum.
- Bias. 3. n.
- Bibliotheca Canonorum Ecclesiae Cathedralis Viterbiensis. 6. 14.
- Boethius Anicinus Manlius Torquatus Severinus citatus. III., 1., 4., 12. 5., 84. seqq. 4. seqq., 93. seq. 13., 107. 2.
- Bonafides Appianus citatus. 3. 8., 12. 4. 31. 1.
- Bonum summum aeternum. 38. 9. Bonum hominis praecipue consistit in perseverantia caritatis usque ad mortem. 76. Bonum universi est a Deo volitum propter se, et ad ipsum ordinantur omnes partes universi. 75.
- Bona, quae falsa, et apparentia, quae certa, et mansura. 102. seq. 128. seq. Quae non magni pendenda, et quae quaerenda.

97. seq.
 Bona temporalia communia bonis, et malis. 9. 5., 96. seq. 10. saepe obsunt probis. 9. 5.

Bonus nemo ex omni parte. 92. n. Quis maxime beatus. *ibid.* Miser dici potest, non esse. 62. seqq. et 115.

Boni semper potentes. 86. Multi etiam in novo Testamento temporali felicitate aucti. 96. n. Cur eos in hac vita adversitatibus premi expediat. 23. seqq., 103., 113. seqq. Externa omnia contemnant. 104., et 128. Illis, qui secundum propositum vocati sunt sancti, omnia cooperantur in bonum. 75. Etiam peccata, et quo pacto. 76. Omnia semper felicia contingunt. 86.

Bruckerus Jacobus citatus. 3. 8., 31. 1.

C

Caecilius Lucius citatus 95. 20.

Caesar Cajus Caligula. 121.

Caesar Cajus Julius, Cicerone, et Catone servatis efficere volebat, ut bene de Republica mereri videretur. 48. Tyrannus. *ibid.* 4. Ejus dictum de Catone 49. citatus. 124. 12., et 14.

Caesar Octavianus Augustus.

119. 27.

Calamitas virtutis occasio. 121.

Canii. 1. 4.

Cannensis pugna. 118. n.

Capisuccus Raymundus Sac. Pal. Apost. Magister, deinde Cardinalis citatus. 24. n.

Caritas, qua Deus nos diligit, et qua nos Deum diligimus, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum. 51. seq. 5. et 52. Est forma virtutum 56. Sine ipsa nulla potest esse virtus simpliciter in suo genere perfecta, atque adeo vera. 57. 13. Ejus perfectio quae propria patriae, et quae viae, quae communis omnibus, et quae non 58. seq. Ne ab ipsa excidamus, gratiae Dei auxilio egemus. 59.

Castor in Deos relatus. 25. 5.

Catalogus Bibliothecae Bunanavianae citatus. 3. 8.

Catalogus Codicum Latinorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae citatus. 7. 3., 15. 2., 21. 1.

Catechismus Romanus citatus. 51. 4., 59. 29., 70. 24., 73. seq. 39. 98. 26.

Cato major, cui Cicero in libro de senectute omnem sermonem tribuit, affert gravissima argumenta pro

- animorum nostrorum immortalitate, 43. seq. In dubio tamen relinquit, sintne animi nostri immortales. 44. seq.
- Cato Marcus, Uticensis dictus, Romanae sapientiae princeps 47. Adversae ejus vices. 120. Mortem sibi infert. 114., et 120. Ejus oratio ante mortem 113. seq. Suprema studia. 47. 38q., 114. 9. spontaneae mortis causae. 48. seq. In ea sibi consciscenda imbecillitas, et inconstantia. 49. seq. Perperam excusatur a Tullio. 48. 4. Et perversius laudatur a Seneca. 47. et 50.
- Celsus Aurelius Cornelius citatus. 116. n.
- Carbonius Thomas citatus. 41. n., 42. 2., 60. 39., 90. n.
- Chremylus. 81. 5.
- Christus Jesus legifer noster. 4. Praecipit, ut Ethnici, et Publicani loco habeatur qui Ecclesiam non audit. Ibid. 11. In primitiva Ecclesia a Judaeis, et Gentilibus impugnatus. 10. n. Per doctrinae suae praecones miracula edit. 25. Quo sensu jubeat nos perfectos esse, sicut Pater coelestis perfectus est. 38., Et orare semper oportere. 39. 30.
- Christiani, cur, sublata futura vita, miserabiliores ceteris hominibus essent. 28. 11. Non existimandi aut invisi Deo, aut a Deo neglecti, quod ab Ethnicis malis omnibus afficerentur. 31.
- Chrysippus quomodo dictus *noster* a Seneca. 31. 1. Primas in Stoica Secta partes habuit. 64. Admisit passiones in animum sapientis. *ibid.*
- Chrysostomus S. Joannes causas affert cur pios viros in hac vita omni acerbitatum genere vexari expediat. 23. seqq. et cur sceleratos aliquando ditescere Deus sinat. 92. n.
- Cicero Marcus Tullius citatus. 8. n., 9. 3. et 5., 18. n., 25. 5., 32. 2., 33. 5., 34. seq. 6., 42. 2., 43. seq. 4., 44. 5., 46. seq. 10., 48. 2., 49. 5., 55., 59. seq. 32. seqq. 61. seq. 4. 5. seqq., 63. 11., 65. 15. 69. 17. 71. 33. et 34. 81. 6., 86. 15. 106. 3., 107. n., et 9. 108. 10.
- Claudianus Claudius citatus. 95. 20.
- Cleanthes quo sensu a Seneca vocatus *noster*. 31. 1. Ejus carmina a Seneca latine reddita. 11. 3.
- Cleombrotus Ambraciotes, lecte Platonis libro de

- aeternitate animarum ,
praecipitem se dat. 48.
- Codex Vaticanus Urbinas
num. 1359. citatus. 15. 2.
- Coenationes calore tempera-
tae. 122.
- Cogitandi vis in materiam
non cadit, nec vero ca-
dere potest. Vide Materia.
- Concilium Tridentinum ci-
tatum. 29. seq. 13. 57. 24.,
59. 28., 71. 32., 72. seq. n.
- Concilium Nicaenum. Vide
Symbolum Concilii Ni-
caeni.
- Concilium Lateranense IV.
citatum. 36. 3.
- Concilium Milevitanum II.
citatum. 70. seq.
- Concina Daniel citatus. 4.
12. Ejus Monitum ad Sa-
perdas quosdam Italos
Grotianos, Pufendorfia-
nos, Wolfianosque refer-
tur. *ibid.*
- Consensus omnium homi-
num in omni re veritatis
argumentum est, 42. 2.,
Et lex naturae putandus.
ibid.
- Contarellus Matthaeus Car-
dinalis. 6. 14., 20. 6.
- Continentia nec proprie, nec
metaphorice de Deo dici-
tur. 35. 3.
- Copernicus Nicolaus revocat
in lucem veterum quorun-
dam Philosophorum de
motu telluris opinionem
108. 10. Ejus de mun-
di revolutionibus scripta
quomodo permissa. *ibid.*
- Coppola Dominicus Archie-
piscopus Myrensis, et Sa-
crae Congregationis de
Propaganda Fide Secre-
tarius, Academiae Reli-
gionis Catholicae Praeses.
77. 1. Pii VII. Pont. Max.
ad eum litterae. *ibid.*
- Crassus. 120.
- D
- David bono sibi fuisse ait.
quod a Deo castigatus sit
23. Adulterio, et homi-
cidio se polluit. 73. 38.
Dubitationem ex impro-
borum prosperitatibus, et
proborum aerumnis expli-
cat. 82. seq.
- Demetrius Cynicus cur a Se-
neca appellatus *noster*.
31. 1. Magnifica ejus vox.
116. De Diis querela. 126.
- Democritus inducens simu-
lakra Deos quodammodo
negat. 69. 17. Divitias
projecit. 128. Quanti pars
haereditatis ab eo fratri-
bus suis relictæ esset.
ibid. 2.
- Deus hanc rerum universi-
tatem effecit. 8. Et quidem
ex nihilo, non ex materia,
quæ habuit, et habuerit
vim, et naturam suam.
36. seq. Omnia pôtentia
sua, et consilio sustinet,
atque administrat. 8., 85.
8., 98. seq. 107. seqq.

Creavit hominem ad imaginem, et similitudinem suam. 53. Est Dominus noster, et Pater. *ibid.* Diligit quos corripit. *ibid.*, et 103. Aliter dicitur bonus, justus, et sapiens, ac dicatur homo. 57 seq. Habet specialem curam de justis. 75. Est auctor mali poenae, non culpae. 87. 19. Praeparavit in posterum bona justis, quibus non fruuntur iniusti, et mala impiis, quibus non cruciabuntur justis. 88. 1. Manifesta justitiae suae documenta in plerosque scelestos homines etiam in hac vita animadvertendo dedit. 95. 10., et 101. Non vult mortem peccatoris, sed conversionem, et vitam. 100. Cur permittat defectus in aliquibus peculiaribus rebus. 67. n. sinat esse mala. 75. bona temporalia permixta esse voluerit, eaque det, atque aufert bonis, et malis. 88. seq. 1., 97. n. peccata aliqua in hac etiam vita manifeste puniat, non omnia, et res secundas aliquibus petentibus concedat, non omnibus. 89. n. non statim poenas ab improbis exigat. 90. 5., et 99. seq. scelestos plerosque terrenis bonis ditet.

90. seqq. et sit patiens. 100. seq. Quomodo curet omnia aequaliter, et simul universa magis, quam singula. 60. velit se, et alia a se. 68. seq. 16. utatur peccatoribus. 93. seq., et in eo sint zelus, ira, misericordia, poenitentia, patientia, et aliae virtutes. 32. seqq. 4. et 5. Dianae Orthiae ara. 123. 6. Ad eam quomodo Spartaee pueri verberibus accepti. *ibid.* Dio Cassius citatus. 114. 8., 119. 27. Dionysius Syracusanorum Tyrannus. 86. 15. Dolor contemnendus. 129. Dousa Janus citatus. 111. 20.

E

Ecclesia in his, quae ad fidei, morumque doctrinam pertinent, ab omnibus audienda. 4. 11. Eliae prophetae transitus per Jordanem. 102. n. Ellius leno divitiis affluit. 125. Empiricus Sextus. 89. 3. Ennius Quintus citatus. 61. Epictetus Philosophus Stoicus. 64. Epicurei Divinam Providentiam negabant. 8. n. Mortuos nihil sentire censebant. 44. Mundi fabricam a fortuito atomorum con-

cursu repetebant. 107. 9.
Epicurus Philosophus. Ejus
hortis quid inscriptum. 2.

7. Qua ratione a Seneca
vocatus *noster*. 31. 1. Indu-
cens imagines, Deos quo-
dam pacto negat. 69. 17.
Equites Romani sub Princi-
pibus in aream ad pugnam
cum feris luxuria conje-
cti. 113. 4.

Erasmus Desiderius citatus .
s. seq. 13.

Erythraeus Janus Nicius.
Vide de Rubeis Joannes
Victorius .

F

Faber Honoratus jure a Sa-
cris Congregationibus cau-
tum fuisse defendit, ne
quis terrae mobilitatem
ut thesim, propugnaret.
109. 2.

Faber Nicolaus citatus. 2. 5.

Fabricius Cajus paupertatis
toleraus . 116. seq. Bel-
lum tam cum Pyrrho,
quam cum divitiis gerit.
117. De quibus triumphavit.
ibid. 11.

Fabricius Joannes Albertus
citatus . 3. 8., 6. n. et 14.,
7. 3., 21. 1., et 2., 84. 3.,
107. n.

Facciolatus Jacobus citatus .
18. n.

Fatum quid vulgo . 10., et
12. seq. 6. Quid juxta
Stoicos . 10. seq. Quomo-
do definiatur a Boethio .

12. 5. Quo pacto sit mo-
bile, et immobile 67. seq.
Cur a fati nomine absti-
nendum . 12. 6.

Felices, et beati qui censen-
di, et qui contra infelices
ac miseri putandi . 29.

Felicitas bonorum quae 129.

Fenni populi . 124. 13.

Ferae primae formae cur in-
genti pomorum strue cin-
ctae apponerentur. 117. 15.

Festus Sextus Pomponius ci-
tatus . 118. n.

Finettus Joannes Franciscus
citatus . 4. 12.

Florus Lucius Annaeus ci-
tatus . 114. 8.

Fortis quis. 61. 9. Esse non
potest, qui dolorem ma-
lum putat. *ibid.* Omnibus
externis potentior . 112.
Adversa exercitationes pu-
tat . *ibid.*

Fortis quomodo dicatur
Deus . 34. n.

Fortuna omnis vel jucunda
vel aspera, qua causa de-
feratur . 86. seq. Quos si-
bi adversarios assumat.
116. Dat facultatem ex-
hibendae virtutis . 120.

Fortiores nos reddit . 123.

Nullum habet telum quo
animum feriat . 129. Con-
temnenda . *ibid.*

Foscarinus Paulus Antonius.
108. 10.

G

Gagnaejus Joannes citatus .

24. 4.
Galileus . 108. 10.
Cassendus Petrus . 108. 10.
Gellius Aulus citatus . 118.
24.
Gerdil Hyacinthus Cardina-
lis citatus . 12. 4. , 38. 8.
Germani populi . 123. seq.
Getae in Gallias irrumpunt .
104. 40.

Gothi invadunt Gallias . ibid.
Gratia Dei quid , 51. Ejus ne-
cessitas ad juste vivendum,
ac vitam aeternam pro-
merendam . 59. 28.
Gratianus Antonius Maria ,
deinde Episcopus Ameri-
nus citatus . 15. n.
S. Gregorius Magnus Pont.
Max. citatus . 12. 6.
Gregory David . 109. n.
Grotiani ab Hugone Grotio .
4. 12.
Guidonis Bernardus . 67. 11.

H

Habacuc explicat dubitatio-
nem ex improborum tem-
poranea felicitate , ac pro-
borum aerumnis . 85. 8.
Hadrianus Imperator . 118.
19.
Haeres quis . 74. 40. Non
solum est filius naturalis,
sed etiam adoptivus . ibid.
Filiis adoptivi Dei quo-
modo sint haeredes ejus,
et cohaeredes Christi . ibid.
Hamaxobii populi . 123. 9. ,
124. 13.
Hebraeorum per mare ru-

brum , et per Jordanem
transitus . 101.

Heinecius Joannes Gottlie-
bus . 4. 12.
Helvia . Senecae liber de
Consolatione ad ipsam ci-
tatus . 54. 9.
Heraclides Ponticus . 108.
10.
Hercules in Deorum nume-
rum relatus . 25. 5. Nemo
illi decumam vovit , si sa-
piens factus esset . 35. n.
Here pro heri . 101. 31.
Hermias , a quo Hermiani
haeretici , 35. 2. Eorum de
materia error . ibid.
Hermogenes , a quo Hermo-
geniani haeretici , a Stoi-
cis sumpsit materiam ne-
que natam , neque factam ,
nec initium habentem , nec
finem , ex qua Dominus
omnia fecerit , et ex cujus
vitio sint mala . 35. 1. Re-
fellitur . 36. seqq.
Herodes Agrippa in hac
etiam vita a Deo punitus .
95. 20.
Heumannus Christophorus
Augustus notatus . 13. seq.
1.
Hicetas , aliis Nicetas , Sy-
racusius omnia stare dicit,
solam terram moveri . 108.
10.
S. Hieronymus citatus . 115.
4.
Hirtius Aulus citatus . 113.
7. 114. 8.

- Hobbesius Thomas.** 4. 12.
Homeri carmina a Cicerone
 latine reddita. 11.
Homicida quis. 47.
Homó qua ratione perfectus,
 et imperfectus. 57. seq.
Homines probitate ultra ho-
 minem provehuntur, im-
 probitate vertuntur in bel-
 luas. 86. Mandani quam
 injuste judicent de bea-
 titudine. 102. seq.
Horatius Quintus Flaccus ci-
 tatus. 57. 23., 111. 20.
Hortinus Julius Roscius. 6.
 14.
Hugenius Christianus. 109.
 n.
- I
- Idea** perfectissimi numinis
 totam hanc universitatem
 administrantis, Baylio
 ipso fatente, ad omnes de
 Divina Providentia dubi-
 tationes hominibus tol-
 lendas valet. 88.
Jerusalem civitas sancta,
 coelestis patriae figura.
 30. 14.
Imago quid addat super ra-
 tionem similitudinis. 53.
 1. In homine est imago
 Dei, sed imperfecta 56.
Immobilitas terrae. Vide
 Terra.
Impius saevit, ut justus pro-
 betur. 93. 13. Nihil ipsi
 ad salutem aeternam pro-
 sunt aliqua opera bona,
 sine quibus difficillime
 vita cujuslibet pessimi ho-
 minis invenitur. 91. 8.
Impossibile absolutum quid.
 38. 8. Cur sub divina Om-
 nipotentia non contineat-
 tur. ibid.
Index librorum prohibito-
 rum jussu Alexandri VII.
 editus. 108. 10. Recogni-
 tus, atque editus jussu Be-
 nedicti XIV. ibid.
Indulgentia Patrum, et Ma-
 trum erga filios quam di-
 versa. 112.
Infelices, et miseri qui cen-
 sendi. 29.
Innocentius III. Pont. Max.
 36. 3.
Insulae novae in mari sine
 causa non exiliunt. 110.
Intelligentia quid. 33. Quo-
 modo sit in Deo. 34. n.
Intemperantia felicitatis pe-
 riculosissima, et perni-
 ciosissima. 122.
Interpres libri Senecae de
 Providentia, quorum ad-
 notationes exstant in edi-
 tione Genevensi omnium
 Senecae Operum, MDC-
 XXVIII., indicati. 21. 2.
 Alii a quo recensiti. ibid.
Job in adversis perferendis
 patientia. 27. Solvit dubi-
 tationem ex temporanea
 impiorum prosperitate.
 83. 8. Ejus dictum serio
 recogitandum. 129. 6.
Isaeus Josephus citatus. 15.
 1., 19. 3., 48. 1.

S. Isidorus 67. 11.

Ister fluvius . 123. Inferior Danubii pars . ibid. 8.

Juba , et Petrejus concurrunt , et se interimunt . 114. Ingens Historicorum dissensio in eorum morte narranda . ibid. 8.

Judas Iscariotes a justitia excidit , ac perpetuo perit . 72. seq. Laqueo se suspendit . 73. 37. Cur illi commissae oculorum cura . 91. n. Ex ejus malo Deus bonum nobis praestitit ; 93. 13.

Judicia Dei occulta , et inscrutabilia 95. seqq. et 101. Quando patebunt . Vide Judicium extremum .

Judicium extremum , *dies judicii* , et *dies Domini* nuncupatum . 98. In illo quaecumque tunc judicabuntur , aut judicata , aut usque ad illud tempus judicanda sunt , apparebunt justissima , et quam justo Dei judicio tam multa , ac pene omnia justa judicia Dei sensus , mentesque mortalium nunc lateant . ibid. Omnia ad illud servantur . 101.

de Juges Thomas citatus . 2. seq. 7.

Justitia quid . 33. Secundum quem actum Deo non conveniat . 34. n. Ejus ordo requirit , ut peccatoribus

poena inferatur . 87. 19.

Justus quousque mortalem vitam agit , in justitia crescere , et magis justificari potest . 57. Non est , qui faciat bonum in hac terra , et non peccet . 69. seq. Potest a justitia excidere , culpa sua , et perpetuo perire . 72. seq. Resurgit a peccato quandoque in majori gratia , quandoque in aequali , quandoque in minori . 77. n.

L

Lacedaemonii liberorum indolem publice verberibus admotis experiuntur . 123.

Lactantius Lucius Caecilius Firmianus citatus 2. 6. , 4. 12. , 7. 2. , 15. 2. 17. seq. , 30. seq. , 36. seq. 7. 47. seq. , 107. 2. Saepè testimonia scriptorum , quae affert , non illorum verbis refert , sed suis . 19.

Lagomarsinus Hieronymus . 15. n.

Lampillas Xaverius citatus . 3. 8.

Lampridius Aelius citatus . 118. 19.

a Lapide Cornelius citatus . 23. 3.

Latinus Latinus laudatur . IV. , et I. 1. Ejus Epigrammata tria I. seqq. Unde accepta . 6. 14. Adnotatio ad Mureti disput.

- tationem . 23. 5.
 Leidensis Academiae Bibliotheca . 6. 14.
 S. Leo Magnus Pont. Max. citatus . 55.
 Lex Cornelia de Sicariis a quo lata . 118. 23.
 Liber in Deorum numerum relatus . 25. 5.
 Libri haereticorum a quibus tantum , et qua cautione legendi . 5. n.
 Lipsius Justus citatus . 6. 14., 7. 1., et 8., 39. 31., 60. 40., 61. 5., 67. 11., 69. 19.
 Livius Titus citatus . 110. 15., 114. 8., 125. 2.
 Loth cum uxore, et duabus filiabus a Sodomae incendio liberatus . 101. 33.
 de Luca Ptolomaeus . 67. 11.
 Luchius Michael Angelus Cardinalis . 80. 9.
 Luchius Bonaventura . *ibid.*
 Lucilius Cajus citatus . 113. 3.
 Lucilius Lucii Annaei Senecae Philosophi amicus . 7. Qui de eo legendi . *ibid.* 1. Quaerit a Seneca cur male bonis sit, cum Dei Providentia Mundus administratur . 7. Senecae ad ipsum liber , quo ejus quaestioni satisfacit . 106. *seq.*
 Lucullus . Ciceronis liber ejus nomine inscriptus ci-

tatus . 103. 10.

Luna ortu, aut obitu commovet aestus maritimos . 110.

Lystrenses populi Paulo, et Barnabae tamquam Diis immolare victimas volentes ab illis summa vi prohibentur . 25. *seq.*

M

Macer Dominicus Latini vitam ex variis ejusdem epistolis concinnat . 1. 1.

Macer Carolus, Dominici frater Latini vitam a fratre scriptam in compendium redigit . 1. 1.

Maecenas Regulo infelicio . 119.

Maittaurus Michael emendatus . 21. 1.

Malachias explicat difficultatem ex temporanea improborum felicitate, ac proborum aerumnis petitam . 83. 8.

Malum, quod fit in mundo, cedit in bonum universi .

75 non autem semper in bonum ejus, in quo est .

ibid. Quotuplex . 87. 19.

Consistens in defectu actionis, vel causatum ex defectu agentis non redu-

citur in Deum sicut in causam . *ibid.*

Mala quae non magni pendenda, et quae maxime fugienda . 97. *seq.* Poenalia non sunt mala . 103.

- Temporalia permixta, et justis, injustisque communia. 88. seq. 1. 97. n. Ea, quibus et boni plerumque afficiuntur, non sunt turpiter evitanda. 89. n.
- Mali semper abjecti, et imbecilles. 86. Infeliciores cum cupita perficiunt, quam si implere non possint. *ibid.* Saepe malos efficiunt bonos. 93. seq. 3. Cur Deus ipsos aliquando terrenis bonis augeat. 90. seqq. Felices ad similitudinem suorum parietum extrinsecus culti. 129. Argumenti, quod ex ipsorum prosperitate contra Divinam Providentiam ducitur, levitas, et infirmitas. 80. seqq.
- Manilius Marcus citatus. 126. 9.
- Mansuetudo, quomodo de Deo dicatur. 34. n.
- Manutius Aldus citatus. 13. 1.
- Marinius Cajetanus Vaticanae Bibliothecae primus Custos. 13. 2., 22. 11.
- Martialis Marcus Valerius citatus. 111. 20.
- Materia non est increata, ac aeterna. 36. seqq., Nec mala, et malorum, quae bonis viris accidunt, causa. 38. seqq. 9. seqq. 127. 11. In ipsa nec inest, nec inesse, etiam divinitus potest cogitandi vis. 38. 8.
- Messalla Marcus. 113. 7.
- Metellus Lucius Palladium rapiens, ardente Templo Vestae, caecus fit, 123. 3.
- Minutius Felix citatus. 87. 11., 116. 8.
- Mirmillo quidam de munerum raritate conquestus. 121. Cujus generis gladiator esset. *ibid.* 2.
- Misericordes qui vocentur. 64. 13.
- Misericordia quid. 63. 11. Qua ratione in morbis animi numerata. pag. ead. seq. Ejus opera etiam a sapiente exercenda. *ibid.* Exercerine possint in hac vita sine ullo animi dolore. 64. 13.
- Morellius Federicus Eloquentiae Professor, ac Interpres Regius Parisiis exponit librum Senecae de Providentia, seu *quare bonis viris etc.*, eumque Praefatione, ac adnotationibus illustrat. 21. seq. 6.
- Mors contemnenda, aut etiam optanda. 44. seq. 129. Nulla bonis mala. 102. Facilis in proximo, et brevis. 130.
- Mucius Scaevola dextera ignes hostium premens minime infelix. 116. seq.
- Mundus nec ex fortuito Atomorum concursu coaluit, nec temere regitur, sed a praestantissimae natu-

- rae numine effectus ejus consilio administratur . 8., 8s. 8., 98. seq., 106. seqq. Ex nihilo creatus, non ex materia, quae haberet vim, ac naturam suam. 36. seqq.
- Murctus Marcus Antonius omnia Lucii Annaei Senecae Opera emendat, et adnotationibus illustrat. 1. et 6. 14. Sacerdos fit, quin tamen in Societatem Jesu nomen det. 13. seq. 10. Summa ejus pietas extremis vitae annis. 14. n. Qualis Orator fuerit. 14. seq. n. Germanam libri Senecae, cui vulgo titulus de Providentia, inscriptionem ex Codice Siculo eruit, et Lactantii auctoritate confirmat. 16. seq. Novam ejusdem libri editionem seorsum dat. 22. Disputatio ab ipso habita, antequam ejus libri interpretationem aggredere-tur. 17. n. 22. seq. Insignis ex ea locus affer-tur. 23. seqq. Quanti Senecam faceret. 20. seq. 6. et 22. 2. Quo anno, mense, ac die ex hac vita excesserit. 17. n. Oratio in ejus funere a quo habita. 13. 1. Ejusdem vita a quo conscripta ibid. Citatus. 12. 6. 13. 2., 16. seq. 3. 17. n. 20. 6. 22. 2.
- van Musschenbroeck Petrus. 108. 10.
- N
- Nabuchodonosor rex Babylonis a Deo pro mercede obtinet terram Aegypti. 92. 10.
- Nero Claudius Imperator. 4. 13., 94.
- Newtonus Isaac. 108. seq. 10.
- Niceronius Joannes Petrus citatus. 13. 1., 14. n.
- Nicetas. Vide Hicetas.
- Nicodemus. 3. 13.
- Niewentitius Bernhardus ci-tatus 109. n.
- Noe, ejusque filii cum uxori-bus a diluvio servati. 101. 32.
- Nonius Marcellus citatus. 108. 10.
- Nota* pro adnotatione, aut explicatione latine non usurpatur. 17. seq. n.
- O
- Obstetrices Aegyptiae a Deo prole, et opibus auctae. 92. 9.
- Omnipotentiae divinae quare non subdantur quae contradictionem implicant. 38. 8.
- Opus de optima legendorum Ecclesiae Patrum metho-do citatum. 19. 3.
- Oracula divinae Legis semper meditanda. 3.
- Oratio ad auxilium divinae gratiae impetrandum ne-

- cessaria . 59.
- Ordo naturae vertitur , ut nihil servis Dei obsit . 102.
- Orlandius Petrus citatus . 108. seq. 10.
- Ossa remedii causa rasa , et lecta 115.
- Ottobonus Hieronymus . 22. Mureti ad eum epistola . ibid. 2.
- Ovidius Publius Naso citatus . 127. seq.
- P
- Ven. Palafoxius Joannes Episcopus Angelopolitanus , tum Oxomensis , citatus . 96. 20.
- Palladium . 126. n. , et 5.
- Pallavicinus Sfortia Cardinalis citatus . 14. n.
- Palma arbor . Cur ei tribuatur illud : *curvata resurgo* . 79. seq. Oppositio ab impiorum prosperitatibus ducta , quam perperam , et inepte cum ipsa a Baylio comparata . ibid.
- Pannicularia quid . 118. 19.
- Pantheistae S. Pauli testimonio abutentes refutantur . 56.
- Panzer Georgius Wolfgangus emendatus . 21. 1.
- Passiones quando dicantur morbi , vel perturbationes animi . 65. 16. Stoicorum , et Peripateticorum diversa de ipsis sententia , secundum vocem magna , secundum rem vel nulla , vel parva . ibid.
- Patientia quid . 32. Qualis , et quanta in Deo . pag. ead. seq. 4. Magnum Dei donum est . ibid.
- Patria coelestis per civitatem sanctam Jerusalem designata . 30. 14. In eam nihil coinquinatum intrat . ibid.
- Patuzzius Joannes Vincenzius citatus . 28. 10. , 42. 10. , 94. seq. 17. , et 19.
- S. Paulus usque ad tertium oelum raptus . 23. Quid in raptu illo viderit . 24. n. Additus ei Angelus Satanae a quo quasi colaphis caederetur . 23. 2. Sanat infirmum pedibus Lystris , et a turbis Mercurius vocatur . ibid. Quid responsum ei roganti , ut a se Angelus Satanae discederet . 23. 2. , 26. 7. Quo sensu dicat nos in Deo vivere , moveri , et esse . 55. seq. Quid praecipiat divinitibus hujus saeculi . 96. seq. 24.
- Paupertas contemnenda . 129.
- Peccata omnia non sunt paria . 71. seq. 34. Venialia non impediunt justum ab aeterna vita . 91. 8.
- Peccatoris locus , et usus . 93. 13.
- Perfectionis forma quotuplex 58.

Peripatetici. 61. 8., 64.,
65. 15.

Perpinianus Petrus. 15. n.

Petavius Dionysius citatus.

8. 5., 30. 41. n., 17. n.

Petřejus. Vide Juba.

S. Petrus Apostolorum prin-
ceps Christum negat. 73.
seq. 39.

Peucini populi. 124. 13.

Phaeton. 128. 14.

Pharao Aegypti Rex in hac
quoque vita a Deo punitus.
95. 20.

Philo Judaeus citatus. 110.
14.

Philosophia inter humanas
disciplinas primum sibi
locum vindicat. 2. 5. Ve-
ra, et germana quae. ibd.
Boethio de Providentia
Dei erga homines conque-
renti ideam Dei summi,
perfectique boni per bo-
num cuncta disponentis,
et bonitatis clavo per se
cuncta gubernantis potis-
simum objicit. 87.

Philosophi omnes Ethnici in
turpissimos errores inci-
derunt. 4. 14. Variarum eo-
rum de Deo, et de hu-
manis animis discrepan-
tesque, et incertae opi-
niones. 46. 10.

Pie vivere volentes cur per-
secutionibus obnoxii. 10. n.

Pius VI. Pont. Max. 38. 8.

PIVS VII. Pont. Max. Aca-
demiae Religionis Catho-

licae Auspex 77. seq. Ejus
litterae ad Academiae e-
jusdem Praesidem. Vide
Coppola Dominicus.

Plato Philosophus animo-
rum nostrorum immorta-
litate demonstrat. 44. n.
et 46. seq. 10. Non docuit
fas esse homini mortem
sibi inferre. 48. 3. Exi-
stimatur dixisse, sed pau-
lo obscurius, stante terra
coelum moveri. 108. 10.

Platonici, 64.

Plautus Marcus Accius ci-
tatus. 122. 3.

Plinius Cajus Caecilius Se-
cundus dictus junior, ci-
tatus. 118. 19.

Plinius Cajus Secundus di-
ctus senior citatus. 110.
14., et 15., 117. 10., 125.
2. et 3.

Plutarchus citatus. 117. 10.,
118. 22.

Pluto. Aristophanis Comoe-
dia hoc nomine inscripta,
citata. 81. 5.

Poenae tota non semper a Deo
simul cum culpa remitti-
tur. 30. 2. Poenis ab eo
inflictis, et patienter to-
leratis, vel a Sacerdote
injunctis, vel sponte sus-
ceptis divinae justitiae sa-
tisfit pro peccatis quoad
poenam temporalem. ibid.
Nullae gravioris, quam
malae conscientiae. 86. 15.

Poenitentia optima non est

tantum nova vita. 30. n.
 Poggianus Julius. 15. n.
 Pollux in Deos relatus. 25. 5.
 Polybius. Senecae ad eum
 de Consolatione liber ci-
 tatus. 42. seq. 5.
 Pompejus. 120.
 Porcia uxor Bruti. 150. 9.
 Posidonius cur *noster* a Se-
 neca appellatus. 31. 1.
 Potestas quare peccatoribus
 conferatur. 95. 13.
 Pronoea. Vide Providentia
 divina.
 S. Prosper Aquitanus cita-
 tus. 86. 15., 91. 8., 104.
 40.
 Protestantes Juris periti in
 jure naturae, officiisque
 hominum explicandis saepe,
 ac turpiter lapsi. 4.
 12. Operum eorundem le-
 ctio quam periculosa. 5. n.
 Providentia divina quid. 12.
 5. Negata ab Epicureis.
 8. n. Asserta a Stoicis. 17.
 n. Ab his dicta Pronoea,
 aut Providentia nullo ad-
 dito. 16. 3., 106. 3. Ejus
 argumenta. 8., 85. 8.,
 98. seq., 107. seqq. Cun-
 cta quamvis diversa, et
 infinita complectitur. 12.
 5. Regna humana consti-
 tuit. *ibid.* 6. Cur in hac
 vita multa mala bonis vi-
 ris accidere patiatur. 8.
 seq. 23. seqq. 115. seqq.,
 Et cur malis plerisque be-
 ne, ac feliciter esse sinat.

90. seqq. Quando impro-
 bis imperandi potestatem
 det. 94. Insigne ejus mi-
 raculum. 93. seq. 13.
 Provisor particularis, et u-
 niversalis quomodo diffe-
 rant. 66. seq. 9.
 Prudentia ex quarum rerum
 scientia constet. 33. 5. Se-
 cundum quem actum Deo
 non competat. 34. n.
 Pufendorfius Samuel, a quo
 Pufenderfiani. 4. 12.
 Pyrrhus rex. 117., 125. 2.
 Pythagoras immolaverit ne
 bovem Musis cum in geo-
 metria quiddam novi inve-
 nisset. 55. n. Cur ne Apol-
 lini quidem Delio hostiam
 immolare voluerit. *ibid.*
 Animos nostros ex univer-
 sa mente divina delibatos
 putat. 43. 4. Vetat injus-
 su Dei de hac vita dece-
 dere. 50. 5.

Q

Quintilianus Marcus Fabius
 citatus. 20. 6.

R

Regulus Marcus Attilius do-
 cumentum fidei, et patienti-
 ae. 118. Ejus tormenta
 116. et 118. seq. Mors.
 119. 25.
 Religio Christiana divina de-
 monstratur ex praestantia
 doctrinae. 4. 10. Et ex
 prodigiis ad eam confir-
 mandam patratis. 26. n.
 Revelatio divina ad illas et-

iam Religionis veritates ,
 quae naturae lumine in-
 telliguntur, cognoscen-
 das humano generi neces-
 saria . 45. seqq.

Romana pax , hoc est ditio .
 123. 7.

Romani cur potens , ac late
 patens imperium a Deo
 obtinuerint . 92. 11.

Romanum forum . 118. n.

Rosellius Salvator Maria ci-
 tatus . 108. seq. 10. , 110.
 16.

de Rubeis Joannes , Fran-
 ciscus , Bernardus Maria
 citatus . 32. 8. 67. 11.

de Rubeis Joannes Victorius
 de nomine Jani Nicii Ery-
 thraei Pinacothecam edit.
 pag. 13. seq. 1. Citatus .
 14. seq. n.

Rufinus Arcadii Imperatoris
 minister scelerum suorum
 in hac quoque vita poenas
 luit . 98. 10.

Rutilius Publius Rufus exi-
 lio damnatus , quod in A-
 sia Quaestor provinciales
 a publicanorum injuriis
 defenderat . 116. seq. Red-
 euntē in Asiam Civitates
 omnes Legatos obviam
 mittunt . 117. 16. Revo-
 catus a Sulla Dictatore
 longius fugit . 117.

S

Sammarthanus Scaevola ci-
 tatus 13. 1.

Sancti Dei inter omnes par-

tes universi excellunt . 73.
 Quidquid accidit circa i-
 psos , vel alias res , in bo-
 num eorum cedit . ibid.
 Non eadem ipsis incumbit
 sententia , quae impiis per-
 dendis . 101.

Sarmatae populi 123. 9. ,
 124. 13.

Satan calumniatur sanctum
 Job , Deique permissu in
 externa ejus bona , et mox
 in corpus saevit . 27.

Saul rex Israel a justitia ex-
 cidit , ac perpetuo perit .
 72. seq. Mortem sibi in-
 fert . 73. 36.

Scaliger Josephus . 6. 14. ci-
 tatus . 110. 16.

Schottus Andreas citatus .
 13. 1.

Scriptores veteres Auctorum
 aliorum testimonia suis
 saepe verbis referunt , non
 illorum . 19. 3.

Scythae populi . 123. 9. , et
 10.

Seleucus , a quo Seleuciani
 haeretici 35. 2. Eorum de
 materia error . ibid .

Seminis vis quanta . 110. 12.

Senatores Romani sub Prin-
 cipibus in Aream ad pu-
 gniam cum feris luxuria
 conjecti . 113. 4.

Seneca Lucius Annaeus Phi-
 losophus ex Secta Stoica ,
 non tamen servili jugo ,
 et caeca superstitione . 31.
 I. morum , vitiorumque

publicorum descriptor ver-
rissimus, et accusator a-
cerrimus. 2. 6. et Stoico-
rum omnium acutissimus.
7. 2. Christianus non fuit.
3. seq. 13. Ejus Opera ma-
xime opportuna ad mores
componendos, et ad elo-
quentiam comparandam.
1. seqq., 20. seq. 6., et 22.
2. Quintiliani de ejusdem
stylo judicium. 20. 6. Mul-
tis laudandis letalia mul-
ta miscuit. 4. Hinc ejus
dicta prudenti libra ex-
pendenda. 6. 14. Amici-
tiam cum Lucilio Siciliae
Procuratore colit. 7. Ad
hunc quot ejus epistolas
habeamus, et quomodo
divisas. ibid. 3. Liber ad
eundem, in quo exponi-
tur, cur male bonis sit,
cum Dei Providentia Mun-
dus gubernetur, extrema
parte mutilus. 7. seq.
Hujus libri Analysis. 8.
seqq. Germana ejus inseri-
ptio. 13. seq. Duos ne
singulares ad eandem
quaestionem explicandam
libros eodem titulo si-
gnatos Seneca composue-
rit. 15. seq. Mureti sen-
tentia de hoc ipso, qui ad
nos pervenit, libro Sene-
cae a Lactantio citato,
ejusque inscriptione ex
Lactantii textu restituenda,
approbata, et confir-

mata. 16. seqq. Objectio
proposita, et soluta. 18.
seqq. Quanti habitus liber
hic fuerit a Lactantio, aliis-
que. 21. Editiones ejusdem
seorsum curatae, et ver-
siones in alias linguas.
ibid. 1. et 22. Quo titulo
signatus in editionibus a
Mureto adornatis MD-
LXXV. et MDLXXXV.,
et quo in aliis. 20. 4., et
5., et 22. 1. Propositiones
a doctrina Christianae
Religionis, et a recta ra-
tione alienae in eo a Sene-
ca constitutae indicantur,
et refelluntur. 31. seqq.
Aliae, quae accommodari
ad ejusdem Religionis,
rectaeque rationis dogma-
ta possunt, accommodantur.
50. seqq. Nova ejusdem
libri editio datur. 106.
seqq. Quae hujus editionis
causa, et ratio. IV. seqq.
De Seneca, ejusque scri-
ptis, et scriptorum edi-
tionibus qui potissimum
consulendi. 3. 8. Alia ejus
Opera citata. 11. 3., 42.,
seq. 2. et 3., 54. seq. 9.
seqq., 65. 11. seq. 11. et
et 12., 68. 15.

Seneca Marcus Annaeus
Rhetor. 3. n.

Seneca Tragicus citatus. 2. 7.

Sensus litteralis, ac proprius
Sacrae Scripturae terrae
mobilitati, ac immobili-

tati Solis adversatur. 109.
n.
Servilius Iacus, spoliarium
proscriptionis Sullanae.
117. seq. A quo dictus, et
ubi situs. 118. n.
Sextius insane de Jove lo-
quitur 54. seq. 15. Mon-
strat iter ad astra. 55. n.
Sextus Empyricus citatus.
89. 3.
Simonius Richardus citatus.
6. 14.
Simplicius citatus 110. 12.,
112. 2., 115. 4.
Socrates ab Apolline om-
nium sapientissimus ju-
dicatus. 43. 4. Veneno da-
mnatur. 1. 4., et 116.
Ejus mors, et disputatio
ante mortem 13. 4. et 119.
seq.
Sodoma civitas cum finitimis
urbibus igne divinitus
combusta. 101.
Sorani. 1. 4.
Specularia quid. 122. 4.
Spoliarium quid. 118. 19.
Stephanus Henricus citatus.
6. 14.
Stephanus Robertus citatus.
101. 31.
Stilpo. 3. n.
Stoici Philosophi quomodo
nostrum a Seneca dicti. 31.
1. Quid fati nomine in-
telligerent. 11. seq. Pro-
noeae, aut Providentiae
nomine simpliciter usur-
pato Divinam Providen-

tiam designabant. 16. 3.,
et 106. 3. Omnia maxima,
minima divino consilio gu-
bernari statuebant. 17. n.
Sapientem suum tempore
tantum a Deo differre, et
Deo antecedere posse, in
materia, ex qua bonorum
corpora coalescunt, late-
re semina infortuniorum,
materiamque mutari a
Deo nequire, animos no-
stros a Dei substantia esse
decerptos, nos morte aut
finiri, aut transferri, bo-
noque viro eam inferre
sibi licere effutiebant. 31.
seq. Refelluntur. 32. seqq.
Tria Zenonis ipsorum
principis decreta. Vide
Zeno Cithicus. Eorum su-
perbiae stupor, et mirabi-
lis caecitas in definienda
beata vita, quae, ut fini-
niatur, mortis quaerat au-
xilium. 62. seq. 10. Quo
sensu misericordiam in
vitiis, ac morbis animi
numerarent, atque a sa-
piente excluderent. 63.
Passiones in animum sa-
pientis admittebant. 64.
seq. Cum Peripateticis, ac
Platonicis vocibus magis,
quam rebus certabant.
ibid, et 66. 6. Cur pec-
cata omnia aequalia esse
existimarent, et quam a-
liena a veritate sit haec
opinio. 71. seq. 34.

Stubaë Italice Stufe unde fortasse dictæ. 122. 5.
 a Stunica Didacus. 108. 10.
 Sulla Lucius Cornelius Dictator. Ejus crudelitas, et avaritia. 117. seq. Spoliarium proscriptionis ibid. Lex de sicariis. 118. 13.
 Symbolum Concilii Nicaeni primi citatum. 36. 3.

T

Tacitus Cornelius citatus. 123. seq. 10., 124. 11. 12. 13. 14.

Telamo citatus. 78.

Temperantia nec proprie, nec metaphorice de Deo dicitur. 33. 3.

Terentia Mæcenatis uxor. 119.

Terra immota circa se præperantis coeli fugam spectat. 108. seq. Qui eam moveri, coelum vero quiescereasserint. 108. 10. Ipsius mobilitas, et Solis quies, ut thesis propugnari non potest, sed tantum usurpari, ut hypothesis. 109. n.

Tertullianus Quintus Septimius Florens citatus. 35. 1., 36. 1., 37. 7., 38. seqq. 9. seqq.

Theodoretus Cyri Episcopus citatus. 24. n., 107. n.

Thetis. 127.

S. Thomas Aquinas. 4. 12. Citatus 10. n., 12. 5., 24. n., 26. 7., 32. 2., 33. seq.

5., 38. 8., 41. n., 45. seqq. 51. seq. 3., 52., 8., 53. 1. et 3., 56. 21. et 22., 57. 23., 58. seq., 65. 15., 66. seq. 7.8.9., 67. 11. et 12., 68. seq. 16. 71. seq. 34., 74. 40., 75. seq. 76. seq. 52., 87. 19., 90. 4. 98. 26. Opusculum de Fato inter ejus Opuscula num. XXVIII. suppositum, aut dubium. 66. 17.

Thomasius Jacobus notatus. 4. 12.

Thrasimenus lacus 118. n.

Threce. 121. 2.

Tibullus Albius citatus. 111. 20.

Timiditas ex rebus nascitur, non ex verbis. 62. n.

Tiraboschius Hieronymus citatus. 3. 8.

Tiresias. 119. 29.

Tomickius Nicolaus. 15. n.

Touronius Antonius citatus. 107. n.

Trenta Philippus, deinde Episcopus Fulginæi citatus. 125. 6.

Tubero. 118. 24.

Tursellinus Horatius citatus. 15. n.

Tyrus civitas. 92. 10.

V

Valerius Maximus citatus. 118. 21., 125. 2., 128. 3.

Valleoletanus Ludovicus. 67. 11.

Valsecchius Antoninus citatus. 4. 10., 26. n., 41. n.,

56. 20., 84. 3.
 Vandali in Gallias irrum-
 punt. 04. 40.
 Vatinius Catoni antepositus.
 120.
 Venae remedii causa extra-
 ctæ. 115.
 Vernarum licentia. 111.
 Vestæ templum. 125. 8.
 Virgines. *ibid.* 6.
 Vicus jugarius. 118. n.
 Vindicta quomodo de Deo
 dicatur. 34. n. Eam ipse
 sibi reservat. 100. Curnos
 vindictam celerem cupia-
 mus, Deus autem diffe-
 rat. *ibid.*
 Virgines nobilissimæ a Se-
 neca memoratæ quæ.
 125. 6.
 Virgo Maria ex speciali pri-
 vilegio peccata omnia et-
 iam venialia vitavit. 29.
 seq. 13.
 Virtus nulla sine caritate
 perfecta, atque adeo ne
 simpliciter quidem vera.
 56. seq. Experimento in-
 notescit. 120. seq. Ejus
 documentum numquam
 molle. 123. Nec ei per se-
 cura vadendum. 127. Ac-

cepta Deo referenda. 52.
 seq.

Virtutes numquam sine prae-
 mio. 86.

Vis divina malis competen-
 ter utendo alicujus boni
 elicit effectum. 94. n.

Vita alia post hanc unde
 probetur. 28., 41., 94.
 Illic sunt coronæ, illic
 supplicia. 92. n. Multa in
 hac vita bonis, et malis
 communiter accidunt, in
 alia nullatenus ita res erit.
 101. seq.

Vitia numquam sine poena.
 86.

Utica Civitas. 117. 7.

Wolfius Christianus, a quo
 Wolfiani. 4. 12. citatus.
 109. n.

X

a S. Xaverio Eduardus cita-
 tus. 15. 1.

Z

Zeno Cisticus Stoicorum
 princeps 61., et 64. Cur
noster a Seneca dictus.
 31. 1. Tria ejus decreta.
 61. Passiones in animum
 sapientis admisit. 64.

ERRATA

CORRIGE

Pag. 10. not. lin. 1. ver. 10.
 20 n. 6. lin. 2. Istitutionum
 63. n. 11. col. 2. lin. 5. parricida
 105. lin. 6. superes
 108. n. 10 col. 1. lin. 23. ex-
 alceatus
 110. lin. 11. litora

ver. 12.
 Istitutionum
 parricidæ
 superest
 exalceatus
 litora

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: August 2006

Preservation Technologies

A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

